

ต้นกล้าแห่งการเติบโต

ต้นกล้าแห่งการเติบโต

ISBN :
พิมพ์ :
จำนวนพิมพ์ :
ผู้ผลิต :
โทร. :
E-mail :
รูปเล่มและออกแบบปก :
พิมพ์ที่ :

คำนำ

กว่าที่ต้นกล้าต้นหนึ่งจะเติบโตได้นั้น ต้องอาศัยวันและเวลา เพื่อสะสมประสบการณ์ ทักษะต่างๆ และบ่มเพาะความรู้ความเข้าใจทั้งต่อตนเอง ชุมชนและสังคม ต้นกล้าแห่งความตั้งใจต่างเติบโตขึ้นบนผืนแผ่นดินแห่งนี้ แม้จะอยู่ต่างภาคต่างลักษณะทางกายภาพ จากพื้นที่ป่าต้นน้ำบนภูเขาสูงถึงที่ราบลุ่ม จนถึงพื้นที่ป่าชายเลนและชายฝั่ง หากแต่ต้นกล้าเหล่านี้ได้หยั่งรากเติบโตงอกงามขึ้นจนเป็นต้นกล้าได้ในวันนี้ ด้วยเพราะต้นกล้ารุ่นก่อนผู้เติบโตเป็นไม้ใหญ่ต่างได้ช่วยกันดูแล เกื้อหนุนให้ต้นกล้าต้นใหม่ได้เติบโต

โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่ จึงมีความมุ่งหวังที่จะมีส่วนช่วยสนับสนุนให้เยาวชน ผู้เป็นดั่งต้นกล้าที่กำลังเจริญเติบโตได้พัฒนาศักยภาพเสริมสร้างความเข้มแข็งของตนเอง กลุ่มเยาวชนและการรวมพลังเกิดเครือข่ายแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสืบสานงานการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ต่อจากผู้ใหญ่ในชุมชน ซึ่งสภาวะการณ์ในโลกยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปทุกขณะทำให้การทำงานกับกลุ่มเยาวชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการกลับมาทบทวนรูปแบบเรียนรู้ร่วมกัน และขยายเครือข่ายแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ก้าวต่อไปมีความพร้อมและสามารถปรับตัวได้ไม่ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรขึ้น ภายใต้โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่ ดำเนินการโดยศูนย์วนศาสตร์ชุมชน เพื่อคนกับป่า-ประเทศไทย หรือชื่อย่อที่นิยมเรียกกันว่า “รีคอป-ประเทศไทย” โดยได้รับการสนับสนุนอย่างดียิ่งจากมูลนิธิสยามกัมมาจล ซึ่งเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาเยาวชนของชาติ และให้ความสำคัญกับเยาวชนที่ทำงานด้านทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ผลจากการดำเนินการโครงการฯ ในปีที่ 1 จึงได้สรุปบทเรียนร่วมกับกลุ่มเยาวชนเป้าหมายรวม 20 กลุ่มเยาวชน ทำให้ได้เห็นและเข้าใจบริบทของแต่ละกลุ่มเยาวชน แต่ละพื้นที่ซึ่งมีชุดประสบการณ์ที่น่าสนใจที่จะถ่ายทอดและเผยแพร่ให้กับเพื่อนต้นกล้า และผู้ที่สนใจต่อไป

หนังสือเล่มนี้จึงคัดเลือกตัวแทนของกลุ่มเยาวชนโครงการต้นกล้าในป่าใหญ่จำนวน 12 กลุ่มเยาวชนเพื่อเป็นตัวแทนของการนำเสนอบทเรียน พัฒนาการ ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จและปัญหาอุปสรรคของการทำกิจกรรมกลุ่มเยาวชนด้านการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า อย่างไรก็ตามอย่างไรก็ดี บทเรียนการทำงานของกลุ่มเยาวชนใน

หนังสือเล่มนี้อาจจะไม่ใช่อุสรณ์สำเร็จ เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีปัจจัยเงื่อนไขทั้งภายในและภายนอกที่แตกต่างกันออกไป อีกทั้งการทำงานกับกลุ่มเยาวชนนั้นก็มีพลวัตรของการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หากแต่หนังสือเล่มนี้น่าจะช่วยให้ผู้อ่านได้เข้าใจพัฒนาการของกลุ่มเยาวชน และเทคนิคกระบวนการต่างๆ ที่แต่ละพื้นที่นำมาประยุกต์ใช้ การทำงานกับกลุ่มเยาวชนจึงต้องอาศัยหัวใจแบบเด็ก และมีสายตาแบบผู้ใหญ่ ซึ่งหากผู้ใหญ่เห็นความสำคัญของการพัฒนาสร้างเยาวชนต้นกล้าที่ดี ต้นกล้าเหล่านี้จะเป็นอย่างไรจึงอยู่ที่ผู้ใหญ่ทุกคนในวันนี้ว่าจะให้อะไร ใส่ปุ๋ย รดน้ำ พรวนดิน แบบไหนอย่างไร ที่จะเป็นตัวแบบที่ดีงาม และที่สำคัญคือผู้ใหญ่ในชุมชน หากชุมชนต้องการให้เยาวชนสานต่องานในพื้นที่ ชุมชนต้องเป็นผู้ริเริ่มร่วมกันทำร่วมกันสร้าง พร้อมกับให้การหนุนเสริมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ต้นกล้าแห่งการเติบโตจึงจะได้เติบโตงอกงามไปทุกแห่งหนอย่างมั่นคงและยั่งยืน

โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่
รีคอป-ประเทศไทย

คำนิยม

สารบัญ

คำนำ

คำนิยาม

พลังคนรุ่นใหม่ พลังต้นกล้าเปลี่ยนท้องถิ่น

- สร้างพลังคนรุ่นใหม่ สานต่อวิถีเกษตรกรรม

สู่การจัดการทรัพยากรอย่างสมดุลและยั่งยืน

สภาเด็กและเยาวชนตำบลแม่ทา จ.เชียงใหม่

- พลังคนรุ่นใหม่ สืบสานวัฒนธรรม อนุรักษ์ทรัพยากร

เครือข่ายเยาวชนรากลุ่มรักษ์ถิ่น จ.เชียงใหม่

- ชาติพันธุ์รุ่นใหม่ พลิกฟื้นวัฒนธรรม ร่วมอนุรักษ์ป่าตะวันตก

กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน จ.ราชบุรี

- เมล็ดพันธุ์แห่งการเติบโต ต้นกล้าความหวังของชุมชน

กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่สนใจพื้นที่ป่า จ.เพชรบูรณ์

สืบสานคนกับป่า พลังต้นกล้าเรียนรู้รักถิ่น

- เรียนรู้ชุมชน คนบ้านทุ่งยาว เพาะพันธุ์ต้นกล้าแห่งการเติบโต

กลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว จ.ลำพูน

- สืบสานงานป่าชุมชน เนินขามรักษ์ถิ่น

กลุ่มเยาวชนเนินขามรักษ์ถิ่น จ.ชัยนาท

- แนวร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลน สู่ความยั่งยืนของการจัดการทรัพยากร

กลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน จ.ตราด

- เด็กริมคลอง รวมกลุ่มร่วมดูแลพิทักษ์ปากคลองน้ำเขียว

กลุ่มเยาวชนค.ต้นน้ำ จ.ตราด

สร้างสรรค์งานป่า พลังต้นกล้าแห่งการสื่อสาร

- ละครสะท่อนตัวเรา ผู้พิทักษ์รักป่าหนองเยาะ

กลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ จ.สุรินทร์

- ต้นกล้าแห่งอันดามัน สื่อกลางเชื่อมสัมพันธ์ชุมชนกับความมั่นคงทางอาหาร

กลุ่มเยาวชนเด็กชายเล รักป่าชายเลน จ.พังงา

หน้า

- สร้างหัวใจของการอนุรักษ์ ผ่านการดูนก ณ ภูแลนคา
ชมรมเด็กรักนก จ.ชัยภูมิ

- กลางคืนดูดาว ตอนเข้าดูนก ร่วมรณรงค์ปกป้องทุ่งสามร้อยยอด
กลุ่มเด็กรักนก จ.ประจวบคีรีขันธ์

กว่าจะเป็นต้นกล้าในป่าใหญ่

ติดต่อเพื่อนต้นกล้า

โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชน เพื่อคนกับป่า

สร้างคนรุ่นใหม่ สานต่อวิถีเกษตรกรรม สู่การจัดการทรัพยากรอย่างสมดุลและยั่งยืน ภาคเด็กและเยาวชนตำบลแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่

จุดเริ่มต้น สร้างคนรุ่นใหม่ สานต่องานของพ่อแม่

ชุมชนแม่ทาดังอยู่บริเวณที่ราบเล็กๆ ของลุ่มน้ำแม่ทา ที่โอบล้อมไปด้วยภูเขาสลับซับซ้อน เป็นชุมชนที่เคย ล้มเหลวจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว แล้วหันกลับมาทำเกษตรอินทรีย์วิถีการจัดการทรัพยากรอย่างสมดุลและยั่งยืน

เมื่อ 10 กว่าปีที่ผ่านมามีปัญหาที่ว่าลูกหลานในชุมชนไม่สนใจงานเกษตรของพ่อแม่ เริ่มเข้าสู่สังคมเมือง ละทิ้งชุมชน ผู้ใหญ่ในชุมชนจึงเป็นห่วงว่าในอนาคตแม่ทาจจะไม่มีใครมาสืบทอดการทำเกษตร จึงร่วมกับ โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) สร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมาเพื่อเรียนรู้รากเหง้าของตนเอง สร้างจิตสำนึกรักการทำเกษตรและสืบทอดวิถีเกษตรกรรมยั่งยืนของชุมชนแม่ทา โดยคัดเลือกหลักจากเยาวชนคนรุ่นใหม่ลูกหลานของแกนนำชุมชนและเยาวชนที่มีความสนใจ ความรู้และประสบการณ์ระดับหนึ่ง ได้จำนวน 11 คนเข้ามาเรียนรู้ช่วยงานพัฒนาในชุมชน โดยมีทีมผู้นำก็คือพ่อแม่เป็นแรงหนุน เรียกกลุ่มนี้ว่า “กลุ่มคนรุ่นใหม่แม่ทา หรือ 11 กบฏแห่งลุ่มน้ำแม่ทา” ที่ผ่านมากลุ่มคนรุ่นใหม่เหล่านี้ก็มีชีวิตเหมือนวัยรุ่นคนอื่นๆ ที่ต่างก็เคยออกไปแสวงหาประสบการณ์ชีวิตอยู่

นอกชุมชน แต่แล้วได้หันกลับมาสู่ถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง โดยมีความตั้งใจที่จะสืบสานงานพัฒนาชุมชนของตนเองต่อยอดจากผู้นำรุ่นพ่อแม่ จนกระทั่งได้เข้ามา มีบทบาทและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนในเวลาต่อมา กลุ่มคนรุ่นใหม่แม่ทา เห็นว่าควรมีการส่งผ่านความรู้จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนของตนเอง เช่น การทำเกษตรกรรมยั่งยืน ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการป่าชุมชน ในปีพ.ศ. 2547 จึงได้จัดค่าย “เยาวชนเกษตรน้อย” ขึ้น โดยได้รับงบประมาณจาก สรส. กิจกรรมครั้งนี้เป็นการจุดประกายให้เยาวชนกลุ่มหนึ่งอยากเข้ามาพัฒนาชุมชนของตนเอง และได้เห็นตัวอย่างจากพี่ๆ ที่กลับมาพัฒนาถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง จึงได้รวมตัวกันเกิดเป็นกลุ่มเยาวชนรุ่นที่สองขึ้นมา

น้องอ้น¹ หนึ่งในสมาชิกค่ายในครั้งนั้นและแกนนำเยาวชนรุ่นสองเล่าให้ฟังว่า “ค่ายครั้งนั้นถือว่าเป็นการจุดประกายให้กับผมและเพื่อนๆ รวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมในชุมชนโดยมีพี่ๆ 11 คนเป็นแบบอย่างที่ดี การรวมตัวของเยาวชนในตอนนั้นเป็นไปตามธรรมชาติ เริ่มจากไปมาหาสู่กัน มีการนัดหมายประชุมกันเดือนละครั้งเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยน”

แต่เนื่องจากไม่มีกิจกรรมอะไร นอกจากการพูดคุยทำให้สมาชิกกลุ่มเริ่มน้อยลง เหลือเพียงไม่กี่คน ด้วยความที่อยากพัฒนาบ้านเกิดของตนเอง อ้นและเพื่อนๆ จึงได้รวบรวมสมาชิกอีกครั้งเพื่อจัดค่าย อะไร อะไรในแม่ทา ในช่วงปลายปีพ.ศ. 2547 เพื่อให้เด็กๆ ในชุมชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพที่มีในชุมชน เช่น การเลี้ยงวัว การปลูกผัก การทำข้าวเกรียบว่าว และการทำขนมจีน ทำให้กลุ่มเยาวชนกลับมาศึกษาค้นคว้ารวมตัวกันได้อีกครั้ง

¹นายอภิศักดิ์ กำเพ็ญ แกนนำกลุ่มเยาวชนและผู้ประสานของกลุ่ม

จากค่าย...มาสู่การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น “ช่วงก้อม ฮอมพญา”

หลังจากมีการจัดค่ายเป็นระยะๆ สลับกับกิจกรรมอื่นๆ เช่น คาราวานเพื่อหนูคู่สมอง ปลูกป่า ทำแนวกันไฟ สสำรวจป่า ซึ่งกิจกรรมการจัดการดูแลป่านั้นจะทำร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่ทุกปีจนกลายเป็นกิจกรรมประจำปีไปแล้ว ต่อมากลุ่มแกนนำเยาวชนเกิดความคิดว่าต้องหากิจกรรมที่เป็นการชักชวนรุ่นน้องเข้ามาร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง หลังจากทีแกนนำบางส่วนได้มีโอกาสไปศึกษาดูงานที่โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา จึงได้คิดถึงเรื่องการสืบสานวัฒนธรรมในท้องถิ่น จึงจัดกิจกรรม ช่วงก้อม ฮอมพญาขึ้นมา เป็นเสมือนลานกิจกรรมที่รวบรวมความรู้ให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้เข้ามาเรียนรู้ในช่วงวันเสาร์ – อาทิตย์ เช่น สอนการฟ้อนรำของภาคเหนือ สอนทำการบ้าน เล่นดนตรี เป็นต้น มีการแวะเวียนไปจัดกิจกรรมตามชุมชนต่างๆ ทั้ง 7 ชุมชนของตำบลแม่ทา ซึ่งผู้ใหญ่ก็ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี เพราะเห็นว่าเด็กๆ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แถมยังได้เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอีกด้วย ปัจจุบันการแสดงฟ้อนรำของเด็กๆ ได้ถูกจัดให้อยู่ในกระบวนการศึกษาดูงานเพื่อให้ผู้ที่มาศึกษาดูงานได้ชมด้วย ทำให้เด็กมีรายได้ เล็กๆ น้อยๆ จากการแสดง

สภาเด็กและเยาวชนตำบลแม่ทา

จากรุ่นสู่รุ่นจวบจนปัจจุบันตำบลแม่ทาได้สร้างคนรุ่นใหม่มาแล้ว 3 รุ่น ได้แก่ 11 กบฏแห่งลุ่มน้ำแม่ทา กลุ่มยุว เกษตรน้อย และเครือข่ายเยาวชนแม่ทา กระบวนการทำงานของเยาวชนตำบลแม่ทาได้ถูกถ่ายทอดมาจากรุ่นพี่ที่หลายคนทำงานในชุมชน ส่วนหนึ่งทำงานด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งรุ่นพี่กลุ่มนี้ได้ผลักดันในเรื่องของเด็กและเยาวชนจนทำให้เกิดข้อบัญญัติจัดตั้ง “สภาเด็กและเยาวชนตำบลแม่ทา” ขึ้น ในปี 2550 โดยมีเป้าหมาย เพื่อให้เด็กและเยาวชนที่ผ่านกระบวนการของกลุ่ม สามารถเกิดการจัดการตนเองได้อย่างเป็นระบบ มีความภาคภูมิใจตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ อยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของเยาวชนทั้ง 7 หมู่บ้านในตำบลแม่ทา ทำงานร่วมกับสถาบันทรัพยากรธรรมชาติและเกษตรกรรมยั่งยืนแม่ทา และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา (อบต.แม่ทา) ปัจจุบันสภาเด็กและเยาวชนมีสมาชิกจำนวน 30 คน มีแกนนำเด็กและเยาวชนจำนวน 8 คน มีน้องเขม² เป็นประธานสภาฯ คนปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของสภาเด็กและเยาวชนตำบลแม่ทา

คือ 1) เด็กและเยาวชนได้รู้จักรากเหง้าของตนเอง 2) เด็กและเยาวชนมีทักษะในการประกอบอาชีพได้ และ 3) เด็กและเยาวชนมีวิชาการสามารถต่อรองกับองค์กรภายนอกได้

สร้างกลไก...กันกัน...พึ่งตนเอง

ที่ผ่านมาตำบลแม่ทาได้สร้างกลไกส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชนโดยพัฒนาพื้นที่รูปธรรมเกษตรกรรมยั่งยืน แล้วนำสิ่งที่ได้ไปสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับนักเรียนในโรงเรียนและเยาวชนในชุมชน ผ่านกระบวนการค่ายและหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อสร้างเยาวชนให้มาสืบทอดงานของพ่อแม่และเข้ามาช่วยพัฒนาชุมชน สำหรับการสร้างกลไกการเรียนรู้ภายในจะให้เยาวชนเข้ามามีบทบาท ในการบริหารจัดการโครงการตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งเสร็จโครงการ หรืออยู่ในกลไกในฐานะทีมทำผู้นำทำหน้าที่เป็นทีมนำ ช่วยกำหนดทิศทางในช่วงแรกช่วยเป็นที่เลี้ยงและที่ปรึกษาให้กับเยาวชน และมีทีมหนุน ได้แก่ ผู้รู้ นักวิจัย นักพัฒนาทั้งในและนอกชุมชนที่หนุนเสริมทั้งความรู้และกระบวนการ

จากเป้าหมายการทำงานเยาวชนของพีคัคคี² 1 ใน 11 กฎแห่งลุ่มน้ำทา หรือ นายก อบต.แม่ทา สมัยที่ 2 ที่ว่า “สนับสนุนให้คนรุ่นใหม่สำนึกรัก มีความ

²นายระพีพงษ์ อะติตะ ประธานสภาเด็กและเยาวชนตำบลแม่ทา

ภาคภูมิใจในการถิ่นฐานบ้านเกิดและกลับมาช่วยกันเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนแม่ทาสืบต่อไปให้เกิดความยั่งยืน” เป็นที่มาของการร่วมมือร่วมใจกับผู้ใหญ่ในชุมชนช่วยกันวางรากฐาน และสร้างกลไกรองรับการกลับมาพัฒนาบ้านเกิดของเยาวชนในลักษณะกองทุน เพื่อให้แกนนำเยาวชนสามารถอยู่ได้ในชุมชนโดยเงินกองทุนจะมาจากเงินรุ่นพี่ที่ทำงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากค่าตอบแทนผู้ประสานงานโครงการต่างๆ เงินกองทุนส่วนนี้จะถูกจัดสรรเพื่อเป็นค่าตอบแทนของแกนนำเยาวชนที่เข้ามามีบทบาทช่วยงานในชุมชน ส่วนหนึ่งสามารถนำไปเป็นค่าตอบแทนของครูอัตราจ้าง 2 คน ซึ่งเป็นคนในชุมชน ถึงแม้เงินเดือนที่ได้จะไม่มาก แต่ก็ทำให้เยาวชนไม่ต้องออกไปทำงานนอกชุมชน

“จริงๆ เงินมาจากที่อื่นก็ได้ แต่อยากให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมและเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมช่วยกันสร้างชุมชนที่ดีซึ่งในส่วนของ อบต. ตนเองก็ได้พูดคุยกับสมาชิก อบต. ถึงการขอเงินบางส่วนที่ปรับขึ้นจากเงินเดือนให้กับกลุ่มเยาวชน” พีคัคคี เล่าให้ฟังถึงกลไกหนุนเสริมการทำงานของกลุ่มเยาวชน

เงินเดือนค่าตอบแทนไม่ใช่ค่าตอบแทนสุดท้ายของการกลับมาทำงานในชุมชน เพียงแต่มีค่าตอบแทนให้ระยะเริ่มต้นที่เยาวชนกลับมาอยู่บ้านเท่านั้น หลังจากนั้นแต่ละคนต้องวางแผนว่าจะทำอะไรเพื่อให้ อยู่ได้เพราะต่อไปก็จะมีรุ่นน้องเข้ามาทำงานแทน น้องอื่น พูดเสริมถึงแนวคิดนี้ว่า “จริงๆ เงินค่าตอบแทนให้กับแกนนำเยาวชนไม่ได้มากอะไรแต่เราต้องช่วยให้เยาวชนสามารถทำงานและอยู่ได้ในชุมชนในช่วงแรก โดยไม่ต้องไปขอเงินพ่อแม่ อย่างเช่น เขม มาช่วยงานชุมชน 15 วัน ได้ค่าตอบแทนเดือนละ 3,000 บาท อีก 15 วันก็ช่วยงานครอบครัวคือ ทำไร่ข้าวโพดผักอ่อน ส่วนผมได้เงินเดือนจากโครงการบัณฑิตคืนถิ่น ของ พอช.และทำตลาดระบบใหม่ คือ CSA ปลูกผักอินทรีย์ส่งให้กับผู้บริโภคที่เป็นสมาชิก”

นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เยาวชนเข้าศึกษาในสายวิชาชีพที่สามารถกลับมาทำงานในหน่วยงานราชการภายในชุมชน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล อบต. อย่างน้องตึก เรียนจบผู้ช่วยพยาบาลมาก็เข้ามาทำงานที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนตำบลแม่ทา และยังแบ่งเวลามาช่วยงานชุมชนได้ด้วย “พนักงานในหน่วยงานราชการส่วนใหญ่จะเป็นคนจากภายนอก มาอยู่แป๊บๆ แล้วก็ไปไม่มีความผูกพัน

³นายกนคัคคี ดวงแก้งเรียน นายกอบต.แม่ทา และที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

กับชุมชน ถ้าเป็นคนในชุมชนเองมาทำจะดูแลเอาใจใส่และรู้จักชาวบ้านดีกว่า คนนอกชุมชน ที่ถึงเวลาเลิกก็รีบกลับบ้าน”

จะเห็นได้ว่ากลุ่มเยาวชนแม่ทาได้ยกระดับการทำกิจกรรมของตนเอง โดยมีกลุ่มผู้ใหญ่คอยให้การสนับสนุนและวางรากฐาน หรือมีกลไกรองรับให้เยาวชน กลับมาทำงานในท้องถิ่น ทำให้เยาวชนสามารถสานต่องานของผู้ใหญ่ในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม แกนนำเยาวชนได้เข้ามามีบทบาทช่วยงานของชุมชนและอีกส่วนหนึ่งก็มาทำเกษตรกรรมยั่งยืนตามรอยพ่อแม่ ซึ่งความสำเร็จดังกล่าวเกิดมาจากความเข้มแข็งและความสามัคคีของคนในชุมชน

อีกกิจกรรมที่น่าสนใจคือ “กิจกรรมปลูกผักประสาธใจ หรือเรียกว่า CSA (Community Supported Agriculture)” เป็นแนวคิดการทำตลาดที่ต่อยอดจากพ่อแม่ ซึ่งทำการผลิตเกษตรกรรมอินทรีย์อยู่แล้ว คือปลูกผัก ผลไม้ตามฤดูกาล ผักพื้นบ้านส่งให้กับสมาชิกทุกอาทิตย์ น้องอินและเพื่อนในชุมชน 5 คน ทดลองทำเมื่อเดือนมกราคม 2554 “ผมและเพื่อนๆปลูกผักส่งให้กับสหกรณ์อยู่แล้ว ก็ลองมาทำตลาดระบบใหม่เป็นตลาดระบบ CSA ทำให้เดือนๆ หนึ่งมีรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายแล้วประมาณ 4,000 – 5,000 บาท ตอนนี้อยู่ในช่วงทดลองทำหากระบบเรียบร้อยดีแล้วก็จะขยายไปยังสมาชิกกลุ่มเยาวชนต่อไป”

น้องอินยังมองว่าการทำเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นทางเลือกและทางรอดในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติด้วย เนื่องจากการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อทำเกษตรเชิงเดี่ยวก็ไม่มี แคมป์ยังช่วยรักษาระบบนิเวศดิน น้ำ ป่า เพราะไม่ใช่สารเคมีในการเกษตร

แบ่งงานตามความถนัด...เรียนรู้จากการทำงาน

กระบวนการทำงานแกนนำเยาวชนแต่ละคนจะมีการแบ่งบทบาท หน้าที่ทำงานใน 3 ส่วน คือ 1) งานบริหารจัดการและงานประสานภายในกลุ่ม ชุมชน 2) งานประสานภายนอก และ 3) งานประสานงานโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานเยาวชน นอกจากแกนนำเยาวชนจะมีบทบาท/หน้าที่ตามโครงสร้างที่วางไว้แล้ว แต่ในทางปฏิบัติเมื่อมีกิจกรรมทุกคนจะมาช่วยกัน โดยจะให้เลือกงานตามทักษะที่ตนเองมีอยู่

น้องอินเล่าให้ฟังถึงการแบ่งงานในกลุ่มว่า “ตอนนี้ทุกคนก็ทำกันทุกอย่าง เพราะบางคนอาจยังไม่รู้ว่าตนเองชอบหรือถนัดอะไร แต่เบื้องต้นจะให้เลือกกันมาก่อน อย่างในการจัดงานหรือกิจกรรม เขม จะดูแลเรื่องสถานที่ ผมและน้องตึก

เป็นฝ่ายสนับสนุนการ ‘จิม’ และ ‘แอม’ เป็นคนบันทึก เป็นต้น ซึ่งก็ลองทำกันดู หากมีกิจกรรมครั้งต่อไปก็อาจมีการสลับปรับเปลี่ยนกันได้ มองว่าตรงนี้ทุกคนจะได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและผลัดเปลี่ยนการทำงานที่เพื่อเป็นการฝึกทักษะของตนเองด้วย”

แรงบันดาลใจ...ของเด็กที่มาร่วมกิจกรรม

แรงบันดาลใจที่เด็กและเยาวชนแม่ทาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชน **ประการที่หนึ่ง** คือ มีพ่อแม่เป็นแบบอย่าง ด้วยตำบลแม่ทาเป็นชุมชนเกษตรและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ทำให้พ่อแม่ต้องออกไปประชุมแลกเปลี่ยนข้างนอกบ่อยๆ ซึ่งเด็กๆ ก็ได้ติดสอยห้อยตามพ่อแม่ไปประชุมด้วย จากที่ไม่เคยสนใจอะไรเลย กลับถูกปลูกฝังแนวคิดทั้งเรื่องการเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่รู้ตัว จนเกิดเป็นความภาคภูมิใจในอาชีพของพ่อแม่ **ประการที่สอง** คือ เห็นรูปธรรมที่รุ่นพี่ทำไว้และเป็นแบบอย่างที่ดี และ**ประการสุดท้าย** คือ ได้เข้าร่วมค่ายที่รุ่นพี่จัด สิ่งเหล่านี้ทำให้เด็กและเยาวชนอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน และอยากพัฒนาตนเองในด้านความรู้ ความสามารถและความเป็นผู้นำเหมือนอย่างพ่อแม่และรุ่นพี่

ความเป็น/อนาคตของกลุ่มใน 5 ปีข้างหน้า

ในอีก 5 ข้างหน้าเยาวชนอยากเห็นกลุ่มของตนยังคงมีการสืบทอดการ

¹นางสาวสารินี นามจันทร์ แกนนำกลุ่มเยาวชน

²นางสาวกฤษมา ไปธาสู แกนนำกลุ่มเยาวชน

ทำงานจากรุ่นสู่รุ่นต่อไป กลุ่มเยาวชนมีสมาชิกเพิ่มขึ้นและมีการทำงานเป็นทีม มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับองค์กร / ชุมชน / เครือข่ายอื่นๆ มีกิจกรรมต่อเนื่อง และหลากหลายเพื่อให้เยาวชนมีความรู้ ทักษะสามารถพัฒนาตัวเอง และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับทั้งในและนอกชุมชน และที่ขาดไม่ได้คืออยากให้ผู้ใหญ่ในชุมชนสนับสนุนกลุ่มเยาวชนเหมือนเช่นปัจจุบัน เพราะมองว่ากลุ่มเยาวชนจะก่อเกิดขึ้นมาไม่ได้หากชุมชนไม่เห็นถึงความสำคัญ เยาวชนมีความสามัคคีกัน และเข้าใจกัน มีจิตสาธารณะและสำนึกรักบ้านเกิด เป็นเยาวชนที่มีคุณภาพ และเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่นได้ อีกทั้งยังมองถึงการที่เยาวชนต้องพึ่งตนเอง และและอยู่ได้ในชุมชนโดยไม่ต้องออกไปทำงานข้างนอก หรือพึ่งเงินเดือนประจำ นอกจากนี้ยังมองไปถึงอยากให้มี “กองทุนเพื่อการศึกษาของเยาวชน” โดยให้สมาชิกในกลุ่มออมเงินกัน

เงื่อนไขความสำเร็จของกลุ่มเยาวชน

- กลไกส่งเสริมการทำงานของกลุ่มเยาวชน มีรุ่นพี่ที่เป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นแรงบันดาลใจให้กับเยาวชน อีกทั้งรุ่นพี่และผู้ใหญ่ในชุมชนยังหนุนเสริมและคอยให้คำแนะนำ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการทำงานของเยาวชน จนกระทั่งเกิดการผลักดันให้เกิด “สภาเด็กและเยาวชนตำบลแม่ทา” ขึ้น
- ในส่วนขององค์กรส่วนท้องถิ่นอย่าง อบต. ได้ให้ความสำคัญและส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่รักและภูมิใจในวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของคนรุ่นพ่อ รุ่นแม่ โดยได้มีการสนับสนุนกิจกรรมเยาวชนในหลายระดับ เช่น ระดับโรงเรียนส่งเสริมกิจกรรมเกษตรกรรมน้อย และการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นและวิถีชีวิตของเกษตร ซึ่งเชื่อมโยงกับทรัพยากรดิน น้ำ ป่า
- การสร้างกลไกรองรับหากเยาวชนกลับมาอยู่ในชุมชน คือ ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่ที่ออกไปเรียนหนังสือ หรือไปทำงานในเมืองให้กลับมาทำงานที่บ้านและช่วยทำงานพัฒนาชุมชน เพื่อให้คนรุ่นใหม่เหล่านี้มารับและสานต่องานจากกลุ่มผู้ใหญ่
- การส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นผ่านกระบวนการค่าย นอกจากกลุ่มผู้ใหญ่จะวางแผนแนวทางเพื่อรองรับการทำงานของกลุ่มเยาวชนแล้ว เยาวชนเองก็ได้มองเห็นถึงการสืบทอดการทำงานของกลุ่มเยาวชนเช่นกัน โดยกลุ่มเยาวชนจะมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- มีแกนนำกลุ่มที่เข้มแข็งและมีจิตสำนึกรักบ้านเกิด สมาชิกในกลุ่มมีหลายช่วงอายุ

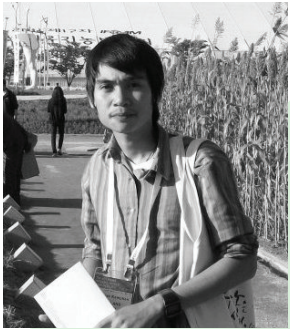
และมีประสบการณ์ ทักษะแตกต่างกัน สามารถช่วยงานแทนกันได้ สิ่งสำคัญคือสมาชิกมีความซื่อสัตย์ จริงใจและให้โอกาสซึ่งกันและกัน อีกทั้งระบบเครือข่ายมีความเอื้ออาทรต่อกันเป็นปัจจัยให้สมาชิกในกลุ่มมีความเป็นพี่เป็นน้องกัน

- การหนุนเสริมจากภายนอกชุมชน มีหน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยโครงการต่างๆที่เข้ามาต้องหนุนเสริม ต่อยอดงานชุมชนเท่านั้น ที่ผ่านมามีหลายโครงการที่เข้ามาหนุนเสริม พัฒนา ต่อยอดงานของชุมชนได้แก่ โครงการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) หนุนเสริมเรื่องการสร้างคนรุ่นใหม่, มูลนิธิเกษตรกรรมยั่งยืน สนับสนุนพัฒนาอาชีพ เกษตรกรรม, สสส. งบประมาณผ่านทางหน่วยงานต่างๆ เพื่อจัดกิจกรรมค่าย และโครงการสร้างต้นแบบระบบการสื่อสารในชุมชน ผลิตภัณฑ์สิ่งพิมพ์ “แม่ทา ฟ้าใส” ,ปตท. : โครงการรักษาป่า สร้างคน 84 ตำบล วิถีพอเพียง หนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของเยาวชน ผ่านกิจกรรมและกระบวนการต่างๆ, รีคอป พัฒนาศักยภาพแกนนำเยาวชน และเชื่อมเครือข่ายกลุ่มเยาวชน

บทส่งท้าย

“แม่ทา” กว่าที่จะมาถึงวันนี้ได้ต้องผ่านกระบวนการที่ยาวนานกว่า 20 ปี นั้นเพราะในอดีตมีผู้ใหญ่อย่างพ่ออนันต์ ดวงแก้วเรือน ลุงพัฒน์ อภัยมูล และคนอื่นๆที่ได้สร้างฐานชุมชนและให้โอกาสเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน สิ่งหนึ่งที่เด็กๆสะท้อนให้ฟังนั่นคือ **“เพราะผู้ใหญ่ให้โอกาส”** ให้อิสระทางความคิด ตัดสินใจ และลงมือทำ โดยมีผู้ใหญ่คอยเป็นเสมือนพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำ ปรึกษามากกว่าการว่ากล่าว เยาวชนแม่ทาจึงเปรียบเสมือนต้นกล้าที่หยั่งรากลึกลงไปในดิน โดยมีผู้ใหญ่ พ่อแม่ คอยให้ปุ๋ยให้น้ำ ดูแลเอาใจใส่เพื่อให้ต้นกล้าต้นนี้เติบโตแข็งแรงและเป็นคนดีมีคุณภาพต่อไป

อันกล้าแห่งลุ่มน้ำแม่ทา

ชื่อ นายอภิศักดิ์ กำเป็ญ (อัน) อายุ 27 ปี
ตำแหน่ง ผู้ประสานงาน
การศึกษา จบประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)
ออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
อาชีพ ทำเกษตรอินทรีย์

น้องอัน เป็นลูกหลานแกนนำเกษตรกรยั่งยืนแม่ทาคนหนึ่ง ที่พ่อแม่ของน้องอันก็เคยล้มเหลวจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและหันมาทำเกษตรอินทรีย์ จากวันเป็นเดือน จากเดือนเป็นปี น้องอันได้ถูกสะสมความรู้และปลูกฝังแนวคิดการทำเกษตรอินทรีย์ผ่านเวทีประชุมของพ่อแม่ที่ละนิดๆ จนกระทั่งมีความคิดว่าเรียนจบจะมากลับอยู่บ้านและเป็นเกษตรกรเหมือนพ่อแม่

“สมัยเด็กๆ ได้ตามพ่อแม่ออกไปอบรมข้างนอกอยู่บ่อยๆ ตอนแรกก็ไม่ได้คิดอะไรเพราะเห็นว่าได้ไปเที่ยว เราเป็นลูกเกษตรกรบ้านนอกธรรมดาแต่ได้มาโรงแรม ได้นอนโรงแรม ได้กินอาหารอร่อยๆ พอนานเข้าก็เริ่มซึมซับและได้เรียนรู้กระบวนการต่างๆจากนั้นก็เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่มเยาวชนตั้งแต่ว่าปี 2547 จนถึงปัจจุบัน และคิดว่าจะทำต่อไปเรื่อยๆ”

น้องอันเรียนจบระดับ ปวส. ออกแบบผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม มีหลายคนถามว่าทำไมไม่เลือกเรียนสายเกษตรต่างๆ ที่พ่อแม่ทำเกษตร “ผมคิดว่าพ่อแม่เรานี้แหละเป็นอาจารย์ที่ดีที่สุด” น้องอันคิดอย่างนั้น “ครอบครัว พ่อแม่ ให้โอกาสเราคิดและทำไม่บังคับเรา มันจึงทำให้ผมมาถึงวันนี้ได้ ตอนนั้นผมจึงตั้งใจว่าเรียนจบผมจะมาช่วยพ่อแม่เพราะว่าในเมื่อเราเติบโตมาจากลูกเกษตรกรก็คิดว่าอาชีพนี้แหละที่เราอยากทำ”

“แม่ทา” กว่าจะมาถึงวันนี้ได้ต้องผ่านกระบวนการที่ยาวนานกว่า 20 ปี เพราะในอดีตมีผู้ใหญ่อย่างพ่อนันต์ ดวงแก้วเรือน ลุงพัฒน์ อกัยมุล และคนอื่นๆ

ได้สร้างฐานชุมชนและให้โอกาสเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน “ผมคิดว่าสำคัญตรงที่ผู้ใหญ่ และครอบครัวให้โอกาสเรา”

น้องอันมองว่าการทำเกษตรกรยั่งยืนเป็นทางเลือกและทางรอดในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติด้วย เนื่องจากการบุกพื้นที่ป่าเพื่อทำเกษตรเชิงเดี่ยวก็ไม่มี แถมยังช่วยรักษาระบบนิเวศดิน น้ำ ป่า เพราะไม่ใช่สารเคมีในการเกษตร “มันอาจไม่ใช่ทั้งหมดแต่ผมคิดว่ามันสัมพันธ์กัน”

สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่มเยาวชนคิดว่าตนเองมีระบบคิดและสามารถวิเคราะห์สิ่งต่างๆได้ สามารถจัดการกับปัญหาในชีวิตได้ดีขึ้น ในส่วนของกลุ่มเยาวชนพบว่าเยาวชนมีกระบวนการทำงานเป็นทีมมากขึ้น รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ช่วยกันแก้ปัญหา สำหรับชุมชนเห็นว่าชุมชนมีพลังในการทำงานเพิ่มขึ้น มีกลุ่มคนที่ทำงานหลากหลายมากขึ้นทำให้ชุมชนมีคนสืบทอดส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น

ชื่อ นางสาวสรญา ดวงแก้วเรือน (ติก) อายุ 21 ปี
ตำแหน่ง แกนนำสภาเด็กและเยาวชนรุ่นแรก /
จัดกระบวนการทำค่าย+ กิจกรรม/การแสดงวัฒนธรรม (เพื่อนตาบ)
การศึกษา ผู้ช่วยพยาบาล โรงเรียนราชประชานุเคราะห์
อาชีพ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแม่ทา

ความภาคภูมิใจ นักจัดกระบวนการ สันทนาการ การแสดงวัฒนธรรม

เป้าหมายที่เข้าร่วมกับกลุ่มเยาวชน อยากรู้ประโยชน์ให้กับชุมชน อยากรับใช้ชีวิตในชุมชน โดยสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน

ให้ลูกไปเล่น เย็นๆ ก็กลับ ให้ลูกไปรับการศึกษา
ไปแล้วอย่าไปปลื้มกับลูกกลับมา จงมาปิดตาเมื่อพ่อตาย

ถ้อยคำของพ่อกำนันอนันต์ ปราชญ์แห่งลุ่มน้ำแม่ทาที่ฝากถึงลูกหลานแม่ทาให้กลับมาพัฒนาถิ่นฐานบ้านเกิด ของตนเอง ทำให้น้องติกหนึ่งในแกนนำเยาวชน

จากเด็กที่เกเร คิดอยากกลับบ้านเมื่อเรียนจบ “น้องเป็นคนเกเรมาก ไม่สนใจอะไร ชอบสร้างแต่ปัญหา แต่เมื่อได้ยินคำพูดของพ่อจนถึงกับน้ำตาไหล ก็เลยมาคิดว่าเราจะเป็นคนแบบนี้ ตลอดไปหรือ อนาคตจะเป็นยังไง ก็เลยคิดว่าต้องหาอะไรทำ” น้องตึกจึงได้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับ “สภาเด็กและเยาวชนตำบลแม่ทา” ในตอนนั้น

เหตุผลที่เข้ามาทำกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนมี 3 ประเด็นด้วยกันคือ 1) ตัวเอง เมื่อก่อนเป็นเด็กเกเรมาก ชอบสร้างปัญหา ใครสอนก็ไม่ฟัง นานเข้าก็กลับมาคิดว่าเราจะเป็นคนแบบนี้ตลอดไปงั้นเหอ อนาคตเราจะเป็นอย่างไร ก็เลยคิดว่าต้องหาอะไรทำ 2) ครอบครัวแตกแยกทำให้เราอยากมีครอบครัวที่สามารถคุยกันได้ ตอนนั้นเรียนอยู่นอกชุมชน ก็เลยกลับบ้านมาอยู่บ้านทำให้ครอบครัวได้คุยกันมากขึ้น 3) หลังจากที่กลับบ้านมาอยู่บ้านก็ได้มีโอกาสเข้ามาร่วมกิจกรรมและได้เรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่างในแม่ทา จึงอยากทำให้เราอยากอยู่บ้านมากขึ้น อยากเข้ามาช่วยผู้ใหญ่ทำงานเพื่อที่จะช่วยพัฒนาแม่ทา

หลังจากที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มเยาวชนแล้วพบว่าตัวเองมองโลกในแง่ดีและมีความสุขมากขึ้น ได้ช่วยกันทำงาน ได้เรียนรู้และสปรกการณ์หลายอย่างจากในและนอกชุมชน ในส่วนกลุ่มเยาวชนพบว่าการร่วมกันทำงานมาจากความเข้าใจกันแบบพี่น้อง มีความสนุกสนาน มากกว่าการมาร่วมทำงานกันตามหน้าที่ สำหรับชุมชนเห็นว่าชุมชนพัฒนาขึ้นเนื่องจากมีองค์ประกอบหลายองค์ประกอบ เช่น กลุ่มองค์กรในชุมชน ผู้นำ เยาวชน เป็นต้น

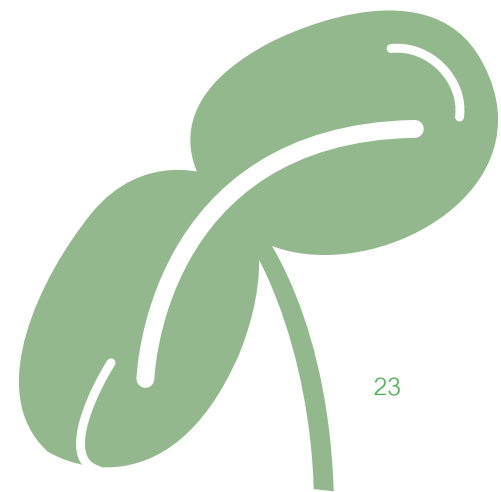
ชื่อ นางสาวจรัสรัตน์ คำสม (จิบ) อายุ 21 ปี
ตำแหน่ง พี่เลี้ยงดูแลการแสดงศิลปะวัฒนธรรม
จัดทำงานเอกสารและข้อมูลของกลุ่มเยาวชน
การศึกษา บวส. การบัญชี
โรงเรียนโปลีเทคนิคล้านนาเชียงใหม่
อาชีพ พี่ช่วยนักวิชาการโครงการ สสส.

ความภาคภูมิใจ การแสดงวัฒนธรรม

เป้าหมายที่เข้าร่วมกับกลุ่มเยาวชน อยากทำงานเพื่อชุมชน และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้ด้วยตนเองอย่างมีความสุข

เหตุผลที่เข้ามา คือ ได้มีโอกาสเข้ามาทำกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนแล้วรู้สึก “ชอบ” ทำแล้วมีความสุข ได้เรียนรู้อะไรหลายๆอย่างๆ ได้รับประสบการณ์และเจอเพื่อน เมื่อก่อนตัวเองไม่เคยทำกิจกรรมอะไรเลยเพราะพ่อแม่ไม่ชอบให้มาก็เลยอยากให้เห็นว่าการมาทำกิจกรรมแบบนี้มันไม่เลวร้ายอะไร และเป็นการพิสูจน์ว่าเราสามารถอยู่ในชุมชนถึงแม้ว่าจะไปจำเรียนในเมืองมา

จากการที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มเยาวชนแล้ว ตัวเองเกิดการพัฒนามากขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้รับกวนพ่อแม่ไม่ยอกลง ครอบครัวเข้าใจตัวเรามากขึ้น เกิดการยอมรับทำให้เกิดความภูมิใจ ในส่วนของกลุ่มเยาวชนพบว่า สมาชิกมีความเข้าใจกันอยู่กันอย่างพี่น้อง สำหรับชุมชนเห็นว่าการอยู่ร่วมกันในชุมชนดีกว่าเดิม

พลัดคนรุ่นใหม่ สืบสานวัฒนธรรม อนุรักษ์จารีพยากร เครือข่ายเยาวชนรากหญ้ารักถิ่น จังหวัดเชียงใหม่

“กินน้ำต้องรักษา น้ำ กินจากป่าต้องรักษาป่า” คำสอนปกาเกอญอที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่พึ่งพิงและดูแลธรรมชาติที่สืบทอดสู่ลูกหลานกว่าร้อยปี แต่เมื่อรัฐเข้ามากำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์และประกาศนโยบายอพยพคนออกจากป่าเมื่อปี 2535 ทำให้ชุมชนที่อาศัยและมีพื้นที่ทำกินอยู่ในป่าได้รับความเดือนร้อนชาวบ้านจึงรวมตัวกันในชื่อ “เครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ (คกน.)” ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าปกาเกอญอที่อาศัยอยู่บริเวณ 6 กลุ่มน้ำ คือ กลุ่ม น้ำ ขาน กลุ่มน้ำแม่แจ่ม กลุ่มน้ำวาง กลุ่มน้ำปิง กลุ่มน้ำ ลูกโดด และกลุ่มน้ำ จอมทอง ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และลำปาง

ผลจากนโยบายของรัฐเป็นปัญหาที่ไม่ใช่เพียงแต่กลุ่มผู้ใหญ่นั้นที่คิดหาทางออก เยาวชนเองก็รับรู้และอยากเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหา และพบว่าไม่ใช่เพียงชุมชนตนเองเท่านั้นที่ได้รับผลกระทบแต่ยังมีชุมชนอื่นๆ ที่ได้รับผลกระทบนี้เช่นกัน สิ่งนี้เองจึงเป็นแรงผลักดันให้เยาวชนอยากติดตามสถานการณ์ อยากเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นและอยากเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชน กลุ่มเยาวชนเครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือ จึงเกิดมาพร้อมๆ กับการรวมตัวของกลุ่มผู้ใหญ่เพื่อเรียกร้องสิทธิคนอยู่กับป่า โดยจะช่วยทำงานเก็บรวบรวมข้อมูล

ชุมชน ประสานงาน ทรนงค์เผยแพร่ข่าวสาร แคน¹ เล่าให้ฟังถึงเหตุผลที่เข้ามาช่วยงานพัฒนาชุมชนว่า “เริ่มเข้ามามีส่วนในการทำงานชุมชนตั้งแต่ ม.3 เนื่องจากที่บ้านมีปัญหาเรื่องการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้น ช่วงปี 2543 – 2548 ได้มีโอกาสมาทำงานกับมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย²”

นอกจากนโยบายของรัฐที่เข้ามาจะส่งผลกระทบต่อชุมชนแล้ว กระแสการพัฒนากระบวนการศึกษา การบริโภคนิยม สื่อต่างๆ ได้คุกคามชุมชนบนดอยในทุกพื้นที่ ทำให้หลายชุมชนลืมนิเวศดั้งเดิม ลืมวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อที่บรรพบุรุษเคยสั่งสอนมา หลายครอบครัวเปลี่ยนวิถีการผลิตจากการทำไร่หมุนเวียนมาทำเกษตรเชิงเดี่ยวใช้สารเคมีและมีหนี้สิน และเกิดปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมลง “จากปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้เยาวชนต้องกลับมาทบทวนตัวเอง ยอมถอยออกมาเพื่อศึกษารากเหง้าของตนเอง พร้อมกับเดินหน้าร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่ในการต่อสู้กับนโยบายของรัฐไปด้วย” เนก² พูดถึงที่มาที่ไปของการกลับมาศึกษารากเหง้าของตนเองเพราะเห็นด้วยกับผู้ใหญ่ในชุมชนที่มองว่าฐานรากของชุมชนต้องมั่นคงก่อน

จากที่ทำในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเดียว กลุ่มเยาวชนเครือข่าย คน. จึงได้ขยับมาร่วมกันรื้อฟื้นวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ประเพณีต่างๆ ของชนเผ่า เช่น การทอผ้า การเล่นเต๋หน้า การอ้อทา ตัวเขียนปกากะถอ การสืบสานวิถี ความเชื่อชนเผ่า เช่น การทำไร่หมุนเวียน การเลี้ยงผีน้ำ การบวชป่าฯ ต่อมาในปี 2551 กลุ่มฯ จึงได้เปลี่ยนชื่อมา

เป็น “เครือข่ายเยาวชนรากหญ้ารักถิ่น” โดยมีเป้าหมายเพื่อสืบสาน

ภูมิปัญญา ประเพณี วัฒนธรรมต่างๆ ของชนเผ่า พัฒนาศักยภาพเยาวชนเพื่อปกป้องทรัพยากรชุมชนของตนเอง

เครือข่ายเยาวชนรากหญ้ารักถิ่น ประกอบด้วย กลุ่มเยาวชนที่มาร่วมตัวกัน 11 พื้นที่ ใน 3 จังหวัด ประกอบด้วยเยาวชนชนเผ่าและเยาวชนพื้นล่าง ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ 1) กลุ่มสกอร์คลี บ้านห้วยอีค่าง 2) กลุ่มเยาวชนบ้านหนองมณฑา 3) บ้านห้วยหอย 4) บ้านหนองเต่า อยู่ใน ต.แม่วิน อ.แม่วาง 5) กลุ่มเก๋อญอโพ บ้านแม่ชะปู้ อยู่ใน ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง 6) กลุ่มลาโก่ปอ อยู่ใน ต.ดอยแก้ว อ.จอมทอง 7) กลุ่มเหล่าเทอโพ บ้านป่าดิงงาม อยู่ใน ต.ปิงโค้ง อ.เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 8) กลุ่มเยาวชนบ้านห้วยหินลาดใน 9) กลุ่มเยาวชนบ้านห้วยหินลาดนอก 10) บ้านแม่ปุ่นน้อย อยู่ใน อ.เวียงป่าเป้า และ จังหวัดแพร่ กลุ่มตะกอนยม อ.สอง เป็นกลุ่มเยาวชนที่เป็นคนเมือง หรือคนพื้นราบกลุ่มเดียวที่เข้าร่วมกับเครือข่ายฯ

แต่ละพื้นที่จะมีผู้ประสานงานหรือแกนนำ 1 คน เรียกว่า “เยาวชนอาสาสมัคร” โดยจะไปรวมกลุ่มเยาวชนในชุมชนของตนเอง เพื่อทำกิจกรรมตามประเด็นที่สนใจเน้นเรื่องสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน การย้อมผ้าสีธรรมชาติ การจักสาน ตัวเขียนปกากะถอ พิธีกรรมต่างๆ โดยเรียนรู้ผ่านผู้รู้ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน รวมถึงการทำกิจกรรมอาสาช่วยงานในชุมชนของตนเองด้วย ซึ่ง YT³ จะทำหน้าที่ “ติดอาวุธ” ให้กับน้องๆ อาสาสมัครก่อนที่จะลงภาคสนามไปทำงานจริงในชุมชนของตนเอง โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ค่าย การฝึกอบรม ประชุม สัมมนา ฯ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เยาวชนรู้จักตนเอง รู้จักชุมชน เข้าใจและเท่าทันสังคมที่เปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ยังหนุนเสริมทักษะต่างๆ เช่น การพูด การเขียน การทำงานเป็นทีม กระบวนการทำงานชุมชน เป็นต้น เมื่อเยาวชนอาสาสมัครลงไปทำงานจริงในชุมชน YT ที่เป็นเสมือนพี่เลี้ยงจะคอยให้การสนับสนุน ติดตาม รวมไปถึงการเข้าร่วมกิจกรรมกับน้องๆ พร้อมทั้งคอยให้คำปรึกษา คำแนะนำด้วย

ทุกๆ ปี แต่ละพื้นที่จะมีการสรุปงาน 1 ปี โดยรูปแบบกิจกรรมจะมีการละเล่น การตอบคำถามปัญหาต่างๆ ที่ได้เรียนรู้มาตลอด 1 ปีจากผู้เฒ่าผู้แก่ เพื่อเป็นการทดสอบว่าเยาวชนได้เรียนรู้อะไรไปบ้าง เช่น หากได้เรียนรู้การอ้อทาก็ต้อง

¹ นายชาติชาย ธรรมโม (แคน) แกนนำเยาวชนกลุ่มตะกอนยม ต.สะเมิง อ.สอง จ.แพร่
² นางสาวสุชศรี ชิตพัทธ์ (เนก) แกนนำเยาวชน กลุ่มเก๋อญอโพ บ้านแม่ชะปู้ จ.เชียงใหม่

³ โครงการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการพัฒนา (YT)

คือทำให้ฟัง ถือว่าเป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียนด้วย สำหรับกระบวนการทำงานระดับเครือข่ายฯ เมื่อมีกิจกรรมการแบ่งบทบาทหน้าที่ของเยาวชนอาสาสมัครส่วนใหญ่จะแบ่งตามความถนัด หรือผลัดเปลี่ยนหน้าที่รับผิดชอบกันเพื่อให้แต่ละคนได้เรียนรู้และฝึกทักษะ มีการประชุมแกนนำเยาวชนเดือนละครั้ง หรือมากกว่านั้นหากใกล้วันทำกิจกรรม

กิจกรรมจะแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ **กิจกรรมระดับพื้นที่** ซึ่งเยาวชนแต่ละกลุ่มจะมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้และสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม อาทิเช่น การจักสาน การทอผ้า การอ้อทา การเล่นเตหน้า การรำดาบ การเรียนตัวเขียน ปกาเกอญอ การสืบสานวิถี ความเชื่อของชนเผ่า อาทิเช่น การทำไร่หมุนเวียน การทำแนวกันไฟ การเลี้ยงผีน้ำ การบวชป่า เป็นต้น รวมถึงการทำกิจกรรมอาสาช่วยงานในชุมชนของตนเอง **กิจกรรมระดับเครือข่าย** โดยแต่ละพื้นที่จะหมุนเสริมการทำงานซึ่งกันและกัน กิจกรรมที่จัดประจำปี ได้แก่ **“มหกรรมเยาวชนรักษ์วัฒนธรรม”** เพื่อสร้างพื้นที่ให้เยาวชนได้แลกเปลี่ยนและ

เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาผ่านเวทีวัฒนธรรม และกิจกรรมสัมมนาเครือข่ายที่จะจัด 4 เดือนครั้ง โดยเวียนจัดในแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้เยาวชนยังมองถึงกิจกรรมการพึ่งตนเองโดยการทำนารวม 4 ไร่ ในพื้นที่ อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย ซึ่งเยาวชนจะได้ใช้โอกาสนี้ในการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันด้วย ชาวที่ได้ก็จะนำมาใช้ในกิจกรรมของเครือข่าย ในขณะที่เดียวกันกลุ่มเยาวชนยังคงขับเคลื่อนงานร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่ เช่น ผลักดันนโยบายเอนดูชุมชน ส่วนกิจกรรมอื่นๆ ที่ได้ดำเนินการต่อเนื่อง เช่น จัดค่าย เดินขบวนรณรงค์ และร่วมกับเครือข่ายอื่นๆ

กิจกรรมของเยาวชนแต่ละพื้นที่นอกจากจะเป็นการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม เช่น การรำดาบ การเล่นเตหน้า การเรียนตัวเขียนปกาเกอญอ แล้ว การสืบทอดความเชื่อของบรรพบุรุษที่มีต่อธรรมชาติดิน-น้ำ-ป่า ก็ยังคงดำเนินต่อไป อีกทั้งเยาวชนยังมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของตนเอง เช่น การทำแนวกันไฟ ปลูกป่า เก็บขยะ ฯ

การทำงานที่ผ่านมา นั้น เยาวชนได้พบกับปัญหา อุปสรรคมากมาย แต่ด้วยใจที่รักและอยากทำงานเพื่อชุมชนของตนเองจึงทำให้เยาวชนพยายามทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ปัญหาที่พบคือ

ปัญหา:ระดับพื้นที่

ที่มงานในพื้นที่มีน้อย เนื่องจากปัญหาปากท้องและเศรษฐกิจของครอบครัว ประกอบกับเมื่อมีพิธีเศรษฐกิจเข้ามาทำให้เยาวชนต้องไปช่วยครอบครัว ไม่มีเวลามาร่วมเรียนรู้และทำกิจกรรม หรือเยาวชนที่เรียนในระบบที่มีภาระหนี้ กยศ. ก็ต้องหางานนอกชุมชนเพื่อหาเงินมาใช้หนี้ กยศ. การแก้ปัญหาคือ แกนนำอาสาสมัครจึงมีแนวคิดเรื่องการพึ่งตนเอง การสร้างรายได้ เพื่อให้สมาชิกและเยาวชนสามารถอยู่ได้และมีความมั่นคงระดับหนึ่ง เช่น การปลูกกาแฟ การทำสวนคนขี้เกียจ

แกนนำอาสาสมัครในพื้นที่มีงานหลายอย่างที่รองรับรับผิดชอบ เนื่องจากชุมชนยอมรับและไว้ใจทำให้แกนนำอาสาสมัครได้เข้ามามีบทบาทหลายอย่างในหมู่บ้าน แต่แต่ละคนจะมีตำแหน่งหรือหน้าที่มากกว่า 3-5 ตำแหน่ง แต่ทำในลักษณะจิตอาสา เช่น เป็นที่ปรึกษากรรมการหมู่บ้านอสม. ติดตามประเด็นต่างๆ การแก้ปัญหาคือ แกนนำอาสาสมัครจึงพยายามดึงน้องในหมู่บ้านเข้ามาเรียนรู้ เพื่อสร้างผู้นำรุ่นที่สอง

แต่ที่ผ่านมา พบว่าการหาที่มงานในพื้นที่และการสร้างผู้นำรุ่นที่สองยังเป็นเรื่องยาก แก้ปัญหาโดยพยายามชักชวนเยาวชนมาเป็นสมาชิก โดยเริ่มต้นจากเครือข่ายติ๊ก่อน

ปัญหา:ระดับเครือข่าย

ปัญหาทางงบประมาณไม่เพียงพอสำหรับการดำเนินกิจกรรม ที่ผ่านมาแก้ปัญหาโดยมีกองทุนเล็กๆที่ได้จากการระดมทุน เช่น จัดกิจกรรมสอยดาว เปิดหมวก เก็บค่าปรับถ้าไม่แต่งชุดประจำถิ่นเวลามาประชุม ข่ายถูกขึ้นตามงานต่างๆ การทำนารวมนำข้าวที่ได้มาใช้ในกิจกรรม และทำกิจกรรมเท่าที่ทำได้ก่อน แต่ถ้าหากเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้งบประมาณจำนวนมาก เยาวชนอาสาสมัครจะมีการคุยกันเพื่อคิดหารูปแบบที่ใช้งบประมาณที่ประหยัดที่สุด เช่น กิจกรรม “มหกรรมเยาวชนรักษ์วัฒนธรรม” จากที่เคยจัดใหญ่ ก็จะทำให้แต่ละพื้นที่จัดในพื้นที่ของตนเอง เพื่อประหยัดเรื่องค่าเดินทาง ในส่วนของการประชุมแกนนำอาสาสมัครก็จะอาศัยเวทีประชุมต่างๆแล้วนัดคุยกัน

เนื่องจากพื้นที่เครือข่ายทั้ง 11 พื้นที่อยู่ใกล้กันทำให้มีปัญหาเรื่องการติดต่อประสานงาน การเดินทางออกมาเจอแต่ละครั้งลำบาก เวลาว่างหรือกิจกรรมก็จะใช้วิธีฝากบอกต่อกับคนในหมู่บ้าน

ปัญหาอื่นๆ ที่พบได้แก่ เยาวชนยังขาดทักษะ/กระบวนการการทำงาน ที่ผ่านมามีต้องทำไปเรียนรู้ไปก็อาจมีติดบ้างถูกบ้าง แต่ก็ทำให้เยาวชนได้เรียนรู้ ที่ผ่านมาก็พยายามเข้าร่วมแลกเปลี่ยนกับเพื่อนนอกชุมชนบ้าง

เยาวชนกับการเปลี่ยนแปลง

แกนนำเยาวชนสะท้อนให้ฟังถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการทำงานพัฒนาชุมชน ว่าทำให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้เรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ของบรรพบุรุษ รู้จักถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง นอกจากนี้ยังได้เป็นการพัฒนาศักยภาพ และทักษะต่างๆ เช่น การพูดภาษาไทย การนำคุย การจัดกระบวนการ กล้าแสดงออก และมั่นใจในตนเองมากขึ้น

“เด็กๆจะมีปัญหาเรื่องการพูดภาษาไทยมากจึงทำให้เด็กๆไม่ค่อยกล้าพูด การมาร่วมกิจกรรมกับกลุ่มไม่ใช่แค่มาเรียนรู้ชุมชนอย่างเดียว แต่เด็กยังต้องมีการพัฒนาศักยภาพในการพูด การนำเสนอด้วย ทำให้แต่ละคนมีบทบาทในชุมชนมากขึ้น เพราะคนที่เรียนรู้ในชุมชนด้วย จะอธิบายความเป็นชุมชนได้ดีกว่าคนที่เรียนในระบบอย่างเดียว” เนก พูดถึงการพัฒนาเยาวชนจากการทำกิจกรรมเรียนรู้ชุมชน

ปัจจัยความสำเร็จของกลุ่มเยาวชน

นอกจากแกนนำอาสาสมัครจะมีจิตอาสาแล้วการทำงานร่วมกันอย่าง ญาติพี่น้องก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้งานสำเร็จไปด้วยดี “พวกเราทำงานไม่ได้ให้แค่ งานเสร็จๆ ไป แต่พวกเรายังเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือเกื้อกูลกัน” จี⁴ พูดเสริมประเด็นนี้ ถึงแม้แต่ละพื้นที่จะอยู่ห่างไกลกันแต่ก็มีพี่เลี้ยงอย่างโครงการฝึกอบรม เยาวชนเพื่อการพัฒนา (YT) ที่คอยหนุนเสริมทักษะ/กระบวนการต่างๆ

กลุ่มเยาวชนแต่ละพื้นที่มีฐานการทำงานร่วมกันมาก่อน ในช่วงเป็นเยาวชน คน. ทำให้มีกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนคอยหนุนเสริม สนับสนุนการทำงานแกนนำเยาวชน มีใจที่อยากทำงานพัฒนาชุมชน

บทส่งท้าย

การเรียนรู้วัฒนธรรม ประเพณี เยาวชนจะเข้าไปเรียนรู้จากผู้เฒ่า ผู้แก่ หรือผู้รู้ในชุมชนของตนเอง ทำให้เกิดกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา เกิดการกระตุ้นให้เด็กและเยาวชนในชุมชนมาเรียนรู้วิถีของตนเองมากขึ้น การกลับมา รื้อฟื้นภูมิปัญญา ประเพณีของเยาวชนไม่เพียงแต่เป็นการสืบทอดสิ่งดีงามต่อบรรพบุรุษเท่านั้น แต่ผู้เฒ่าผู้แก่เองก็เกิดความสุข เกิดความภูมิใจที่อย่างน้อยสิ่ง ดีงามเหล่านี้ก็จะไม่เลือนหายไปกับกาลเวลา

⁴ จิรัญ มั่นสุขเจริญวงศ์ (จี) ผู้ประสานงานเครือข่ายเยาวชนรากลุ่มบ้านไร่เกษิติน

เครือข่ายเยาวชนรากลุ่มรักษ์ถิ่น จักรวรรดิเชียงใหม่

นางสาวจรรย์ มั่นสุขเจริญวงศ์ (จี)
เจ้าหน้าที่ โครงการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการพัฒนา (YT)
อายุ 30 ปี

จี เป็นหนึ่งในแกนนำเยาวชนในเครือข่ายเยาวชน คน. ปัจจุบันมีบทบาทเป็นผู้ประสานเครือข่ายเยาวชนรากลุ่มรักษ์ถิ่น และอยู่ในฐานะพี่เลี้ยง เล่าให้ฟังถึงแรงบันดาลใจที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชนว่า “เมื่อปี 2535 ในชุมชนเกิดปัญหานโยบายย้ายคนออกจากป่า ช่วงนั้นมี NGOs เข้ามาพูดคุยแลกเปลี่ยนและเชื่อมโยงให้เห็นต้นตอของปัญหา ทำให้เราอยากออกไปเรียนรู้ข้างนอกมากขึ้น เมื่อออกมาแล้วพบว่ามียุทธศาสตร์ชุมชนที่เกิดปัญหาเหมือนกับชุมชนเรา จึงคิดว่า ตัวเราสามารถช่วยอะไรชุมชนได้บ้าง ก็เลยตัดสินใจมาทำงานด้านนี้ พอเข้ามาแล้วก็เริ่มสนุกเราได้เรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่าง และยังได้ช่วยชุมชนด้วย ประกอบกับตนเองไม่ได้เรียนต่อเพราะคิดว่าการศึกษาทำให้คนออกจากชุมชน ไม่ได้กลับมาพัฒนาบ้านเกิดของตนเอง”

สำหรับพัฒนาการของเครือข่ายเยาวชนรากลุ่มรักษ์ถิ่น จี บอกว่าแต่เดิมเยาวชน คน. เข้ามาช่วยหนุนเสริมงานของกลุ่มผู้ใหญ่ในเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเดียว ไม่ได้คิดถึงเรื่องการรื้อฟื้นวัฒนธรรม ภูมิปัญญา แต่เมื่อได้มาร่วมกับโครงการเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาเยาวชนจึงมาคุยกันว่า ในเครือข่ายเยาวชนคน. มีใครจะกลับไปสืบสานภูมิปัญญาในชุมชนของตนเองบ้าง ตอนนั้นมีอยู่ 5-6 คน เช่น เหนกสนใจเรื่องตัวเขียนปะกาเกอญอ กลัสนใจเรื่องเตหะนา เซษสนใจเรื่องรำดาบ ฯ ผ่านไป 1 ปี หลังจากที่ได้เรียนรู้คนเดียวก็ชวนเพื่อนๆ ในหมู่บ้านมาร่วมเรียนรู้ด้วย หลังจากเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนๆ ในหมู่บ้านแล้วก็มาคุยกันต่อว่าจะขยาย

ต่ออย่างไร จึงได้จัดเป็นกลุ่มเยาวชนขึ้นมา จากนั้นก็มาตั้งเป็น “เครือข่ายเยาวชนรากลุ่มรักษ์ถิ่น” ขึ้น

การทำงานที่ผ่านมา จี บอกว่ารู้สึกเหนื่อยและท้อเหมือนกันเพราะต้องทำงานกับคนมากมาย และต้องต่อสู้กับนโยบายของรัฐ แต่เมื่อได้เข้ามาร่วมกับกลุ่มเยาวชนเครือข่ายรากลุ่มรักษ์ถิ่น ได้มาเจอเพื่อนๆ ก็ทำให้เกิดพลังขึ้นมาแล้วคิดว่าถ้าเราไม่ทำแล้วใครจะทำ

ปัจจุบัน จี มาช่วยงานอยู่กับ YT และเป็นผู้ประสานงานเครือข่ายเยาวชนฯ พูดถึงการหนุนเสริมเรื่องการทำงานของเยาวชนว่า “ที่ผ่านมา YT จะทำหน้าที่ประสานและเป็นพี่เลี้ยงให้ แบ่งบทบาทหน้าที่ให้อาสาสมัครรับผิดชอบ ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น งานมหกรรมเยาวชนฯ YT จะทำหน้าที่ประสานงานให้ ครั้งต่อไปก็ปล่อยให้เยาวชนทำเอง จากนั้น YT จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา คอยติดตามการทำงานอยู่ห่างๆ หากกลุ่มไหนต้องการพัฒนาส่วนไหน ทาง YT ก็จะจัดหาวิทยากรมาพัฒนาศักยภาพให้”

นางสาวสุศรี ชิตพิทักษ์ (เนก)
ผู้ประสานงานกลุ่มเกอญอโพ
(บ้านแม่ขะนุ) ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง
จ.เชียงใหม่ อายุ 28 ปี
เรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เชียงใหม่

เนกเริ่มเข้ามาทำกิจกรรมในกลุ่มเกอญอโพ เมื่อปี 2547 จนถึงปัจจุบันเล่าให้ฟังถึงเหตุผลที่เข้ามาร่วมมือกับเยาวชนว่า “เนื่องจากเกิดปัญหาในพื้นที่ก็เลยเข้ามาช่วยเรียนรู้กับเพื่อนๆ ประกอบกับช่วงนั้นมีพะตีคนหนึ่งเสียชีวิตไปก็ยิ่งอยากรู้ และติดตามสถานการณ์ ที่ผ่านมานอกจากจะได้ติดตามสถานการณ์ต่างๆ

แล้วยังได้เรียนรู้ประเพณี วัฒนธรรมด้วย ทำให้เรารู้ว่าในชุมชนมีสิ่งที่น่าสนใจ เยอะมาก ทำให้เราสนุกสนานกับการเรียนรู้ซึ่งได้เข้ามา”

ปัจจุบัน เนก ทำหน้าที่เป็นแกนนำอาสาสมัครที่ชักชวนเด็กๆ ในชุมชนมา ร่วมเรียนรู้เรื่องตัวเขียนปกากะถอย นิทานแทรกคติสอนใจ การออกกำลังกาย ซึ่งเด็กส่วนใหญ่จะเป็นเด็กเล็กเพราะเยาวชน (เด็กโต) ส่วนหนึ่งต้องเป็นแรงงานครอบครัว เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จก็จะไปรับจ้างทำงานในเมือง เพื่อหาเงินมาใช้ในช่วงการทำนา เหนกสะท้อนให้ฟังว่ากิจกรรมที่เรียนรู้กันภายในชุมชนถึงแม้จะเป็นกิจกรรมเล็กๆ หรือเป็นการเรียนรู้กลุ่มเล็กๆ แต่ผลที่ได้โดยตรงคือชุมชน เพราะการเรียนรู้เหล่านี้จะเป็นการถ่ายทอดและปลูกฝังเรื่องของชุมชนในตัวเด็ก ทำให้เด็กเกิดความรักในชุมชนและรากเหง้าของตนเอง

นอกจากนี้เด็กและเยาวชนที่ได้มาร่วมเรียนรู้กับกลุ่มพบว่ากล้าแสดงออก กล้าพูด ทำให้เด็กๆ เหล่านี้ถูกดึงตัวไปช่วยงานต่างๆ “การมาร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม ไม่ใช่แค่มาเรียนรู้ชุมชนอย่างเดียว แต่เด็กยังต้องมีการพัฒนาศักยภาพในการพูด การนำเสนอด้วย ทำให้แต่ละคนมีบทบาทในชุมชนมากขึ้น เพราะคนที่เรียนรู้ในชุมชนด้วย จะอธิบายความเป็นชุมชนได้ดีกว่าคนที่เรียนแต่ข้างนอก (เรียนในระบบ) อย่างเดียว”

ปัญหาเรื่องแกนนำในพื้นที่น้อยเป็นอีกปัญหาที่เหนกและเพื่อนๆ พยายาม แก้ปัญหา เนื่องจากเด็กที่โตหน่อยต้องออกไปทำงานในเมือง บางก็ไปเรียนหนังสือ จึงได้มาพูดคุยกันและพยายามดึงกลุ่มที่ออกไปข้างนอกมาร่วมกันจัดกิจกรรม เพื่อให้รื้อน้องๆ ในชุมชนเห็นว่ายังมีพี่ๆ กลับมาดูแลอยู่ แต่ด้วยมีภาระหน้าที่จึงต้องออกไป “เป็นการสร้างพื้นที่ให้กับคนที่ไปเรียน หรือไปทำงานในเมืองได้กลับมาจัดกิจกรรมที่บ้าน” เหนกพูดเสริมประเด็นนี้

8 ปี กับการเข้ามาทำกิจกรรมในกลุ่มเยาวชนและร่วมขับเคลื่อนงาน กับผู้ใหญ่ ทำให้เหนกสามารถพูดภาษาไทยได้คล่องและประสานงานกับหน่วยงาน ภายนอกได้ มีทักษะการจัดกระบวนการกับเด็กและผู้ใหญ่ “เด็กๆ จะมีปัญหาเรื่อง การพูดภาษาไทยมาก จึงทำให้เด็กๆ ไม่ค่อยกล้าพูด การที่เด็กเข้ามาเรียนรู้ครั้งนี้จะเป็นการฝึกการพูด การนำเสนอไปในตัว” และสิ่งที่เหนกภูมิใจมากที่สุดคือ “ได้เรียนรู้ และสืบสานภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่ออันดีงามของชุมชน”

กาสิ ไชโย

กลุ่มเยาวชนคืนลาดนอก อ.เวียงป่าเป้า จ.เชียงราย
จบการศึกษา ม.6 คน.เวียงป่าเป้า

เมื่อปี 2547 ได้เข้ามาร่วมมีบทบาทในการขับเคลื่อนเรียกร้องเรื่องที่ดินกับ กลุ่มผู้ใหญ่ เพราะกลัวว่าหากย้ายออกจากป่า วิถี ความเชื่อ ของชนเผ่าจะหายไป แต่ด้วยภาระครอบครัวจึงต้องเดินทางเข้ามาทำงานที่กรุงเทพฯ และปี 2548 ไปเป็น ทหารอยู่ที่เชียงใหม่ เมื่อได้กลับมาอยู่เชียงใหม่ทำให้ กาสิ ได้มีโอกาสเข้ามาร่วม กิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนอีกครั้งในช่วงวันหยุด เมื่อปลดประจำการในปี 2551 จึง ได้กลับมาทำกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนเต็มตัว “ผมเห็นถึงความแตกต่างของการใช้ ชีวิตระหว่างในเมืองกับที่บ้าน ชีวิตในเมืองต้องดิ้นรนหากิน อะไรก็ต้องใช้เงินซื้อ ไม่เหมือนกับอยู่บ้านอาหาร ผัก ไม่ต้องซื้อ อยู่กินตามฤดูกาล อยู่กับอากาศและ ธรรมชาติดี”

กาสิ มีหน้าที่ช่วยประสานงานและจัดกิจกรรมในชุมชน เช่น การเลี้ยงผีป่า เก็บขยะ จัดค่าย ปลูกป่า โดยจะได้รับการสนับสนุนจาก YT ซึ่งการทำงานได้มีการ ประสานงานช่วยระหว่างกลุ่มเยาวชนคืนลาดนอกด้วย เนื่องจากมีพื้นที่ใกล้กัน นอกนี้ กาสิ ยังมีตำแหน่งเป็นคณะกรรมการป่าชุมชนของหมู่บ้านด้วย

กิจกรรมสืบสานภูมิปัญญาของคืนลาดนอกถูกยกระดับเป็น “หลักสูตร ท้องถิ่น” โดยเปิดเป็นโรงเรียนชุมชนคืนลาดนอก ซึ่งการคิดหลักสูตรท้องถิ่นนี้ได้ เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาช่วยกันกำหนดว่าจะสอนอะไรให้กับเด็กๆ ด้วย มีผู้ใหญ่ในชุมชน และครู กศน. มาช่วยสอน แต่กว่าจะมาเป็นโรงเรียนชุมชนได้ กาสิ เล่าว่าต้องต่อสู้ ทางความคิดกับเขตพื้นที่การศึกษาและชุมชน “ถึงแม้เด็กจะโตและออกไปทำงาน ข้างนอกแล้ว แต่สิ่งหนึ่งที่เรายังหวังคือเด็กได้เรียนรู้ตนเอง เรียนรู้ชุมชน” ส่วนการ สนับสนุนจากองค์กรภายนอกมี YT เป็นพี่เลี้ยงหลัก

กาลิ พูดถึงข้อดีที่ได้มาทำงานพัฒนาชุมชนว่า “ผมชอบงานนี้เพราะได้อยู่กับชุมชน อยู่กับพ่อแม่ และเรายังได้มีโอกาสไปเรียนรู้นอกชุมชนด้วย บางอย่างก็นำมากลับมาทำในชุมชน เช่น การเปลี่ยนไร่ข้าวโพดบ้างส่วนมาทำสวนคนชี่เกียจ ผมก็ได้นำร่องทำเพื่อเป็นตัวอย่างเพื่อให้ชุมชนมีแหล่งอาหารของตนเอง และยังทำให้ดินค่อยๆ ปรับสภาพดีขึ้นด้วย ตอนนี้เริ่มมีคนทำตามแล้ว เมื่อก่อนครอบครัวไม่เข้าใจในสิ่งที่ผมทำอยู่เพราะท่านอยากให้ผมไปทำงานข้างนอกแต่ผมก็ทำให้แม่เห็นสิ่งที่ผมตั้งใจทำ ตอนนี้ครอบครัวเข้าใจและสนับสนุนในสิ่งที่ทำผมก็มีความสุข และสิ่งที่ผมภูมิใจก็คือเห็นไร่ข้าวโพดเริ่มลดลง”

ซาอิดันธุ์รุ่นใหม่ พลิกฟื้นวัฒนธรรม ร่วมอนุรักษ์ป่าตะวันตก

กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน จังหวัดราชบุรี

“กลุ่มของพวกเรามีชื่อเรียกกลุ่มว่า กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน เพราะพวกเราคิดว่าการดูแลรักษาป่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ด้วยพวกเราคนกะเหรี่ยงจะมีประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยป่า” น้องก๊ก¹ แนะนำถึงที่มาของชื่อกลุ่มของพวกเขาที่ ณ วันนี้หลายคนได้รู้จักพวกเขาผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันหรือสื่อต่างๆ ที่เผยแพร่กระบวนการขับเคลื่อนงานของกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้เพื่อให้สังคมได้รับรู้และรู้จัก

การรับรู้ถึงสถานการณ์โดยรวม หันมามองชุมชนตนเอง กลุ่มคนหนุ่มสาวรวมตัวกันก่อตั้ง “กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน” เพื่อต้องการเป็นส่วนหนึ่งในสังคม โดยมีแกนนำหลักที่จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแล้วเลือกที่จะไม่ทำงานนอกพื้นที่ แต่เลือกจะสร้างสรรค์พัฒนาบ้านเกิดตัวเอง จนถึงปัจจุบันนี้ กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน เป็นกลุ่มเยาวชนชาติพันธุ์ ที่รวมตัวทำกิจกรรมขับเคลื่อนงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและฟื้นฟูวัฒนธรรม “กะเหรี่ยงโปว์”

¹นายชินทร์ ทองกลาง แกนนำรุ่น 3 กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน

ร่วมกับชุมชนมาอย่างต่อเนื่องกว่า 7 รุ่น หลากหลายวัย (อายุ 9-35 ปี) มีสมาชิกกว่า 80 คน จุดมุ่งหมายของกลุ่มไม่ได้เน้นแต่เพียงเรื่อง

สิ่งแวดล้อม แต่เป้าหมายสูงสุด คือ การทำให้ชุมชนเป็นสุข และฟื้นฟูวัฒนธรรมของตนเอง กลุ่มจึงไม่ละเลยกิจกรรมที่มุ่งเน้นการสร้างสรรค์สังคมและพัฒนาตนเอง โดยมีผู้ใหญ่คอยให้ความช่วยเหลือและดูแลอยู่ห่างๆ ซึ่งได้ดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรม 3 ประเด็นหลักๆ คือ

1) **การอนุรักษ์ที่สร้างสรรค์โดยเยาวชน** ได้แก่ ท่องป่าเชิงอนุรักษ์กับนักเดินทางวัยมันส์ ฝ่ายเพื่อชีวิต (ประภาภูเขา) มีกระบวนการสื่อความหมาย “กล้าใหญ่ตะนาวศรี” ปลูกป่าทำแนวกันไฟ เก็บข้อมูลความหลากหลายระบบนิเวศป่าแปลงขยายพันธุ์สมุนไพรรักษาไม้ และผลิตภัณฑปลูกไม้ป่า

2) **วัฒนธรรมและงานชุมชน** ได้แก่ พัฒนาผู้นำจัดกิจกรรมทางสังคม เช่น กีฬา งานประเพณี สร้างวัฒนธรรมใหม่ที่เหมาะสม สร้างสรรค์แกนนำสู่การเป็นผู้นำชุมชนรุ่นต่อไป เป็นคณะกรรมการต่างๆ ในชุมชน และฟื้นฟูวัฒนธรรมกะเหรี่ยง (แห่ฉัตร ไหว้ต้นไม้ เวียนเจดีย์ เรียกว่าขวัญเดือน 9 นมัสการหลวงพ่อนวม) จนกลายเป็นศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนให้คนในชุมชนและบุคคลทั่วไปได้เข้ามาร่วมเรียนรู้ และ

3) **การพึ่งตนเองและพึ่งกันเองของเยาวชน** ได้แก่ การศึกษาเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและพลังงานทดแทน มีกระบวนการและแนวทางการในการดำเนินงานและแก้ปัญหาที่เน้นการใช้กระบวนการทางมิติวิถีวัฒนธรรม จารีต ประเพณี ใช้กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม โดยการประชุมคิดค้น ใช้การสื่อสารความ โดยพูดบอกกล่าว ประชาสัมพันธ์ในทุกโอกาส ใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกับเครือข่าย และเชื่อมโยงประเด็นปัญหา

การสานพลังแนวร่วม สร้างกิจกรรมในกลุ่ม เรียนรู้และถ่ายทอด พัฒนาสู่การขับเคลื่อนงานระดับเครือข่าย และยกระดับการทำงานของกลุ่ม นั่นคือ กระบวนการทำงานและพัฒนาการการเติบโตของ “ต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน” มีการเปลี่ยนแปลงมากมาย หรืออาจเรียกได้ว่าการเปลี่ยนผ่าน 3 ยุค ที่เริ่มต้นด้วย

1) **การขับเคลื่อนงาน** เน้นเรื่องงานวัฒนธรรม (ทอผ้า รำ การละเล่น) กีฬา และทรัพยากร สร้างรากฐานของตัวเอง เมื่อความรู้อาจต้องเพิ่มพูน แกนนำรุ่นพี่ต้องออกไปเรียนรู้ จากผู้ตาม...กลายเป็นผู้นำ

2) **สร้างผู้นำรุ่นใหม่** ขับเคลื่อนงานในชุมชนแทนรุ่นพี่ และด้วยต้องหันกลับมามองตัวเอง ตั้งหลักเพื่อรับมือกับสาธารณะ ก่อให้เกิด

3) **การเหลียวหลังแลหน้า** เพื่อพัฒนาภายในให้เติบโตใหญ่และแข็งแรงขึ้น ในวันนี้เยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบนแต่ละช่วงวัยได้รับการปลูกฝังจิตสำนึกในการดูแลรักษาทรัพยากรและวัฒนธรรมดั้งเดิม และมีส่วนร่วมในการจัดการดูแลทรัพยากรและฟื้นฟูวัฒนธรรมตนเองมากขึ้น มีกลยุทธ์ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ยังมีกลไกการขับเคลื่อนงานและพัฒนาสมาชิกในกลุ่ม จากเยาวชนผู้ตาม สู่เยาวชนพี่เลี้ยง และก้าวสู่เยาวชนแกนนำ ด้วยการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองและชุมชนต่อไป

สามพลังขับเคลื่อน...ก่อกำเนิดกลุ่มเยาวชน

“ชุมชนบ้านโป่งกระทิงบน แม้จะเป็นชุมชนกะเหรี่ยงที่มีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้น แต่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดปัญหาภายในครอบครัว ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นเอง ซึ่งการรวมตัวกันทำกิจกรรมอะไรสักอย่าง น่าจะเป็นทางหนึ่งที่ช่วยลดปัญหาได้” พี่แดง² แกนนำก่อตั้งกลุ่ม อธิบายถึงแนวคิดที่เขาและเพื่อนๆ อีก 3 คน เห็นสอดคล้องกัน

² นายบุญส่ง ใจชื่น แกนนำก่อตั้งกลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน

การรวมตัวกันของหนุ่มสาว เพื่อนๆ วัยเดียวกันอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อชักชวนเพื่อนๆ น้องๆ มาเล่นกีฬา ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และอยู่ห่างไกลจากยาเสพติด หรือช่วยงานชุมชนตามแต่โอกาสที่จะจัดขึ้นอยู่เป็นประจำ เมื่อ พี่แดง พี่ไก่ พี่โรจน์ พี่เป้⁴ และกลุ่มเพื่อนๆ อีก 4-5 คน เกิดแนวคิดเดียวกัน จึงชักชวนเพื่อนๆ และน้องๆ ในชุมชนที่มีกิจกรรมกีฬาด้วยกันเข้าไปเที่ยวป่าก่อนแข่งขันกีฬาเมื่อได้เข้าป่า หลายคนเกิดความคิดที่จะจัดกิจกรรมต่างๆ มากมาย “ในใจ เราก็มองว่า หลายคนก็มอง มันไม่ใช่เข้าไปเล่นหรอก แต่ไม่อยากบอกว่าเข้าป่าต้องไปทำอันนี้ มันบอกไม่ได้ บางที่ต้องเก็บไว้โนใจว่าสิ่งที่เราอยากให้น้องได้เห็นคืออะไร ถ้าบอกว่าไปทำงานคงไม่มีใครเข้าร่วม” เสียงบอกเล่าจากพี่ไก่ “พวกเราเข้าป่าไปเล่น แต่งตัวแฟนซีจากวัสดุธรรมชาติ บวชป่า ศึกษาพรรณไม้ สมุนไพร ดูนก” กิจกรรมช่วงแรกเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์และสร้างความสนิทสนมกันระหว่างพี่กับน้อง ด้วยเริ่มต้นพี่ๆ คิดเพียงเพื่อสร้างบรรยากาศความผ่อนคลายให้กับสมาชิกในทีมกีฬา ได้มีความสุข ผลที่เกิดขึ้นมากกว่าที่พวกเขาหวังไว้ สมาชิกมีความสนิทสนมกัน รู้จักกันมากขึ้น หลังจากพวกเขาได้ทำกิจกรรมร่วมกันจึงนัดประชุมพูดคุยกัน ณ ศูนย์วัฒนธรรม หวังอยากมีส่วนร่วมแก้ปัญหายาเสพติดและอยากใหเยวชนห่างไกลยาเสพติด

เยวชนรุ่นหนุ่มสาวเหล่านี้กลายเป็นแกนนำรุ่นแรก มีสมาชิกประมาณ 10 คน ทั้งผู้ผ่านการทำกิจกรรมในรั้วมหาวิทยาลัย และผู้ผ่านเรื่องราวมากมายจากมหาวิทยาลัยชีวิต อย่างพี่ไก่ (นักกีฬา) พี่แดง (หมอดันไม้) และพี่โรจน์ (เกษตรกร) ต่างนำประสบการณ์ที่ตนได้รับมาปรับประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับน้องๆ ในชุมชนเพื่อช่วยพัฒนาชุมชนของพวกเขา โดยเริ่มจากการรวบรวมเด็กๆ ในหมู่บ้านพูดคุยถึงสิ่งที่อยากจะทำในชุมชนของพวกเขา ได้ข้อสรุปร่วมกัน 2 ประเด็น คือ 1) วัฒนธรรม และ 2) สิ่งแวดล้อม ที่ทุกคนมองเห็นว่าวัฒนธรรมกะเหรี่ยงเริ่มถดถอย ภาษาพูดสื่อสารลดน้อยลง ประเพณีเลือนหายไป แกนนำรุ่นแรกทั้งพี่ไก่ พี่แดง พี่โรจน์ และพี่เป้ จึงมุ่งที่จะทำกิจกรรมกับเด็กๆ ในชุมชนก่อน เพราะเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันง่าย มีพลัง การจัดตั้งกลุ่มเยวชนอย่างเป็นทางการ

⁴นายดำรงชัย แซ่ลิ่ม แกนนำก่อตั้งกลุ่มเยวชนต้นกล้ารักษำป่าบ้านโป่งกระทิงบน
⁴นายโยธิน คำแห แกนนำก่อตั้งกลุ่มเยวชนต้นกล้ารักษำป่าบ้านโป่งกระทิงบน

เพื่อทำกิจกรรมช่วยเหลือชุมชนในงานพิธีต่างๆ ตามวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง กลุ่มเยวชนต้นกล้ารักษำป่าบ้านโป่งกระทิงบน จึงเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2544

จากกิจกรรมที่สมาชิกหรือเยวชนในชุมชนชื่นชอบ และสมัครใจที่จะทำ เช่น จัดการแข่งขันกีฬา เล่นดนตรีต่อต้านยาเสพติด หรือกิจกรรมการพัฒนาวัด เป็นต้น เกิดการชักชวนเยวชนใกล้เคียงตัวมาทำงานเพื่อน ญาติ พี่น้อง การจัดกิจกรรมร่วมกันประจำวัน ณ ศูนย์วัฒนธรรมชุมชน จึงเกิดขึ้น โดย วันจันทร์ วาดภาพ วันอังคาร เล่นส่บ้า หรือรำ วันพุธ ประชุม และกินข้าวประจำวัน นำข้าวมากินร่วมกัน “ข้าวจาน แกงจาน” มีบางครั้งที่จะจัดกินข้าวสัญจรตามบ้านบ้าง ออมเงินเป็นกองทุน วันพฤหัสบดี เรียนรู้วัฒนธรรม วันศุกร์ งานศิลปะ จากเมล็ดพันธุ์ไม้ วันเสาร์ ร้องเพลง เล่นดนตรี วันอาทิตย์ เรียนรู้ วัสดุสารคดี ช่วงเวลา 18.00-20.00 น. เกิดขึ้นเป็นประจำในช่วงแรกๆ แต่ปัจจุบันสถานที่ที่พวกเขาใช้ทำกิจกรรมถูกนำกลับไปใช้ทำกิจกรรมของผู้ใหญ่ในชุมชน ทำให้กิจกรรมเกือบทั้งหมดได้ถูกยกเลิกไปเหลือไว้เพียงงานศิลปะจากเมล็ดพันธุ์ไม้ที่ยังคงเกิดขึ้นในช่วงวันที่พี่แดง ซึ่งเป็นแกนนำหลักในการจัดกิจกรรมนี้ว่างจากภารกิจงาน นอกจากนี้ยังมีการชักชวนกันเก็บขยะในชุมชนเดือนละ 1 ครั้ง รมรงค์เรื่องการทิ้งขยะ รักษาความสะอาด ทำให้คนในชุมชนมีการตื่นตัว รู้จักเก็บขยะ รักษาความสะอาดมากขึ้น “ในช่วงปีแรกของการรวมกลุ่มกัน พวกเรายังไม่มิจิจกรรมที่เน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม จนเมื่อได้จัดตั้งกลุ่มขึ้นเป็นทางการจึงมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับนักเดินทางวัยมันส์ขึ้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่พาน้องๆ และสมาชิกในกลุ่มเข้าไปเดินสำรวจป่า ทำให้เยวชนได้มีโอกาสพูดคุยและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ได้รู้จักศึกษาและสังเกตการเปลี่ยนแปลงของป่า ความเสี่ยงต่อการเกิดไฟไหม้ป่า สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ทำให้เกิดการตื่นตัวมากในเรื่องของกิจกรรมการอนุรักษ์ป่า” พี่ไก่ เล่าถึงจุดเริ่มต้นที่ทำให้กลุ่มเยวชนเข้ามาทำกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ป่ามากขึ้น และผลจากการจัดกิจกรรมในครั้งนั้น ทำให้ทั้งเยวชนและผู้ใหญ่ในชุมชนต่างตื่นตัวเรื่องภัยจากไฟป่า และการจุดไฟเผาไร่ อันจะนำไปสู่การเกิดไฟป่า

ในปีต่อๆ มา สมาชิกที่มาร่วมกิจกรรมเข้าป่ามีเยอะขึ้นทั้งในชุมชนเอง และจากเครือข่ายใกล้เคียงที่ทราบข่าวและถูกชักชวนมา เครือข่ายมากขึ้น เพื่อนฝูงมากขึ้น กิจกรรมก็มากขึ้นตาม กลุ่มเยวชนก็ต้องวางแผนกันต่อไป พี่เป้ เล่าถึงสิ่งที่ได้เกิดขึ้น “การจัดกิจกรรมในช่วง 1-2 ปี แรก การจัดกิจกรรมเข้าป่าแบบกลุ่มเล็กๆ

เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ทั้งสำรวจมะไฟ ลูกไม้ สสำรวจน้ำ เช่น แอ๊ด⁵ พาน้องๆ ไปดูนก” แม้ว่ากิจกรรมเข้าป่าประจำปีที่บางกะมีมีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งในแต่ละครั้งพวกเขาจะมีกิจกรรมให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ โดยพี่ๆ แกนนำรุ่นแรกๆ จะเป็นคนคิดรูปแบบ “จะเริ่มเมื่อไหร่ ต้องดูความพร้อมของแกนนำพี่ๆ เป็นหลัก มีการเรียกประชุมวิเคราะห์การดำเนินงานปีที่ผ่านมา และปีที่จัดต่อไป จะต้องเสริมอะไร เปิดโอกาสให้น้องๆ ได้แสดงความคิดเห็น เป็นเจ้าภาพร่วมในการเตรียมงาน ทั้งเรื่องวัสดุอุปกรณ์ ทุกคนมีส่วนร่วม พี่ๆ แกนนำที่ไม่สามารถเข้าร่วมได้ หรือมีครอบครัวไปแล้ว ก็จะสนับสนุนอาหาร ขนม เงิน และทุกอย่างที่คอยช่วยเหลือให้กลุ่มเยาวชนได้” เสียบบอกเล่าของพี่แดง ถึงกระบวนการจัดกิจกรรมในกลุ่ม

กิจกรรมมากมายจึงเกิดขึ้นในช่วง 3 ปีแรก ทั้งการอนุรักษ์ป่า สร้างความสัมพันธ์ของสมาชิก ขยายแนวร่วม พี่นั้พัฒนธรรม และเริ่มก่อร่างสร้างกองทุนของกลุ่มจากการออมเงินของสมาชิก ที่พวกเขาใช้เป็นเครื่องมือในการปลูกจิตสำนึกเด็กๆ ในชุมชนให้รักและห่วงแหนทรัพยากร ภาครัฐมีใจกับความเป็นชาติพันธุ์ และสร้างพลังแนวร่วมในการขับเคลื่อนงานให้ถึงเป้าหมาย รวมทั้งถือเป็นการก่อสร้างรากฐานในพื้นที่ตนเองให้แข็งแรงก่อนจะออกไปร่วมพัฒนาภายนอกที่มุ่งเน้นเรื่องทรัพยากรเป็นหลักเพราะมันคือวิถีชีวิต “รักษามันเอาไว้ แล้วสอนให้น้องรักษาตามเน้นในบ้านเราก่อน รักษาในบ้านเราให้ดีกว่าก่อน แล้วค่อยไปรักษากันคนอื่น” แนวคิดของพี่เป้ ที่ต้องการปลูกฝังและพัฒนาแนวคิดน้องๆ หากพัฒนาบ้านตัวเองได้ไม่ดีพอพวกเขาก็ไม่สามารถพัฒนาบ้านอื่นได้ ดังนั้นแกนนำหลายคนจึงคิดว่าการทำบ้านตัวเองให้ดีและเป็นแบบอย่างให้คนอื่นได้เข้ามาดูมาเรียนรู้มากกว่าการออกไป

⁵นายณัย สว่างญาติ แกนนำรุ่น 2 กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษำป่าบ้านโป่งกระทิงบน

โซ้วตัวให้คนอื่นเห็น และแม่แกนนำหลักอย่างพี่แดง พี่ไก่ เริ่มออกไปเรียนรู้ภายนอกชุมชนแต่ก็หวังที่นำสิ่งที่ได้มาเสริมรากฐานของตัวเอง

สร้างผู้นำรุ่นใหม่...จากผู้ตามกลายเป็นผู้นำ

การขับเคลื่อนกิจกรรมที่ผ่านมาได้ทำให้กลุ่มเยาวชนฯ ได้รับการยอมรับจากสาธารณะมากขึ้น จากการได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียว ในฐานะเยาวชนผู้สืบสานภูมิปัญญา ด้วยสำนึกรักบ้านเกิด ในปี พ.ศ. 2547 การขยายกลุ่มเยาวชนเป้าหมายเกิดขึ้น เพื่อให้เด็กๆ ในชุมชนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และขยายแนวร่วมพวกเขาจึงเริ่มจัดกิจกรรมเข้าสู่โรงเรียน โดยให้สมาชิกที่มีความรู้เรื่องสมุนไพรอย่างพี่อ้น⁶ ซึ่งเป็นหนึ่งในแกนนำก่อตั้งกลุ่ม ทำหน้าที่เป็นวิทยากรหลักสูตรท้องถิ่น และประสานเครือข่ายไปยังนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนบ้านโป่งกระทิงบน จัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านสมุนไพร

การก่อตัวและสร้างผู้นำรุ่นใหม่ เมื่อแกนนำรุ่นแรกเริ่มออกจากชุมชนเปิดพื้นที่สู่สาธารณะ ออกไปเรียนรู้และแลกเปลี่ยนกับภายนอกมากขึ้น กลุ่มเริ่มเป็นที่รู้จักของคนภายนอก องค์กรสื่อให้ความสนใจเข้ามาบันทึกเรื่องราวการขับเคลื่อนกิจกรรมของพวกเขาเยอะขึ้น หรือนั่นคือ สาธารณะได้เปิดพื้นที่ให้พวกเขามากขึ้น กิจกรรมก็เยอะตามมา มีการรับงานพัฒนามอกชุมชนและร่วมงานกับเครือข่าย ส่งผลให้กิจกรรมในกลุ่มและกิจกรรมภายนอกมีมากขึ้น จึงเกิดแกนนำรุ่น 2 จากผู้ตามกลายเป็นผู้นำทำงานในพื้นที่แทนรุ่นพี่ อีกทั้งการออกไปแลกเปลี่ยนภายนอกชุมชนของพี่ๆ แกนนำ ที่บางครั้งก็จะพาน้องๆ ในกลุ่มไปร่วมด้วยเพื่อให้ได้เรียนรู้สังคมภายนอกและได้พัฒนาศักยภาพของพวกเขาเอง จากประสบการณ์ การเรียนรู้กับภายนอก พี่ๆ แกนนำจึงเริ่มผลักดันให้น้องๆ ได้ออกไปเรียนรู้มากขึ้น เมื่อพี่หลายคนและน้องๆ บางส่วนต้องออกไปเรียนรู้ เยาวชนคนทำงานก็ลดน้อยลงเกิดภาวะขาดแคลนกำลังคน ทำให้ภายในชุมชนขาดแกนนำที่จะดูแลและขับเคลื่อนงาน “เราต้องปั้นรุ่น 2 มาแทนเรา โดยพี่รุ่น 1 ที่รับผิดชอบแต่ละงานก็จะปั้นน้องๆ ขึ้นมาแทน และรับผิดชอบงานไป อย่าง อ้น รับผิดชอบเด็กๆ การสอน ก็รับไป ทิพย์⁷ ก็จะทำหน้าที่สอนน้องในการดำรงชีวิตในป่า ก็ทำหน้าที่สอนไป” พี่เป้ บอกเล่ากระบวนการสร้าง

⁶นายสุริยา เพ็ชรกิจสกุล แกนนำรุ่น 2 กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษำป่าบ้านโป่งกระทิงบน

แกนนำรุ่นใหม่ เช่นเดียวกับเยาวชนรุ่นต่อๆ มา อย่างน้องโอง^๖ น้องอัม^๗ น้องกุก ที่คอยติดตามพี่ๆ ออกไปเรียนรู้ วันนี้พวกเขาก็พัฒนาขึ้นพร้อมที่จะเป็นแกนนำรุ่น 3 “ไม้ต้นหนึ่ง มันออกดอก มันก็ติดบ้างไม่ติดบ้าง บางดอกมันก็ฝ่อ บางดอกก็เป็นผล” พี่เป็ รู้สึกไม่ผิดหวังแม้จะเกิดแกนนำรุ่นต่อๆ มา น้อย เช่นเดียวกับความรู้สึกของพี่โก้ “พวกเราไม่เคยคิดว่าเด็กๆ ในหมู่บ้านต้องมารับช่วงต่อ แต่เมื่อมีกิจกรรม พวกเขาก็เข้ามาช่วยกัน มามีส่วนร่วม ร่วมทำกิจกรรมกัน” ถึงแม้พวกเขาจะไม่ใช่นักคิดคนเริ่มต้น เพราะด้วยภาระงาน ต้องหาเลี้ยงชีพบ้าง จึงเป็นไปในลักษณะผู้ตามเสียมากกว่า ด้วยความไว้วางใจและยอมรับในความคิดเห็นของรุ่นพี่ หลายคนจึงพร้อมที่จะเป็นกำลังสำคัญให้กับกลุ่มเยาวชน แต่ก็มีเพื่อนๆ พวกเขาเหล่านั้นอีกส่วนหนึ่งที่ทำหน้าที่เป็นแกนนำสำคัญในการช่วยพี่แกนนำรุ่นแรก ทำกิจกรรมและขับเคลื่อนงานด้วยความผูกพันและหลากหลายการร่วมแรง

นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษำบ้านโป่งกระติงบนยังใช้กลวิธีที่ช่วยบ่มเพาะเด็กๆ ในชุมชนให้รู้จักรักษามรดกวัฒนธรรมาผ่านงานศิลปะ “เราเริ่มจากสิ่งใกล้ตัว จากเมล็ดไม้เล็กๆ ให้เขาเกิดความสนใจ ก่อนที่จะพาเขาไปสู่ห้องเรียนธรรมชาติ พาเขาไปรู้จักต้นไม้และประโยชน์ของต้นไม้ รู้จักสิ่งแวดล้อมในชุมชน” และต้องสรรหากิจกรรมที่เด็กเรียนรู้ได้เร็ว ไม่เป็นภาระต่อพี่เลี้ยง อุปรกรณ์หาง่าย พี่แดง แกนนำที่มีความรู้เรื่องพรรณพืชพรรณไม้และตระหนักดีว่าการให้เด็กเรียนรู้เรื่องเมล็ดไม้โดยตรงนั้นเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก จึงนำเอาศิลปะมาสร้างการเรียนรู้ให้เด็กๆ ในชุมชน “ชวนน้องๆ ไปเรื่อยๆ อยากรู้ทำอะไร เช่น มด เราก็หยิบเมล็ดพันธุ์อะไรก็ได้มาทำตาแล้วบอกชื่อเมล็ดพันธุ์ ทำอย่างนี้เรื่อยๆ จนประกอบเป็นตัวมดพูดไปโดยไม่ให้พวกเขาารู้ตัว เมื่อทำเสร็จ ก็ทดลองสอบถามชื่อ หากน้องๆ ตอบได้ก็จบ แต่ถ้าจำไม่ได้ก็สอดแทรกซ้ำๆ จนเด็กๆ จำได้ ทำให้เด็กได้เรียนรู้ว่ามีพรรณไม้ อะไรบ้าง มีประโยชน์อย่างไร มีลักษณะที่แตกต่างกันของพรรณไม้แต่ละชนิด มีการเสริมกระบวนการเพาะกล้าไม้ด้วย เพื่อว่าโอกาสวันข้างหน้าหากต้องการปลูกต้นไม้ก็สามารถเพาะได้” เมล็ดมะค่าโมง เมล็ดมะกลีตาช้าง เมล็ดมะกลีตาหนู เมล็ดมะค่าตีควาย และเปลือกมะค่าแต้ เป็นหนึ่งในวัตถุดิบที่เด็กๆ เลือกรับจับขึ้นมา

^๖นางสาวปรางค์ทิพย์ เกิงแป๊ะ แกนนำรุ่น 2 กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษำบ้านโป่งกระติงบน

^๗นายณัฐพล บุญยง แกนนำรุ่น 3 กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษำบ้านโป่งกระติงบน

^๘นายสุรชัย จินเนย แกนนำรุ่น 3 กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษำบ้านโป่งกระติงบน

ประดิษฐ์เป็นของเล่น ตัวการ์ตูน รูปสัตว์ต่างๆ “กิจกรรมแบบนี้เป็นสิ่งจูงใจเล็กๆ ที่เด็กๆ ชอบ เป็นตุ๊กตาที่เขาเคยเล่น เพื่อให้เขา รู้สึกว่าเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สามารถทำได้ ก่อนที่จะให้เขาไปเจตน์ไม้จริง เด็กๆ นี้เติบโตมาในช่วงที่ป่าในหมู่บ้านกำลังฟื้นฟู การที่เขาได้นำเมล็ดไม้มาใช้ประโยชน์ ทำให้เขาเห็นถึงความสำคัญของป่า” เหตุผลและเครื่องมือที่พี่แดง แกนนำหลักในกิจกรรมนี้ ได้เปิดบ้านตัวเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้เข้ากลุ่มเพื่อประดิษฐ์ของเล่นจากธรรมชาติของเด็กๆ ในชุมชน ซึ่งจะทำให้เด็กๆ ได้เรียนรู้หัวใจของการอนุรักษ์ผืนป่าในบ้านเกิดผ่านของเล่น อีกทั้งได้ใช้ความคิดจินตนาการที่สร้างสรรค์ โดยพวกเขาจะมารวมพลกันที่บ้านพี่แดงทุกวันศุกร์ หรือวันที่ว่างเว้นจากภารกิจของพี่แดง เพื่อประลองจินตนาการ ผลที่เกิดขึ้นตามมา คือเด็กมีความมั่นใจและไว้วางใจกลุ่มเยาวชนมากขึ้น หากกลุ่มเยาวชนผลักดันให้เด็กๆ ทำอะไร เด็กๆ ในชุมชนก็จะฟังพวกเขาและเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นเสมอ พ่อแม่ก็จะเกิดความคุ้นเคยปล่อยให้ลูกหลานเข้าร่วมกิจกรรม “นอกจากจะเอาเมล็ดไม้มาประดิษฐ์ เรายังเพาะกล้าไม้จากเมล็ดไม้พวกนั้นด้วย เราก็เอาเมล็ดมาให้เขาได้ลองประดิษฐ์ เมื่อเขาได้ใช้ประโยชน์ก็อยากให้เขาได้ปลูกต้นไม้ที่พวกเขาได้ใช้เมล็ดมาประดิษฐ์เป็นของเล่น” พี่แดง ยังบอกเล่าต่อถึงกระบวนการสอดแทรกให้น้องๆ ได้ช่วยกันฟื้นฟูป่า “ถ้ามีเมล็ดไม้เยอะๆ นำมาใช้ไม่ทัน เราก็จะเอาไปเพาะ เมล็ดพวกนี้งอกได้ดีในหน้าฝน รोजนแข็งแรง พี่แดงก็จะพาไปปลูกป่าคะ” น้องแหม่ม¹⁰ เล่าวิธีการช่วยกันดูแลป่าของเด็กๆ

สานใจ...พลิกฟื้นวัฒนธรรม...ภูมิปัญญาท้องถิ่น

การสืบสานความเชื่อจากคนเฒ่าคนแก่ เรียนรู้จากภายใน และเรียนรู้จากภายนอก เพื่อให้รู้จักถึงวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงที่กำลังจะเลือนหายไปกลุ่มเยาวชนจึงได้ร่วมกันค้นหาความเป็นตัวตนและสืบค้นข้อมูลต่างๆ นำมาฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีที่เกิดขึ้นในชุมชนแห่งนี้อีกครั้ง การชักชวนเด็กๆ ในชุมชนมาร่วมเรียนรู้ ชิมซบแนวคิดและพิธีกรรม ทั้งนี้เยาวชนกลุ่มนี้ยังใช้กลยุทธ์ในการสร้างความน่าสนใจด้วยการจัดการประกวดและการแข่งขันเข้ามาเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะดึงความสนใจของคนในชุมชนและเยาวชนเข้าร่วมงาน

¹⁰ด.ญ. สุดารัตน์ จินเนย สมาชิกกลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษำบ้านโป่งกระติงบน

บทบาทของเยาวชนในการฟื้นฟูวัฒนธรรม แม้จะเป็นแนวร่วมช่วยชุมชน ในการฟื้นฟู โดยมีพี่แกนนำรุ่นแรกๆ ผลักดัน ทำให้วัฒนธรรมหลายๆ อย่างฟื้นกลับคืนมาอีกครั้ง ทั้งประเพณีไหว้ต้นไม้ (3 คำ เดือน 6) แห่งฉัตร เวียนเจดีย์ (รดน้ำดำหัวผู้สูงอายุช่วงสงกรานต์) เรียกขวัญเดือน 9 นมัสการหลวงพอนวม (15 คำ เดือน 5) ปีใหม่เยาวชน (เด็ก 20 บาท พี่ 120 บาท จับของขวัญ โดยเปิดโอกาสให้น้องๆ จากที่อื่นเข้าร่วมได้) ข้าวห่อ และลอยกระทงที่เยาวชนจัดการกันเองโดยมีผู้ใหญ่มาเข้าร่วม (แข่งกีฬา มวยทะเล) “เยาวชนถือเป็นสี่สັນก็ว่าได้” ในความรู้สึกของพี่แดง ที่กำลังจะก่อเจดีย์ทรายนำเอาดอกไม้หลากสีสีนมาตกแต่งให้ดูสวยงาม โดยคนที่เข้าร่วมจะเป็นเด็กๆ เป็นกิจกรรมที่เพิ่มขึ้นมา เพื่อปลูกจิตสำนึกเด็ก สื่อสารให้คนที่ไม่เข้าใจได้รับรู้ในสิ่งที่ถูกต้อง โดยจัดทำเป็นบอร์ด และนิทรรศการแสดงในงานประเพณีนี้ “ผมมองเรื่องพวกนี้เป็นเรื่องดี แต่เราต้องตีโจทย์ให้ออก เข้าใจให้จริงแล้วนำตัวเองไป” มุมมองของพี่ไก่ ต่อประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อของชาวกระเหรี่ยง บทบาทเด็กจึงเป็นการสนับสนุนในครัวเรือน “สิ่งสุดท้ายสิ่งที่ดีที่สุด มีคุณค่าที่สุดคือ วิธีคิด การสร้างความเชื่อ สร้างการเรียนรู้ทำอะไรให้ครอบครัวสัมพันธ์กัน แต่ด้วยคนรู้ไม่ลึก เข้าใจไม่ตรงกัน พวกเราต้องทำนิทรรศการ เพื่อจะได้บอกเด็กๆ เราด้วยที่จะให้เข้าใจตรงกันว่าเจตนาคืออะไร” นอกจากนี้พี่ไก่ ยังบอกเล่าถึงจุดมุ่งหมายที่กลุ่มเยาวชนร่วมกันฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี “พิธีกรรมเหล่านี้เราผลักดันเข้าไปเพื่อให้ไปรับรู้ สืบสาน ให้เขาได้รู้ว่าเขามีอะไร ไปเป็นตัวเล่นในบางกิจกรรม แต่ไม่ใช่คนต้นคิด”

“ผมว่าตอนนี้วัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชนอยู่ในขั้นวิกฤติ เพราะน้องๆ ส่วนใหญ่จะไม่พูดภาษาถิ่น ถึงแม้ในวัยเด็กน้องๆ และเพื่อนจะพูดภาษากระเหรี่ยงเป็นหลัก แต่ด้วยเมื่อต้องเข้าไปเรียนในมหาวิทยาลัยต้องปรับตัวเลยไม่ค่อยพูดภาษากระเหรี่ยงกัน” ความรู้สึกของน้องโองที่กำลังบอกเล่า ถึงภาษาถิ่นที่กำลังจะเลือนหายไป ในสังคมบ้านโป่งกระทิงบน การรื้อฟื้นการพูดและการเขียนภาษากระเหรี่ยง จึงเกิดขึ้นอีกครั้ง ด้วยกลุ่มเยาวชนอยากให้เด็กๆ ในชุมชนพูดและเขียนภาษาถิ่นของพวกเขาได้และภาคภูมิใจกับภาษาของตนเอง โดยมีครูน้อย¹¹ เข้ามาช่วยสอนภาษาให้กับเด็กๆ ตัวเล็กๆ วัยอนุบาลถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และเยาวชนที่สนใจ พี่โรจน์แกนนำกลุ่มรับหน้าที่เรียนรู้จากครูน้อยด้วยอีกคน ด้วยเขาจะต้องทำหน้าที่เป็นครูในชุมชนคอยสอนเด็กๆ ในช่วงวันเสาร์และอาทิตย์เมื่อครูน้อยติดภารกิจ

ไม่สามารถเข้าสอนเด็กๆ ได้ การใช้ภาษากระเหรี่ยงของเยาวชนในกลุ่มลดน้อยลง มีบางคนที่ยังพูดสื่อสารได้ น้องโองและเพื่อนเยาวชนบางคนพอจะพูดได้ เมื่อได้เจอกันก็จะพูดสื่อสารแลกเปลี่ยนภาษาถิ่น สำหรับการสื่อสารในชุมชนนั้นถ้าพวกเขามีโอกาสก็จะใช้ภาษากระเหรี่ยงสื่อสารกับเพื่อนๆ พ่อ แม่ และญาติพี่น้องบ้าง หากมีการใช้ภาษากระเหรี่ยงพูดคุยกัน แต่ก็มีน้อยครั้งนักที่จะมีคนพูดภาษากระเหรี่ยงกันหลังจากที่เด็กๆ ในชุมชนและเยาวชนได้เรียนรู้ภาษาของพวกเขาอีกครั้งในช่วงเกือบ 1 ปี ตอนนั้นเด็กๆ ในชุมชนเริ่มพูดได้ โองยิ้มด้วยความภาคภูมิใจกับการกลับมาของภาษาถิ่นของชุมชนอีกครั้ง น้องโองยกตัวอย่างการสื่อสารที่แสดงให้เห็นว่าน้องๆ ในชุมชนเริ่มกลับมาใช้ภาษากระเหรี่ยงได้ “เหมือนผมพูดอะไรออกไปเป็นภาษากระเหรี่ยงน้องๆ จะแปลออกมาได้ทันที ชะบังโน้ น้องจะบอกทันทีว่า กระทิง” หนึ่งความภาคภูมิใจที่เยาวชนในกลุ่มนี้สามารถฟื้นฟูรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ชาวกระเหรี่ยงของพวกเขาไว้ได้

เรียนรู้...พัฒนา...สู่ยุทธศาสตร์

ภาคเยาวชนกับการฟื้นฟูวัฒนธรรมและวิถีชีวิต

“ได้เรียนรู้ ค้นหาลองผิดลองถูก จนทำให้เข้าใจชีวิตและความเป็นไปเปลี่ยนแปลงของสังคม ประสบการณ์ที่ผ่านมา ด้วยกระบวนการเรียนรู้พัฒนา การสนับสนุนจากตนเอง ชุมชน สังคม และเครือข่าย จึงคิดใหญ่ (7 ยุทธศาสตร์) ที่จะมุ่งเน้นพัฒนาเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าโป่งกระทิงบน เพื่อเป็นเข็มทิศชี้ทางปฏิบัติสู่ความสุขแท้และยั่งยืนจริง ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลก”

การทบทวนการทำงาน 7 ปี ที่ผ่านมาของตนเอง วิเคราะห์จุดเด่น กำหนดภารกิจให้ชัดเจนยิ่งขึ้นของกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้ ภายหลังจากพวกเขาได้พัฒนาตัวเองทำกิจกรรม และขับเคลื่อนงานร่วมกันมาเกือบ 11 ปี การรับรู้จากภายนอกในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง “เราในฐานะเครือข่ายได้ออกไปเห็นไปดู วันหนึ่งเราน่าจะทำบ้าง” จึงเกิดสัญญาใจขึ้น ทั้งศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์การเกษตร “ทุกวันนี้ผลักดันแนวคิด แต่ก็ยังไม่ดีที่สุด แต่เราก็มีความมุ่งมั่นนำไปปรับปรุงกัน” สู่การผลักดันให้เยาวชนในกลุ่มนำไปปฏิบัติที่ละเล็กที่ละน้อย ทำให้ ณ วันนี้กลุ่มเยาวชนมีศูนย์

¹¹ครู เครือข่ายกระเหรี่ยง จังหวัดเพชรบุรี

การเรียนรู้การเกษตรที่เน้นเศรษฐกิจพอเพียงและการเกษตรแบบพึ่งตนเอง (ส่งเสริมการปลูกข้าวไร่) ค้นพบจุดเด่นของการทำงานของของกลุ่มเยาวชน

“จิตอาสา” การออกไปช่วยงานภายนอกชุมชน ทั้งเครือข่าย องค์กร หรือหน่วยงานต่างๆ “มันทำให้เราเข้าใจสังคมมากขึ้น ถ้าเราอยู่ในชุมชนไม่มีการปรับตัว เราก็อาจจะไม่รอด เพราะด้วยปัญหาในชุมชนมีมากมาย แบ่งกลุ่มทะเลาะกัน แก่งกันไม่ตก แนวคิดไม่ตรงกัน อย่างผมกับผู้ใหญ่ก็มีแนวคิดไม่ตรงกัน การที่ผมออกไปช่วยข้างนอกเป็นจิตอาสา พาเด็กๆ ไปเรียนรู้แนวคิดที่ ความขัดแย้งก็คือความขัดแย้ง ไม่เกี่ยวกับการทำอะไรต่อ ไม่ใช่ว่าเกิดความขัดแย้งแล้วไม่ดำเนินการอะไรต่อ เราก็ต้องดำเนินการต่อ โดยขยับไปทำกับกลุ่มคนที่ให้คุณค่าเรา” คำบอกเล่าของพี่ไก่ จากการออกไปช่วยงานภายนอก อีกหนึ่งบทบาทที่เยาวชนกลุ่มนี้ถูกมองและได้รับการยอมรับให้เป็นหนึ่งในจังหวัด ด้วยมีความหลากหลายของกลุ่มเด็กทั้งในระบบ นอกกระบบการศึกษาที่พอจะสลับสับเปลี่ยนเข้าไปร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง สิ่งที่พวกเขาเหล่านั้นได้กลับมา คือ งานวิทยากร “พี่เขาได้เห็นคุณค่าเรา เอื้อประโยชน์ให้เรา เหมือนการเอาแรงกันหากไม่ไปเด็กๆ ก็อยู่เฉยๆ” พี่ไก่ บอกเล่าถึงเสียงสะท้อน แต่ประเด็นหลักที่แกนนำพี่ๆ มอง คือ การใส่เนื้อหา “การเป็นคนมีจิตอาสาต่อสังคม” สู่วัยรุ่นรุ่นน้อง อีกทั้ง “กล้าใหญ่” อย่างกลุ่มเยาวชนต้นกล้าฯ ยังสื่อถึงกลุ่มที่สามารถออกแบบกระบวนการ เป็นวิทยากรค่ายใหญ่ๆ ได้มีทีมกระบวนการสื่อความหมาย “เราอยากให้คำนี้เป็นคำกำหนดนักกิจกรรมไม่ให้เล่นพรีมาเพื่อ ต้องมีเป้าหมาย สื่อให้เด็กได้ ต้องมีการทำการบ้าน ไม่รับรับมาแล้วทำไปอย่างเดียว” ดำเนินการมาปีกว่า แต่ที่ผ่านมาเป็นแบบไปร่วมช่วยกลุ่มอื่นงบประมาณที่ได้มีการจัดสรรให้กับสมาชิกกลุ่ม หน่วยงานที่เคยเข้าไปทำงานให้ ทั้งเครือข่าย (ศูนย์เยาวชน YPDT เครือข่ายกระทิงแดง สถาบันพระปกเกล้า) หน่วยรักษาพันธุ์สัตว์ป่า “ทำให้เราได้เรียนรู้จากพี่ๆ เขา ได้พัฒนาเทคนิคการเติมเต็มให้กับเด็ก ทักษะคิดเชิงบวกในการทำค่าย เทคนิคอื่นๆ ที่ได้มาหลากหลาย ทั้งสื่อ บัตรคำ เห็นเครื่องมือเยอะเห็นโอกาส สิ่งที่เราได้ไปเรียนรู้ถือว่าคุ้ม เราไปในฐานะเรียนรู้ไม่ใช่ว่าเป็นคนเก่ง”

ด้วยประสบการณ์และโลกทรรศน์ที่ พี่ไก่ แกนนำหลัก ได้เข้าไปร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับสังคมภายนอกบ่อยครั้งทำให้เขาคิดว่า “คิดใหญ่ทำเล็กไม่เป็นไรคิดไปเพื่อให้เป็นเป้าหมายเดียวกัน” ผลพวงเหล่านี้ทำให้เกิดการแตกหน่อต่อความคิด

เกิดแนวคิดสร้างกลยุทธ์ในการทำงานพัฒนาชุมชนและสังคมที่ชัดเจนขึ้น ยุทธศาสตร์ภาคเยาวชนของกลุ่มเยาวชนต้นกล้าฯ ไร่บ้านโป่งกระทิงบน จึงเกิดขึ้น จากแนวคิดของพี่ไก่ที่มองจากสิ่งที่พวกเขา กำลังทำอยู่ นำมาจัดเรียง จัดกลุ่ม ประเด็นงาน และการได้เรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้านจึงนำวัฒนธรรมความเชื่อของชุมชนเผ่าเกี่ยวกับเลข 7 “ขวัญ 7 เรื่อง ชะนีตาย 1 ตัว 7 ขุนเขา นกเงือกตาย 1 ตัว 7 ต้นไทร ข้าวพระแม่โพสพที่เราปลูกมา 1 รวง มนุษย์จะได้กินเพียง 7 เม็ด ส่วนหนึ่งเราต้องแบ่งปันให้กับนกกา ส่วนหนึ่งร่วงลงดินกลายเป็นปุ๋ย ให้ปลวกและสัตว์ต่างๆ กัดกิน” มาผสมผสานในการขับเคลื่อนงาน “เราคิดว่าถ้าเราทำยุทธศาสตร์เพียง 7 เรื่องก็เพียงพอ” นี่คือนโยบายที่พวกเขาทำมาตั้งแต่ต้น

กลุ่มเยาวชนต้นกล้าฯ ไร่บ้านโป่งกระทิงบนจึงใช้ยุทธศาสตร์ 7 ประเด็น อันได้แก่ 1) การพัฒนาผ่านกระบวนการเยาวชนต้นกล้าตระนาวศรี 2) เรียนรู้สื่อสารวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชุมชน 3) ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและพลังงานทดแทนเพื่อการพึ่งตนเองและพึ่งกันเองของเยาวชน 4) กีฬาสร้างคน คนรักชุมชน ชุมชนเข้มแข็ง 5) จิตอาสา นวัตกรรมเพื่อสังคม 6) ประชาธิปไตย สิทธิชุมชน และ 7) พัฒนาระบบการสื่อความหมาย กล้าใหญ่ตระนาวศรี เพื่อการพัฒนากลุ่มเยาวชน ไร่บ้านโป่งกระทิงบน ในการขับเคลื่อนงานและสื่อสารถึงภารกิจของพวกเขาที่จะร่วมพัฒนาชุมชน สังคม และทรัพยากรธรรมชาติ

กองทุน...เครื่องมือเพื่อการพึ่งตนเอง

การดำเนินกิจกรรมและขับเคลื่อนงานบนแนวคิดและการปฏิบัติในการพึ่งตนเองของกลุ่มเยาวชนต้นกล้าฯ ไร่บ้านโป่งกระทิงบน ทำให้พวกเขาจัดตั้งกองทุนของกลุ่มเยาวชน มีกระแสมทุนจากการออมเงินของสมาชิก ใช้ศูนย์วัฒนธรรมที่ชุมชนสร้างขึ้นเป็นสถานที่นัดพบออมเงิน และการจัดกิจกรรมให้กับองค์กรและเครือข่ายต่างๆ เพื่อนำเงินไปเป็นกองทุนให้กับน้องๆ เยาวชนนำไปใช้ในการทำกิจกรรมเล็กๆ ตามแนวคิดและความถนัดของพวกเขาที่จะขยายให้เงินกองทุนมีเพิ่มมากขึ้น และให้สมาชิกได้หยิบยืมโดยไม่เสียดอกเบี้ย (คนละ 500-1,000 บาท) เพื่อไปใช้จ่ายในยามขาดทุน ถึงแม้บางครั้งจะได้เงินคืนบ้างไม่ได้คืนบ้าง โดยในช่วงแรกๆ จะมีพี่แดง พี่ทิพย์คอยทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการออมเงินของน้องๆ ในกลุ่ม เมื่อดำเนินการออมเงินไปได้ระยะหนึ่งก็เกิดปัญหาไม่สามารถเข้าไปใช้สถานที่ทำ

กิจกรรมได้ ทำให้ความถี่ของการนัดพบออมเงินเกิดขึ้นน้อยลงตามไปด้วย ต่อมาจึงได้มีการนำเงินจากค่าตอบแทนที่ได้รับจากการจัดค่ายเข้ามาสมทบเพิ่มเติม และกลายเป็นแหล่งเงินทุนหลักที่เข้ามาในกองทุนนี้ ปัจจุบันนี้ได้มีการนำเงินจากกองทุนใช้เป็นค่าอาหารในการทำกิจกรรม สนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน อุปรกรณ์ (เครื่องดนตรี) พี่แกจึงกลายเป็นแกนนำหลักที่จะต้องหาและจัดสรรงบประมาณที่ได้รับรับการสนับสนุนจากภายนอก เข้ากองทุนเยาวชน เพื่อเป็นเงินสำรองทำกิจกรรม ณ วันนี้ ถึงแม้กองทุนนี้จะไม่ได้เกิดขึ้นจากแนวคิดรวมของเยาวชน และยังเป็นเพียงการนำเงินงบประมาณมาองให้กับน้องๆ ของพี่ๆ แกนนำน้องๆ เยาวชนยังไม่มีส่วนร่วมในการหาเงินเข้ากองทุน แต่มีส่วนร่วมเพียงการนำไปใช้เท่านั้น อีกทั้งยังมีปัญหาในเรื่องการคืนเงิน พี่แกนนำหลายคนคิดว่ากองทุนของพวกเขายังไม่สำเร็จด้วยไม่มีการหมุนเวียน ไม่มีส่วนร่วมในการระดมทุนยังขาดการบริหารจัดการ แต่สำหรับพี่แกคิดว่า “เงินส่วนนี้ได้นำมาช่วยเหลือน้องๆ สร้างกระบวนการคิด เราได้ให้แนวทาง เงินตัวนี้ได้จากใจ เรานำมาให้ น้องๆ ผมคิดว่ามันประสบความสำเร็จ หากไม่สำเร็จเราคงไม่ไปเดินรหาเงินมาเติมเข้ากองทุน” เช่นเดียวกับพี่ทิพย์ที่เห็นตรงกัน “อย่างน้อยถ้าเราไม่เก็บไว้ ก็คงไม่มีสักบาท ยังไงหนูก็คิดว่ามันประสบความสำเร็จ 100%” นอกจากนี้พวกเขายังมีวิธีการระดมทุนในการทำกิจกรรมด้วยการขอรับบริจาคจากคนในชุมชน ทั้งเงินและสิ่งของตามแต่ชาวบ้านคนไหนจะสามารถช่วยเหลืออะไรได้ตามความสมัครใจ ถือเป็น การสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และเป็นการลดรายจ่ายที่กำลังจะเกิดขึ้นในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง ซึ่งพวกเขาก็มักจะได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือเป็นอย่างดี

ถึงแม้วันนี้กองทุนเยาวชนของพวกเขาจะมีเงินหมุนเวียนเพียง 10,000 บาท แม้การมีส่วนร่วมที่การระดมเงินเข้ากองทุนยังคงเป็นไปในรูปแบบที่พี่ๆ แกนนำรุ่นใหญ่หามาองไว้ให้น้องๆ การหมุนเวียน และแผนการบริหารจัดการที่ขาดการจัดการและบริหารที่ยังไม่ตรงกับหลักการของกองทุนยังคงเป็นปัญหาในการสร้างกองทุนเพื่อพึ่งตนเองของพวกเขา แต่กองทุนนี้ก็ยังสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่ม มีการใช้ประโยชน์จากกองทุน มีการนำไปใช้สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการริเริ่มสร้างทุนทั้งจากภายในและภายนอกสำหรับการพึ่งตนเองในอนาคตของกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้ อีกทั้งยังได้ฝึกฝนให้น้องๆ ได้รู้จักการออมเงิน การใช้จ่ายอย่างประหยัดด้วยการออมเงินที่พี่ๆ ไม่ได้กำหนดจำนวนเงินที่ต้องฝาก ได้รับ

ดอกเบ็ญร้อยละ 10 บาทต่อปี ทำให้เยาวชน 20-30 คน มีเงินออมของตัวเองไว้ซื้อหาอุปกรณ์การเรียนหรือช่วยรับผิดชอบรายจ่ายในครอบครัวยามขัดสน

กว่า 11 ปี ของการขับเคลื่อนงาน ผู้...บทเรียนการพึ่งตนเอง

ความกล้า (แสดงออก พูด คิด) มีวุฒิภาวะมากขึ้น มีทักษะ (ชีวิต กระบวนการคิด วิทยาการ) มีความรู้เพิ่มขึ้น มองอนาคต นึกถึงคนอื่นมากขึ้น มีจิตอาสา เปิดกว้างทางความคิด คิดเชิงบวก นำประสบการณ์สร้างโอกาสให้ตัวเองสู่การจัดการชีวิตรับผิดชอบตัวเองได้ การพัฒนาเทคนิคกระบวนการทำงาน จัดระบบความคิดทั้งตนเองและระบบกลุ่ม เช่น การจัดประชุมเป็นรูปแบบมากขึ้นหรือแม้แต่การจัดกิจกรรมต่างๆ ถ่ายทอดจากสิ่งที่ทำสู่เพื่อนๆต่อไปได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอก ชุมชนเข้มแข็งเกิดความสามัคคีและความเข้มแข็งในกลุ่มวัยรุ่น เกิดแนวร่วมเยาวชนในการขับเคลื่อนงานและดูแลรักษาป่า คนในชุมชนมีจิตสำนึกในการดูแลป่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้ซึ่งได้ก่อให้เกิดประโยชน์กับตัวของพวกเขาเอง ชุมชน ทรพยากร และวัฒนธรรม การทำกิจกรรมมากมาย ทั้งการสำรวจป่า การฟื้นฟูวัฒนธรรมกะเหรี่ยง เศรษฐกิจพอเพียง การจัดค่าย และจัดตั้งกองทุนเพื่อการพึ่งพาตนเอง การรวมพลังในการพลิกฟื้น วัฒนธรรมตัวเองและบทบาทในการร่วมฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าส่งผลให้พวกเขาเป็นที่ยอมรับจากสาธารณะ (รางวัลลูกโลกสีเขียว ปราชญ์เดินดิน พุ่งแสงตะวัน) ทั้งในระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค นอกจากนี้การแบ่งปันสิ่งดีๆ ต่อให้คนอื่น ๆ กลุ่มอื่นๆ ในสังคมยังคงเกิดขึ้นไปพร้อมๆ กับการพัฒนาศักยภาพเยาวชนในกลุ่ม ด้วยการ

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มเครือข่ายเยาวชนชนตะนาวศรี การเป็นวิทยากรนำกระบวนการให้กับกลุ่มเยาวชนเครือข่าย องค์กร และหน่วยงานต่างๆ ทั้งเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากร การพัฒนาชุมชน และการสร้างสรรค์แกนนำสู่การเป็นผู้นำชุมชนด้วยความผูกพัน ความเป็นเพื่อน ทำให้ความคิดที่แตกต่าง ไม่สามารถทำให้สายใยของพวกเขาเลือนหายไป ดังนั้นกระบวนการทำงานของพวกเขา จึงเกิดขึ้นในรูปแบบของการพูดคุยปรึกษาหารือ และรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกส่วนใหญ่เป็นหลัก และพยายามขับเคลื่อนงานไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือ เมื่อสมาชิกบางคนได้มีโอกาสออกไปเรียนรู้ภายนอกมองเห็นช่องทางทางงบประมาณสนับสนุนการขับเคลื่อนงานก็นำมาบอกเล่าเพื่อนๆ ที่อยู่ในชุมชนซึ่งมีโครงการที่จะขับเคลื่อนงานหลายๆ อย่างได้มีงบประมาณมาสนับสนุน แต่หากมิติของเพื่อนไม่เห็นด้วยกับช่องทางเหล่านั้น พวกเขาก็จะมานั่งปรึกษารื้อกันถึงทิศทางการทำงานของพวกเขาต่อไป “เราตั้งกลุ่มเป็นทางการกัน เราเขียนเป็นโครงการกันใหม่ พี่ๆ หลายคนก็อยากให้เป็นอย่างนั้น เพราะที่ผ่านมาพี่ๆ เขาเขียนและตัดต่อมา มันเหมือนมาทำเป็นขบวนการ ผมเลยเปิดประเด็นว่า เราเห็นเรื่องแบบนี้เป็นอย่างไร โจรนั้นก็เฝ้าเอา ไม่อยากเป็นนักล่าโครงการ ไม่อยากให้ใครมาเอาผลงานไป ผมก็รับฟังได้ เแดงเองก็คิดว่าเรายังไม่พร้อม สุดท้ายก็ไม่เอา” พี่เก๋บอกเล่าถึงสิ่งที่พวกเขาพร้อมกันตัดสินใจ “แต่ผมก็ต้องออกไปเรียนรู้เมื่อคนหนึ่งไม่ออกหลายคนไม่ออก เราก็ต้องออกไป ด้วยว่าหนึ่ง อาจจะเป็นชอบและอยากเรียนรู้สองด้วยในพื้นที่สวนผึ้งบ้านคาไม่มีตัวแทนออกไปบอกว่าเราก็มีเรื่องราว ไม่ใช่ว่ามีเพียงแค่อะไรไฟฟ้า” ถึงแม้หลายๆ ครั้งที่เขาต้องใช้งบประมาณของตนเองออกไปแลกเปลี่ยนกับวงภายนอก แต่สิ่งที่ได้กลับมา คือ เขาได้เรียนรู้กระบวนการ แนวคิด และนำมาใช้ในการขับเคลื่อนงานและนำเสนอของงานของกลุ่ม ซึ่งเมื่อเวลาผ่านไป การตอบรับก็มากขึ้น หลายคนได้ยื่นชื่อกลุ่มต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน ได้ยื่นข่าวของกลุ่ม เกิดการเชิญชวนให้เข้าไปร่วมเรียนรู้แลกเปลี่ยนมากขึ้น ถึงแม้แรกๆ จะต้องรับผิดชอบค่าเดินทางเอง แต่ภายหลังก็เริ่มได้รับงบประมาณสนับสนุน ถึงแม้มันจะทำให้แกนนำอย่างพี่เก๋ยังคงสนุกและอยากออกไปเรียนรู้ภายนอกมากกว่าการทำกิจกรรมภายใน เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ว่า “วงที่เราไปคุยคือเรื่องอะไร เป้าหมายของเขาคืออะไร” ณ วันนี้สุดท้ายสิ่งเหล่านี้ก็ถือประโยชน์ต่อทั้งตัวพี่เก๋เองและกลุ่มเยาวชนของเขาด้วย และแม้ว่าวันนี้เรายังไม่ใช่นักเขียนโครงการ แต่หลายๆ

องค์กรหลายๆ เครือข่ายให้เงินสนับสนุน “ผมมองหมู่บ้านเราไม่เหมือนข้างนอก แกนนำยังคงอาศัยอยู่ในชุมชนยอมเสียเวลาในการเดินทางเข้าออกชุมชนผมก็ยอมเสียเวลา” ดังนั้นการทำงานของพี่ๆ ในการปลูกฝังน้องๆ จะมีใช้การพูดอธิบายให้เห็นรายละเอียดทั้งหมด แต่เป็นไปในรูปแบบการสอดแทรกผ่านกิจกรรมเสียมากกว่า เพื่อให้น้องๆ ได้เรียนรู้ ได้ซึมซับตามธรรมชาติ น้องๆ แกนนำที่ได้มีโอกาสออกไปเรียนรู้ก็จะกลับมาถ่ายทอดบอกเล่าให้กับพี่ๆ ฟัง แต่กระบวนการดังกล่าวยังไม่ได้ถ่ายทอดสู่น้องๆ ที่เล็กกว่า

การเติบโตก้าวสู่ไม่หนุ่ม “ต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน” ได้ผ่านบทเรียนมากมายจากการพึ่งพาคนอื่น “บทเรียนจากชุมชน ที่ได้สัมผัสกับพ่อแม่ มีผู้ใหญ่ นำของจากอำเภอมาให้ ให้แล้วจบไป แต่พ่อแม่ยังร้องขอต่อไป แสดงว่าชาวบ้านรออย่างเดียว ไม่มีการพัฒนาให้ชาวบ้านคิดเอง แต่มาวันนี้พวกเราได้เรียนรู้จากกระบวนการข้างนอกทำให้เราต้องชวนชวนตัวเอง สร้างคนรุ่นใหม่ ถ้าเราไม่ขอ และสร้างวัฒนธรรมเหล่านี้ให้น้องด้วย โดยเน้นการพึ่งตนเองได้” หนึ่งความรู้สึกที่บอกเล่าออกมาจึงปรับเปลี่ยนเป็นการทำกิจกรรมแบบการพึ่งตนเองสร้างความมั่นคงในชีวิตกับวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และขับเคลื่อนงานด้วยยุทธศาสตร์ภาคเยาวชน กิจกรรมของ “ต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน” จึงใช้ความเชื่อเรื่องการพึ่งตนเองและวิถีวัฒนธรรมกะเหรี่ยง ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาชุมชน เพื่อรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรชุมชน วัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของชนเผ่าให้คงอยู่สืบต่อไป มีศูนย์วัฒนธรรมและศูนย์เรียนรู้การเกษตรและเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็กๆ และชาวบ้านในชุมชน หรือแม้แต่การพัฒนาและปลูกฝังจิตสำนึกของเยาวชนรุ่นใหม่ๆ ที่จะเข้าร่วมกิจกรรมได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมชุมชนมากขึ้น

“ถึงแม้คนอื่นเขาจะตื่นตัวตื่นใจพัฒนาชีวิตตัวเอง แต่ของเรทำงานตามสภาพสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่มีวิสัยทัศน์อนาคตก้าวไกลอีก 10 ปี 20 ปี ไม่มี เอาเฉพาะวันนี้ ปัจจุบัน พลังนี้ วันข้างหน้าสิ่งแวดล้อมสภาพแวดล้อมจะมั่นคงมองไม่เห็น แต่น้อยคนที่วางแผน แต่คนที่มีความสุขแบบที่เป็น พอเพียงกับสิ่งที่มีความสุขมีเหลือล้น จะมีก็สุข ไม่มีก็สุข สุขบนระบบพอเพียงแค่นี้ ความมั่นคงแค่นี้” พี่ชาญกล่าวย้ำยืนยันถึงวิถีชีวิตและ ความสุขของคนในชุมชนบ้านโป่งกระทิงบน

ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของกลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน

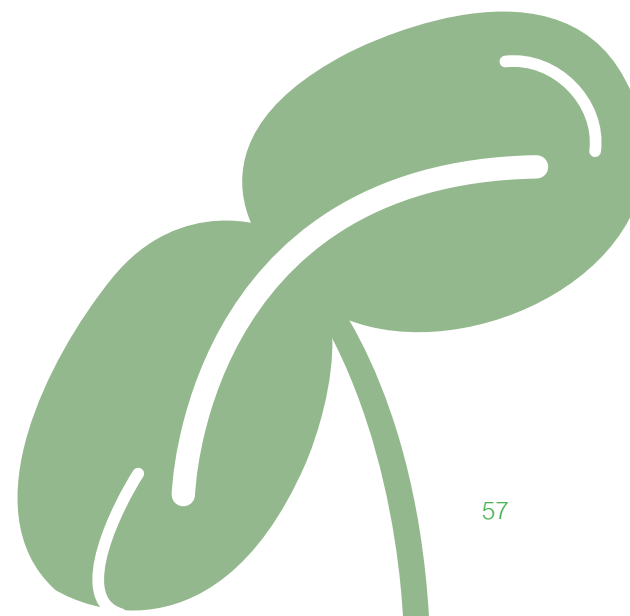
ในการค้นหาปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดค่ายและเวทีการเรียนรู้ร่วมกันของเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน

- ความเข้มแข็งของกลุ่มเยาวชน ที่มีแกนนำหลักเป็นคนรุ่นใหม่มาด้วยความสามารถ ประสบการณ์ และเป็นนักพัฒนา แกนนำหลากหลายระดับ มีเป้าหมายการขับเคลื่อนงานที่ชัดเจน และแนวคิดเดียวกันในการพัฒนาคนและพัฒนางานใน พร้อมทั้งจะแก้ปัญหาและยกระดับงานไปพร้อมกัน
- การสนับสนุนและหนุนเสริมจากกลุ่มผู้ใหญ่ การให้คำปรึกษาของชุมชน และองค์กรต่างๆ ทั้งภายในและภายนอก รวมทั้งการสนับสนุนอุปกรณ์ การเข้าร่วมประชุมในเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานทั้งระดับเครือข่าย ภูมิภาค และประเทศ และงบประมาณในการทำกิจกรรมบางส่วนจากองค์กรภายนอกชุมชน ได้แก่ โครงการต้นกล้าพลังงาน อุทยานแห่งชาติไทยประจันต์ เป็นต้น ทำให้กลุ่มเยาวชนได้มีการพัฒนาศักยภาพของตนเองมากขึ้น มีความเข้มแข็งที่จะสามารถร่วมมือแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้
- โอกาสในการได้รับการเรียนรู้และโลกทรรศน์จากสังคมที่กว้างของเยาวชน จาก การสนับสนุนขององค์กรภายนอกและเครือข่ายการทำงาน ที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้เข้าไปเรียนรู้ แลกเปลี่ยน และฝึกฝนทักษะของตนเอง อย่างมูลนิธิธิดาสมาศร์เพื่อสังคมและองค์กรพัฒนาเอกชน ที่เข้ามาหนุนเสริมทักษะการทำงานสังคม การระดม และสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำโครงการ

และการร่วมประเมินศักยภาพของกลุ่มจากสมาชิกในกลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน พบว่า เยาวชนมีการพัฒนาศักยภาพจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ ได้ปฏิบัติ กลุ่มมีการเติบโตได้รับการยอมรับ จากกลุ่มๆ เล็กๆ ที่พูดคุยกัน ธรรมดากลายเป็นกลุ่มก้อนใหญ่ขึ้น ทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์ เป็นที่ยอมรับของคนภายนอก มีโอกาสได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่าย การสนับสนุนจากกลุ่มผู้ใหญ่ ใจดีทั้งภายในภายนอกที่เกิดขึ้นตามแต่พวกเขาจะร้องขอ แต่พวกเขายังคงต้องการผลักดันให้สมาชิกภายในกลุ่มนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปพัฒนาต่อยอดงาน สร้างกลุ่มที่เข้มแข็งขึ้น การสร้างการยอมรับจากผู้ใหญ่ในชุมชน และการมีส่วนร่วมและสนับสนุนจากชุมชนและคนภายนอกโดยพวกเขาไม่ต้องร้องขอมากยิ่งขึ้น

กระบวนการ “ปลูกคน ปลูกป่า” หนึ่งเครื่องมือหรือหนึ่งกลไกที่กลุ่มเยาวชน

กลุ่มนี้ได้ใช้ในการดำเนินการอนุรักษ์ป่าและบ่มเพาะเด็กๆ เยาวชนได้เป็นอย่างดี "การที่ต้นไม้อยู่รวมกันเยอะๆ ในป่าดีค่ะ ได้ร่มเงา หลบแดดได้ ไม้ร้อน ส่วนเด็กๆ ก็จะได้เก็บเมล็ดไม้ไปทำตุ๊กตา และเก็บไปเพาะได้ค่ะ" การเล่าพลางอวดต้นอ่อนของมะค่าให้ดูอย่างภาคภูมิใจของน้องแนน สาวน้อยวัย 9 ขวบ ที่ช่วยยืนยันถึงความสำเร็จและการก้าวไปสู่เป้าหมาย “ชุมชนพึ่งตน ประชาชนมีอัตลักษณ์ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พรั่งพร้อมพื้นที่สร้างสรรค์กิจกรรม” ของกลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน

พลิกพื้นที่... เรียนรู้...เกิดการเปลี่ยนแปลง

นายณัฐพล บุญยง หรือ “โอง” วัย 20 ปี กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากการศึกษาออกโรงเรียน (กอน.) ปัจจุบันยังคงอาชีพเกษตรกรอยู่ในชุมชน และเป็นผู้ช่วยวิทยากรค่าย

โอง เด็กหนุ่มชาวกะเหรี่ยง ที่ใช้ชีวิตในวัยเด็กอยู่บนเขาใกล้หมู่บ้าน ที่ชาวบ้านแถวนั้นเรียกกันว่า “บางกะมา” ไม่มีเพื่อนเล่น เมื่อเขาเริ่มเข้าเรียนในชั้นมัธยมศึกษา ด้วยพ่อต้องขึ้นลงเขาไปรับไปส่งทุกวันและมีค่าน้ำมันรถเพิ่มขึ้น โองจึงได้ลงมาอาศัยบ้านที่อยู่ในชุมชนและใช้ชีวิตร่วมกับคนในชุมชนมากขึ้น แต่ชีวิตของโองก็ยังคงผูกพันกับ “บางกะมา” เพราะต้องช่วยครอบครัวทำการเกษตร (ทำข้าวไร่) ที่มีพื้นที่อยู่บนเขาแห่งนี้ โองถูกชักชวนจากพี่ๆ แกนนำในกลุ่มเยาวชนให้เข้าร่วมกิจกรรมในศูนย์ฯ และจากการเข้าร่วมกิจกรรมสหกรณ์การทำให้โองได้รู้จักกับเพื่อนๆ หลายคน กู๊ก คือ หนึ่งในจำนวนเพื่อนๆ ที่โองได้รู้จักในครั้งนั้นและกลายเป็นแกนนำเยาวชนรุ่นเดียวกันในปัจจุบันนี้ แรงบันดาลใจที่ทำให้โองเข้ามาร่วมขับเคลื่อนงานกับเพื่อนๆ และพี่ๆ จนถึงทุกวันนี้ แม้จะมีหลายคน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ พี่แดง พี่ที่ไม่พูดเพียงอย่างเดียว แต่ลงมือปฏิบัติทำให้เห็นจริง “เขาพยายามเอาเมล็ดไม้มาสอนให้น้องได้ทำตลอด ที่บ้านก็จะมีถุงเมล็ดไม้เต็มไปหมดเลยและบริเวณบ้านที่เขาจะเพาะต้นไม้ไว้” พี่ไก่อ เป็นต้นแบบการพูดและกล้าแสดงออก “ผมศรัทธาพี่เขาในเรื่องการพูดที่มีหลักการ” และพี่โรจน์ เป็นปราชญ์ในการเกษตร การทำเครื่องเงิน และวัฒนธรรม คำบอกเล่าของโองถึงพี่ๆ แกนนำต้นแบบที่เขากำลังดำเนินรอยตาม

การทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ โดยมีพวกพี่ๆ เป็นคนจัด ทั้งกิจกรรมกินข้าวหอ่ร่วมกันทุกวันพุธ เล่นดนตรีทุกวันพฤหัสบดี และในทุกวันศุกร์เด็กๆ รุ่นเดียวกันก็จะมาทำงานศิลปะร่วมกันทำให้โองรู้สึกที่ “จากไม่เคยมีเพื่อนๆ ก็มีเพื่อน

เพิ่มขึ้น จากไม่กล้าแสดงออกก็กล้าแสดงออกมากขึ้น รู้จักธรรมชาติมากขึ้นครับ ถึงแม้เมื่อก่อนจะอยู่ใกล้ธรรมชาติมากแต่ก็ไม่ได้รู้อะไรมากมาย ก็แค่ได้เข้าไปเล่น” อีกทั้งความรักความผูกพันกับชีวิตที่อยู่ใกล้ชีวิตธรรมชาติ และวิถีการทำเกษตรแบบพึ่งพิงธรรมชาติของครอบครัว ทำให้โองกลายเป็นแกนนำหลักที่ช่วยแกนนำรุ่นพี่ๆ ที่ ณ วันนี้พวกเขาเหล่านั้นได้กลายเป็นผู้ใหญ่ และเป็นพี่เลี้ยงที่เดินนำทางให้น้องๆ รุ่นต่อๆ มา ในการอนุรักษ์การทำข้าวไร่ และฟื้นฟูวิถีชีวิตเกษตรกรรมแบบพึ่งตนเอง โองจะทำหน้าที่เป็นเสมือนพี่เลี้ยงที่คอยดูแลน้องๆ ชักชวนน้องๆ รุ่นต่อๆ มาเข้าร่วมกิจกรรม พูดคุยกับน้อง หากิจกรรมให้น้องทำ และจากการร่วมกระบวนการกับพี่ๆ เพื่อนๆ ออกไปจัดค่ายให้กับกลุ่ม เครือข่าย และหน่วยงานต่างๆ ณ วันนี้โองสามารถเป็นวิทยากรค่ายคอยจัดกิจกรรมสหกรณ์การ และให้ความรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรอินทรีย์ได้อีกด้วย

ความประทับใจมากมายที่เกิดขึ้นกับโองจากการทำกิจกรรมกับเพื่อนๆ อาทิ “การเข้าป่าประจำปี” ถือเป็นภารกิจผจญภัยในตัวเอง ได้พาน้องๆ ไปเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ อีกทั้งได้พิสูจน์ตัวเองด้วยว่า “เราอยู่ในพื้นที่นะ เราได้เรียนรู้เรื่องเหมือนเราได้ทำอะไรเต็มทีในเวลานั้น” ทั้งนี้โองยังมีความฝันที่อยากให้กลุ่มเยาวชนต้นรักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบนยังคงอยู่ต่อไป มีกิจกรรมต่อเนื่อง และมีงบประมาณสนับสนุนให้กิจกรรมสามารถดำเนินอยู่ได้จริงๆ เพราะด้วยความกังวลว่าเยาวชนรุ่นใหม่ๆ อาจจะไม่สนใจในงานพัฒนาชุมชน “สมัยนี้พ่อแม่มักจะปลูกฝังลูกว่าต้องอยู่ด้วยเงิน ต้องมีรายได้ทุกวัน แต่จริงๆ แล้วผมว่าถ้าอยู่บ้านปลูกผักเก็บผักไปขาย เก็บผลไม้ไปขาย น่าจะอยู่ได้” โอง จึงมีแปลงเกษตรเป็นของตัวเองไว้ปลูกผักและผลไม้ที่อยากกิน รายได้ของโองในวันนี้มาจากการช่วยเหลือครอบครัวทำการเกษตร ค่าตอบแทนจากการเป็นวิทยากรในการจัดค่ายของกลุ่มเยาวชน และได้รับเงินเดือนจากโครงการบัณฑิตคืนถิ่น เดือนละประมาณ 4,500 บาท “เขาให้แนวคิดให้อะไรมาเยอะแยะ แต่สิ่งที่ผมทำคือ พยายามทำงานในพื้นที่ ทำแปลงเกษตรเหมือนว่าเราต้องพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด และพัฒนาชุมชน” นี่คือการอีกหนึ่งความพยายามที่จะเป็นต้นแบบให้กับเพื่อนๆ และน้องๆ รุ่นต่อไป และความเชื่อมั่นของโองต่อการขับเคลื่อนงานฟื้นฟูดูแลทรัพยากรและวัฒนธรรมชุมชนกะเหรี่ยงให้กลับคืนมา

นายรินทร์ กองกลาง หรือ “ก๊ิก” วัย 20 ปี
จบการศึกษาระดับปวช. 3 สาขาเกษตรทั่วไป
วิทยาลัยการเกษตร เทคโนโลยีราชนิวส์
เป็นอาสาสมัครชุมชน มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม

การเติบโตขึ้นมาในชุมชนกะเหรี่ยง บ้านโป่งกระทิงบน จังหวัดราชบุรี ที่ยังคงดำรงวิถีชีวิตประเพณี วัฒนธรรมเหมือนแต่ก่อน ได้มีโอกาสออกไปทำงานภายนอกชุมชนก่อนที่จะกลับเข้ามารวมกลุ่มกับเพื่อนๆ เยาวชนทำกิจกรรมภายในกลุ่มเพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมและดูแลทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งถือเป็นจุดเปลี่ยนของก๊ิกที่ทำให้ก๊ิกไม่ออกไปใช้ชีวิตนอกชุมชนที่เขาไม่อยากจะบอกเล่าให้ใครฟังแต่ก็ถูกถ่ายทอดออกมา “ผมเคยแอบไปทำงานในกรุงเทพฯ ประมาณ 1 เดือน ผมคิดถึงทุกคน คิดถึงคนในชุมชน คิดถึงพ่อแม่ ผมไม่มีความสุข เลยตัดสินใจกลับมาอยู่บ้าน มันรู้สึกว่าการออกไปนอกชุมชนแล้วมันไม่ใช่ที่ของเรา เราอยากอยู่ในชุมชนมากกว่า” ทำให้ ก๊ิก รู้สึกว่าชุมชนแห่งนี้ที่บ้านที่เขาอยู่แล้วมีความสุขมากที่สุด และยึด แม่ เป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิต ด้วยแม่สอนลูกในทางดีทุกอย่าง คอยสนับสนุนให้ลูกทำดี “ผมทำในสิ่งที่ดีแม่ไม่เคยว่า สนับสนุน ทำอะไรก็ได้ลูก ทำไปเหอะ ทำแล้วทำในทางที่ดี เขาจะสอนผมอย่างนี้ตลอด และเขายังเป็นคนที่ยกย่องมาก” นอกจากแม่แล้ว พี่แดง พี่ไก่ ยังเป็นต้นแบบเยาวชนที่มีความสามารถ เก่ง และทำอะไรได้หลายอย่างที่ก๊ิกนำมาเป็นแบบอย่างและอยากที่จะเก่งเหมือนพี่ๆ จนเป็นแรงผลักดันให้เขาทำกิจกรรมกับเพื่อนๆ

ก๊ิก เป็นแกนนำรุ่น 3 ที่กำลังค้นหาอาชีพที่จะเลี้ยงตัวเองควบคู่ไปกับการทำกิจกรรมเยาวชน “ผมรู้จักกลุ่มเยาวชนมาตั้งแต่ป. 6 เห็นพวกพี่ๆ เขาทำกิจกรรมอยู่ในหมู่บ้าน มีเพื่อนชวนไปร่วมทำกิจกรรม ผมเห็นมันสนุกดีมันได้สาระ ด้วยวัยยังเด็กก็มีกิจกรรมอะไรก็อยากเข้าไปร่วม ในช่วง ม.ต้น เข้าร่วมตลอด แต่หลังจากจบม.3 ต้องเข้าไปเรียนในวิทยาลัยเกษตร การเข้าร่วมกิจกรรมก็เริ่มห่างหายไป

เมื่อจบแล้วเริ่มรู้สึกว่ามีอะไรไม่ได้ทำกิจกรรมไม่สนุกอย่างไรไม่รู้ ก็เลยตัดสินใจเข้าร่วมทำกิจกรรมภายในกลุ่มอย่างจริงจังอีกครั้ง” การได้ร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นแกนนำของกลุ่ม ก๊ิก ได้รับมอบหมายงานจากพี่ๆ ให้ช่วยรับผิดชอบการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น นำน้องๆ ทำกิจกรรม และได้เริ่มฝึกเขียนโครงการ จากมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) ทำให้โครงการที่เขาเขียนได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินกิจกรรมในพื้นที่อีกด้วย นอกจากนี้ ก๊ิก ยังทำหน้าที่เขียนโครงการและของบประมาณจากสภาเด็กและเยาวชนเพื่อทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน และกลายเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินโครงการต่างๆ มากมายที่เขาได้เขียนขึ้น “เป็นแกนนำก็ต้องหาโครงการให้หน่อยๆ ทำ ดูแลน้อง” กิจกรรมที่ ก๊ิก เข้าไปรับผิดชอบ คือ กิจกรรมเข้าป่าประจำปี เป็นแกนนำนำกิจกรรมสันถวนการ เก็บภาพกิจกรรม ติดต่อประสานคนเข้าร่วม และจัดฐานการเรียนรู้บ้าง บทบาทของ ก๊ิก จึงมีทั้งการทำงานภายนอกชุมชนเมื่อว่างกิจกรรมกลุ่ม แต่หากมีกิจกรรมภายในชุมชนเขาก็จะอยู่ช่วยงานในชุมชน

จากการได้เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเพื่อนๆ เยาวชน ได้ออกไปเรียนรู้นอกชุมชน ได้ทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ ชุมชนอื่นๆ โดยการสนับสนุนจากองค์กรที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มเยาวชน ทำให้ ก๊ิก ได้พัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ เช่น การอ่าน การเขียน และการพูด เป็นต้น “ผมเป็นเด็กธรรมดาที่อยู่ในหมู่บ้าน กิจกรรมที่ผมเข้าไปทำกับพี่ๆ มันสอนน้องไปในตัวอยู่แล้ว ไม่ได้มาบอก ไม่ได้บอกอย่างนี้ อย่างนั้นไม่ได้สั่งคนที่ทำก็จะได้คนไม่เรียนรู้ก็ไม่ได้แต่ทุกคนก็ได้ของใจของมันถึงแม้เมื่อก่อนผมอาจจะนำกิจกรรมไม่เป็น” แต่วันนี้ก๊ิก สามารถนำกิจกรรม กล้าที่จะพูด พูดในที่ชุมชน และสื่อสารเป็น ด้วยเพราะการฝึกฝนจากพี่ๆ “ผมคิดว่าเรามีความสามารถที่จะนำน้องๆ ทำกิจกรรมที่ดีที่สร้างสรรค์ในชุมชนของผมเอง ในฐานะที่ผมเป็นสมาชิกคนหนึ่งในชุมชน ผมคิดว่า ผมได้ทำอะไรสักอย่างที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ต่อสังคมของเรา ผมคิดว่าชีวิตที่ผมเกิดมามันคุ้มค่าแล้วครับ” และสามารถแก้ไขปัญหาภายในกลุ่มเยาวชนเมื่อมันเริ่มเกิดและกำลังจะรุนแรงอันดับแรกที่ก๊ิกตัดสินใจทำคือ มองที่ตัวเองก่อนว่าตัวเองรู้สึกอย่างไร ตามมาด้วยการดูแลตัวเองจัดการตัวเองให้ควบคุมความรู้สึกโกรธหรือไม่พอใจให้ได้เสียก่อน หลังจากนั้นจึงเข้าไปคุยกับเพื่อนๆ ช่วยกันแก้ปัญหาในกลุ่มเยาวชน “พี่เขาเป็นห่วงและคอยดูการทำงานอยู่แล้ว พอเขาเห็นว่าปัญหาใหญ่ขึ้นพี่เขาก็จะเข้ามาช่วยแก้ไขอยู่แล้ว” พี่แดง พี่ไก่ จะเป็นตัวหลักที่เข้ามาช่วยน้องแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

“เขาจะปล่อยให้ทำ ถ้ารู้ว่าเราจะไปไม่รอด ทำไม่ได้ เขาก็จะเข้ามาช่วย”

การเปลี่ยนแปลงที่ กูก คิดว่าเป็นผลพวงจากการทำกิจกรรมของเขาและเพื่อนๆ ในกลุ่ม คือ กลุ่มเข้มแข็งและทำกิจกรรมสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง ถึงแม้ปัจจุบันกิจกรรมของกลุ่มภายในชุมชนจะลดน้อยลง เพราะสมาชิกน้อยๆ หลายคนต้องออกไปเรียนต่อ เด็กๆ ที่ร่วมกิจกรรมกับกลุ่มจะมีพฤติกรรมที่ดี ไม่ก่อเรื่องทะเลาะกัน คนในชุมชนเห็นความสำคัญเห็นได้จากการสนับสนุนรถในการเดินทาง การเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติชุมชนให้เด็กๆ ฟัง “ผมคิดว่า การมีกลุ่มอยู่ตรงนี้ ผมว่ามันทำให้มีกิจกรรมให้เด็กๆ ทำ มีชั่วโมงๆ ใช้เวลาไปกับการดูละครดูหนัง ต้มเหล้า ซึ่งเยาวชนที่เข้ามาอยู่กับกลุ่มส่วนใหญ่จะไม่ต้มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ เพื่อเป็นตัวอย่างให้เด็กๆ ในชุมชน” กูก ยังได้ถ่ายทอดความรู้ต่อการทำงานเยาวชนที่เขาภาคภูมิใจและมีความสุขกับสิ่งที่เขาทำ “ตัวเองก็เป็นคนหนึ่งชุมชน ได้มีโอกาสเข้ามาทำงาน ในตอนแรกเราไม่คิดอะไร ไปไปมามาคนมาบอกเราว่า ทำงานอย่างนี้ เราทำงานช่วยเหลือสังคม ทำงานด้วยความชอบก็รู้สึกดีอยู่แล้ว จึงยังทำให้เราสนุก” ทำให้ในวันนี้ กูก จึงทำหน้าที่เป็นแกนนำเยาวชน พาเด็กๆ ที่อยู่ในชุมชนแห่งนี้ทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ อาทิเช่น กิจกรรมอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด ดนตรี ฟันฟุ่รักษาวัฒนธรรมประเพณีของคนกะเหรี่ยง เป็นต้น การนำสิ่งที่ได้เล่าเรียนมาทดลองใช้ในการประกอบอาชีพในชุมชน ถึงแม้จะล้มเหลวบ้าง อย่างการเลี้ยงหมูหลุม และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่เพื่อนๆ และเพื่อนๆ ทั้งการปลูกผัก การยกแปลง ที่นำมาสอนกันในกลุ่ม เพื่อให้แปลงผักดูสวยงาม มีผักโตน่ากิน การปลูกผักปลอดสารพิษ ไม่ใช้สารเคมี ไม่ทำลายซากพืชซากสัตว์ที่จะไปทำลายธรรมชาติ ความสุขเล็กๆ ที่เกิดขึ้นจากการใช้ชีวิตในชุมชนและการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนทำให้กูกตั้งมั่นที่จะดำเนินชีวิตและทำกิจกรรมในชุมชนต่อไป และเด็กหนุ่มคนนี้ยังมีฝันที่อยากจะให้กลุ่มเยาวชนมีศูนย์เรียนรู้การเกษตรที่สมบูรณ์แบบ มีการปลูกข้าว การทำการเกษตรเยาวชนช่วยกันทำ “พวกผมช่วยกันสร้างศาลาหลังคาจากขึ้นมา ที่มีงบประมาณสนับสนุนจากภายนอก ช่วยปลูกข้าวไร่ ปลูกไม้หวาน ทำแปลงผักของน้องๆ ได้แบ่งเอาไปกินกันในครัวเรือน” ศูนย์เกษตรเกิดขึ้นจากแนวคิดพี่ๆ ที่มองว่าคนในชุมชนทำอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ ชายที่คืนให้คนอื่น ไม่มีพื้นที่ทำกิน อยากมีพื้นที่ที่ยังเป็นวิถีเกษตรของชาวกะเหรี่ยง ปลูกข้าว ทำการเกษตร ที่จะให้เด็กและ

ผู้ใหญ่ในชุมชนได้มาเห็น ผ่านมาเจอ เพื่อกระตุ้นความคิดและหันกลับมาทำการเกษตรกัน มิใช่การประกอบอาชีพรับจ้างไปตามกระแสสังคม

“คนกับธรรมชาติ คนไม่สามารถแยกตัวออกจากธรรมชาติได้ ธรรมชาติสร้างคน คนไหนเดินตามธรรมชาติชีวิตจะดี มันไม่ผิดปกติตามที่ธรรมชาติสร้าง แต่ถ้าคนไหนเบียดเบียนธรรมชาติ ฝืนธรรมชาติมากเกินไป ชีวิตก็จะแย่ เช่น เมื่อไฟดับเทคโนโลยีต่างๆ ก็ใช้ไม่ได้ มันก็เหมือนคนอยู่กับธรรมชาติ คนเหล่านี้ก็จะมีเวลานั่งคุยกันไม่ตื่นตกใจ แต่กลับกันเมื่อมีไฟฟ้าใช้ ทุกคนก็ต่างคนต่างอยู่ต่างคนต่างทำกิจกรรมของตัวเอง”

นายบุญส่ง ใจเย็น หรือ “พี่แดง” วัย 34 ปี
จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาเกษตร
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม เป็นวิทยากรกระบวนการ

พี่แดง บัณฑิตหนุ่มที่ตัดสินใจกลับมาใช้ชีวิตในชุมชนกะเหรี่ยง อย่างบ้านโป่งระทิงบน และก้าวเข้ามาเป็นหนึ่งในแกนนำเยาวชนรุ่นแรกที่มีหน้าที่ช่วยพลิกฟื้นวัฒนธรรมชุมชน และชักชวนน้องๆ มาร่วมกันดูแลรักษาพื้นที่ป่าในชุมชนของพวกเขา ด้วยความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาในรั้วมหาวิทยาลัย ประสบการณ์ที่ได้ทำกิจกรรมภายในกลุ่ม และการทำงานร่วมกับเครือข่ายได้พบเห็นได้เรียนรู้ได้บทเรียนต่างๆ มากมาย และด้วยความคาดหวังว่าน้องๆ ในชุมชนได้ทำกิจกรรม อยู่ห่างไกลยาเสพติด และกลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งระทิงบนจะต้องขับเคลื่อนงานต่อไปมีน้องๆ รุ่นใหม่ๆ ขึ้นทำหน้าที่แกนนำทำให้ปัจจุบันพี่แดงได้เปลี่ยนบทบาทของตนเองจากแกนนำเยาวชน มาทำหน้าที่พี่เลี้ยงคอยสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพการทำงานของแกนนำรุ่นใหม่มากขึ้น

บ้านสองชั้นกิ่งปูนกิ่งไม้ รายล้อมไปด้วยต้นไม้ขนาดพรรณที่พี่แดงลงมือปลูกไว้ เพื่อช่วยเพิ่มพื้นที่ป่าในชุมชนให้มีมากขึ้น และการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง กลายเป็นแบบอย่างให้น้องๆ ในชุมชนหลายคนนำไปเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตของตนเองอย่างน้องโอง และน้องก๊ก ทั้งนี้พี่แดงยังได้นำความรู้ความสามารถในเรื่องการเกษตรมาจัดกิจกรรมผ่านงานศิลปะปลูกฝังน้องๆ ให้รู้จักชื่อ ประโยชน์ และวิธีการปลูกต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ในป่าบริเวณหมู่บ้าน นอกจากนี้พี่แดงยังคอยผลักดันหาช่องทาง และเปิดโอกาสให้น้องๆ ได้เข้าไปเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนๆ ต่างกลุ่มในงานประชุม หรือโครงการต่างๆ ที่เชิญให้ตัวแทนกลุ่มเยาวชนเข้าร่วม รวมทั้งคอยกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนงานของแกนนำรุ่นใหม่ฯ ซึ่งในบางครั้งจะจัดหาโครงการหรือกิจกรรมให้แกนนำแต่ละคนเป็นตัวหลักในการรับผิดชอบงาน ทำให้น้องๆ ที่เขาฝึกฝน ได้เรียนรู้ปัญหาและกระบวนการทำงานจริง จนทำให้น้องๆ หลายคนกลายเป็นวิทยากรกระบวนการในงานที่ตนถนัด กล้าที่จะนำเสนอสิ่งที่คิด การส่งไม้ต่อจากรุ่นพี่อย่างพี่แดงกำลังเกิดขึ้น เพื่อสร้างแกนนำรุ่นใหม่ให้เติบโตขึ้นและเข้ามาขับเคลื่อนและสานงานต่อไป

“ไม่หวังอะไรกับตัวเด็กมากนัก แต่อยากให้เด็กมีความรักใคร่สามัคคีกัน ช่วยเหลือชุมชนมากขึ้น สนใจเรื่องของส่วนรวมมากขึ้น แบ่งปันมากขึ้น ไม่หลงลืมความเป็นตัวตนของตนเอง เราหวังว่าสิ่งที่เราทำจะเกิดผลกับส่วนรวมมากกว่าตัวเราเอง หวังว่าจะช่วยพัฒนาหมู่บ้านมากกว่า” อนาคตที่พี่แดงอยากให้เกิดขึ้นในชุมชนและสังคมที่เขาใช้ชีวิต จึงกลายเป็นแรงผลักดันให้พี่แดงยังคงทำหน้าที่เป็นแกนนำรุ่นใหญ่และเป็นพี่เลี้ยงที่คอยให้คำปรึกษา คอยแนะนำ ชี้แนะแนวทางให้กับน้องๆ เยาวชนรุ่นต่อไป อย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย

นายเกรียงไกร ชีช่วง หรือ “พี่ไก่” วัย 34 ปี
จบการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาสหศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏจวบึง เป็นนักพัฒนาลังคม
ของศูนย์เรียนรู้ โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว
จังหวัดตราดบุรี

พี่ไก่เด็กหนุ่มเชื้อสายชาวกะเหรี่ยง สายเลือดลูกหลานผู้นำชุมชนนักกิจกรรม จากร่วมหาวิทยาลัย ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและเลือกที่จะกลับมาดำเนินชีวิตในชุมชนของตนเอง ด้วยอยากกลับมาพัฒนาและขับเคลื่อนงานในชุมชนของตน เขาจึงกลายเป็นหนึ่งในแกนนำสำคัญก่อตั้งกลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน ในวัย 23 ปี พี่ไก่ ได้เป็นแกนนำหลักในการจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์ป่าและฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน และด้วยลักษณะนิสัยที่เป็นคนชอบเรียนรู้ และมีเป้าหมายที่ต้องการเปิดพื้นที่การยอมรับให้เยาวชนชนเผ่า สร้างกระบวนการของเยาวชนให้สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการสื่อสารและสานต่อประเด็นงานในแต่ละชุมชน ในระดับจังหวัด ทำให้เยาวชนได้เห็นตัวอย่างพี่ไก่ จึงกลายเป็นแกนนำหลักในการออกไปเรียนรู้นอกชุมชน ตามเวทีแลกเปลี่ยนและงานต่างๆ ที่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมเสนอผลงานหรือร่วมกิจกรรมจากองค์กร หน่วยงาน และเครือข่าย อีกทั้งยังชักชวนและผลักดันให้เยาวชนในกลุ่มได้ออกไปเรียนรู้ร่วมกันแล้วนำความรู้ที่ได้รับกลับมาพัฒนางาน พัฒนาชุมชน และยังเป็นกำลังสำคัญที่ช่วยในการหางบประมาณมาทำกิจกรรม และจัดสรรเข้ากองทุนของเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน

นอกจากการเปิดโอกาสและช่วยผลักดันให้เยาวชนในกลุ่มได้ออกไปเรียนรู้นอกชุมชนแล้ว พี่ไก่ ยังได้นำองค์ความรู้ใหม่ที่ได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนในเวทีต่างๆ ทั้งระดับชุมชน ระดับภูมิภาค และระดับสากล ที่เขาได้เข้าไปเรียนรู้มาถ่ายทอด พัฒนาน้องๆ เยาวชน และขับเคลื่อนงานร่วมกัน อีกทั้งยังใช้หลักการการทำงานในรูปแบบการพัฒนาที่เป็นระดับขั้น จากพื้นที่เล็กในชุมชน ขยายสู่

ภายนอก และสร้างแรงเหวี่ยงให้กลับมาสู่พื้นที่ ทำให้บทบาทงานเยาวชนของพีโก้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1) *ระดับพื้นที่* การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เยาวชนได้เข้าใจรากฐานเรื่องราวดี ๆ ของตนเอง เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเองและวัฒนธรรม พร้อมกับให้แนวคิด ในการเชื่อมโยงทุนดี ๆ ของเยาวชน การนำเสนองานที่ชัดเจนทั้งเรื่องวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ป่าชุมชน การสื่อสาร การเชื่อมโยงงานกับประเด็นทาง สังคมให้เข้ากับสถานการณ์ในชุมชน เพื่อยกระดับงานเยาวชน เช่น กิจกรรม การอนุรักษ์ทรัพยากรของเยาวชน การเกิดเครือข่ายกลุ่มเยาวชนเป็นเครือข่ายทำ กิจกรรมร่วมกันที่สามารถออกแบบกระบวนการเรียนรู้ประจำปีได้ และจัดกิจกรรม ได้อย่างต่อเนื่อง มีเครือข่ายเข้าร่วมกิจกรรม งานประชาธิปไตยกับสิ่งแวดล้อม ประชาธิปไตยกับวิถีชีวิต พาน้องมาปลูกข้าว เป็นต้น และเชื่อมโยงสิทธิของเยาวชน ให้น้องๆ ได้เห็น

2) *ระดับจังหวัด* การเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับจังหวัด เป็นการขยายประเด็น การขับเคลื่อนงานของเยาวชนให้กว้างขึ้น อาทิเช่น บัณฑิตรักถิ่น คนรักถิ่น ทีม กระบวนการพัฒนาเยาวชน (การจัดเวทีสื่อความหมาย จัดค่าย เป็นวิทยากร) ซึ่ง ถือเป็นการยกระดับงานจากพื้นที่ โดยใช้ประเด็นทางสังคมเป็นตัวขับเคลื่อน เช่น ยาเสพติด ความเป็นทีม สิทธิเด็ก เป็นต้น

ณ วันนี้ พีโก้ มีความภาคภูมิใจกับงานที่ทำและพร้อมที่จะขับเคลื่อน งานในการพัฒนาเยาวชนและผลักดันให้เกิดกิจกรรมภายในกลุ่มเยาวชนต่อไป “มันเป็นเส้นทางที่เหมาะสมกับผม ในฐานะที่ตัวเองเป็นเด็กกะเหรี่ยง ในช่วงเรียนได้เป็น นักกิจกรรมในรั้วมหาวิทยาลัย มันถูกปลูกฝังมาในตัวผม และด้วยเป็นลูกหลาน ผู้นำมาตั้งแต่เกิด เห็นคนในครอบครัวเสียสละ ทำเพื่อชุมชน เห็นพี่เป็นผู้ใหญ่บ้าน เห็นพ่อเป็นผู้ใหญ่บ้าน มีความสุขกับการทำงานตรงนี้” และยังสามารถตัดสินใจขยับงาน และเป็นตัวแทนคนรุ่นใหม่เข้าไปมีบทบาทช่วยกำหนดและออกแบบยุทธศาสตร์ และนโยบายในระดับจังหวัด ซึ่งถือเป็นการก้าวขึ้นสู่การทำงานร่วมกับทีมผู้ใหญ่ ที่สังคมยอมรับอย่างคุณหมอนันต์ (นพ.พนัส เลิศสุนันท์) และคุณวิเชียร คุตวัฒน์ (อดีต สว. จังหวัดราชบุรี) เป็นต้น สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า การเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง และนำสิ่งที่ได้รับมาพัฒนา จะก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของ ตัวเอง เยาวชน และเพื่อนๆ ในกลุ่มได้ อีกทั้งยังสามารถยกระดับการขับเคลื่อน

งานให้ขยายกว้างขึ้น ทั้งนี้แกนนำเยาวชนรุ่นแรกที่เกิดมาเป็นพี่เลี้ยงให้กับน้องๆ ในกลุ่มเยาวชน ยังได้บอกเล่าถึงความประทับใจที่เกิดขึ้นจากการร่วมขับเคลื่อนงาน มากับเพื่อนๆ น้องๆ เกือบ 11 ปี “น้องๆ ที่เข้ามาและเรียนรู้ ชวนทำอะไรก็ทำ หลายคนมีพัฒนาการสามารถเข้าไปร่วมแลกเปลี่ยนในเวทีต่างๆ ได้ เช่น เวที ปปส. สามารถขับเคลื่อนงานได้ นำท่อมน้องๆ สามารถแยกกันไปขับเคลื่อนงาน ไม่ต้อง รอพี่แดง พี่โก้ ถึงงั้นแม้หลายคนจะไม่เป็นไปอย่างที่พวกเราปูทางไว้ ซึ่งเราก็กำลัง วิเคราะห์เพื่อปรับกระบวนการให้น้องๆ ทุกคนได้พัฒนา”

เมล็ดพันธุ์แห่งการเติบโต อันกล้าความหวังของชุมชน กลุ่มเยาวชนเบ็ดเตล็ดพันธุ์ไม้สวนใจร่วมฟื้นฟูป่า จังหวัดเพชรบูรณ์

จุดมุ่งหมายของกลุ่มเยาวชนสนใจฟื้นฟูป่าไม่ได้อยู่แค่สานต่อและ
หนุนเสริมงานของกลุ่มผู้ใหญ่ในการแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย
เท่านั้น แต่ยังมุ่งหวังให้เยาวชนในพื้นที่ได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของทรัพยากร
ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนของตน รวมถึงให้เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม
ในการดูแลรักษาป่าเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและการอยู่ร่วมกันของ “ชุมชนกับป่า”
ซึ่งหมู่บ้านห้วยระหงส์ ตั้งอยู่ในเขตภูเขาสูงสลับบ้างชันในตำบลปากช่อง อำเภอ
หล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นหมู่บ้านที่ถูกรายล้อมไปด้วยเขตป่าอนุรักษ์อย่าง
อุทยานแห่งชาติน้ำหนาว เป็นหมู่บ้านที่มีปัญหาการประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า
กฎหมายทับที่ดินของชาวบ้านเมื่อปี 2542 ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชาวบ้านทั้งสิทธิ
ในการทำกินที่อยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์จากป่าต่างๆที่ชุมชนตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่
ปี 2460 อาชีพหลักของชาวบ้านที่นี่คือเกษตรกรรมซึ่งทำได้เฉพาะฤดูฝนเท่านั้น
ชาวบ้านจึงต้องเข้าไปหาของป่าอย่างเห็ด หน่อไม้ ไช้เม็ดแดง เพื่อนำมากินและขาย
เพื่อหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว ป่าชุมชนภูวไร่เนื้อที่ 1,500 ไร่ จึงเปรียบเสมือน
ชีวิตเพราะป่าให้ทั้งอาหาร ยาสมุนไพร ใช้เลี้ยงสัตว์ แหล่งเรียนรู้ และรายได้

ความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับชาวบ้านเกิดขึ้นเมื่อมีการประกาศให้ชาวบ้านออกจากพื้นที่และมีการจับกุมชาวบ้านหัวระยะหงส์ และบ้านหัวยกทหา ในชื่อหาบุกรุก ขณะที่เข้าไปเก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่ของตนเองและถูกดำเนินคดี ในปี 2548 กลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจึงได้รวมตัวกันในชื่อ “เครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง” ขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการทับซ้อนที่ทำกิน รวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนด้วย

กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจฟื้นฟูป่า จึงเกิดมาจากการรวมตัวของเด็กและเยาวชนที่พ่อแม่ได้รับผลกระทบจากปัญหาดังกล่าว ลม¹ หนึ่งในผู้ก่อตั้งกลุ่มเยาวชน เล่าให้ฟังว่า “เมื่อปี 2549 ได้ไปศึกษาดูงานที่กลุ่มเด็กรักษ์ป่า จ. สุรินทร์ และเห็นว่าที่นั่นมีเยาวชนทำงานด้านสิ่งแวดล้อมก็สนใจอยากให้หมู่บ้านมีกลุ่มเยาวชนบ้าง จะได้มาหนุนเสริมงานของกลุ่มผู้ใหญ่และทำงานคู่ไปกับกลุ่มผู้ใหญ่ จึงได้เข้ามาช่วยผลักดันให้เกิดกลุ่มเยาวชนและก็ได้จัดตั้งกลุ่มเยาวชนขึ้นเมื่อปี 2550 โดยเริ่มแรกมีสมาชิกร่วมก่อตั้ง 15 คน”

ปัจจุบันกลุ่มเยาวชนฯ มีสมาชิกทั้งหมด 46 คน จาก 3 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหัวระยะหงส์ บ้านหัวยกทหา และบ้านวังยาว มีทั้งเยาวชนที่อยู่ในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษา มีโครงสร้างคณะกรรมการ กลุ่มเยาวชนจะมีการประชุมกลุ่มเดือนละ 1 ครั้ง และประชุมกันบ่อยครั้งในช่วงที่มีกิจกรรม สำหรับการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบจะแบ่งตามความสมัครใจและความถนัดหลังทำกิจกรรมเสร็จจะมีการประชุมสรุปกิจกรรม และมีการสรุปทบทวนการทำงานในรอบ 1 ปี วัตถุประสงค์การดำเนินงานของกลุ่มเยาวชน คือ 1) เพื่อร่วมกับเครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์ป่าภูผาแดงแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน 2) เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มเยาวชนในชุมชนในการทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม 3) เพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

เรียนรู้จากการทำงาน นำมาสู่การพัฒนาตนเอง

เมย์² แกนนำเยาวชน เข้ามาช่วยงานชุมชนตามคำชักชวนของพี่ต๋าย³

¹นายนิพนธ์ ขวัญพรม แกนนำกลุ่มเยาวชนรุ่นก่อตั้งกลุ่ม

²นางสาวกุสุมา คำพิมพ์ แกนนำกลุ่มเยาวชน

³นางอรนุช ผลภิญโญ ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน

ตั้งแต่ปี 2549 ในขณะนั้น เมย์ พี่จวบชั้น ม. 3 ปัจจุบันเมย์มีตำแหน่งเป็นผู้ประสานงานของกลุ่มเล่าให้ฟังถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองว่า “ตอนนั้นเยาวชนเริ่มรวมตัวกันเพื่ออยากที่จะมาช่วยงานของกลุ่มผู้ใหญ่เรื่องการจัดการป่า พี่ต๋ายเห็นว่าเราทำงานคล่องก็เลยให้มารับผิดชอบทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานของกลุ่มเยาวชน งานที่ทำ ได้แก่ นัดหมายประชุม ทำเอกสาร ทำสรุปประชุม และเป็นดำเนินการประชุม” การทำงานพัฒนาชุมชน 6 ปีทำให้เมย์พัฒนาตัวเองในหลายๆด้าน ที่เห็นชัดคือ กล้าพูดและแสดงความคิดเห็นในเวทีต่างๆ สามารถถ่ายทอดสภาพปัญหาในพื้นที่ให้คนทั่วไปได้ เป็นวิทยากรค่ายสิ่งแวดล้อมให้กับน้องๆในพื้นที่ ทำผ้ามีด้อยม นอกจากการพัฒนาตัวเองแล้วสิ่งหนึ่งที่ได้เรียนรู้คือ “การทำงานกับคนที่หลากหลายเป็นเรื่องยากมาก สิ่งสำคัญคือเราต้องมีความอดทน”

ลม จากคนที่ไม่เคยสนใจอะไรเลย เทียว เล่น เกเร กินเหล้า ไปวันๆ เคยไปทำงานและเรียนที่กรุงเทพฯ ก็ไม่ประสบความสำเร็จจึงกลับมาอยู่บ้านเมื่อปี 2548 ช่วงนั้นเกิดปัญหาเรื่องที่ดินและพ่อของลมก็ถูกจับพอดี พ่อเห็นว่า ลม ใช้คอมพิวเตอร์ได้ก็เลยชักชวนให้มาช่วยงานด้านทำเอกสารให้กับเครือข่ายองค์กรชาวบ้านฯ จึงทำให้ลม ได้เข้ามามีส่วนช่วยและร่วมขับเคลื่อนเรื่องที่ดินทำกิน การที่ ลม ได้เข้ามาคลุกคลีกับงานนี้ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนการใช้ชีวิตและความคิดของเขาและมีความฝันว่าอยากเป็นเกษตรกรที่ดี เล่าถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้ามาช่วยงานในชุมชนว่า “การทำงานที่ผ่านมาทำให้ผมได้ประสบการณ์และทักษะมากมายไม่ว่าจะ

เป็นการทำแผนที่ GIS อ่านแผนที่ภูมิประเทศ ใช้เครื่อง GPS ได้ เป็นวิทยากรค่าย สิ่งแวดล้อมได้ และนี่คือสิ่งที่ผมภูมิใจ ผมอยากให้เยาวชนในชุมชนที่เข้ามาทำงาน เกิดความภูมิใจแบบนี้ ภูมิใจในความเป็นชุมชนของเรา”

กบูนเสริมงานผู้ใหญ่...ร่วมสร้างสรรค์กิจกรรมในบ้านเกิด

ที่ผ่านมางานส่วนใหญ่ของเยาวชนจะเป็นการตั้งรับ คือเข้าไปหนุนเสริม และช่วยงานของเครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดงและงานใน ชุมชนซะมากกว่า มีบ้างกิจกรรมที่เยาวชนคิดและทำกันเองโดยมีกลุ่มผู้ใหญ่เป็นที่ ปรีกษา กิจกรรมที่ได้ดำเนินได้แก่

กิจกรรมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและธรรมชาติ โดยอนุรักษ์และดูแล ป่าชุมชนภูพร้าวในเนื้อที่ 1,500 ไร่ กิจกรรมที่ทำจนกลายเป็นงานประจำปี ได้แก่ คีนกกล้วยไม้และสมุนไพรป่า การทำแนวกันไฟ บวชป่า ปลูกต้นไม้

(สมัยก่อนชาวบ้านมักเรียกว่า “ป่าโคกใหญ่” แต่เนื่องจากบริเวณนี้มีมันพร้าว ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากจึงเรียกป่าโคกใหญ่ว่า “ป่าภูพร้าว” ตั้งแต่ตอนนั้นเป็นต้นมา)

กิจกรรมการรณรงค์จิตสำนึกในการอนุรักษ์ให้กับเยาวชนในพื้นที่ จะมีการ จัดค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมซึ่งจัดมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2551 เป็นต้นมา กิจกรรม เสริมสร้างประสบการณ์และแนวคิดในการทำงานด้านการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติของเยาวชนได้จากการศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนกับเครือข่ายเยาวชนอื่นๆ

สำหรับงานด้านการขับเคลื่อนการจัดการที่ดินได้ร่วมกับเครือข่ายองค์กร ชาวบ้านฯ ในการผลักดันให้เกิดนโยบายการจัดการที่ดินในรูปแบบโฉนดชุมชน ซึ่ง หมู่บ้านห้วยระหงส์ บ้านห้วยกลทา และบ้านห้วยหว้าน้อย เป็น 1 ในพื้นที่นำร่อง ของรัฐบาลเรื่องการจัดทำโฉนดชุมชน และร่วมกับเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (คปท.) ในการขับเคลื่อนเรื่องที่ดินทำกิน

งานวิจัย “วิถีชุมชนท้องถิ่น ผู้สร้างภาวะโลกเย็น” (2552-2553) เป็นงาน วิจัยเกี่ยวกับชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ถูกกล่าวหาว่าทำให้เกิดภาวะโลกร้อน ซึ่ง บ้านห้วยกลทา, ห้วยระหงส์ อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์เป็นหนึ่งในพื้นที่ศึกษา มีเยาวชน และชาวบ้านเป็นที่วิจัย ร่วมกับ เครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (คปท.) กลุ่มปฏิวัติงานท้องถิ่นไร้พรมแดน (Local act.) และศูนย์ฝึกอบรมมวลชนศาสตร์ชุมชน แห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFTC)

การดำเนินงานที่ผ่านมามีอุปสรรคกับปัญหา การขาดแคลนงบประมาณ ในการทำกิจกรรมเป็นปัญหาหนึ่งซึ่งมีผลให้กิจกรรมของเยาวชนขาดความต่อเนื่อง แต่เยาวชนก็พยายามหาทางออกและจัดหาทุนเล็กๆ น้อยๆ ตามช่องทางที่ตนเอง ทำได้ เช่น ร้องเพลงเปิดหมวก ลงแขกหาหน่อไม้แล้วนำไปขาย เพื่อนำเงินส่วนนี้ มาทำเป็นกองทุนเล็กๆ ใช้ในการทำกิจกรรม ที่ผ่านมามีการสนับสนุนเรื่องงบประมาณ จะเข้ามาที่กลุ่มผู้ใหญ่ ปัญหาอีกอย่างคือคนมาร่วมกิจกรรมน้อยโดยเฉพาะฤดู ทำการเกษตรเนื่องด้วยสภาพเศรษฐกิจและการดำรงชีพทำให้เยาวชนส่วนใหญ่ ต้องช่วยพ่อแม่ทำไร่ข้าวโพด ปลูกพริก มะเขือ ฯ ทำให้เวลาการเข้าร่วมกิจกรรมน้อย ซึ่งการทำกิจกรรมต้องหาจังหวะและเวลาที่เหมาะสมนั้นคือช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว มกราคม-เมษายนเพราะงานในไร่จะน้อย ถึงแม้กิจกรรมของเยาวชนจะไม่ค่อย เข้มข้น แต่ก็ไม่ได้ถือว่าขาดช่วงกลุ่มเยาวชนยังคงทำกิจกรรมอยู่เรื่อยๆ ไม่มีกิจกรรม อะไรจะมาบังค้ำกั้น ปรีกษากัน ตามวิถี กลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนเองก็ให้การสนับสนุน งบประมาณตามกำลังที่มี

“กิจกรรมของเราส่วนใหญ่ไม่ใช้เงินแต่ใช้แรงอย่างเดียว (ช่วยงานกลุ่มผู้ใหญ่) บ้างก็เขียนไปขอเงินเพื่อทำค่ายบ้างไม่ได้ก็ไม่ทำ ที่ผ่านมาก็เปิดหมวก เรียกว่า เยาวชนมีแผนที่จะทำแปลงรวมแต่ยังไม่ได้คุยกันเป็นเรื่องเป็นราวเนื่องจากแต่ละคน ยังติดช่วยงานพ่อแม่อยู่ก็อย่างก็อย่างหาที่ไม่ได้ ของผู้ใหญ่ก็จะทำแปลงรวมเด็กก็จะ ทำคู่ไปกับผู้ใหญ่ด้วย บางครั้งกลุ่มผู้ใหญ่ก็ช่วยงบประมาณแต่เราจะหาเองก่อน” ลม หนึ่งในแกนนำเยาวชนพูดถึงการหางบประมาณในการทำกิจกรรม

ทิพกฤตา สร้อยมี คณะกรรมการเครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และ ฟื้นฟูป่าภูผาแดงพูดถึงการหนุนเสริมกลุ่มเยาวชนว่า “ที่ผ่านมากลุ่มผู้ใหญ่ก็สนับสนุน งบประมาณเล็กน้อย และสนับสนุนกิจกรรมที่เยาวชนอยากทำ ค่อยๆ ให้คำปรึกษา ส่วนมากเยาวชนจะเป็นกำลังหลักในการเข้ามาช่วยงานของกลุ่มผู้ใหญ่และชุมชน มากกว่า เช่น ช่วยเตรียมงานกิจกรรมปลูกป่า ทำแนวกันไฟ หรืองานประเพณีใน หมู่บ้าน โดยเราจะมอบหมายงานให้กลุ่มเยาวชน” การเข้ามารวมตัวกันทำกิจกรรม ของเยาวชน ทิพกฤตา บอกว่าทำให้เยาวชนไม่เข้าไปยุ่งกับยาเสพติดเพราะเมื่อก่อน ในหมู่บ้านจะมีปัญหาเรื่องยาเสพติดมาก “สิ่งที่อยากเห็นคืออยากให้เยาวชนที่เป็น เมล็ดพันธุ์นี้เติบโตและเป็นคนดีของสังคม เป็นตัวอย่างให้กับน้องๆ ในชุมชนและช่วย กันพัฒนาบ้านเกิดของเรา” ทิพกฤตา กล่าวทิ้งท้าย

เงื่อนไขความสำเร็จของกลุ่มเยาวชน

- กลไกส่งเสริมการทำงานของของกลุ่มเยาวชน มีเครือข่ายองค์กรชาวบ้านอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูผาแดง และศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อเขาเพชรบูรณ์ เป็นเสมือนพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำและที่ปรึกษาของกลุ่มเยาวชน สนับสนุนการทำงานของชุมชนทั้งในเรื่องงบประมาณในการทำกิจกรรมและหนุนเสริมการทำงานต่างๆ
- เยาวชนส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ ต้องออกไปทำไร่ช่วยเหลืองานของครอบครัว แต่พ่อแม่ก็ให้การสนับสนุนเยาวชนออกมาทำกิจกรรม หลังจากที่ว่าว่างจากงานของครอบครัวแล้ว
- เยาวชนที่เป็นคนในพื้นที่ มีจิตสำนึก ห่วงเห่นทรัพยากรและปกป้องสิทธิการใช้ประโยชน์ที่ดินและสิทธิในการจัดการทรัพยากรของชุมชน และเข้าใจถึงปัญหาเรื่องที่ดินและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในชุมชน พร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ช่วยเหลืองานต่างๆ ในชุมชน
- ถึงแม้ทุนสำรองในการทำกิจกรรมกลุ่มจะมีไม่มาก บางครั้งถึงขั้นไม่มีแต่เยาวชนก็พยายามหาตามช่องทางที่มี เช่น ร้องเพลงเปิดหมวก หน้าหนังสือจะช่วยกันลงแขกหาหน่อไม้แล้วนำมาขาย เป็นต้น

บทส่งท้าย

ชุมชนพยายามบอกกับคนภายนอกว่า “ชุมชนสามารถจัดการดูแลทรัพยากรของตนเองได้” แต่ตอนนี้เขากำลังเดือดร้อนการลุกขึ้นมาของเยาวชนเพื่อยื่นเคียงป่าเคียงไหล่ในการเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยร่วมกับพ่อแม่ ทำให้เยาวชนกลายเป็นแรงหนุนที่สำคัญ จุดมุ่งหมายของกลุ่มเยาวชนไม่ได้อยู่แค่การหนุนเสริมงานของกลุ่มผู้ใหญ่เท่านั้นแต่ผู้ใหญ่หวังว่าเยาวชนเหล่านี้ได้เข้ามาเรียนรู้มาช่วยดูแลรักษาป่าภูผารั่ว ป่าของชุมชนต่อไป ดังชื่อที่ว่า “เมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจฟื้นฟูป่า”

ต้นกล้าแห่งภูผาแดง

ชื่อ นายนิพนธ์ ชวัญพรหม (ลม) อายุ 29 ปี

ตำแหน่ง ประชารัฐมนตรี มีบทบาทหน้าที่คอยสื่อสารกับกลุ่มผู้ใหญ่ในสังกัดเยาวชนออยก้า และที่ปรึกษาเกี่ยวกับการทำกิจกรรม

การศึกษา จบ ม.6 กคน. วิทยาลัย จ.เพชรบูรณ์

อาชีพ ทำเกษตร

ความถนัด วิทยาการคำนวณเวดล้อน, ทำแผนที่ GIS และอ่านแผนที่ / อ่าน GPS ได้ คนตรีพอเล่นได้ คือ กีตาร์ กลอง

จากคนที่ไม่เคยสนใจอะไรเลยเที่ยวเล่นเกเรกินเหล้าไปวันๆเคยไปทำงานและเรียนที่กรุงเทพฯ ก็ไม่ประสบความสำเร็จจึงกลับมาอยู่บ้านเมื่อปี 2548 ช่วงนั้นเกิดปัญหาเรื่องที่ดินและพ่อของลมก็ถูกจับพอดี “ผมเป็นคนเกเรมาก ไม่สนใจอะไรเลยจริงๆ แต่พอเห็นว่าเราทำคอมพิวเตอร์ได้ก็เลยให้เข้ามาช่วยงานเครือข่ายองค์กรชาวบ้านฯ จึงได้มาคลุกคลีกับงานนี้ พอเข้ามาก็รู้สึกชอบและผู้ใหญ่ก็ให้การยอมรับเรา เมื่อได้เข้ามาช่วยงานในชุมชนเห็นว่าชุมชนเริ่มดีขึ้น เวลามีปัญหาจะมาคุยกัน จับมือกัน ช่วยกันทำงาน”

สำหรับเยาวชน ลม หนึ่งในผู้ก่อตั้งกลุ่มเยาวชน เล่าให้ฟังว่า “เมื่อปี 2549 ได้ไปศึกษาดูงานที่กลุ่มเด็กรักษ์ป่า จ.สุรินทร์ และเห็นว่าที่นั่นมีเยาวชนทำงานด้านสิ่งแวดล้อมก็สนใจอยากให้หมู่บ้านมีกลุ่มเยาวชนบ้าง จึงได้เข้ามาช่วยผลักดันให้เกิดกลุ่มเยาวชนและก็ได้จัดตั้งกลุ่มเยาวชนขึ้นเมื่อปี 2550”

จากการเฝ้ามองการทำงานของกลุ่มเยาวชน “ลม” เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเยาวชนว่า “ผมว่ามี 2 ด้าน คือ ดีขึ้น กับ แย่งลง ที่ดีขึ้นคือการทำงานที่ผ่านมาทำให้ตัวเยาวชนได้รู้จักการทำงานเพื่อสังคม เพื่อชุมชน ที่แย่งลงคือตอนนี้เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นภายในกลุ่มผู้ใหญ่ซึ่งก็ส่งผลกระทบต่อเยาวชนด้วย ทำให้การทำงานร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่ยิ่งย่ำแย่ลงกว่าเมื่อก่อน อีกอย่างเยาวชนบางส่วนต้องทำงานทำไร่ หรือไปเรียน อาจทำให้เกิดช่องว่างระหว่างกัน เวลาทำกิจกรรมคนก็เลยมาร่วมน้อยลงกว่าเมื่อก่อน ก็อยากให้เยาวชนในกลุ่มกลับมาคุยกัน ปรึกษาหารือกันเหมือนเมื่อก่อน และช่วยเหลือและทำงานคู่ขนานกับกลุ่มผู้ใหญ่”

ด้วยเวลาและประสบการณ์ทำให้ “ลม” จากคนที่ไม่เคยสนใจอะไรเลย กลับมาช่วยเหลืองานของชุมชนและมีความฝันว่า อยากเป็นเกษตรกรที่ดี บอกว่า “การทำงานที่ผ่านมาทำให้ผมได้ประสบการณ์และทักษะมากมายไม่ว่าจะเป็น การทำแผนที่ GIS อ่านแผนที่ภูมิประเทศ ใช้เครื่อง GPS ได้ เป็นวิทยากรค่าย สิ่งแวดล้อม”

ชื่อ นส.กฤษณา กำปัมพ์ (เมย์) อายุ 21 ปี
ตำแหน่ง ผู้ประสานงานกลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่ สานใจปันปุ่บ
การศึกษา กำลังศึกษาอยู่คณะศิลปศาสตร์
สาขาพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏระยอง
อาชีพ เจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูคนวัยคนวัยนรรมชุมชน
เทือกเขาเพชรบูรณ์
ความถนัด วิทยากรค่ายสิ่งแวดล้อม ทำพืชมัดย้อมสีธรรมชาติ
ทำขนม เช่น ขนมดอกจอก ทองม้วน

เมย์เริ่มเข้ามาทำงานพัฒนาเมื่อปี 2549 (ถึงปัจจุบันก็ 6 ปีแล้ว) ตามคำชักชวนของพี่ต่าย (อรนุช ผลภิญโญ) ตอนนั้นเรียนจบ ม.3 พอดี “รู้จักพี่ต่ายตั้งแต่ปี 47 แล้ว ตอนนั้นในหมู่บ้านกำลังมีปัญหาเรื่องที่ดินและชาวบ้านถูกจับกุม พี่ๆ จากองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ก็เข้ามาช่วยเหลือจำได้ว่าประทับใจกลุ่มพี่ๆ NGOs มาก ตอนนั้นไม่รู้จักรว่า NGOs ทำงานกันอย่างไร แต่เห็นพี่ๆ เขาทำงานอิสระดีเรียบง่าย มาพูดคุยกับชาวบ้านโดยไม่ต้องมีพิธีรีตองอะไรมากมาย ใส่เสื้อยืดตรนรงค์” จากความประทับใจครั้งนั้นทำให้เมย์ตัดสินใจเข้ามาทำงานพัฒนาตามคำเชิญชวนของพี่ต่าย “ช่วงแรกยังไม่ได้ทำงานพัฒนา แต่มาช่วยทำขนมขายก่อนประมาณ 1 ปี ช่วงที่ขายขนมก็ได้มีโอกาสลงพื้นที่บ้าง หลังจาก 1 ปีก็ได้ลงทำงานในพื้นที่บ่อยขึ้น งานแรกที่ได้ทำคือเป็นที่มวิจัยเรื่องสีย้อมผ้าธรรมชาติซึ่งทำงานร่วมกับกลุ่มแม่บ้านย้อมสีธรรมชาติ ที่ อ.คอนสาร จ.ชัยภูมิ” ปัจจุบันเมย์มีบทบาทในการทำงานพัฒนา มากขึ้นโดยได้มาทำงานในพื้นที่หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ กับ ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูนิเวศน์วัฒนธรรมชุมชนเทือกเขาเพชรบูรณ์ (พี่ต่ายได้ย้ายฐานมาทำงานพัฒนาจาก อ.คอนสารมาเป็น อ.หล่มสัก)

สำหรับงานเยาวชน เมย์ ก็เป็นคนหนึ่งที่ร่วมกันผลักดันให้เกิดกลุ่มเยาวชน เช่นกัน เมย์เล่าให้ฟังถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองในกลุ่มเยาวชนว่า “เริ่มมาจากเยาวชนรวมตัวกันเพื่อหนุนเสริมงานของกลุ่มผู้ใหญ่เรื่องการจัดการป่า พี่ต่ายเลยให้เมย์มารับผิดชอบดูแลงานเยาวชน จริงๆ ไม่น่าเรียกว่าดูแล หลัๆ จะทำหน้าที่ประสานงานให้กับกลุ่มเยาวชน เป็นคล้ายๆ เลขาคู ด้วยเพราะต้องจัดบันทึกประชุม นัดหมายการประชุม ทำงานเอกสาร ตอนนั้นก็พยายามสอนฝึกน้องให้มาช่วยงานด้านเอกสารและการจัดบันทึกเหมือนกัน”

การทำงานที่ผ่านมาทำให้เมย์พัฒนาตนเองในหลายๆ ด้าน ที่เห็นชัดคือกล้าพูดและแสดงความคิดเห็นในเวทีต่างๆ สามารถถ่ายทอดสภาพปัญหาในพื้นที่ให้คนทั่วไปได้ เป็นวิทยากรค่ายสิ่งแวดล้อมให้กับน้องเยาวชนในพื้นที่ การทำสัมมนา การทำผ้ามัดย้อมสีธรรมชาติ และทำขนม สิ่งเหล่านี้เมย์บอกว่าได้มาจากการทำงานทั้งสิ้น นอกจากการพัฒนาตนเองแล้วสิ่งหนึ่งที่ได้เรียนรู้ คือ “การทำงานกับคนที่หลากหลายเป็นเรื่องยาก สิ่งสำคัญคือเราต้องมีความอดทนมากๆ”

เมย์มีความคาดหวังต่อกลุ่มเยาวชนว่า “อยากให้กลุ่มเยาวชนยังคงทำงาน สนับสนุนกลุ่มผู้ใหญ่ในเรื่องการจัดการทรัพยากรต่อไป และอยากให้เยาวชนมีการพัฒนาความคิด ศักยภาพของตนเองให้มากกว่านี้ เพราะหลายคนยังไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงออก นั้นเป็นเพราะไม่ค่อยได้ออกมาร่วมเวทีในลักษณะที่รีคือพจัดแบบนี้” เมย์ยกตัวอย่างเพื่อนสมาชิก (นายพีระพล จันทน์เทศ) ที่ได้เข้ามาร่วมเวทีเครือข่ายต้นกล้าในป่าใหญ่ครั้งแรกเมื่อกันยายน 2553 ว่า “ก่อนมาร่วมกิจกรรม

พีระพลบอกว่า “อย่าให้พูดอะไร อาย” แต่พอถึงเวลา พีระพลก็กล้าที่จะพูดทั้งๆ ที่เราไม่ได้บังคับ” นั้นเป็นเพราะเห็นว่าเขาคนอื่นทำได้ เขาก็ทำได้เหมือนกัน สิ่งเหล่านี้มันกลายเป็นแรงผลักดันให้กับเยาวชนและเห็นว่าสิ่งที่ตนเองทำไม่ได้เป็น เรื่องที่ผิดแต่อย่างใด

เรียนรัฐชุมชน คนบ้านทุ่งยาว.....เพราะฉันรักต้นไม้ แห่งการเติบโต

กลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว จังหวัดลำพูน

“บ้านเราพึ่งตนเอง เรามีแหล่งน้ำ มีป่า มีทรัพยากรทั้งดิน น้ำ ป่า เราต้องคอยให้เด็กๆ พึ่งที่ดินที่ป่าอยู่ตรงไหนได้มาอย่างไร เรามีน้ำมีการทำนาพอมีนาก็มีข้าวกิน นอกจากนั้นยังมีอาหารในบ้าน อาหารในนา และอาหาร จากป่า ในน้ำก็มีปลา มีที่อยู่อาศัย อยากพูดให้เด็กๆ เห็นภาพของชุมชน”

เสียงบอกเล่าจากแม่ภาคี¹ ที่อยากจะให้ลูกหลานกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว ได้ซึมซับวิถีชีวิตความเป็นชุมชนและป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว ที่มีความเป็นมาอย่างยาวนานให้ลูกหลานคนทุ่งยาวได้สืบทอดและช่วยกันดูแลรักษาต้นไม้สืบต่อไป จากแนวคิดนี้เองแม่ภาคี แกนนำกลุ่มสตรีของบ้านทุ่งยาวและได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนวัดทุ่งยาว จึงพยายามผลักดันให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ชุมชนของตนเองผ่านทางโรงเรียน โดยเด็กนักเรียนจะได้ออกมาช่วยงานในชุมชน เช่น งานศพ หรือการเลี้ยงผีฝ่าย ในป่าน้ำจ้ำของ หมู่บ้าน เพื่อกระชับความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับชุมชน และชุมชนกับโรงเรียน ที่สำคัญคือเด็กๆ จะได้เรียนรู้ชุมชน

¹นางภาคี วรรณลัก ที่ปรึกษาคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว และกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว

ของตนเองให้มากขึ้น นอกจากงานประเพณีทางวัฒนธรรมความเชื่อที่เด็กๆ จะได้เรียนรู้แล้วป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวซึ่งอยู่กับโรงเรียนวัดทุ่งยาวหรืออาจจะกล่าวได้ว่าโรงเรียนก็อยู่ในเขตป่าของชุมชน การเรียนรู้เรื่องป่าจึงเกิดขึ้นและผูกพันกับเด็กๆ ตั้งแต่เล็กๆ อีกความพยายามหนึ่งของแม่ภาคี และคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว ซึ่งได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากโรงเรียน คือ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรียนรู้ชุมชนและป่าชุมชนจึงเกิดขึ้นทำให้เด็กๆ บ้านทุ่งยาวได้เรียนรู้ทำความรู้จักบ้านของตัวเอง จากจุดเริ่มต้นนี้จึงขยายมาเป็นการรวมกลุ่มของเยาวชนเพื่อทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชนกันต่อในช่วงเสาร์-อาทิตย์ จากการชักชวนของแม่ภาคี และป้าวิสองแกนนำสตรีของบ้านทุ่งยาวที่ต่างร่วมกันทำงานเรื่องการจัดการทรัพยากรร่วมกับคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวมาอย่างยาวนาน จึงมากด้วยประสบการณ์และความรู้ที่อยากจะทำถ่ายทอดสู่เยาวชนรุ่นต่อไป

กลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวในวันนี้สมาชิกแต่ละคนจึงได้ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้ใหญ่ในชุมชนมาอย่างสม่ำเสมอ ได้รู้จักและเรียนรู้ชุมชนของตนเองเพื่อสืบต่อต่อจากผู้ใหญ่ในวันข้างหน้าด้วยการบูรณาการฐานสร้างการเรียนรู้ของคนรุ่นก่อน

ก่อสร้างชุมชนบ้านทุ่งยาว...สู่การรักษาป่าชุมชน

เส้นทางลัดเลาะผ่านภูเขาและป่าใหญ่ เรียบผ่านท้องทุ่งนาที่ทอดตัวยาวไปตามแนวถนนเข้าสู่บ้านทุ่งยาว หมู่ 7 ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ตัวหมู่บ้านนี้อยู่ติดกับแนวป่าซึ่งเต็มไปด้วยพรรณไม้ใหญ่นานาชนิดที่ชุมชนได้ช่วยกันดูแลรักษาไว้ตั้งแต่ครั้งก่อสร้างชุมชน คนบ้านทุ่งยาวเป็นชาวไทยยอง หนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่พบมากในจังหวัดลำพูน มีภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง แตกต่างจากภาษาเมืองเหนือ คือจะมีเสียงที่ทุ้มต่ำกว่า ได้เริ่มอพยพมาจากหมู่บ้านเดิมที่อยู่ทางทิศตะวันตกของ หมู่บ้านในปัจจุบันเนื่องจากพื้นที่เดิมเกิดภัยแล้ง ราวปีพ.ศ. 2458 ต่อมาจึงได้มีการขุดเหมืองสร้างฝาย ในปี พ.ศ.2466 เพื่อทดน้ำจากลำน้ำแม่สารเข้าสู่ที่นาของชาวบ้านช่วงของการขุดเหมืองได้ผ่านป่าที่มีต้นไม้ใหญ่ ขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น ไม้สัก ไม้แดง ไม้ตะเคียน และมีน้ำซับไหลออกมาตลอดทั้งปี ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ป่าน้ำจ๋า” เป็นบริเวณป่าต้นน้ำ และ บพ

²นางสาวระวีวรรณ กันไชยศักดิ์ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว และพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว

เรียนการขาดแคลนน้ำในอดีตที่ต้องอพยพย้ายมาอยู่ในที่ปัจจุบันนั้น ทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของน้ำจึงได้ เริ่มอนุรักษ์ป่าไม้ โดยประกาศให้พื้นที่ป่าบริเวณนี้ประมาณ 60 ไร่ ให้เป็นเขตป่าน้ำจ๋า ห้ามจับจองพื้นที่และห้ามตัดไม้ทุกชนิด และเป็นจุดเริ่มต้นของการขยายพื้นที่การอนุรักษ์ป่าของชุมชนบ้านทุ่งยาวเป็น 2,500 ไร่ในปัจจุบัน จากความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าที่ชุมชนช่วยกันดูแลรักษาตัวเองทำให้มีทั้งชาวบ้านต่างพื้นที่และในพื้นที่ ต่างเคยเข้ามาบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อเปลี่ยนเป็นที่ทำกิน แต่ความเข้มแข็งของชุมชนที่เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันก็สามารถผ่านพ้นปัญหาต่างๆ เหล่านั้นมาได้ กระทั่งปีพ.ศ. 2530 กรมป่าไม้ได้เข้ามาดำเนินการที่จะประกาศให้พื้นที่ป่าของชุมชนบ้านทุ่งยาว เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าชุมชนจึงแสดงพลังรวมตัวกันเพื่อต่อต้านอีกครั้ง ด้วยแนวคิดที่ว่าชุมชนสามารถดูแลรักษาป่าได้เอง และชุมชนก็ได้ทำสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งก่อสร้างหมู่บ้าน เป็นแนวทางที่ผู้นำชุมชนและชาวบ้านทุกคนจะช่วยกันดูแลรักษาป่า ความสำนึกหวงแหนเพื่อดูแลรักษาป่าของชุมชน ทำให้ป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวเป็นต้นแบบของการดูแลรักษาป่าโดยชุมชนให้กับเครือข่ายป่าชุมชนในภาคเหนือและเครือข่ายป่าชุมชนในภาคอื่นๆ เมื่อครั้งเกิดกระแสตื่นตัวเรื่องป่าชุมชน สมัชชาป่าชุมชนภาคเหนือก็ได้มาประชุมกันครั้งแรก ณ ป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวแห่งนี้

ด้วยเรื่องราวความเป็นมากว่าจะเป็นป่าชุมชนในวันนี้ที่ชุมชนได้ช่วยกันดูแลรักษาป่าเกือบ 100 ปี หลายช่วงอายุคนแล้วนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุวชนคนรุ่นใหม่มาสืบสานต่อไป “บ้านเราก็มีป่า เมื่อก่อนคุณตา ก็เป็นแกนนำในการดูแลรักษาป่า ได้เล่าเรื่องการรักษาป่ามาได้ก็แล้ว ทำอย่างไรกันบ้าง จนมีป่ามาถึงปัจจุบันนี้ จึงได้ซึมซับตั้งแต่นั้นมา” น้องกอล์ฟ หนึ่งในสมาชิกกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวได้บอกเล่าถึงที่มาที่อยากมาร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวด้วยคุณตาของน้องกอล์ฟ ซึ่งเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านทุ่งยาว และตามธรรมเนียมปฏิบัติผู้ใหญ่บ้านก็จะเป็แกนนำในการดูแลรักษาป่าชุมชนแห่งนี้ด้วยการถ่ายทอดตามธรรมชาติจึงเกิดขึ้นจากรุ่นสู่รุ่น แต่หากขาดการรวมพลังของเยาวชนการจะสร้างคนรุ่นใหม่ที่จะมาสานต่องานก็จะขาดช่วงไปเช่นกัน ทั้งแม่ภาคี ป้าวิ และแกนนำในชุมชนจึงอยากสร้างพื้นที่ให้เยาวชนบ้านทุ่งยาวได้รวมตัวกัน กลุ่มเป้าหมายจึงเป็นกลุ่มหนุ่มสาวคนรุ่นใหม่ในชุมชนที่จะมาช่วยงานผู้ใหญ่ได้ แต่สถานการณ์ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปทำให้ต้องลองผิดลองถูกกันกว่าจะเป็นกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวได้ในวันนี้

ย้อนวันวานกลุ่มสาว เขวยอง ที่บ้านทุ่งยาว

ลูกหลานของหมู่บ้านได้เริ่มรวมกลุ่มกันช่วยพัฒนาหมู่บ้าน ในนาม “กลุ่มหนุ่มสาวบ้านทุ่งยาว” ในปีพ.ศ. 2505 “ตั้งแต่แม่ยังเป็นสาว” เสียงจากแม่ภาคี (อดีตสมาชิกกลุ่มหนุ่มสาวยุคบุกเบิก) ในช่วงนั้นบทบาทของกลุ่มหนุ่มสาว คือช่วยเหลืองานต่างๆ ของชุมชน โดยเฉพาะงานพัฒนาก่อสร้างหมู่บ้าน วัด และโรงเรียน ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของการตั้งถิ่นฐานชุมชนบ้านทุ่งยาว นอกจากนี้ยังเป็นกำลังสำคัญในการลงแขกทำนาของชุมชน ทั้งการดำนา ปลูกข้าว จนกระทั่งถึงการเก็บเกี่ยวข้าวเข้ายุ้งฉาง

เมื่อเวลาล่วงผ่านความเจริญต่างๆ ก็เริ่มเดินทางมาเยือนตามการพัฒนาของประเทศระบบการศึกษาการพัฒนาทางอุตสาหกรรมโดยเฉพาะนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือได้มาตั้งฐานการผลิตในพื้นที่จังหวัดลำพูน ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนบ้านทุ่งยาวไปเพียง 10 กิโลเมตร คนวัยหนุ่มสาวจึงมุ่งหน้าเข้าไปทำงานในนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือเป็นจำนวนมาก ภาพของกลุ่มหนุ่มสาวที่เคยช่วยเหลืองานต่างๆ ในชุมชนจึงลดน้อยลงไป

ป้าวี แกนนำกลุ่มหนุ่มสาวในขณะนั้นจึงได้ร่วมปรึกษากับทางแม่ภาคีถึงประเด็นปัญหาของกลุ่มหนุ่มสาวที่ออกไปทำงานนอกชุมชนไม่ได้อยู่ทำงานที่บ้านเหมือนอดีตที่ผ่านมา ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ต่อไป การสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนการดูแลรักษาป่าของคนรุ่นต่อไปก็จะลดลงไปเรื่อยๆ จึงเปลี่ยนเป้าหมายการทำงานจากกลุ่มคนหนุ่มสาว สู่กลุ่มเยาวชนในชุมชน เพราะชุมชนแห่งนี้มีเรื่องราวมากมายทั้งประเพณีวัฒนธรรม และป่าชุมชนจึงต้องมีคนมาเรียนรู้เพื่อสืบทอดต่อไป การเริ่มทำงานกับเยาวชนจึงเริ่มขึ้นเมื่อกว่า 15 ปีที่ผ่านมา แต่เนื่องจากเยาวชนในรุ่นนี้ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่เรียนหนังสือในโรงเรียนถึงชั้นมัธยมศึกษา และไปเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาต่อไป ไม่ได้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วออกมาทำงานเหมือนคนรุ่นแม่ภาคี และป้าวีแล้ว ช่องว่างระหว่างเยาวชนกับชุมชนในการที่จะได้มีเวลาทำกิจกรรมร่วมกันจึงมีมากขึ้น “เยาวชนสมัยเมื่อก่อนจบป.4 ออกมาก็เป็นกลุ่มหนุ่มสาว แต่ก็เปลี่ยนแปลงมาเรียนป.5 ป.6 จนถึงมัธยมศึกษา โอกาสที่เด็กๆ จะมาร่วมกิจกรรมกับชุมชนก็ลดลง จะต้องเรียนหนังสือเราก็จะได้เด็กๆ มาช่วยงานช่วงมีงานบุญ หรืองานศพในหมู่บ้านเท่านั้น กลุ่มหนุ่มสาวจึงเปลี่ยนไปอยู่ในโฮงเฮียน เราจึงต้องปรับตามเอาสิ่งเหล่านี้เข้าไปอยู่ในโฮงเฮียนได้”

แม่ภาคี กล่าว เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วการนำเรื่องป่าชุมชน วิถีชีวิตชุมชนของคนบ้านทุ่งยาวจึงถูกผลักดันเข้าสู่รั้วโรงเรียนวัดทุ่งยาวในเวลาต่อมา

ปรับกลยุทธ์ เรียนรู้ชุมชนจากในท้องเรียน

แม่ภาคี พร้อมด้วยแกนนำชุมชน คณะกรรมการป่าชุมชนเห็นพ้องต้องกันว่าจะต้องเร่งดำเนินการด้วยการนำองค์ความรู้ท้องถิ่นของชุมชนบ้านทุ่งยาวเข้าสู่รั้วโรงเรียนวัดบ้านทุ่งยาว “คนในชุมชนต้องเข้าไปช่วยโฮงเฮียนกำหนดว่าจะต้องสอนเรื่องประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ เรื่องผี การจัดการป่า ถ้าเราไม่ทำอย่างนี้ วันนี้ก็คงไม่มีสิ่งเหล่านี้แล้ว เพราะครูก็จะสอนไปตามปกติที่มีข้อมูลตามหนังสือตามตำรา แต่การที่เราเข้าไปช่วยคุณครูในโรงเรียนให้เอาไปสอนนักเรียนนั้นเป็นองค์ความรู้ที่มีอยู่จริงอยู่ในชุมชน ผ่านการยึดถือปฏิบัติของคนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น” ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2539 ซึ่งแม่ภาคีได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการโรงเรียนวัดทุ่งยาวจึงได้พูดคุยกับทางโรงเรียนและคณะกรรมการท่านอื่น ให้โรงเรียนพาเด็กๆ มาเรียนรู้กับชุมชน ผลจากการพูดคุยในวันนั้นทำให้โรงเรียนเริ่มพาเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 มาช่วยงานในชุมชน เช่น งานศพ หรือการเข้าร่วมประเพณีเลี้ยงผีผายในป่าน้ำจ๋า ต่อมาเมื่อโรงเรียนได้เริ่มเห็นความสำคัญของการให้เด็กๆ ได้เข้ามาเรียนรู้ชุมชนจึงได้เริ่มจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เด็กๆ ในชุมชนได้เรียนรู้ชุมชนกันมากขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ.2542 ซึ่งเริ่มแรกนั้นคนในท้องถิ่นเป็นคนสอนให้กับเด็กๆ ในโรงเรียน พอคุณครูที่โรงเรียนเริ่มมีความเข้าใจมากขึ้นเรื่อยๆ คุณครูในโรงเรียนก็จะเป็นคนเริ่มจัดการเรียนการสอนเอง ถ้าเป็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องทำรายงานก็จะออกมาสัมภาษณ์กับคนในชุมชน ในระยะเวลาต่อมาจึงได้มีการพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น

บ้านทุ่งยาวโดยความร่วมมือจากทั้งโรงเรียนวัดทุ่งยาวและชุมชนบ้านทุ่งยาว ซึ่งแม่ภาคี ได้ร่วมเป็นคณะกรรมการในการพัฒนาหลักสูตรด้วย “หลักสูตรนี้จะสอนตั้งแต่ละอ่อนน้อย (เด็กเล็ก) ปลูกฝังกันตั้งแต่ชั้นอนุบาลเลยว่ามีขนาดไหน ค่อยๆ ฝึกทีละน้อย พอมาถึงเรื่องข้อมูลก็จะเป็นละอ่อนใหญ่ (เด็กโต) หน่อยชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป สอนทุกชั้นเลย เพราะละอ่อน(เด็กๆ) ในบ้านทุ่งยาวจะต้องได้เรียนรู้เรื่องราวของหมู่บ้านตนเอง” เด็กๆ บ้านทุ่งยาวจึงได้เรียนรู้และช่วยงานชุมชนของตนเองด้วยเสียงยืนยันทันทีจากน้องอิว ถึงผลสำเร็จของหลักสูตรท้องถิ่นบ้านทุ่งยาว “ตอนแรกไม่กล้าไปช่วยงานศพ แต่พอที่โฮงเฮียนให้ไปช่วยงานในชุมชนทั้งงานบุญงานศพต่างๆ ก็ไปกันทั้งห้อง ตอนนี่ไม่มีเงินไม่มีอายุแล้ว ถ้ารู้ว่ามีงานศพ พอถึงวันห้วงดา(พิธีกรรมในวันสุดท้ายของงานศพก่อนฌาปนกิจศพ) ก็ต่างรีบขออนุญาตคุณครูออกมาช่วยงานยกขันข้าว ชันน้ำกัน” ช่องว่างระหว่างเยาวชนและชุมชนที่เคยมีจึงมลายหายไปด้วยการปรับกลยุทธ์เรียนรู้ชุมชนจากในห้องเรียนด้วยหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งปัจจุบันได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นบ้านทุ่งยาวสำหรับนักเรียนชั้นอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และกำลังขยายผลสู่โรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียงต่อไป

เรียนรู้นอกห้องเรียน กับกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว

เมื่อสามารถเริ่มจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นบ้านทุ่งยาว โดยนำองค์ความรู้ในท้องถิ่นเข้าสู่โรงเรียนวัดทุ่งยาวได้แล้ว ความพยายามที่จะสร้างกลุ่มเยาวชนที่มาสานต่องานจากผู้ใหญ่จึงเริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้น เมื่อโรงเรียนได้ช่วยปูพื้นฐานให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ชุมชนเบื้องต้นกันไปแล้ว นอกห้องเรียนแม่ภาคีและป้าวี จึงชักชวนเด็กๆ ที่สนใจออกมารวมกลุ่มทำกิจกรรมนอกห้องเรียนร่วมกับเยาวชนในชุมชนที่จบการศึกษาจากโรงเรียนวัดทุ่งยาวแล้ว ในนาม “กลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว” ตั้งแต่ปีพ.ศ.2542 ซึ่งเป็นช่วงที่กลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนและคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวได้เริ่มรณรงค์ผลักดันเรื่องพรบ. ป่าชุมชนร่วมกับสมาชิกป่าชุมชนภาคเหนือ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสร้างเครือข่ายป่าชุมชนร่วมกัน เยาวชนบ้านทุ่งยาวจึงได้มีโอกาสไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายป่าชุมชน จังหวัดลำพูน ผ่านการเข้าค่ายสัญจรเรียนรู้การจัดการป่าชุมชนลุ่มน้ำลี้ ที่อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน กิจกรรมส่วนใหญ่ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงเกี่ยวกับการ ช่วยงานคณะกรรมการป่าชุมชนและ

กลุ่มแม่บ้านทุ่งยาวเป็นหลัก ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน ข้อมูลทรัพยากรอาหารจากป่าร่วมกับกลุ่มแม่บ้านทุ่งยาว การทำโมเดลแผนที่ป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวร่วมกับคณะกรรมการป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว และช่วยงานชุมชนในโอกาสต่างๆ สมาชิกกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวรุ่นแรกนั้นขณะนี้ก็ได้เติบโตมีครอบครัวและออกไปทำงานนอกชุมชนกันเกือบหมดแล้ว ยกเว้นพ่อหลวงวิน ลูกชายของแม่ภาคี ที่ได้ดูแลคดีช่วยงานชุมชนจนปัจจุบันได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านทุ่งยาวและประธานเครือข่ายป่าชุมชน จังหวัดลำพูน ผลผลิตจากกลุ่มเยาวชนรุ่นแรกได้ผลิดอกออกไปและเป็นแนวร่วมในการสนับสนุนการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวในปัจจุบัน

บันทึกน้อย จากโรงเรียนเขาวงกต

ช่วงปีพ.ศ. 2542- พ.ศ. 2548 กิจกรรมของกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวยังคงเน้นสนับสนุนช่วยเหลืองานคณะกรรมการป่าชุมชนและกลุ่มแม่บ้านบ้านทุ่งยาวเป็นหลัก ซึ่งในช่วงนี้ป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวได้เป็นศูนย์เรียนรู้ป่าชุมชนแห่งหนึ่งของภาคเหนือ ทำให้มีเครือข่ายป่าชุมชนจากพื้นที่ต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก บทบาทของกลุ่มเยาวชนจึงมีหน้าที่ช่วยต้อนรับคณะที่มาศึกษาดูงาน ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์น้อยไปในตัว ซึ่งนอกจากได้เรียนรู้เรื่องป่าชุมชนในห้องเรียนมาแล้ว ยังได้เติมความรู้และประสบการณ์จากนอกห้องเรียนอีกด้วย ตลอดจนร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนเป็นประจำทุกปี เช่น สืบชะตาป่า การเลี้ยงผีเหมืองฝาย การเลี้ยงผีเสื้อบ้าน และการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นต้น

ต่อมาในปีพ.ศ. 2549 ชุมชนได้รับงบประมาณจากสสส. ทำการศึกษาข้อมูลเศรษฐกิจชุมชน เป็นรุ่นของน้องอิม น้องไหม ที่เข้ามาช่วยผู้ใหญ่ในชุมชนเก็บข้อมูล “เราให้เด็กๆ เป็นคนช่วยเก็บข้อมูล เพราะหัวผู้ใหญ่เขียมนิ่มเร็ว เด็กๆ ช่วยจดช่วยเขียนได้ดีกว่า” เสียงบอกเล่าจากป้าวี หลังจากสรุปผลข้อมูลแล้วทำให้เห็นรายรับ-รายจ่ายของคนในชุมชน ตลอดจนหนี้สินที่มีเพิ่มมากขึ้น จึงได้ร่วมกันจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบ และส่งเสริมการออมของคนในชุมชน อีกประเด็นปัญหาหนึ่งที่พบจากการเก็บข้อมูล คือ คนที่ประกอบอาชีพทำนาลดลง ไม่มีคนรุ่นหนุ่มสาวช่วยทำนา จากประเด็นปัญหานี้ทำให้แม่ภาคี ป้าวี และแกนนำกลุ่มเยาวชนได้พูดคุยกัน จึงอยากให้มีการเรียนรู้เรื่องการทำนาให้กับกลุ่มเยาวชน

ปีพ.ศ. 2550 กลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวจึงได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สสส. โรงเรียนชาวนาจึงได้ถือกำเนิดขึ้นบนผืนนาของป่าเบญจ ซึ่งคอยช่วยเหลือเป็นฝ่าย สนับสนุนการทำงานของกลุ่มเยาวชนมาตลอด โดยเฉพาะในเรื่องของเสบียงอาหาร กลุ่มเยาวชนได้เรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่ จนกระทั่งคุณครูโรงเรียนวัดทุ่งยาว เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ทำนาจากโรงเรียนชาวนา จึงได้นำเข้าไปบรรจุเป็น เนื้อหาในหลักสูตรท้องถิ่นบ้านทุ่งยาว โดยนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทุกคนของ โรงเรียนจะได้เรียนรู้ขั้นตอนการทำนาตั้งแต่เริ่มต้นดำนา จนกระทั่งเก็บเกี่ยวข้าว จึง รับรองได้ว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทุกคนของโรงเรียนวัดทุ่งยาวได้เป็นบัณฑิตน้อย ของโรงเรียนชาวนา แม้จะไม่มีใบประกาศนียบัตรแต่มีผลผลิตของข้าวที่ได้พร้อม รอยยิ้มในความภาคภูมิใจเป็นหลักฐานยืนยันได้เป็นอย่างดี “หลังจากมีโรงเรียนชาวนา เด็กที่เรียนจบแล้วไปทำงานนิตยฯ วันเสาร์-อาทิตย์ก็เห็นเขามาช่วยครอบครัวทำนากัน จากที่เหมือนก่อนไม่ค่อยมี พ่อแม่ก็เบาแรงไม่ต้องจ้างแรงงานเพิ่ม” ป้าวิกล่าว

กลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวในช่วงที่ผ่านมาจึงเป็นการรวมตัวของเด็กๆ ที่ สนใจต่อเนื่องจากการได้เรียนรู้ในห้องเรียน เพื่อมาต่อยอดเรียนรู้กันต่อนอกห้องเรียน ร่วมกิจกรรมกับผู้ใหญ่ในชุมชน โดยมีแม่ภาคีและป้าวิ เป็นพี่เลี้ยงคอยดูแลและ จัดกิจกรรมมาทำร่วมกัน ในช่วงปีพ.ศ. 2551-2552 ป้าชุมชนบ้านทุ่งยาวมีความ หลากหลายของพันธุ์พืชเป็นจำนวนมากเพราะมีทั้งป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรัง พี่น้อยซึ่งเป็น คนในชุมชนและทำงานกับทางสำนักงานเศรษฐกิจชนบท ชีวภาพ (BEDO) จึงได้มาชักชวนน้องๆ ในกลุ่มศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ ของป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว โดยเฉพาะสมุนไพรต่างๆ และได้แนวความรู้ดังกล่าวมา ขยายผลสู่การทำแปลงปลูกสมุนไพรในโรงเรียน การอบรมแปรรูปสมุนไพร การอบรม มัคคุเทศก์น้อย นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวยังได้ร่วมกิจกรรมสำรวจเส้นทาง ศึกษาธรรมชาติ และสำรวจแนวเขตป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวร่วมกับคณะกรรมการป่าชุมชน บ้านทุ่งยาว “เราอยากให้เด็กๆ รู้ว่าเขตป่าชุมชนของเราอยู่ถึงตรงไหน เมื่อโตขึ้นเขา จะได้รู้และบอกต่อให้กับรุ่นน้องได้” ป้าวิกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการพาเด็กๆ ทำ กิจกรรมสำรวจแนวเขตป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว

การทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวจึงทำแบบตามกำลังของพี่ เลี้ยงในชุมชน คือ แม่ภาคีและป้าวิ เป็นหลัก โดยมีกระบวนการทำงานที่อาจเรียก ได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์สร้างคนหวังผลระยะยาว การเพาะพันธุ์จากเมล็ดที่หว่านไป

ด้วยกิจกรรมในโรงเรียน แล้วตัดสรรต้นกล้าจากกิจกรรมนอกห้องเรียนเป็นต้นกล้า ที่พร้อมจะเติบโต ผ่านการดูแลเอาใจใส่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เล็ก ต้นกล้าจึงจะเติบโต ได้อย่างแข็งแรง

แม้ยังไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดเข้ามาหนุนเสริมกระบวนการทำงาน ของกลุ่มเยาวชนมากนัก แต่หากเรียกรวมพลกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวก็นับได้ว่า 27 คนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งพวกเขาได้ผ่านการ เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ กับชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง แต่อาจจะยังขาดกิจกรรมที่พวกเขาเองจะเป็นคนริเริ่มทำด้วยตัวเอง กระทั่งช่วงเดือนกันยายน 2553 ที่ผ่านมา ป้าวิ และแกนนำเยาวชน คือ น้องพลอย และน้องไข่ ได้เข้ามาร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ ร่วมกับเครือข่ายต้นกล้าในป่าใหญ่ ทำให้ได้แลกเปลี่ยนการทำงานกับเพื่อนเครือข่าย หลังจากได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนกับเยาวชนกลุ่มอื่น น้องพลอยจึงอยากกลับมาพัฒนา กลุ่มของตัวเองบ้าง จึงได้กลับมาประชุมกับเพื่อนๆ น้องๆ ในกลุ่มและบอกเล่าเรื่องราวที่ได้ไปเรียนรู้มา ทำให้เด็กๆ ในกลุ่มมีกิจกรรมที่เริ่มนัดทำกันเองคือ ประชุม ประจำเดือน โดยใช้ลานใต้ถุนบ้านแม่ภาคีเป็นสถานที่ที่รวมพลเพื่อพูดคุยกันในกลุ่ม ให้มากขึ้น และจากการได้เข้าร่วมฝึกอบรมหลักสูตร “ป่าชุมชนกับโลกออนไลน์” ในช่วง เดือนมกราคม 2554 ที่ผ่านมาทำให้กลุ่มเยาวชนได้มีบทบาทหลักในการเก็บข้อมูล สรุปข้อมูลและนำเสนอให้กับชุมชน สร้างความภาคภูมิใจให้กับเด็กๆ ว่าตนเองก็ สามารถช่วยผู้ใหญ่ทำงานได้เช่นกัน อีกทั้งยังขยายผลเป็นผู้ช่วยป้าวิในการขยาย ความรู้เรื่องการสำรวจป่าประเมินคาร์บอนให้กับเครือข่ายป่าชุมชนระดับตำบล

สิ่งที่เด็กๆ ได้เรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดความสามัคคี กล้าแสดงออก รู้จัก วางแผนการทำงาน ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ กับเพื่อนเครือข่ายอื่น ซึ่งอนาคตเด็กๆ สะท้อนว่า อยากเป็นปราชญ์เยาวชน อยาก

เป็นแกนนำเยาวชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเป็นกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวที่เข้มแข็งและถ่ายทอดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้

ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจของพี่เลี้ยงรุ่นใหญ่อย่างแม่ภาคีและป้าวี ที่มีจุดมุ่งหมายต้องการให้กลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวได้เรียนรู้สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และการดูแลรักษาป่าชุมชน ผ่านกิจกรรมที่ต้องลงมือปฏิบัติลงถูกกันมาจนนำไปสู่การนำเรื่องราวของชุมชนและป่าชุมชนเข้าสู่รั้วโรงเรียน เป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่เด็กๆ บ้านทุ่งยาวจะได้เรียนรู้ตำราเรียนที่มีอยู่จริงในชุมชน เมื่อเด็กๆ สนใจเรื่องของชุมชนการชวนเด็กๆ ออกมาทำกิจกรรมกันตอนนอกห้องเรียนในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ จึงเป็นกุศโลบายของพี่เลี้ยงรุ่นใหญ่ที่จะให้เด็กๆ ได้เรียนรู้กันต่อกับชุมชนอย่างใกล้ชิด ซึ่งหากได้รับการสนับสนุนหนุนเสริมจากหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยเติมและออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม จะช่วยให้ต้นกล้าเหล่านี้เจริญเติบโต ออกงามได้ต่อไป สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ปัจจัยความสำเร็จ

- การสนับสนุนผลักดันจากผู้ใหญ่ใจดีที่คอยเป็นพี่เลี้ยงให้กับกลุ่มเยาวชนอย่างต่อเนื่องยาวนานในพื้นที่ รวมทั้งโรงเรียนก็ให้การสนับสนุน
- การปลูกฝังเพาะบ่มเยาวชนตั้งแต่เด็กจากทั้งในครอบครัว และในโรงเรียนเพื่อให้ได้เรียนรู้ชุมชนและป่าชุมชน
- วิถีชีวิตที่ผูกพันกับทรัพยากร ทั้งดิน น้ำ ป่า ทั้งผู้ใหญ่ในชุมชนและเด็กเยาวชนที่ได้กินได้ ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในป่า จึงเห็นความสำคัญและคุณค่าในการช่วยกัน ดูแลรักษาสืบทอดที่มีมาตั้งแต่ครั้งก่อร่างสร้างชุมชน

ต้นกล้าแห่งการเติบโต.....เยาวชนบ้านทุ่งยาว

น้องกอล์ฟ นายอรเทพ หมดสัก อายุ 17 ปี

กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน

น้องกอล์ฟ หลานชายของคุณตาทอน หมดสัก อดีตผู้ใหญ่บ้านทุ่งยาว ได้สัมผัสและรับรู้เรื่องราวของป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวมาตั้งแต่เด็กๆ จึงทำให้น้องกอล์ฟอยากมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนไว้ “บ้านเราก็มีป่า เมื่อก่อนคุณตา ก็เป็นแกนนำในการดูแลรักษาป่า ได้เล่าเรื่องการรักษาป่ามาได้ก็ปีแล้ว ทำอย่างไรกันบ้าง จนมีป่ามาถึงปัจจุบันนี้ จึงได้ซึมซับตั้งแต่นั้นมา” และเมื่อเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดทุ่งยาว น้องกอล์ฟก็ได้เรียนรู้เรื่องของชุมชนและป่าชุมชนมากยิ่งขึ้น ทำให้น้องกอล์ฟรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติมากยิ่งขึ้น เมื่อเข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนประจำจังหวัด น้องกอล์ฟได้เข้าร่วมชุมนุมโลกสีเขียว ซึ่งทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ตั้งแต่เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จนถึงปัจจุบันที่เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 น้องกอล์ฟเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว จากการชักชวนของพ่อหลวงวิน เนื่องจากมีกิจกรรมสำรวจสมุนไพรรักษา “ผู้ใหญ่บ้านก็มาบอกมาชวน เราก็อยากไปเห็นป่าบ้านเราเหมือนกัน เพราะยังไม่เคยขึ้นไปไกลๆ ขนาดนั้น ตอนที่ไปนั้นเจอคนขึ้นไปขโมยสมุนไพรรด้วย ก็ช่วยผู้ใหญ่เข้าจับ จับได้มาคนหนึ่ง ทางผู้ใหญ่ก็ให้เสียค่าปรับไป ทำให้เห็นว่ายังมีคนเห็นแก่ตัวแบบนี้อยู่”

การเข้าร่วมกิจกรรมที่ผ่านมาทำให้น้องกอล์ฟได้พัฒนาตนเองและแนวคิด “ได้กระบวนการการทำงานหลายอย่าง ได้เปลี่ยนความคิดตัวเอง ปรับตัวเองให้อยู่กับคนอื่น อยู่กับเพื่อน อยู่กับธรรมชาติ” และจากการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายเติมฝัน พลังเยาวชนต้นกล้าในป่าใหญ่ เมื่อเดือนตุลาคม 2554 ที่ผ่านมาทำน้อง

กอล์ฟได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานกับเพื่อนกลุ่มอื่น และได้กำลังใจที่จะกลับมาพัฒนากลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวต่อ “อยากจะรวมกลุ่มเยาวชนให้ได้ เป็นกลุ่มที่แน่น ทำให้เยาวชนในหมู่บ้านเห็นว่าตนเองทำได้ โดยมีผู้ใหญ่บ้าน ป้าวี แม่ภาคี เป็นที่ปรึกษา จะได้มีที่ยึดเหนี่ยว”

น้องพลอย นางสาวกัสส ใสรัก อายุ 19 ปี
กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1
สาขาสารสนเทศคอมพิวเตอร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรญาณ เชียงใหม่

น้องพลอยเติบโตมาพร้อมๆ กับการได้สัมผัสกับการดูแลรักษาป่าของคนรุ่นพ่อแม่ที่มักจะพาน้องพลอยไปร่วมกิจกรรมด้วยตั้งแต่เด็ก การซึมซับและความผูกพันจึงเติบโตและเพิ่มขึ้นตามช่วงวัยไปด้วย “ตั้งแต่ที่จำความได้ ชีวิตในวัยเด็กที่เติบโตมาพร้อมกับพื้นที่ป่า พ่อแม่ได้พาให้ผูกพันกับป่า มีชีวิตที่ผูกพันกับสิ่งที่มีต่อมียอดของตอที่มีสีเขียว และสิ่งที่พบเห็นภายในดวงตา ป่าที่มีแต่สีเขียวชอุ่มที่มองดูก็ครั้งก็คราวก็ยังคงจับใจชวนให้เรารู้สึกผ่อนคลายไปกับภาพที่ปรากฏอยู่เบื้องหน้ามาโดยตลอด ซึ่งได้กลายเป็นความผูกพันที่เกิดขึ้นมาภายในจิตสำนึกรักและห่วงหาอาทรที่จะอนุรักษ์ให้สิ่งเหล่านี้ยังคงอยู่ฝังลึกอยู่ในจิตสำนึก ที่พ่อแม่ได้สร้างมันขึ้นมาให้กับลูกหลานของท่านโดยที่ท่านอาจจะตั้งใจ หรือบังเอิญก็ตาม” ประกอบการที่โรงเรียนบ้านทุ่งยาวได้ให้การสนับสนุนให้เยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน เช่น การเลี้ยงผีเหมืองฝายซึ่งน้องพลอยได้มาเข้าร่วมตั้งแต่เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เมื่อโตขึ้นเรียนชั้นมัธยมศึกษาจึงเข้ามาช่วยงานของกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว และเป็นแกนนำกลุ่มเยาวชน

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้น้องพลอยรู้จักของดีในชุมชน การเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนผ่านการเข้าร่วมปฏิบัติภารกิจจริง มีเพื่อนเยอะขึ้นรู้ว่าไม่ได้ทำงานคนเดียวแต่มีแนวร่วมทั้งในชุมชนและนอกชุมชน “รักษาผืนป่าแห่งนี้ซึ่งก็คือ ป่าน้ำจ๋า แห่งหมู่บ้านทุ่งยาว ซึ่งอาจดูเป็นภาระที่หนัก เมื่อคิดที่จะรักษาด้วยตนเองเพียงผู้เดียว ซึ่งคงเป็นไปได้ยาก แต่เมื่อเราทุกคนช่วยกันด้วยพลังของคนในชุมชนที่บรรพบุรุษทุกท่านได้กระทำและดำเนินการอนุรักษ์ผืนป่าแห่งนี้มาตั้งแต่ในอดีต ไม่ว่าจะเป็นวิธีการอนุรักษ์และการตั้งกฎเกณฑ์ในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในป่าให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยไม่กระทบกระเทือนส่งผลร้ายหรือทำลาย ป่าน้ำจ๋าแห่งนี้ ถูกบอกกล่าวเล่าขานต่อๆ กันมาโดยผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้นำชุมชนที่ผ่านอดีตและ เรื่องราวการดำเนินชีวิตร่วมกับผืนป่าน้ำจ๋าเป็นเวลายาวนาน โดยสิ่งต่างๆ ได้ซึมซับในจิตสำนึกของเยาวชน รุ่นใหม่ในหมู่บ้านทุ่งยาว ก่อให้เกิดกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาวที่ทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าน้ำจ๋าแห่งนี้ โดยหน้าที่ ของเยาวชนคือดำเนินการรวมกลุ่มเด็กและเยาวชนทำงานร่วมกับคนในชุมชนในการอนุรักษ์ผืนป่าน้ำจ๋า”

แม้ขณะนี้น้องพลอยจะต้องออกไปศึกษาต่อนอกพื้นที่ แต่ก็ยังคงติดตามการทำงานของกลุ่มเยาวชนและกลับมาช่วยงานในช่วงเสาร์-อาทิตย์ และส่งต่อภาระหน้าที่แก่นำสู่รุ่นน้องรุ่นต่อไป

พี่วี หรือป้าวี นางสาวระวีวรรณ กับไชยศักดิ์ อายุ 56 ปี

จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จากศูนย์การศึกษาเอกชน
โรงเรียน (กคน.) อาชีพเกษตรกรและปักผ้า พี่วี หรือป้าวีของ
เด็กๆ กลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว เป็นพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว
มาตั้งแต่เริ่มแรกหลังจากบทบาทของกลุ่มท่อนสาวลดลงด้วย
ส่วนใหญ่เปลี่ยนวิถีชีวิตออกไปทำงานนอกชุมชนมากขึ้น

หากย้อนกลับไปเมื่อกว่า 37 ปีที่แล้ว พี่วีก็คือ เยาวชนคนหนึ่งของบ้านทุ่งยาว และได้เข้าร่วมเป็นแกนนำในนามของกลุ่มหนุ่มสาวบ้านทุ่งยาว ร่วมกับผู้ใหญ่ในการปกป้องผืนป่าน้ำจืดของคนทุ่งยาวจากการ เข้ามานุกรุกพื้นที่ของชาวบ้านต่างอำเภอ “ปีพ.ศ. 2517 ชาวบ้านป่าเหวกว่า 300 คนจะมาจับจองที่ดินทำกินในป่าน้ำจืด พวกผู้ใหญ่ส่วนหนึ่งก็ไปชุมนุมร้องเรียนที่ศาลากลางจังหวัดลำพูน ส่วนพวกเราคนหนุ่มสาวก็อยู่ เฝ้าพื้นที่ เอาป้ายไปติดตามต้นไม้ แล้วก็เอาสายสิญจน์ไปพันรอบต้นไม้ในป่าไว้ สุดท้ายผู้ว่าราชการจังหวัดลำพูนจึงได้ตัดสินใจให้ชาวบ้านทุ่งยาวได้รักษาป่าต่อไป และให้ชาวบ้านป่าเหวอพยพออกจากป่าน้ำจืดไป” และอีกเหตุการณ์หนึ่งซึ่งพี่วีได้เข้าไปมีส่วนร่วมปกป้องป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวอีกครั้งเมื่อปีพ.ศ. 2530 ได้รวมพลังของกลุ่มหนุ่มสาวในหมู่บ้านไปชุมนุมคัดค้านการประกาศให้พื้นที่ป่าชุมชนของบ้านทุ่งยาวเป็นเขตวนอุทยานแห่งชาติ พลังของชุมชนที่ร่วมกันดูแลจัดการป่ามาด้วยชุมชนเอง ตั้งแต่ก่อสร้างหมู่บ้านทำให้ชุมชนสามารถรักษาสีทิวในการจัดการป่าโดยชุมชนไว้ได้อีกครั้ง 30 กว่าปีที่ผ่านมามีพี่วีได้ช่วยงานชุมชนอย่างต่อเนื่องด้วยความมุ่งมั่นจริงจัง ด้วยว่าป่าชุมชนแห่งนี้เป็นที่พำนักของสัตว์ป่าหายากหายาก อีกรักษาวิถีชีวิตของพี่วีก็มีความผูกพันกับป่า “เราได้อยู่ได้กิน อยู่กับป่า กินกับป่า มันผูกพัน สมัยเมื่อก่อนพอเรียนจบป. 4 ก็ได้ไปเลี้ยงผีฝ่าย สืบชะตาป่า เห็นป่ามาตลอด พอโตมาก็โตมาพร้อมป่า” จากการมาช่วยงานชุมชนอย่างต่อเนื่อง แม่ภาคี จึงชักชวนพี่วีมาช่วยงาน พร้อมกับ การถ่ายทอดแนวคิดและฝึกฝนพี่วีไปพร้อมๆ กัน ปัจจุบันพี่วี จึงเป็นประธานกลุ่มสตรีบ้านทุ่งยาวต่อจากแม่ภาคี และยังทำหน้าที่ทั้งผู้ประสานงานและเหรียญกษาปณ์ของเครือข่ายป่าชุมชน จังหวัดลำพูน มาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2541 “แรกๆ ไม่ได้รับการยอมรับ

จากเครือข่ายป่า เพราะเขาไม่รู้จักรู้เราไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร แต่ป่าก็ช่วยรับรองว่าเราจะทำงานนี้ได้ ก็ได้รับเลือกให้ทำหน้าที่นี้มา 10 กว่าปีแล้ว” นอกจากนี้พี่วียังได้รับเลือกให้เป็นคณะกรรมการคัดสรรชุมชนรางวัลลูกโลกสีเขียวพื้นที่ภาคเหนืออีกด้วย การระดมประสบการณ์ที่ผ่านมามีผู้สืบทอดรุ่นต่อไป “อย่างไรก็ต้องสืบทอดถ่ายทอดต่อให้เยาวชน” ยุทธศาสตร์การทำงานจึงเป็นการย้ายกลุ่มหนุ่มสาว

ในชุมชนเข้าสู่กลุ่มหนุ่มสาวรุ่นเยาว์ในโรงเรียน และพี่วีจะชักชวนมาทำกิจกรรมกันต่อในช่วงวันหยุด วันเสาร์-อาทิตย์ตามความสมัครใจของเด็กๆ ที่สนใจอยากเข้าร่วมกิจกรรมทำมาเรื่อยๆ อย่างต่อเนื่อง จึงมั่นใจได้ว่าเยาวชนบ้านทุ่งยาวจะได้เรียนรู้ชุมชนของตนเอง และหากให้โล่เรียงผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นก็เริ่มจะเห็นผลกับรุ่นพี่เยาวชนที่ตอนนี้กลายเป็นผู้ใหญ่ด้วยอายุเริ่มมีเลขสามมาหน้าแล้วหลายคนกลับมาอยู่ชุมชน มาช่วยงานชุมชน ความภาคภูมิใจในการทำงานในวันนี้จึงเป็นการได้เห็นเยาวชนที่เติบโตแล้วกลับมาสานต่องานในชุมชนสืบทอดต่อจากตนและแม่ภาคีได้ต่อไป “พอหลวงวิน เป็นเยาวชนรุ่นแรกที่เราพาไปเข้าค่ายเรียนรู้กับเครือข่ายป่าชุมชนจังหวัดลำพูน ซึ่งวันนี้พอหลวงวินก็กลับมาช่วยงานในชุมชน เป็นพอหลวงวินรุ่นใหม่ และสนับสนุนงานเยาวชนของเรา”

สืบสานงานป่าชุมชน เนินขามรักษัษถิ่น

กลุ่มเยาวชนเป็นขามรักษัษถิ่น จังหวัดชัยนาท

กลุ่มเยาวชนเนินขามรักษัษถิ่น ตำบลเนินขาม อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท การรวมตัวของเด็กๆ ในชุมชนเพื่อสานต่องานการจัดการทรัพยากรของผู้ใหญ่ เครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง กว่า 12 ปีที่ผ่านมาได้พัฒนากลุ่มเด็กๆ ขึ้นมาถึง 3 รุ่น แต่ละรุ่นมีชื่อกลุ่มของตนเองที่แตกต่างกันไป ตามที่แต่ละรุ่นจะมีมติตกลงกัน เพื่อเปิดพื้นที่ทางความคิดให้เด็กๆ ได้สร้างสรรค์พื้นที่ของตนเอง โดยกิจกรรมที่ทำกันมาอย่างต่อเนื่องคือการจัดค่ายเยาวชน เพื่อพัฒนาศักยภาพของแกนนำเยาวชนและค้นหาแกนนำรุ่นใหม่ แม้บางช่วงแกนนำเยาวชนต้องออกไปเรียนต่อหรือออกไปทำงานนอกชุมชน แต่พี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชนอย่างพี่ยศ และแกนนำชุมชนก็จะพยายามกระตุ้นชักชวนเด็กๆ ไปร่วมกิจกรรมตามโอกาส กระทั่งช่วง 2 ปีที่ผ่านมาแกนนำเยาวชนรุ่นกลุ่มเยาวชนต้นตอ ซึ่งเป็นรุ่นที่ 2 อย่างน้องด้านได้กลับมาอยู่ที่บ้าน และได้แรงหนุนทัพจากพี่แจ๊ค กิจกรรมของกลุ่มเยาวชนจึงกลับมาคึกคักและรวมตัวกันเป็นรุ่นที่ 3 คือกลุ่มเยาวชนเนินขามรักษัษถิ่น แม้ขณะนี้แกนนำเยาวชนจะต้องออกไปเรียนตอนนอกชุมชน แต่การสรุปบทเรียนการทำงานที่ผ่านมาทำให้พวกเขาช่วยกันจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนขึ้นอีกครั้งก่อนออกไปเรียนตอนนอกชุมชนเพื่อส่งไม้ต่อให้กับแกนนำเยาวชนรุ่นต่อไป การทำงานของกลุ่มเยาวชนจะได้ต่อเนื่องไม่ขาดช่วงไปดังที่เคยเป็นมา

รวมพลฉบับน้อย

จากการเข้ามาทำงานวิจัยในชุมชนของพี่เจี๊ยบ เมื่อปีพ.ศ. 2542 ทำให้เห็นต้นทุนของชุมชนเขาราวเทียนทองที่มีพื้นที่ป่าชุมชนกว่า 993 ไร่ เริ่มมีการจัดการป่าในรูปแบบของป่าชุมชน เด็กๆ ในชุมชนจึงน่าจะมีโอกาสได้มาร่วมกิจกรรมกับกลุ่มผู้ใหญ่ พี่เจี๊ยบจึงชักชวนพี่ยศ ให้รวมพลเด็กๆ ในชุมชนมาทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งการทำแปลงปลูกผักไว้กินในบ้าน การดับไฟป่า และการจัดค่ายเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลจากการจัดค่ายครั้งนั้นทำให้ได้กลุ่มแกนนำเยาวชน 7-8 คนเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันต่อ โดยเด็กๆ ตั้งชื่อกลุ่มกันเองว่า “จัมโบ้้น้อย” เมื่อถามถึงที่มาของชื่อกลุ่มกลับไม่ได้มีความสำคัญไปกว่าการที่ให้อิสระทางความคิดกับเด็กๆ ให้ตั้งชื่อกันเอง เปิดโอกาสให้เขามีส่วนร่วมในกลุ่มของเขาด้วยตนเองตั้งแต่เริ่มต้น ส่วนกิจกรรมนั้นยังคงเป็นกิจกรรมที่เข้าไปร่วมกับผู้ใหญ่ทั้งการปลูกป่าเสริม การดับไฟป่า และการจัดค่ายเยาวชน

การทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนในช่วงนี้จึงเป็นการรวมกลุ่มเพื่อมาช่วยงานกลุ่มผู้ใหญ่ในการดูแลรักษาป่าชุมชนผ่านกิจกรรมการปลูกป่าเสริม และการดับไฟป่า ซึ่งทำเป็นระยะตามช่วงเวลา กิจกรรมที่กลุ่มเยาวชนจัดกันเองจึงมีเฉพาะการเข้าค่ายประจำปีซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง แต่ช่วงที่ว่างเว้นจากภารกิจงานการจัดการป่าของผู้ใหญ่แล้วเด็กๆ ยังไม่กิจกรรมที่ทำร่วมกันและการพัฒนาศักยภาพของแกนนำเยาวชนจึงทำให้เกิดการรวมเป็นครั้งๆ ไป

ต้นตอแตกยอด ต้นกล้าแตกกอ

ต่อมาในช่วงปีพ.ศ. 2547 พี่ยศจึงชักชวนเด็กๆ ที่พอจะเห็นหน้าเห็นตาแวะเวียนมาหาบ่อยๆ มารวมกลุ่มช่วยงานเก็บข้อมูลในชุมชน ซึ่งเด็กๆ ที่ชวนมาส่วนใหญ่มีแต่เด็กผู้ชาย และปรากฏว่าทุกคนมีชื่อเล่นขึ้นต้นด้วย ต.เต่า จึงตั้งชื่อกลุ่มของตนเองว่า กลุ่มเยาวชนต้นตอ ที่หมายถึงกลุ่มคนที่มีชื่อเล่นด้วย ต.เต่าขึ้นต้น และจากการสังเกตรวมชาติในป่าชุมชนเขาราวเทียนทองต้นไม้ที่เคยถูกลักลอบตัดไปเหลือแต่ตอ จะสามารถแตกยอดอ่อนออกมาได้ใหม่ พวกเขาคงเชื่อมั่นว่าต้นตอยังมีชีวิตและจะแตกยอดอ่อนออกมาอีกครั้งเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม “สมาชิกส่วนใหญ่ชื่อเล่นขึ้นต้นด้วยตัว ต เต่า ต้น ต้ม ต้าน ต้ม ตัก จึงตั้งชื่อกลุ่มว่าต้นตอ

อีกความหมายหนึ่งคือต้นตอที่ถูกตัดไปก็สามารถแตกกิ่งอ่อนขึ้นมาใหม่ได้เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาพัฒนาชุมชน” น้องต๋าน หนึ่งในแกนนำกลุ่มเยาวชนต้นตอเล่าถึงที่มาของชื่อกลุ่ม ซึ่งทุกคนช่วยกันคิดขึ้นมา ในปีนี้เองทางเครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทองได้รับการสนับสนุนงบประมาณการทำกิจกรรมจากโครงการ UNDP เพื่อทำงานเชื่อมร้อยเครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทองจาก 10 หมู่บ้านเป็น 14 หมู่บ้านรอบพื้นที่ป่า กลุ่มเยาวชนต้นตอจึงเข้ามามีบทบาทช่วยพี่ยศเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนและร่วมเรียนรู้ตามเวทีเครือข่ายสัญจรเพื่อทำความเข้าใจเรื่องป่าชุมชนกับชุมชนรอบพื้นที่ป่าเขาราวเทียนทอง จากการเรียนรู้ดังกล่าวจึงเกิดการระดมประสบการณ์อยากให้ชุมชนและเด็กๆ ได้มาพูดคุยแลกเปลี่ยนกันมากขึ้นเหมือนกับที่ผู้ใหญ่มีเวทีแลกเปลี่ยนกัน จึงเริ่มจัดเวทีเด็กคิดได้ ผู้ใหญ่คิดดีขึ้นเพื่อให้ผู้ใหญ่เห็นความสำคัญของเด็กและเยาวชน ตลอดจนศักยภาพของเยาวชนที่มีในชุมชน ผลจากการจัดเวทีทำให้ผู้ใหญ่ในชุมชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนมากขึ้น ทางโรงเรียนร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องป่าชุมชน แกนนำเครือข่ายป่าชุมชนจึงได้เข้าไปบอกเล่าเรื่องราวการจัดการป่าชุมชนให้กับเด็กๆ ในโรงเรียน ขยายฐานการทำงานกับเด็กๆ ผู้รั้วโรงเรียน นอกจากเครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทองได้เติมศักยภาพการจัดการป่าผ่านการเข้ามาหนุนเสริมของแผนงานสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย, ริกอฟ ทั้งการวางแผนสำรวจป่า และการวางแผนการจัดการป่าชุมชน กลุ่มเยาวชนต้นตอจึงได้เข้ามาร่วมเรียนรู้การสำรวจป่า เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมด้านการจัดการป่าที่เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม เพราะเด็กๆ จะทำหน้าที่ช่วยวัดต้นไม้ และจดบันทึก ตลอดจนคำนวณวิเคราะห์ผลได้ ทั้งยังได้เรียนรู้พันธุ์ไม้ และสนทนากับกลุ่มผู้ใหญ่ จากนั้นจึงได้มีการจัดกิจกรรมเส้นทางศึกษารวมชาติป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง และการทำสื่อประชาสัมพันธ์เครือข่ายฯ ทั้งเว็บไซต์หนังสือสนทนไพรจากป่าและการสื่อสารถ่ายทอดงานป่าชุมชนผ่านอัลบั้มเพลงเยาวชนทอฝัน ของเครือข่ายเยาวชนทอฝันที่มาเก็บตัวฝึกซ้อมร้องเพลงกันที่พื้นที่ป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง ภายใต้การสนับสนุนของแผนงานสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย, ริกอฟ การทำงานของกลุ่มเยาวชนและชุมชนจึงได้สื่อสารสู่สังคมมากขึ้นในปีพ.ศ. 2550

เมื่อกลุ่มเยาวชนมีแกนนำที่ชัดเจนขึ้นแล้ว จึงอยากทำกิจกรรมของตนเองบ้าง จึงมองถึงเรื่องของกิจกรรมเสริมรายได้ให้กับเยาวชน เพราะช่วงที่ผ่านมาแม้

จะมีกิจกรรมที่หลากหลายแต่สมาชิกกลุ่มกลับลดลง ด้วยเพราะผู้ปกครองบางคนมองว่าการมาร่วมทำกิจกรรมไม่ได้อะไรให้เด็ก ๆ ไปช่วยงานในไร่นากว่าทำให้สมาชิกหลายคนต้องห่างหายไปจากกลุ่ม จึงอยากจะทำกิจกรรมประดิษฐ์ต่อไม้ โดยแม่ผู้ใหญ่สายชล ช่วยหาซื้อแบบตัวอย่างมาให้ดู จากนั้นพี่ศจีงพาเดินลัดเลาะป่าเข้าไปตามตอไม้ที่ตายแล้ว และมีรูปร่างแปลกตาจะได้นำมาล้าง ซัดทำความสะอาดก่อนลงมือตกแต่งให้สวยงาม กิจกรรมกำลังเริ่มดำเนินการแต่แล้วก็ต้องหยุดลงเมื่อแกนนำของกลุ่มถึงเวลาต้องออกไปเรียนต่อนอกชุมชน

พื้นพลัง เป็นขามรักซ์ถิ่น

ช่วงปีพ.ศ. 2552 พี่แจ๊คซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่โครงการรักษ์ป่า 84 ตำบล ได้เข้ามาช่วยเคลื่องานเยาวชนอีกครั้ง ด้วยการรวบรวมเด็ก ๆ ในโรงเรียนที่สนใจเรื่องการอนุรักษ์มาเข้าค่ายเยาวชน ในเดือนมีนาคม 2553 โดยชักชวนแกนนำเยาวชนรุ่นกลุ่มเยาวชนต้นตอมาเป็นพี่เลี้ยงค่ายร่วมกัน ในค่ายครั้งนั้นเด็ก ๆ ช่วยกันตั้งชื่อค่ายว่า ค่ายเยาวชนเนินขามรักซ์ถิ่น นับเป็นการจัดค่ายเยาวชนเนินขามรักซ์ถิ่น ครั้งที่ 1 จึงได้แกนนำเยาวชนที่สนใจมาทำกิจกรรมกันต่อกว่า 10 คน โดยเด็ก ๆ ก็ตั้งชื่อรุ่นของตนเองว่า กลุ่มเยาวชนเนินขามรักซ์ถิ่น และมีโอกาสได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเยาวชนเครือข่ายรักษ์ป่า 84 ตำบล ค่ายเยาวชนเครือข่ายภาคกลาง การบันทึกเทปรายการต่างๆ เกี่ยวกับการวางแผนสำรวจป่าอบรมมัคคุเทศก์ การเก็บข้อมูลแผนที่เดินดิน จัดทำชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นพลังงาน หมอพื้นบ้าน วัฒนธรรมทอผ้า การจัดการป่าชุมชน โดยมีพี่แจ๊คและพี่ศจีงเป็นพี่เลี้ยงพากกลุ่มเยาวชนทำกิจกรรม แกนนำเยาวชนในรุ่นนี้หลายคนจึงได้มีโอกาสไปแลกเปลี่ยนกับเพื่อนต่างกลุ่มและเติมทักษะกระบวนการค่าย ในปีพ.ศ. 2554

แกนนำกลุ่มจึงจัดกิจกรรมค่ายเยาวชนเนินขามรักซ์ถิ่น ครั้งที่ 2 ให้กับน้องๆ รุ่นต่อไป ซึ่งจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ทำให้พวกเขาตระหนักถึงความสำคัญที่จะส่งไม้ต่อให้กับน้องๆ รุ่นต่อไป เพราะขณะนี้พวกเขาก็กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 กันแล้ว และไม่อยากให้งิจกรรมของกลุ่มเยาวชนต้องขาดช่วงไปเหมือนที่ผ่านมาอีก

พี่แจ๊คจึงชวนน้องๆ มารดมความคิดเห็นหาแนวทางแก้ไข มีข้อเสนอให้มีการตั้งชุมนุมในโรงเรียน เพราะเด็ก ๆ จะได้มาเรียนรู้มากขึ้นและการทำกิจกรรมอยู่ในโรงเรียนเด็ก ๆ ก็ต้องมาร่วมอยู่แล้วเพราะเป็นชั่วโมงเรียน ถ้าใครสนใจหรือมีแววคอยตั้งออกมาทำกิจกรรมของกลุ่มกันต่อในช่วงเสาร์-อาทิตย์ หรือปิดเทอมกลุ่มผู้ใหญ่คณะกรรมการเครือข่ายป่าชุมชนจึงเข้ามาสนับสนุนเพราะโดยปกติก็จะมีนักเรียนหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนอยู่แล้วจึงเข้าไปช่วยพูดคุยกับทางโรงเรียนให้เด็ก ๆ ที่ผ่านค่ายจึงตั้งชุมนุมสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนขึ้นมาตอนนี้จึงมีสมาชิกในชุมชนกว่า 30 คน และเริ่มทำแปลงสมุนไพรในโรงเรียนเพื่อจะได้เรียนรู้สมุนไพรในบ้านและเข้าไปเรียนรู้กันต่อในป่า โดยมีน้องต๋าน แกนนำกลุ่มเยาวชนรุ่นต้นตอเป็นแกนนำของน้องๆ และมีพี่ศจีง พี่แจ๊ค คอยเป็นที่เลี้ยงสนับสนุนการทำกิจกรรม กลุ่มเยาวชนเนินขามรักซ์ถิ่นจึงขยายงานสู่โรงเรียนเป็นอีกยุทธศาสตร์การทำงานที่เริ่มมองถึงการขยายสมาชิกของกลุ่ม ก่อนจะชักชวนกันออกมาเรียนรู้ป่าชุมชนของตนเองร่วมกับผู้ใหญ่ในการปฏิบัติจริงนอกห้องเรียน

ปัจจัยเอื้อไขสู่ความสำเร็จ

- ผู้ใหญ่ในชุมชนให้การสนับสนุน และได้รับการหนุนเสริมจากภายนอก
- มีพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาและหนุนเสริมกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนอย่างใกล้ชิด
- มีแกนนำเยาวชนที่มีศักยภาพในการจัดกระบวนการค่ายจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียน

ต้นกล้า เน้นจามรักผู้อื่น

น้องตัน บอยอนุเทพ ปาส์ อายุ 24 ปี
จบการศึกษาจากวิทยาลัยการอาชีพเนินขาม
สาขาวิทยาการ คอมพิวเตอร์

หลังจากเรียนจบน้องตันได้เดินทางเข้ามาทำงานในเมืองกรุงร่วม 3 เดือนจึงได้กลับไปทำงานที่จังหวัดชัยนาทกับมูลนิธิบูรณะชนบท อยู่กว่า 1 ปี จึงได้กลับมาอยู่บ้านตามโครงการบัณฑิตคืนถิ่น และอยู่ช่วยงานเครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทองเรื่อยมา จากพื้นฐานที่เมื่อเด็กๆ ได้เข้าร่วมเป็นแกนนำกลุ่มเยาวชนรุ่นต้นตอจึงทำให้น้องตันอยากกลับมาอยู่บ้าน ช่วยพัฒนาชุมชนของตนเอง “อยากอยู่บ้านไม่ชอบข้างนอก วุ่นวาย พ่อแม่ก็ไม่ได้ว่าอะไรคิดว่าเราน่าจะเอาตัวรอดได้ ตั้งแต่เรียนจบมาก็ไม่เคยขอเงินพ่อแม่” ความภาคภูมิใจต่องานที่ทำจึงเป็นแรงผลักดันที่ทำให้น้องตันมีกำลังใจทำงานเพื่อชุมชน อีกทั้งต้นแบบจากผู้ใหญ่อย่างแม่ผู้ใหญ่สายชล พวงพิกุล ประธานเครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนที่ซักช่วยและสนับสนุนให้น้องตันได้เข้ามาช่วยงานกลุ่มเยาวชนและเครือข่ายป่าชุมชนเขาราวเทียนทอง

น้องตันสะท้อนสิ่งที่ได้เรียนรู้ว่า “ได้ประสบการณ์ชีวิตเพิ่ม รู้เท่าทันคน กล้าคิด กล้าแสดงออกขนาดตอนที่ผมทำก็ยังไม่พินงานชุมชนแบบนี้ เราชอบ เราภูมิใจที่ได้ทำ” ต้นกล้าเนินขามแห่งเขาราวเทียนทองกำลังเติบโตเพื่อช่วยสืบทอดงานต่อจากผู้ใหญ่

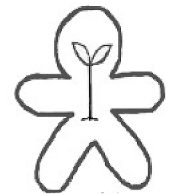

แนวร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลน สู่ความยั่งยืนของทรัพยากรทรัพยากร กลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน จังหวัดตราด

สืบสานงานป่าชุมชน เป็นชมรมรักษ์ถิ่น

“ลูกไม้...ป่าเลน” ต้นกล้าต้นเล็กๆ ผลผลิตจากป่าชายเลน ชื่อที่ชาวบ้านในชุมชนบ้านเปร็ดในมักใช้เรียกกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้าน เมื่อยามที่ต้องแนะนำกับแขกต่างถิ่นที่เข้ามาเยี่ยมชม เยี่ยมเยือน และศึกษาเรียนรู้การจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของหมู่บ้านได้รู้จักกัน ก่อนที่จะเปิดโอกาสให้กลุ่มเด็กๆ ได้แนะนำตัว และทำหน้าที่ “มัคคุเทศก์น้อย” ของพวกเขาต่อไป

กลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน เป็นกลุ่มเด็กๆ ในชุมชนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน วัยเพียง 13-19 ปี ซึ่งได้ฝึกฝนและพัฒนากระบวนการการพูดคุยสื่อสารผ่านการลงมือปฏิบัติจริงด้วยความสนใจและตั้งใจที่อยากจะมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ร่วมดูแลทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน โดยใช้สื่อรายการกระจายเสียงชุมชน หรือ “เสียงตามสาย” คอยบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ทั้งข่าวทั่วไป ข่าวในชุมชน ภาษาพาเพลิน การประชาสัมพันธ์งานของกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปร็ดใน ปิดท้ายด้วยศาสนา คำสอน และคอยทำหน้าที่เป็นเสียงสะท้อนหรือคอยย้ำเตือนสภาพปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

สัญลักษณ์ของพวกเขา
ยังแสดงถึง ตัวเด็กๆ ซึ่งเป็น
เยาวชนที่มีพลัง

อีกทั้งคอยติดตามและเรียนรู้กระบวนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนไปกับกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเป็ดในและชุมชน ด้วยการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับการพัฒนาทักษะความสามารถ

ป่าชายเลนที่เกลืออยู่... รักษาไว้เพื่อลูกหลาน

ชุมชนเล็กๆ อยู่ติดกับพื้นที่ป่าชายเลนผืนใหญ่เป็นอันดับ 2 ของประเทศ มีเนื้อที่ 12,000 ไร่ อยู่ทางชุมชนบ้านเป็ดใน หมู่ 2 ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด ที่อาศัยพื้นที่ป่าชายเลนทำมาหากินมาอย่างยาวนานกว่า 160 ปี “ป่าเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เราได้ใช้ประโยชน์มานานตั้งแต่อดีต มีทั้งการจับกุ้ง หอย ปู ปลา และการใช้ประโยชน์จากไม้ในป่า มันยังเป็นแหล่งอาศัยและแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำขนาดเล็กด้วย” กังหมา กรรมการกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน กล่าวถึงป่าชายเลนทรัพยากรอันมีคุณค่าของชุมชน¹ ด้วยแววตาหวังเห็นทรัพยากรผืนนี้ แม้การทำสวนผลไม้และสวนยางพาราจะเป็นอาชีพหลักของชุมชนแต่การประมงที่หมู่บ้านชายฝั่งทะเลถือเป็นพื้นฐานเดิมทางวัฒนธรรมของชาวบ้านเป็ดในที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ป่าชายเลนเป็นทั้งแหล่งไม้ใช้สอย พืชอาหาร สมุนไพร แหล่งอาหาร และแหล่งสร้างรายได้จนเกือบครบครัน

การต่อสู้เพื่อปกป้องและฟื้นฟูป่าชายเลนที่ถูกบุกรุกทำลาย จากการสัมปทานป่าของรัฐในปี พ.ศ. 2484 ก่อให้เกิดการทำลายป่าชายเลนอย่างรวดเร็ว มีการฉกฉวยผลประโยชน์ สร้างความร่ำรวยให้แก่คนบางกลุ่ม โดยอาศัยการได้รับสัมปทานจากรัฐซึ่งเป็นการให้ผลประโยชน์กับกลุ่มนายทุนตักตวงผลประโยชน์จากป่า ในทางตรงกันข้ามก็กีดกันชาวบ้านที่เคยใช้ป่าเป็นแหล่งทำมาหากิน มีการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าชายเลนเปลี่ยนเป็นนาทุ่ง โดยใช้วิธีหลอกลวงชาวบ้านให้เซ็นชื่อเพื่อสนับสนุนการทำนาทุ่ง เมื่อราคาทุ่งตกต่ำชุมชนบ้านเป็ดในที่หันไปทำนาทุ่งตามนายทุน จึงมีหนี้สินมาก นอกจากนี้การทำลายป่าชายเลนยังส่งผลให้สภาพแวดล้อมเกิดความเสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก และยังส่งผลโดยตรงต่อสัตว์น้ำที่ต้องพึ่งพาอาศัยป่าชายเลนเพราะป่าชายเลนเป็นทั้งแหล่งอาหารที่อยู่อาศัยและเป็นแหล่งผสมพันธุ์ของกุ้ง หอย ปู ปลา เมื่อป่าชายเลนถูกทำลาย สัตว์น้ำก็ลดจำนวนลง ปริมาณสัตว์น้ำ

¹นายศุภกิจ หวังน้ำ กรรมการกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเป็ดในและที่ปรึกษาของกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน

ที่ชาวบ้านจับได้ก็ลดน้อยลง ซึ่งเป็นผลให้ไม่สามารถหาเลี้ยงครอบครัวได้เพียงพอเหมือนก่อนการทำลายป่าชายเลนได้ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนโดยตรง ทำให้ชาวบ้านเป็ดในได้เรียนรู้ว่า เมื่อมีการทำลายป่าก็เปรียบเหมือนกับการทำลายอู่ข้าวอู่น้ำของตนเอง เมื่อชาวบ้านได้ตระหนักถึงผลเสียที่เกิดขึ้น จึงเริ่มมีการรวมกลุ่มปรึกษาหารือและหาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะรักษาป่าชายเลนของหมู่บ้านไว้ “เมื่อก่อนเราใช้ประโยชน์โดยไม่ได้ดูแลรักษา แต่เมื่อทรัพยากรลดน้อยลง การหาอยู่หากินยากขึ้น ความยากจนจึงเกิดขึ้นกับบ้านเป็ดใน เราจึงได้รู้ว่าทรัพยากรเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องรักษา...เราสู้กับนายทุน อิทธิพลต่างๆ เพื่อความอยู่รอดของคนบ้านเป็ดใน ถ้าไม่มีป่าผืนนี้ ความล้มละลายของชุมชนบ้านเป็ดในก็จะเกิดขึ้น” กังอิด² กล่าว

การต่อต้านและผลักดันกลุ่มนายทุนออกจากป่าชายเลนต้องต่อสู้กับกลุ่มอิทธิพลต่างๆ มีทั้งการเดินขบวนเรียกร้องต่างๆ ทั้งผ่านผู้ว่าราชการจังหวัดและหน่วยงานอื่นๆ หลังจากเหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้ชุมชนเกิดจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าชายเลนอย่างจริงจัง เห็นถึงความร่วมมือร่วมใจกัน จากบทบาทการเป็นผู้เฝ้าระวังป่า พัฒนาสู่กระบวนการทำงานในรูปแบบองค์กรชาวบ้าน จึงทำให้ในปี พ.ศ. 2541 ชุมชนได้ก่อตั้ง กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเป็ดใน โดยมีชาวบ้านทั้งหมู่บ้านร่วมเป็นสมาชิก มีการวางแผนและประสานกันจนก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาร่วมกันของชุมชน และได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการจากศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (รีคอฟ) โดยการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจและฝึกทักษะในการจัดการป่าชายเลนบ้านเป็ดในจึงกลายเป็นชุมชนอนุรักษ์ที่ร่วมกันฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ เพื่อรักษาป่าชายเลน และฟื้นฟูสภาพที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนมาเป็นป่าชายเลนที่สมบูรณ์ รวมทั้งได้ขยายผลไปสู่การสร้างเครือข่ายไปยังชุมชนอื่นๆ โดยใช้ป่าชายเลนเป็นแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ เพื่อปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนรักษาป่าชายเลน การปลูกฝังจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมดูแลป่าชายเลนสู่ทุกกลุ่มในชุมชน รวมถึงกลุ่มเด็กและเยาวชนซึ่งนอกจากกิจกรรมปลูกป่าแล้ว ยังได้จัดกิจกรรมประกวดเรียงความหัวข้อ “ป่าของเรา” เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกและเปิดโอกาสให้เด็กๆ ได้แสดงความคิดเห็นต่อ

²นายอำพร แพทย์ศาสตร์ นายกอบต. ห้วยน้ำขาว กรรมการกลุ่มอนุรักษ์ฯ และที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน

การจัดการป่าของชุมชน “ถ้าเราคาดหวังจะให้เยาวชนจะมาเหมือนเราตลอดคงจะคาดหวังได้บ้างหรือไม่บ้าง แต่ทางที่ดีที่สุดเราจะรักษาสิ่งที่ทำให้เขาดูและเห็นความสำคัญ” ความคาดหวังของก่งหมา แกนนำอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านเป็ดในที่มีต่อเด็กและเยาวชนในชุมชน

การส่งเสริมและร่วมกันรักษาป่าชายเลนของชาวบ้านเป็ดในนั้น มิใช่การมองป่าเป็นเพียงป่าที่เป็นแหล่งทำมาหากินเท่านั้น แต่ต้องดูแลรักษาป่าผืนนี้ไว้ ตามเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษที่ต่อสู้และหวงแหนป่าชายเลนไว้ให้ลูกหลานต่อไป

“จริงๆ ก็ไม่ได้รักษาไว้เพื่อทำมาหากินอย่างเดียวหรอก คือ เรามีป่าคู่กับชุมชนมานาน ถ้าเราไม่รักษาป้องกันแล้วจะทำอย่างไร อย่างหนึ่งที่เราชาวบ้านเป็ดในภูมิใจมาก คือ แต่ก่อนความอุดมสมบูรณ์ของป่ามีมาก ทรัพยากรมันก็มากตามไปด้วย ปู ปลา ก็หาง่าย เมื่อช่วงหลังมีทั้งคลื่นซัด คนตัดไม้ แหล่งอนุบาลลูกปลามันก็ไม่มี มันก็เลยขาดแคลน ป่ามันเป็นตัวบ่งชี้ของการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างมาก เพราะอย่างที่เล่าให้ฟัง มีจาชชีพเยอะเพราะขาดแคลนทรัพยากร ทำให้ชาวบ้านและพวกนายทุนเข้ามาแย่งกันหาของป่า ตัดไม้ และอื่นๆ อีกสารพัด แต่เมื่อเราเริ่มเข้าใจและร่วมกันอนุรักษ์ดูแลรวมกันทั้งหมดบ้าน เมื่อทรัพยากรกลับมาเพียงพอสำหรับทุกคนปัญหาการแย่งแย่งมันก็หมดไป เราต้องมีทั้งปราชญ์บอกสอนกันในชุมชนให้มีใจอนุรักษ์แล้ว ปู ปลา มันจะไม่หมดไปเพราะอย่าลืมนะว่าป่าหายไปเมื่อไหร่ทุกอย่างก็ต้องหมดตาม” ก่งอืด กล่าวย้ำถึงความสำคัญและความจำเป็นในการดูแลรักษาป่าของชุมชนบ้านเป็ดใน

ล้มแล้วโยนไปไหน.... ก่อเกิดกลุ่มเยาวชนแนวร่วม

เสียงเจ็ดยแจ้ว อธิบายสรรพคุณของยาสมุนไพรในป่าชายเลนของเด็ก รุ่นพี่ ป. 6 ที่ได้เรียนรู้มาจากผู้ใหญ่ในชุมชน พยายามบอกเล่าสู่รุ่นน้อง ป.4 ป.5 ได้รู้จัก เห็นคุณค่า และจดจำ เป็นสิ่งหนึ่งที่เยาวชนในชุมชนบ้านเป็ดในที่กำลังเรียนอยู่ในโรงเรียนบ้านเป็ดในจะต้องเรียนรู้ ผ่านหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน เพื่อจะทำหน้าที่ “มีคัคเทศก้น้อย” คอยให้ความรู้เมื่อมีผู้คนเข้ามาเยี่ยมชมป่าชายเลนของพวกเขา โดยมีโรงเรียนเป็นแกนนำหลักในการทำหน้าที่ฝึกฝนและปลูกฝังให้กับพวกเขาเหล่านี้

ปี พ.ศ. 2548 เมื่อพี่ๆ จากมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งได้เข้ามาจัดค่ายอบรมต่อต้านการดื่มเหล้าและยาเสพติดให้กับเยาวชนในชุมชน การผลักดันให้เยาวชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ที่มีชื่อว่า “กลุ่มรัตนเยาวชน” โดยมีน้องบอย³ เป็นแกนนำจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน จึงเริ่มเกิดขึ้นภายหลังจากกิจกรรมค่ายอบรมสิ้นสุดลง เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนในหมู่บ้านได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ห่างไกลยาเสพติด ภายใต้งานสนับสนุนและดูแลของ อาเตี้ย⁴ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยน้ำขาว กิจกรรมของกลุ่มเกิดขึ้นเพียง 2 ปี กับการจัดค่ายสิ่งแวดล้อมให้กับเยาวชนในตำบลห้วยน้ำขาว และการส่งตัวแทน เข้าร่วมงานสานสัมพันธ์คนกับป่ากับเพื่อนๆ เครือข่ายป่า 6 พื้นที่ ของศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (รีคอฟ) ผ่านบทเพลงคนชายฝั่งในอัลบั้มเยาวชนทอฝัน หลังจากนั้นกลุ่มต้องปิดตัวลงเมื่อแกนนำหลักต้องออกไปเรียนต่ออนุกรมชั้น แต่สมาชิกที่เหลือก็ยังคงเรียนอยู่ในชุมชน

“การสื่อสารให้ชาวบ้านที่ไม่ทราบข้อมูลเข้าร่วมกิจกรรม ความไม่เข้าใจกันเกิดคำถามมากมายจากคนที่ไม่มีโอกาสได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารและไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม” จุดอ่อนและสิ่งที่ขาดหายไปในการขับเคลื่อนงานอนุรักษ์ป่าชายเลนถูกกล่าวถึงในการประชุมประเมินการทำงานของกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเป็ดในร่วมกับรีคอฟ ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2549 ความสดใส การช่างพูดช่างเจรจาตามวัย ทำให้ “เยาวชน” ถูกให้ความสำคัญและได้รับความสนใจอีกครั้งที่จะทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานความเข้าใจ จากวันนั้นน้องมัว⁵ และ น้องอ้อ สองเยาวชน อดีตสมาชิกกลุ่มรัตนเยาวชนจึงได้รับการเชิญจากกลุ่มผู้ใหญ่ให้เข้าร่วมประชุมเรื่อง “กองทุนป่าชายเลน” ร่วมกัน เพื่อเป็นแนวร่วมในการขับเคลื่อนครั้งนี้ จากการพูดคุยประชุมหารือกันทำให้เกิดกิจกรรม “เสียงตามสาย” เพื่อเป็นเครื่องมือที่จะให้เยาวชนได้ช่วยสื่อสารประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจการทำงานอนุรักษ์ป่าชายเลนในชุมชน “ป่าสมหญิง⁶เลยเสนอเสียงตามสายที่ขาดหายไป และอยากให้เยาวชนทำงานต่อ เราก็สนใจอยู่แล้ว ก็เกิดคำถามว่า ทำดีไหม ถ้าจะทำ

³นายคมสัน ปุยขาว แกนนำกลุ่มรัตนเยาวชน

⁴นายบุญยง สิงห์พันธ์ สมาชิกอบต.ห้วยน้ำขาว กรรมการกลุ่มอนุรักษ์ฯ และที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน

⁵นายอภิวัฒน์ พิมพ์อุบล สมาชิกผู้ร่วมก่อตั้งกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน

⁶นางสาวสมหญิง สุนทรวงษ์ ผู้ประสานงานแผนงานประเทศไทย, รีคอฟ

ต้องหาแนวร่วม เราสนใจเลยพากันไปชักชวนเพื่อนๆ น้องๆ เข้ามาเป็นสมาชิกเพิ่มได้อีก 3 คน” อ้อ บอกเล่าถึงจุดเริ่มต้นของการรวมกลุ่มเยาวชนที่กำลังจะเกิดขึ้นอีกครั้ง เมื่อได้แนวร่วมเพิ่มขึ้นอย่าง ทราย, ปุ่ม⁷ และ บิว⁸ จำนวนคนที่มีน้อยไม่ได้เป็นปัญหาของการเตรียมงาน เยาวชนทั้ง 5 คนจึงเริ่มมีการประชุมร่วมกัน วางแผนการทำงาน และแบ่งบทบาทหน้าที่ โดยมี อาเตี้ย สมาชิก อบต. ในขณะนั้น ซึ่งเป็นคนพูดเก่ง เป็นพิธีกรในเวทีต่างๆ และเคยรับผิดชอบดูแลจัดการเสียงตามสายในชุมชนมาก่อน

ได้เข้ามาช่วยสอนวิธีการใช้เครื่องเสียงและเทคนิคการพูดให้กับเยาวชนรวมทั้งพี่อ้อ⁹ เจ้าหน้าที่จากกรีนคอฟ เป็นวิทยากรถ่ายทอดกระบวนการวางแผนและการทำงานให้กับเยาวชนและเป็นพี่เลี้ยงมาช่วยสอนงานจนกลุ่มเยาวชนเริ่มเป็นงาน “ตอนแรกก็เก้เก๋กั๊งกันคะ ไม่มีใครกล้าพูด ทำไปเรื่อยๆ ฝึกไปเรื่อยๆ ทุกเสาร์-อาทิตย์ เวลา 17.00-18.00 น. มันก็ค่อยๆ ดีขึ้น เก่งขึ้น” อ้อ บอกเล่าถึงประสบการณ์ครั้งแรกกับการออกอากาศเสียงตามสายในชุมชน

ศาลาเจ้าปู่น้อย ซึ่งเป็นศาลาเอนกประสงค์ภายในหมู่บ้าน ได้กลายเป็นสถานที่ทำกิจกรรมของเยาวชน พอได้เวลาบ่าย 4 โมงเย็น พวกเขา ก็จะมารวมตัวกันพูดคุยถึงสิ่งที่ได้รับมอบหมายตามความถนัด น้องทราย หนึ่งในสมาชิกกลุ่มที่ได้ออกไปไหนมาไหนบ่อยๆ ได้ออกไปหลายๆ ที่ มีโอกาสรับรู้ข่าวสารมากมาย รับหน้าที่รับผิดชอบหาข่าวและข้อมูล หรือบางครั้งแหล่งข้อมูลของพวกเขา ก็จะเป็นผู้ใหญ่ ผู้รู้ และแกนนำในชุมชนของพวกเขาเอง เมื่อข้อมูลพร้อมก็เริ่มแบ่งประเด็นแบ่งเรื่องในการอ่าน ซึ่งสมาชิกทุกคนจะได้อ่านข่าวออกอากาศ “เสียงตามสาย” ทั้งข่าวประกาศต่างๆ ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมในชุมชน ป่าชายเลน เกร็ดความรู้ต่างๆ ก็จะถูกบอกเล่าผ่านเยาวชนกลุ่มนี้

เพียง 1 เดือน ของการจัดกิจกรรม “เสียงตามสาย” โดยมีกลุ่มผู้ใหญ่คอยให้กำลังใจและแนะนำติชม “ปรับปรุงตรงนี้นิดนะ ตรงนี้น้อย พวกเราก็ปรับปรุงตามที่เขาบอก” เยาวชนมีทักษะมากขึ้นเริ่มเก่งขึ้น สิ่งที่จะสื่อสารผ่าน “เสียงตามสาย” มีมากขึ้น การชักชวนน้องๆ ในชุมชนที่คอยเฝ้าดูและรับฟังการทำงานของพวกพี่ๆ

ให้มาร่วมทำงานจึงจำเป็นอย่างยิ่งกับการทำงานและการขยายแนวร่วมให้เพิ่มมากขึ้น หลายคนเริ่มสนใจเข้าร่วมกิจกรรมด้วย “การทำงานในกลุ่มไม่ใช่แค่จะเกิดประโยชน์กับชุมชนแต่ยังเกิดประโยชน์กับตัวเองด้วยทำให้กล้าแสดงออกเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เป็นการทำงานในกลุ่มเล็กๆ ทำให้เกิดความสนุกสนาน ทำให้เราเป็นคนกว้างขวางเป็นที่รู้จักของคนในชุมชนและนอกชุมชน” หนึ่งในเหตุผลที่ น้องเบลตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มเยาวชนเมื่อถูกพี่ๆ ชักชวน ซึ่งไม่แตกต่างกับเพื่อนๆ น้องๆ เยาวชนคนอื่นๆ ที่อยู่ในช่วงวัยเดียวกันหรือต่างวัย เยาวชนเหล่านี้ต่างเข้ามารวมกลุ่มกับพี่ๆ ด้วยต้องการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน ได้เที่ยวเล่น มีเพื่อนๆ น้องๆ มากมาย ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ไปไหนด้วยกัน อีกทั้งบางคนได้เห็นพี่ๆ ทำกิจกรรมอย่างสนุกสนานเลยอยากเข้ามาร่วมด้วย จนทำให้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 13 คน ในช่วงกลางปี 2550 จึงได้ตั้งเป็นกลุ่ม “เยาวชนบ้านแปดใน”

เมื่อมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นจากการจัดกิจกรรม “พาน้องท่องป่าเลน” ช่วงปิดเทอมใหญ่ในปี 2551 การวางแผนงานก็ต้องกระชับขึ้น จึงได้มีการเรียกประชุมเยาวชนครั้งใหญ่ในการวางแผนงาน ทำให้เกิดการบริหารงานในระบบ “พี่ดูแลน้อง” ไม่มีใครเป็นประธานกลุ่มเพื่อการทำงานอย่างเข้าใจ แบ่งงานตามความถนัดของแต่ละคน และได้ช่วยกันคิดชื่อกลุ่มเยาวชนกันใหม่เปลี่ยนชื่อกลุ่มมาเป็น “กลุ่มเยาวชนลูกไม้...ป่าเลน” มาจนถึงทุกวันนี้

พาน้องท่องป่าเลน.....เรียนรู้..สัมพัส..เพื่อบอกเล่า...จิตสำนึกรักป่าชายเลน

การผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันอ่าน เพิ่มเนื้อหา แบ่งหน้าที่กัน พี่ๆ อย่างน้องทรายและน้องอ้อก็ผันตัวเองมาเป็นพี่เลี้ยงคอยทำหน้าที่ฝึกฝนทักษะการพูด

⁷นางสาวสุภาพนีย์ แผลมพลับ สมาชิกกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลนรุ่นแรก

⁸นางสาวอมรรรัตน์ คำสม สมาชิกกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลนรุ่นแรก

⁹นายอรุณ พิลานันท์ เจ้าหน้าที่แผนงานสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย, กรีนคอฟ

ให้กับน้องๆ ก่อนออกอากาศเสียงตามสาย “คนในชุมชนดีใจ แต่มีส่วนหนึ่งเขาไม่เห็นความสำคัญ รำคาญ แต่เป็นส่วนน้อยนะ พวกเราไม่ท้อ แต่ถือว่าเราทำสิ่งที่ดีจนเขายอมรับ ตอนแรกๆ ผู้ปกครองก็ไม่ปล่อยให้ลูกเขามาทำกิจกรรมหรอกค่ะ แต่เมื่อได้เห็นว่ามันมีผลดี จึงอนุญาตให้น้องๆ เข้าร่วมกิจกรรมกัน ยังมีคนนอกชุมชนมาเป็นแฟนคลับรายการของพวกเราด้วย เขาเคยได้ยินเสียงตามสายที่พวกเราจัดจะมานั่งรอคอยฟังทุกครั้ง เขายังบอกว่าเขาชอบ ชุมชนเขาไม่เห็นมีอย่างนี้เลยมีสาระดี” น้องอ้อ บอกเล่าถึงผลการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน หลังจากเยาวชนทำกิจกรรมในชุมชน ส่งผลให้เกิดการพูดคุย เกิดความเข้าใจกันของคนในชุมชน โดยเฉพาะแกนนำที่ได้ฟังเสียง “สะท้อนพฤติกรรม ปัญหาของชุมชน” จากเยาวชนผ่านเสียงตามสาย ทั้งการใช้ไฟ การใช้พื้นที่ในชุมชน “เอ๊ะ รัฐบาลบอกให้ทุกคนประหยัดไฟ แต่ทำไมผู้ใหญ่ในชุมชนถึงใช้ไฟเปลือง ไม่ประหยัดเลย” “ทำไมถึงไม่มีการเก็บเศษไม้ไว้เป็นพื้นเหมือนเมื่อก่อน ทำไมคนในชุมชนจึงทำแบบนี้” และการใช้น้ำ “ทำไมปล่อยให้สารเคมีลงสู่ทะเล” เสียงเล็กๆ เจื้อยแจ้วที่สะท้อนให้เห็นความไม่ใส่ใจและไม่เห็นคุณค่าป่าชายเลนของผู้ใหญ่ในชุมชน ทำให้ผู้ใหญ่นำมาขบคิดกัน โดยเฉพาะประเด็นการใช้น้ำของคนในชุมชนทำให้ต้องมีบทพทพทกันยกใหญ่

เมื่อมีสมาชิกเข้ามาร่วมทำกิจกรรมเสียงตามสายมากขึ้น พี่ๆ แกนนำจึงอยากอบรมให้ความรู้กับน้องๆ สมาชิกใหม่ เพื่อให้น้องๆ ได้เรียนรู้เรื่องราววิถีชีวิตของชุมชนและรู้จักทรัพยากรป่าชายเลนของบ้านเบ็ดในมากขึ้น รวมทั้งฝึกฝนทักษะให้น้องสามารถเป็นมัคคุเทศก์น้อยได้ เหมือนเช่นที่ น้องอ้อ น้องมิว และน้องทราย แกนนำรุ่นพี่ที่เคยมีประสบการณ์และได้ผ่านการฝึกฝนให้เป็นมัคคุเทศก์น้อยจากโรงเรียนบ้านเบ็ดใน “สำหรับอ้อ ได้ฝึกฝนจากรุ่นพี่ป.6 มาสอน เมื่อมีคณะมาดูงานก็จะให้รุ่นน้องประกบรุ่นพี่ แต่ก่อนอื่นต้องเรียนรู้สมุนไพรรุ่นพี่” ทำให้พวกเขาได้รู้จักทรัพยากรและชุมชนเป็นอย่างดี เห็นคุณค่าและความสำคัญ แต่ด้วยกิจกรรม “มัคคุเทศก์น้อย” ภายในโรงเรียนบ้านเบ็ดในได้ยุติลงตั้งแต่ปี 2549 เนื่องจากครูอ้อ¹⁰ ผู้รับผิดชอบโครงการต้องย้ายไปเป็นครูที่อื่น ทำให้น้องๆ รุ่นหลังไม่มีโอกาสได้ฝึกฝนทักษะดังกล่าวในขณะที่พวกเขากำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาสำหรับ กิ่งใหญ่¹¹ และ กิ่งหมา แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ ก็เห็นถึงปัญหาในเรื่องความรู้

¹⁰ครูอ้อจรรยาดี อ่อนดิน ผู้จัดกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยให้กับนักเรียนโรงเรียนบ้านเบ็ดใน

ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชายเลนที่เหลื่อมล้ำกันของเยาวชนในชุมชน หากแกนนำต้องออกไปเรียนต่อ ก็เกิดความกังวลว่าเยาวชน รุ่นต่อไปจะไม่มีความรู้และความเข้าใจเรื่องทรัพยากรป่าชายเลน จึงคิดว่าควรจะมีถ่ายทอดความรู้จากรุ่นพี่สู่น้อง และตัวผู้ใหญ่เองก็มึนงงความรู้ที่สามารถถ่ายทอดให้กับเยาวชนได้ อีกทั้งเป้าหมายที่สำคัญอีกประการ คือ การให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกระบวนการอนุรักษ์ ทางกลุ่มอนุรักษ์ฯ จึงได้บรรจุกิจกรรม “พาน้องท่องป่าเลน” ไว้ในแผนการจัดการป่าชายเลนของชุมชน เมื่อความคิดเห็นตรงกันของกลุ่มคนต่างวัยที่มีใจอนุรักษ์ป่าชายเลนเหมือนกัน กิจกรรม “พาน้องท่องป่าเลน” จึงเกิดขึ้น ทำให้เยาวชนๆ มีทักษะในเรื่องการพูด กล้าแสดงออก ทำงานเป็นทีม สามัคคี ด้วยศักยภาพของพวกเขาผู้ใหญ่จึงดึงเยาวชนเข้ามาช่วยงานอนุรักษ์มากขึ้นด้วยการเป็นมัคคุเทศก์น้อยคอยให้ความรู้ร่วมกับกลุ่มอนุรักษ์ฯ เมื่อมีคนมาศึกษาดูงานในชุมชน ในยามที่ผู้ใหญ่ไม่ว่าง หรือกำลังคนไม่เพียงพอที่จะรับแขกที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ก็จะมีมอบหมายให้มัคคุเทศก์น้อยปฏิบัติหน้าที่ การแบ่งบทบาทหน้าที่และการฝึกฝนเรียนรู้ของเยาวชนรุ่นน้องจึงเกิดขึ้น โดยน้องประกบคู่กับพี่ๆ ที่แนะนำพี่พรรณในป่าชายเลนประโยชน์ และข้อมูลเกี่ยวกับป่าชายเลน “เก่งดี ตัวเล็ก มีความสามารถรู้จักที่จะอนุรักษ์ธรรมชาติ” เสียงตอบรับและชื่นชมจากผู้คนที่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งทำให้น้องอ้อ และเพื่อนๆ มีกำลังใจที่จะถ่ายทอดเรื่องราวเหล่านี้ต่อไป “หนูรู้สึกดีใจกับสิ่งที่เราทำ แล้วรู้สึกดี อยากทำงานต่อไปเรื่อยๆ ”

“พาน้องท่องป่าเลน” กิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในช่วงปิดเทอมใหญ่ของเยาวชน โดยการเปิดรับสมัครน้องๆ ป.5-6 ในโรงเรียนบ้านเบ็ดในที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม กลุ่มเยาวชนและผู้ใหญ่ใจดีจากกลุ่มอนุรักษ์ฯ จะพาน้องๆ เข้าไปศึกษาเรียนรู้กันในชุมชนและป่าชายเลน ในช่วงวันหยุดเสาร์และอาทิตย์ เป็นเวลาติดต่อกันเกือบ 1 เดือนที่มีการเรียนรู้และประเมินผลการทำกิจกรรมหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมทุกครั้ง โดยกลุ่มพี่ๆ แกนนำและกลุ่มอนุรักษ์ฯ จะมานั่งกำหนดประเด็นที่น้องๆ จะต้องเรียนรู้ วิทยากรที่มีความรู้ แบ่งหน้าที่กันประสานงานกับผู้ใหญ่ที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติชุมชน นาข้าว อาหารในชุมชน สมุนไพร ป่าชายเลน และกระบวนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนของชุมชนมาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้

¹¹นายอำนาจ ชุมณี กรรมการกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเบ็ดในและที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน

การจัดกิจกรรมจะเน้นความพอเพียงและพึ่งตนเอง การทำงานในรูปแบบการขอความร่วมมือ โดยให้ห้องๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมหิ้วปิ่นโตมาทานอาหารร่วมกัน ซึ่งถือเป็นการสอดแทรกและปลูกฝังการแบ่งปันระหว่างการทำกิจกรรมโดยการกินข้าวร่วมกัน แบ่งกันกินแบ่งกันชิมฝีมือแม่ครัวจากแต่ละบ้าน “พอผู้ใหญ่เห็นพวกเราทำกิจกรรมก็เอาของกินสนับสนุน มาให้ทานกัน” น้องอ้อ บอกเล่าถึงสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อพัฒนาและสอนให้ห้องเป็นมีคฤเทศก์น้อย สามารถสืบทอดเจตนารมณ์ที่ผู้ใหญ่ต้องการผลจากการทำกิจกรรม “พาน้องท่องปาลาเลน” ได้ช่วยสร้างมีคฤเทศก์น้อยในชุมชนแล้วยังทำให้สมาชิกของกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลนมีเพิ่มมากขึ้นด้วยเช่นกัน

การออมเงิน เครื่องมือสู่กองทุน พึ่งตนเอง

หลังจากจบรายการเสียงตามสาย กลุ่มเยาวชนจะมานั่งประชุมหารือกันที่จะช่วยปลูกฝังจิตสำนึกวิถีและวางแผนมรดกในท้องถิ่นให้กับเยาวชนรุ่นต่อไป เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของชุมชน และหาแนวทางที่จะทำกิจกรรมแบบพึ่งตนเอง ในปี พ.ศ. 2552 พี่ป๋อง เจ้าหน้าที่รศคอฟ ผู้เป็นเสมือนพี่เลี้ยงและพี่ชายที่แสนดีของห้องๆ ก็ได้เสนอกิจกรรม “ออมเงิน” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่นำต้นแบบมาจากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ของผู้ใหญ่ในชุมชน ให้พวกเขาลองทำกัน กลุ่มเยาวชนจึงกลับมานั่งประชุมกันอีกครั้งหลังเสร็จสิ้นรายการเสียงตามสายเพื่อหารือกันบนเหตุผลที่ว่า “เราไม่ได้ของบประมาณมาจากไหน แต่ถ้าเรามีเงินออมเพื่อจะได้ทำกิจกรรมอื่นๆ ตามที่อยากทำ อีกรั้วยังได้ฝึกให้ห้องๆ ได้มีวินัย รับผิดชอบ รู้จักอดออม” จึงทำให้พวกเขาตัดสินใจ “ออมเงิน” กันภายในกลุ่ม จึงช่วยกันวางแผนการทำงาน ที่เริ่มต้นด้วยการช่วยกันทำสมุดบัญชีออมเงิน มีการตั้งข้อตกลงในการออมเงิน คือ ห้องๆ ที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาจะต้องออมเงิน ครั้งละ 6 บาท ส่วนพี่ที่กำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาจะต้องออมเงิน ครั้งละ 10 บาท หากสมาชิกทำสมุดหาย ปรับเล่มละ 5 บาท สมุดฉีกขาด ปรับเล่มละ 1 บาท กิจกรรมออมเงินจึงเริ่มเกิดขึ้นทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 12.00-16.00 น. ก่อนที่พวกเขาจะเริ่มภารกิจออกอากาศเสียงตามสาย โดยมี น้องทราย แกนนำรุ่นพี่ทำหน้าที่เป็นเหรียญคอยรับเงินและลงบันทึกในสมุดออมเงินให้ห้องๆ สมาชิกในกลุ่ม เงินที่สมาชิกตัวน้อยนำมาออมนี้ ทุกคนสามารถถอนคืนได้ กลายเป็นเงินออมของเยาวชนเงินออมนี้เป็นเสมือนเงินสำรองของกลุ่มเยาวชนที่มีไว้ให้พวกเขาได้หยิบยืม

ไปใช้ก่อนจะหางบประมาณมาได้ นี่คือ “กองทุน” ของกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน ที่มีเหรียญทำหน้าที่เก็บเงิน ทำบัญชี และเบิกจ่ายเงิน โดยมี อาเหม่ม¹² เหรียญของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์บ้านเป็ดในเข้ามาช่วยดูแลให้คำแนะนำ มีการประชุมตกลงเรื่องการเบิกจ่ายเงินที่เป็นมติร่วมกันของสมาชิกในกลุ่มเยาวชน และมีผู้ใหญ่คอยดูแลเงินกองทุนให้พวกเขา

แม้ว่าเป็นเวลาเกือบ 2 ปี ที่กิจกรรมการออมเงินได้หยุดชะงักลงไปพร้อมกับ “เสียงตามสาย” แต่น้องทราย หนึ่งในแกนนำกลุ่มเยาวชนหวังว่า “ถ้าเสียงตามสายถูกซ่อม พวกเราจะจะได้พบเจอกันเป็นประจำอีกครั้งในวันเสาร์-อาทิตย์ ถึงแม้ว่าทรายกับอ้อจะไม่อยู่ แต่คิดว่าห้องๆ น่าจะทำกันต่อ”

ผู้ใหญ่วัดกองทุนหลักของลูกไม้ป่าเลน

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลนที่ผ่านมา เกิดขึ้นได้ด้วยการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมเพื่อสร้างการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจากกลุ่มอนุรักษ์ฯ ซึ่งมีความห่วงใยต่ออนาคตของเยาวชนรุ่นใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่ออกไปเรียนต่อนอกชุมชน แล้วไม่ได้กลับมาทำอาชีพประมงหรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับป้าชายเลน จึงทำให้ความผูกพันกับป้าชายเลนลดลงไป กลุ่มลูกไม้ป่าเลน จึงเป็นความหวังของ

¹²นางสาวรักชนก หวังน้ำ เหรียญกลุ่มสัจจะออมทรัพย์บ้านเป็ดใน

ผู้ใหญ่ที่จะสืบสานงานอนุรักษ์ต่อไป โดยอยากเห็นเยาวชนมีกิจกรรมที่มร้อยผูกพันกับชุมชน รวมทั้งต้องการให้รุ่นพี่เชื่อมโยงกับรุ่นน้องในชุมชน ทั้งในเรื่องการเรียน ประสบการณ์ และทรัพยากรป่าชายเลนของชุมชน มีรุ่นพี่ที่เป็นพี่เลี้ยง มีกลุ่มอนุรักษ์ คอยเป็นที่ปรึกษา และส่งต่อกิจกรรมให้เยาวชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเปิดโอกาสให้เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์ ด้วยไม่ว่าการไปศึกษาดูงานภายนอก ชุมชน และการรับคณะศึกษาดูงานจากที่ต่างๆ ที่เข้ามาในชุมชนก็ตาม นอกจากนี้ยังคอยกระตุ้นให้กลุ่มลูกไม้ป่าเลนมีแผนการทำงานของกลุ่ม โดยเริ่มในสิ่งที่อยากเปิดโอกาสให้คิดกันเอง เน้นสร้างการเรียนรู้ให้เยาวชน ให้อิสระในการคิดและทำงาน นอกจากนี้ อบต. หวังน้ำขาว ยังให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดรายการเสียงตามสาย รวมทั้งหน่วยงานภายนอก ได้แก่ รีคอฟ และสถาบันการจัดการน้ำเป็นต้น ที่คอยให้ความรู้ พัฒนาทักษะความสามารถ กระบวนการทำงานและการเป็นผู้นำอีกด้วย

การปลูกฝังรากลึกให้รักธรรมชาติและภูมิใจในความเป็นชุมชน รวมถึงการกลับมาสืบทอดงานจากผู้ใหญ่ ทำให้ลูกไม้ป่าเลนหลายต้นกำลังเติบโต ท่ามกลางสังคมที่เปลี่ยนแปลง แต่หัวใจยังรักธรรมชาติและไม่ลืมรากเหง้าของตนเอง “บางที่เราคนเดียวทำอะไรตรงนี้ไม่ได้ ต้องช่วยกัน เคยคิดว่าถ้าเราเรียนจบหาเงินสักก้อนเราจะกลับไปดูแลและพัฒนาชุมชน การเลือกเรียนตรงนี้ หวังว่าจะได้กลับไปทำงานในชุมชน นำความรู้วิชาที่เรียนกลับมาประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิต แม้ที่บ้านทำสวนก็สามารถนำมาทำอาชีพเอาผลผลิตมาสร้างรายได้ นำสิ่งที่มีอยู่ในบ้านในชุมชน ตอนนี้พยายามเก็บเกี่ยวประสบการณ์ไว้เพื่อนำกลับมาพัฒนาบ้านตัวเอง บางทีมีคนถามว่าทำงานอนุรักษ์ตรงนี้ ทำไม่ถึงไม่เรียนด้านสิ่งแวดล้อม ก็คิดนะ บางทีคนที่เรียนสิ่งแวดล้อมก็อาจจะไม่ได้กลับมาทำงานที่บ้าน แต่สิ่งที่เราเรียนมันสามารถนำมาประยุกต์ได้ค่ะ” ความรู้สึกของ น้องอ้อ แกนนำกลุ่มเยาวชนที่กำลังออกไปศึกษาต่อนอกชุมชน

กว่า 4 ปี บทสรุปที่มีเช่บทสุดท้ายของ “ลูกไม้ป่าเลน”

กล้าพูด กล้าแสดงออก มีภาวะผู้นำ มีวินัย รู้จักตนเอง รู้จักชุมชน รู้จักทรัพยากร ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ลดช่องว่างการสื่อสาร เกิดแนวร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร สร้างรายได้เข้าชุมชน... การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมากมายทั้งกับ

ตัวสมาชิกในกลุ่มเอง กลุ่มเยาวชน ชุมชน และทรัพยากร การทำกิจกรรมร่วมกันที่ผ่านมา ทั้งเสียงตามสาย ทัศนศึกษา น้อย พาน้องท่องป่าเลน เก็บขยะ และกองทุนเยาวชน ด้วยความสามารถและบทบาทการมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรป่าชายเลนทำให้เยาวชนได้รับการยอมรับจากชุมชนและสาธารณะมากขึ้น จากการศึกษาบอกเล่าผ่านสื่อสาธารณะ (มดคันไฟ พุ่งแสงตะวัน) และกลุ่มคนที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ณ ชุมชนแห่งนี้

การเติบโตขึ้นของ “ลูกไม้ป่าเลน” เกิดขึ้นด้วยปัจจัยและเงื่อนไข สำคัญ 2 ประการ

ประการแรก คือ การสนับสนุนและหนุนเสริมพวกเขาจากคนในครอบครัว องค์การภายในและองค์การภายนอกชุมชน โดยเฉพาะในเรื่อง ของทักษะ การเรียนรู้ การทำงาน และการปลูกฝังความรักและห่วงใยทรัพยากรในชุมชน ด้วยสายสัมพันธ์อันดีในระบบเครือญาติของชุมชนบ้านเป็ดในส่วนใหญ่เยาวชนก็จะเป็นลูกหลานของแกนนำในการต่อสู้เพื่อให้ยุติการสัมปทานในพื้นที่ป่าชายเลนบ้านเป็ดในการถ่ายทอดเรื่องราวการต่อสู้จึงถูกถ่ายทอดมายังลูกหลานของพวกเขาโดยตรงหรือก็คือสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน เยาวชนจึงซึมซับเรื่องราวการต่อสู้ ความรักและห่วงใยทรัพยากรในชุมชนของผู้ใหญ่ได้จากประวัติศาสตร์ที่ยังคงมีชีวิต อีกทั้งชุมชนยังตระหนักและให้ความสำคัญกับเยาวชนด้วยการจัดสรรงบประมาณจากกองทุนป่าชายเลนบ้านเป็ดใน ในแต่ละปีให้เป็นงบสนับสนุนการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน

และประการสุดท้ายที่สำคัญที่สุดตัวเยาวชนที่มีศักยภาพและพร้อมที่จะพัฒนาขยายงานที่กลุ่มเยาวชนทำ เมื่อมีทักษะความสามารถมากขึ้น จากการซึมซับและได้รับการปลูกฝังจากผู้ใหญ่ในครอบครัวและในชุมชนทำให้เยาวชนมีความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองเป็นต้นทุนตั้งต้นที่ทำให้เยาวชนบ้านเป็ดในอยากมีส่วนร่วมช่วยเหลือกลุ่มผู้ใหญ่ในการดูแลรักษาป่า ประกอบกับการให้โอกาสจากผู้ใหญ่ในการจัดกิจกรรมด้วยตัวเยาวชนเอง เช่น กิจกรรมเสียงตามสาย ทำให้เยาวชนได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะการคิด การพูด การกล้าแสดงออก จนก่อให้เกิดความมั่นใจและภาคภูมิใจในตนเองจึงทำให้เยาวชนแกนนำได้พัฒนาและดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองออกมาใช้ได้อย่างเต็มที่

แรงเสียดทาน....แต่ไม่ก่อ เพื่อการอนุรักษ์ป่าเลน

ถึงแม้ยังขาดความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้าง ด้วยลูกไม้ป่าเลนยังอ่อนวัยจึงขาดการยอมรับผู้ปกครองที่ไม่เห็นความสำคัญของการทำกิจกรรมของพวกเขาและด้วยระบบการศึกษาที่ต้องแข่งขันกันมากขึ้น เพื่อจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยและการเข้าไปศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นทำให้เยาวชนมีเวลาในการทำกิจกรรมน้อยลงหรือต้องห่างไกลจากชุมชนมากขึ้นนั้นยังเป็นปัญหาและอุปสรรคในการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนให้ลดน้อยลง ขาดความต่อเนื่อง หรือเริ่มทำให้พวกเขาค่อยๆ ห่างเหิน และห่างหายจากการทำกิจกรรมร่วมกัน แต่ น้องอ้อ น้องทราย น้องเบล น้องพีช น้องเบส และเพื่อนสมาชิกในกลุ่มเยาวชนยังคงยืนยันและมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมายการทำงานที่เคยร่วมตั้งกันไว้ นั่นคือ การรวมตัวกันของเยาวชนในชุมชนที่ว่างจากการเรียนหรือกิจกรรมต่างๆ ให้มากขึ้น เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของผู้ใหญ่ในการทำงานด้านป่าชายเลนและชุมชน รวมทั้งเยาวชนจะได้เกิดจิตสำนึกในการห่วงหาพันพิพากการป่าชายเลนและชุมชนของตนเอง ที่สำคัญ คือ การเพิ่มศักยภาพของเยาวชนให้กล้าที่จะแสดงออกและการทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ มากขึ้น

“มันเป็นหน้าที่ของหนู และคนในชุมชนทุกคนที่ต้องช่วยกันอนุรักษ์พิพากการป่าชายเลนผืนนี้ เพราะมันเป็นคือหัวใจของพวกเรา” คำพูดที่หนักแน่น จริงจัง และตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะเป็นแนวร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชน น้องทราย แกนนำกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลนกล่าว

ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน

ในการค้นหาปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ จากกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดค่ายและการจัดเวทีเรียนรู้ร่วมของเยาวชน ลูกไม้ป่าเลน

- การสนับสนุนของผู้ใหญ่ใจดีที่คอยให้การสนับสนุนการทำงานของ กลุ่มเยาวชน ทั้งในเรื่องงบประมาณในการทำกิจกรรม โดยกลุ่มอนุรักษ์ฯ จะจัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมของเยาวชนในแต่ละปี และหนุนเสริมการทำงานต่างๆ เมื่อเยาวชนต้องการข้อมูล ความรู้ในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับป่าชายเลนและชุมชน กรรมการกลุ่มอนุรักษ์ฯ ทุกคนถึงว่าเป็นที่ปรึกษาของกลุ่มเยาวชนรวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ฝึกฝนและพัฒนาทักษะของกลุ่มเยาวชน นอกเหนือจากช่วงที่มีการจัดกิจกรรมพาน้องท่องป่าเลนแล้ว เมื่อมีคณะมาศึกษาดูงาน เยาวชนก็จะได้ทำหน้าที่มีคฤเทศก์น้อย

ซึ่งจะมีกลุ่มผู้ใหญ่คณะกรรมการกลุ่มอนุรักษ์ฯ คอยประกบดูแลด้วยหรือหากมีคณะมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ชุมชนบ้านเป็ดใน กรรมการกลุ่มอนุรักษ์ฯ ก็จะชวนเยาวชนมาร่วมด้วยทุกครั้งไปเพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ร่วมกัน การให้โอกาสและความสำคัญกับเยาวชนจึงเป็นการสนับสนุนที่มีค่าต่อกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน

- การถ่ายทอดจากผู้ปกครองและผู้ใกล้ชิดในจิตสำนึกห่วงหาพันและเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่ถูกปลูกฝังมาตั้งแต่เด็กของเยาวชน เนื่องสมาชิกชุมชนบ้านเป็ดในเกือบทุกคนต่างได้ร่วมกันผ่านช่วงเวลาของความยากลำบาก การต่อสู้เพื่อปกป้องดูแลรักษาป่าจนป่าชายเลนบ้านเป็ดในกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้งตราบเท่าทุกวันนี้ การถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปโดยธรรมชาติ การซึมซับ ความภาคภูมิใจจึงก่อเกิดขึ้นกับเยาวชน

- วิถีชีวิตของชุมชนในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีการพึ่งตนเอง ผลักดันให้เกิดการนำมาเป็นแบบ อย่างในการทำกิจกรรม การทำกิจกรรมของกลุ่มสังจะสะสมทรัพย์ซึ่งสามารถลดหนี้สินของคนบ้านเป็ดในลงจน ณ วันนั้นมีเงินหมุนเวียนในกองทุนหลายล้านบาท คือบทพิสูจน์ของการรู้จักออม รู้จักใช้ของกลุ่มผู้ใหญ่ ซึ่งเยาวชนก็ได้เดินรอยตามด้วยการตั้งกองทุนของกลุ่มเยาวชน เพื่อออเงินไว้ใช้ทำกิจกรรมที่เยาวชนอยากทำร่วมกัน เป็นอีกหนึ่งแบบอย่างของการพยายามพึ่งพาตนเองของกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน

- การสนับสนุน หนุนเสริมทักษะ และพัฒนาศักยภาพจากองค์กรภายนอกชุมชน อย่างศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (รีคอฟ) และสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ ที่เข้ามาจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้งเรื่องพิพากการป่า และพิพากการน้ำให้ภัยเยาวชน เป็นต้น

กิจกรรมที่กลุ่ม "ลูกไม้ป่าเลน" ได้ร่วมกันทำเพื่อชุมชนแม้จะดูเป็นเพียงเรื่องเล็กๆ แต่นับเป็นจุดสำคัญในอันที่จะสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พร้อมสร้างภาคีเครือข่ายต่อกันอย่างอุดมการณ์ ดังนั้น ปัญหาจะไม่ซ้ำปัญหาอีกต่อไปถ้าคนในชุมชน ดูแลสมบัติของเราไม่ปล่อยให้ใครมาทำลาย เหมือนเช่นที่เคยเกิดขึ้นในอดีตถึงแม้วันนี้ อ้อ และทราย แกนนำหลัก ไม่สามารถเข้ามาดูแลป่าเลนได้อย่างเต็มที่ แต่พวกเขาก็หวังว่าจะมี "ลูกไม้ป่าเลน บ้านเป็ดใน" รุ่นใหม่ๆ เกิดขึ้นและเข้ามาทำหน้าที่แทนพวกเขา เยาวชนกลุ่มนี้จึงเปรียบเสมือน "ลูกไม้ป่าเลน" ที่พร้อมจะโตเป็นไม้ใหญ่เพื่อให้ร่มเงา เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์นานาพันธุ์และให้กำเนิดลูกไม้รุ่นต่อไป

การเป็นแนวร่วม ลู่...การเปลี่ยนแปลง

นางสาวบุษรา ห่วงน้ำ หรือ “น้องอ้อ” อายุ 20 ปี
กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษาปีที่ 2
สาขาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

“อ้อเองเกิดมาในชุมชนบ้านเป็ดใน อ้อโตมาพร้อมกับมัน ผูกพัน หลายคนถามว่าทำงานอนุรักษ์มานานหรือยัง ตั้งแต่เมื่อไหร่ หนูก็ไม่รู้ว่ามันเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อไหร่ รู้แต่เราอยู่กับมัน ดูแลมัน ช่วยเหลือพ่อแม่ทำกันมาตั้งแต่เด็ก” และตั้งแต่วัยเด็กที่น้องอ้อได้ทำงานอนุรักษ์ร่วมกับพ่อแม่ เห็นพ่อแม่ทำกันมา มันเป็นภาพชินตาที่เห็นมาตั้งแต่เกิด และผูกพันมาแต่เด็กก็ว่าได้ กลายเป็น แรงบันดาลใจและเหตุผล ที่ผลักดันให้น้องอ้อเข้ามาเป็นแนวร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนกับกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเป็ดใน และเป็นแกนนำหลักที่จะชักชวนเพื่อนๆ น้องๆ มาทำกิจกรรมของ “กลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน” ตั้งแต่เธอยังเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)

น้องอ้อ กลายเป็นหนึ่งในแกนนำหลักร่วมกับน้องมิ่งที่ชักชวนเพื่อนๆ น้องๆ เด็กๆ ในชุมชนเข้ามาร่วมกลุ่มทำกิจกรรม เพื่อเป็นแนวร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชน หลังจากที่แกนนำกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนบ้านเป็ดใน และเจ้าหน้าที่จากริคอฟ ชักชวนให้มาร่วมพูดคุยถึงบทบาทของกลุ่มเยาวชนในชุมชนที่จะเข้ามาเป็นแนวร่วมในการแก้ไขปัญหาและลดช่องว่างของการสื่อสารในเรื่องข่าวสารต่างๆ ภายในชุมชน จนทำให้เกิดเป็นกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลนขึ้น อีกทั้งได้รับการฝึกฝนให้เป็นมัคคุเทศก์น้อยจากโรงเรียนตั้งแต่เรียนอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เธอจึงได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นแกนนำมัคคุเทศก์น้อยในชุมชนด้วย ทั้งนี้ น้องอ้อยังได้พูดถึงบทบาทหน้าที่อื่นๆ ของตนเองในกลุ่มเยาวชนว่า “อ้อ เป็นคนพูดเก่ง

เพื่อนเลยให้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ และด้วยตัวเองเป็นที่โต ก็จะเป็นแกนนำกับทนายที่จะคุยเรื่องกิจกรรมกันก่อนที่จะประชุมกับน้องๆ มันก็เหมือนพี่โตจะมานั่งคุยกันก่อนว่าจะทำอะไร ไร่อย่างไร ทำหรือไม่ทำ” ปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่าจะห่างเหินจากชุมชนบ้านเป็ดในเข้าไปศึกษาต่อในรั้วมหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร แต่น้องอ้อยังคงทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงให้กับน้องๆ และเป็นแกนนำหลักที่ทำหน้าที่ประสานงานกับน้องๆ เมื่อกลุ่มเยาวชนต้องเข้าร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายในเวทีต่างๆ

การทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนอาทิเช่นเสียงตามสายพาน้องท่องป่าเลน กองทุนกลุ่มเยาวชน เป็นต้น และการเรียนรู้ในระหว่างการเดินทางไปมีส่วนร่วมทำงานอนุรักษ์ป่าชายเลนของกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเป็ดใน ทั้งการรับแขกที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้กระบวนการจัดการทรัพยากรของชุมชน หรือแม้กระทั่งการติดตามห้อยตามกลุ่มผู้ใหญ่ไปศึกษาดูงานในพื้นที่ต่างๆ ทำให้น้องอ้อได้พบปะผู้คนต่างถิ่น มากหน้าหลายตามีวิถีชีวิตที่แตกต่างหลากหลายวัฒนธรรมและหลากหลายปัญหา และที่สำคัญการได้เรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากร การได้ฝึกฝนและการถ่ายทอดความรู้เรื่องราวของวิถีชีวิตและทรัพยากรภายในชุมชน ทำให้ ณ วันนี้ น้องอ้อ ได้พัฒนาตัวเองและมีทักษะทั้งในด้านการพูด กล้าแสดงออก มีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นผู้นำที่มากด้วยความสามารถ เป็นวิทยากรที่สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน พิธีกรดำเนินรายการ และสันทนากการ เป็นต้น นอกจากนี้การได้เข้าร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนยังทำให้น้องอ้อเป็นเยาวชนที่มีจิตอาสา มีความรับผิดชอบ มีน้ำใจต่อผู้คนรอบข้าง ทุกครั้งเมื่อมีโอกาสได้กลับบ้านอ้อก็มีเคียวร้อซ้าที่จะเข้าไปช่วยแบ่งเบาภาระงานสวนของครอบครัวที่ได้ให้สัญญาไว้ว่าจะต้องกลับมาช่วยเก็บผลไม้ในช่วงปิดเทอมใหญ่ซึ่งตรงกับช่วงเก็บผลไม้มัประจำปี

ในรั้วมหาวิทยาลัย น้องอ้อ ได้เป็นแกนนำหลักในการพาเพื่อนๆ ในวัยเดียวกันจัดกิจกรรม และช่วยงานพี่ๆ ในองค์กรพัฒนาเอกชนที่เคยรู้จัก รวมทั้งได้ถ่ายทอดเรื่องราวของป่าชายเลนบ้านเป็ดในให้กับเพื่อนๆ ในชั้นเรียนที่ไม่เคยรู้จักป่าชายเลนมาก่อนอีกด้วย

ภาพที่น้องอ้อประทับใจในการทำกิจกรรมและเป็นแนวร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนของกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลนมาเกือบ 5 ปี คือ “รอยยิ้มของน้องๆ ทุกครั้งที่ได้ร่วมกันทำกิจกรรม น้องๆ สนุกกับการทำกิจกรรม หัวเราะร่าเริงแจ่มใส” มันบอกถึงความสุขที่ทุกคนได้รับจากการทำกิจกรรม และเธอนั้นยังหวังอีกว่าน้องๆ

เยาวชนในกลุ่มจะกลับมาเข้มแข็งอีกครั้ง “อยากเห็นน้องๆ มารวมกลุ่มกันทำกิจกรรม มีความเข้มแข็งเหมือนเดิม ไม่ใช่เอาเวลาว่างไปเที่ยวเล่นเหมือนที่กำลังเป็นอยู่ในตอนนี้” และหวังว่ากลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลนจะช่วยทำหน้าที่สานต่อเจตนารมณ์ หรืออุดมการณ์ของผู้ใหญ่ในชุมชน

ธัญภรณ์ อินทสุพรรณ หรือ "น้องทราย" วัย 20 ปี
กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษาปีที่ 2
สาขาวิชาชีวแพทยศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาชีวแพทยศาสตรบัณฑิต

การเติบโตท่ามกลางการต่อสู้ และร่วมแรงรวมใจกันของกลุ่มชาวบ้านในชุมชนเพื่อปกป้องผืนป่าชายเลนบ้านเปรี๊ดใน ถือเป็นภาพที่คุ้นเคยของน้องทราย ในวัย 15 ปี ซึ่งได้เห็นเพื่อนๆ เข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมเข้าค่ายเรียนรู้เรื่องป่าชายเลน และช่วยผู้ใหญ่จัดการความเสี่ยงตามสาย แต่เธอยังคงนั่งเล่นและช่วยพ่อแม่ทำงานอยู่ที่บ้าน แต่เมื่อน้องอ้อ เพื่อนวัยเดียวกันเข้ามาชักชวนไปเป็นแนวร่วมในการทำกิจกรรม สาวน้อยผู้นี้ก็ไม่ลังเลที่จะตอบรับคำเชิญของเพื่อน ตั้งแต่นั้นมาน้องทรายกลายเป็นแกนนำหลักอีกคนของกลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลนมาจนถึงปัจจุบัน

หลังจากถูกชักชวนให้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมเสี่ยงตามสายกับเพื่อนๆ น้องทรายก็ได้รับบทบาทหน้าที่ในการค้นหาข่าว และข้อมูลที่จะนำมาออกอากาศบอกเล่าผ่านเสียงตามสายในชุมชนบ้านเปรี๊ดใน และเป็นแกนนำหลักที่ช่วยกันชักชวนน้องๆ ให้เข้ามารวมกลุ่มทำกิจกรรม ประสานงานกับกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ก่อนจะมาแบ่งงานให้น้องๆ ช่วยกันรับผิดชอบ รวมทั้งการชักชวนสมาชิกในกลุ่มพูดคุยถึงแนวทางการจัดทำกองทุนของกลุ่มเยาวชน น้องทรายและเพื่อนได้ชักชวนน้องๆ ออกเงินอาทิตย์ละครั้ง เพื่อเก็บไว้เป็นกองทุนสำหรับทำกิจกรรมของกลุ่ม

เมื่อกองทุนเกิดขึ้นน้องทรายจึงมีบทบาทหน้าที่เพิ่ม เธอได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นเหรัญญิกและทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของกลุ่ม ด้วยมีบุคลิกที่รอบคอบ ละเอียดถี่ถ้วน นอกจากนี้สาวน้อยคนนี่ยังถูกฝึกฝนและได้รับการถ่ายทอดเรื่องราวของป่าชายเลนบ้านเปรี๊ดใน เพื่อทำหน้าที่เป็น “มัคคุเทศก์น้อย” ให้กับชุมชนและกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเปรี๊ดในที่คอยให้ความรู้กับผู้มาเยี่ยมชม

น้องทราย มักถูกน้องๆ ในกลุ่มเยาวชนเรียกไปช่วยเป็นตัวกลางในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มอยู่เสมอ ด้วยเป็นแกนนำรุ่นแรก และมีวัยที่โตกว่า มีความอ่อนหวาน มีเหตุผล และเป็นที่รักของน้องๆ ทุกคนในกลุ่มจึงยอมรับและรับฟังสิ่งที่ทรายพูด และด้วยวัยที่เติบโตขึ้นสาวน้อยผู้นี้ต้องห่างไกลจากชุมชนออกไปเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งน้องทรายก็พยายามจะกลับมาบ้านในทุกวันเสาร์-อาทิตย์ที่มีโอกาส ถึงแม้ว่า ณ วันนี้ น้องทราย ต้องออกไปใช้ชีวิตส่วนใหญ่ภายนอกชุมชน ทำให้มีเวลาในการทำกิจกรรมกับน้องๆ ในกลุ่มเยาวชนลดน้อยลง แต่น้องทรายก็ยังทำหน้าที่ที่เลี้ยง คอยชักชวนน้องๆ มานั่งพูดคุยถึงกิจกรรมที่จะขับเคลื่อนกัน และเริ่มผลักดันให้น้องๆ แกนนำรุ่นต่อมาได้เข้ามารับบทบาทหน้าที่ที่แกนนำกลุ่มและขับเคลื่อนงานต่อจากแกนนำรุ่น 1 โดยเปิดโอกาสให้น้องๆ แกนนำรุ่นใหม่ได้ประสานงาน คิดและจัดกิจกรรมด้วยตัวเองและสำหรับตัวเองก็จะคอยทำหน้าที่ให้คำปรึกษา หรือให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้กับน้องๆ ชวนน้องๆ มาทำกิจกรรมบ้างเมื่อมีโอกาสได้กลับมาบ้าน

การร่วมทำกิจกรรมของทรายกับเพื่อนๆ น้องๆ ในกลุ่มเยาวชน ตั้งแต่เธอยังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 นั้น มิใช่จะเกิดประโยชน์และส่งผลต่อชุมชนและทรัพยากรป่าชายเลนที่เธอรักเท่านั้น แต่มันยังทำให้น้องทรายพัฒนาตนเองในหลายๆ ด้านทั้งการพูด การคิด การวางแผนการทำงาน การแก้ปัญหา น้องทรายบอกเล่าถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเธอว่า “จากที่ทรายเป็นคนไม่กล้าแสดงออก ไม่กล้าพูดหน้าห้อง พอได้พบปะคนหลากหลายทุกคนโต คนแปลกหน้า ก็กล้าพูดมากขึ้น ได้เรียนรู้ชุมชนของตัวเอง” และยังได้เรียนรู้เรื่องต่างๆ มากมาย เช่น การจัดการพื้นที่ป่า “จากที่ไม่รู้ก็รู้ว่ามีการขบวนการอย่างไร ทำอย่างไร เพื่ออะไร ป่าประสบปัญหาอะไรบ้าง” สิ่งเหล่านี้ที่เกิดขึ้นทรายได้นำมาใช้ในวางแผนชีวิต การเรียนของเธอเอง “จากวันๆ ไม่มีอะไรมาก เมื่อได้เรียนรู้ ก็เริ่มมีการวางแผนว่าจะทำอะไร เพื่ออะไร มีวัตถุประสงค์อะไร เริ่มวางแผน ก็สำเร็จ ต้องอ่าน

หนังสือ ต้องเตรียมสอบนะ” อีกทั้งการได้รู้จักเพื่อนๆ และคนรอบข้างที่สนิทสนมกันมากขึ้นก่อให้เกิดแรงผลักดันในการเรียนที่ต้องขยันมากขึ้น มีการช่วยเหลือกัน “ติวหนังสือกัน” ส่งผลให้การเรียนของน้องทรายดีขึ้น นอกจากนี้การทำกิจกรรม “มัดคุเทศก์น้อย” ที่คอยแนะนำทรัพยากรป่าให้กับผู้คนที่เข้ามาเยี่ยมชมชุมชนรู้จัก เป็นหนึ่งความสามารถพิเศษที่เธอคิดว่ามันทำให้เธอได้รับคัดเลือกให้เข้าเรียนต่อในสาขาพยาบาล “ตอนสอบสัมภาษณ์ เขากถามทรายว่ามีความสามารถพิเศษอะไร ทรายนึกอะไรไม่ออก แต่นึกถึงกิจกรรมที่เคยทำกันในกลุ่มเยาวชน เลยเล่าให้เขาฟังว่าทรายเป็นมัดคุเทศก์น้อยของชุมชนบ้านเป็ดใน ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราว และแนะนำทรัพยากรป่าชายเลนในชุมชนบ้านเป็ดใน คือ ช่วยพวกกุงๆ ที่เป็นแกนนำกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเป็ดในอธิบายเรื่องราวตอบคำถามที่คนสงสัย” น้องทรายบอกเล่าด้วยความรู้สึกภาคภูมิใจกับความสามารถพิเศษของเธอ

ณ วันนี้จากการได้ร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนของทราย มันได้หล่อหลอม และปลูกฝังความรักและความห่วงใยต่อทรัพยากรและชุมชนที่ตนเกิดและเติบโตมา น้องทรายจึงหวังว่าอนาคตหลังจากเธอเรียนจบเธอคงได้กลับมาและมีโอกาสได้สานต่องานอนุรักษ์ป่าชายเลนและพัฒนาชุมชนของตน “ทรายเลือกเรียนต่อไว้ 2 อาชีพ คือ ครู ด้วยเหตุผลว่าอยากกลับมาสอนที่โรงเรียนบ้านเป็ดใน และพยาบาล ที่จะทำตามความฝันของปู่ที่อยากให้ทรายรับราชการ ซึ่งอย่างไรก็ตามทั้ง 2 อาชีพก็ทำให้ได้มาอยู่บ้าน เรียนจบก็กลับมาอยู่บ้าน บางคนถึงแม้เขาทำงานนอกชุมชน เขาก็ยังกลับมาช่วยงานหมู่บ้านได้ เราก็น่าจะกลับมาช่วยชุมชนได้ และก็น่าจะมีโอกาสมากกว่าไปทำงานต่างจังหวัด” น้องทรายได้เลือกเรียนต่อพยาบาล ซึ่งจะทำให้เธอได้ทำฝันของปู่และฝันที่จะกลับมาอยู่ในชุมชนให้เป็นจริง และด้วยการได้รับทุนจากวิทยาลัยการพยาบาลพระปกเกล้าซึ่งจะได้กลับมาใช้ทุนที่โรงพยาบาลประจำจังหวัดตราดฝันที่เป็นจริงจึงอยู่ไม่ไกลเกินเอื้อมแล้ว ทั้งนี้น้องทรายยังอยากเห็นอนาคตกลุ่มเยาวชนที่จะทำงานสานต่อและช่วยเหลืองานของกลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลนบ้านเป็ดในและชุมชน “อยากให้น้องเข้มแข็งเหมือนกลุ่มอื่นๆ อยากให้น้องเป็นแบบนั้นบ้าง” เธอจึงมองหาแนวทางที่จะจัดกิจกรรมให้น้องได้รวมตัวกัน ได้มีโอกาสพูดคุยกันมากขึ้น ทำให้กลุ่มเยาวชนสามารถทำกิจกรรมได้ต่อเนื่อง

เอ็กกริมคลอ...รวมกลุ่มร่วมดูแลรักษา ปากคลองน้ำเขียว

กลุ่มเยาวชนค.ต้นน้ำ จังหวัดตราด

“ค.ต้นน้ำ” ชื่อที่ผู้ใหญ่ในชุมชนขนานนาม เรียกขานกลุ่มเยาวชนที่กำลังทำกิจกรรมฟื้นฟูสร้างความสะอาดให้คลอง เพื่อย้ำเตือนให้เด็กๆ ในชุมชนได้ภาคภูมิใจในถิ่นฐานของตัวเอง และตระหนักถึงภาระหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อดูแล “คลองน้ำเขียว” สายน้ำที่มีคุณค่า มีเรื่องราว และประวัติศาสตร์ที่สำคัญของชุมชน

กลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำ เป็นกลุ่มเด็กๆ ในชุมชนบ้านท้ายเขาและบ้านน้ำเขียวที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน ด้วยวัยตั้งแต่ 6-18 ปี ร่วมฟื้นฟูความสะอาดให้กับคลองน้ำเขียว ด้วยกระบวนการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุและค้นหา สาเหตุที่แท้จริงให้ประจักษ์ แล้วขยับสู่การแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ทั้งการเก็บขยะ การรณรงค์ปลูกจิตสำนึก การบำบัดน้ำ และการคัดแยกขยะ กับ “โครงการธนาคารขยะ” และการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากภายนอกเข้ามาพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน อีกทั้งคอยเป็นแนวร่วมทั้งการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรมกับบทบาทมัคคุเทศก์น้อย และการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลนไปกับกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนไปพร้อมกับการพัฒนาทักษะความสามารถ

กระบวนการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชน จึงเป็นการขับเคลื่อนกิจกรรม โดยมีโครงสร้างที่มีผู้ใหญ่ใจดี ป้าเยาวภา เป็นประธานกลุ่ม พี่แอน เป็นรองประธาน และเยาวชนเป็นสมาชิกกลุ่ม ด้วยเพราะกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นของกลุ่มเยาวชน เกิดจากความคิดของผู้ใหญ่ทั้ง ป้าเยาวภา พี่แอน และเทศบาลตำบลน้ำเขียว ส่งผลให้กิจกรรมต่างๆ จะเกิดขึ้นด้วยการขับเคลื่อนของผู้ใหญ่หรือพี่เลี้ยงเป็นหลัก กลุ่มเยาวชนจึงเป็นเสมือนกองกำลังหนุนเสริม อีกทั้งด้วยแกนนำหลักอย่างน้องฟาไลมา¹ และน้องฮา² ที่เริ่มจะมีทักษะความเป็นผู้นำ กล้าคิด กล้าตัดสินใจ พอจะนำทีมเยาวชนขับเคลื่อนงานกันเองได้ แต่ไม่มีเวลาที่จะรับบทบาททำหน้าที่ตรงนี้ได้อย่างเต็มที่ ด้วยต้องใช้เวลาร่างส่วนใหญ่นำไปกับการเรียน เพื่อเตรียมตัวที่จะเข้าไปเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย ในขณะที่สมาชิกคนอื่นๆ ยังขาดความมั่นใจในการคิดและตัดสินใจที่จะชักชวนกันทำกิจกรรม หลายคนอยู่ระหว่างเรียนรู้และพัฒนาทักษะตัวเองขึ้นเป็นผู้นำ นั่นคือ การทำกิจกรรมจึงเป็นไปในลักษณะ “ผู้ใหญ่คิดเด็กตาม”

ณ วันนี้ เยาวชน เหล่านี้ มีสมาชิกกว่า 40 คน มีการเติบโตจากการร่วมทำกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในช่วงสองปีแรก แล้วก้าวสู่การพัฒนาทักษะต่างๆ มากมาย ทั้งมีคัคเทศก์ การพูด กล้าแสดงออก ภาวะผู้นำ และเสริมสร้างการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมและออกไปศึกษาดูงานภายนอกชุมชนในช่วงสองปีต่อมา และขยับสู่การเปิดพื้นที่สู่สาธารณะ นำเสนอผลงานตามงานประชุมต่างๆ และขยายผลการขับเคลื่อนกิจกรรมจากการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุสู่การหาทางออกกับการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ เมื่อการเติบโตเริ่มย่างเข้าปลายปีที่ 4

ตระหนักคุณค่า “ทรัพยากรท้องถิ่น”...สร้างชุมชนเข้มแข็ง...

สร้างอนาคตให้ลูกหลาน

หมู่บ้านเล็กๆ ริมทะเล มีบ้านเรือนทั้งขนาดเล็กและขนาดกลาง มัสยิด วัด สร้างเลาะเลียบบไปตามริมคลอง เรือประมงพื้นบ้านจอดเรียงรายอยู่ในลำคลอง ใกล้ปากอ่าว นั่นคือ วิถีชีวิตชุมชนริมน้ำของ “บ้านท้ายเขา” เป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ “ชุมชน 2 ศาสนา (ไทยพุทธและมุสลิม)” ที่อยู่ร่วมกันอย่างรักใคร่ สงบสุข และ

เป็นชุมชนเก่าแก่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 200 ปี ที่มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวมุสลิมตั้งแต่สมัยราชการที่ 3

ปัจจุบัน ชุมชนบ้านท้ายเขา เป็นหนึ่งใน 4 หมู่บ้านของตำบลน้ำเขียว อำเภอแหลมงอบ จังหวัดตราด มีคลอง น้ำเขียวไหลผ่านกลางชุมชนและผืนป่าชายเลนที่ชุมชนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องปลูกฟื้นฟูขึ้นจนมีสภาพที่สมบูรณ์ ก่อนไหลลงสู่อ่าวไทย ทำให้วิถีชีวิตของชุมชนผูกพันอยู่กับ “คลองน้ำเขียว” มาตั้งแต่อดีตและด้วยเป็นชุมชนชายฝั่ง ที่นี้จึงมีความสมบูรณ์ของทรัพยากรชายฝั่งอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะป่าชายเลน ที่คนในชุมชนได้รับประโยชน์โดยตรงจากป่าและทรัพยากรชายฝั่ง ทั้งเป็นแหล่งจับสัตว์น้ำ เพื่อนำมาเป็นอาหารและสร้างรายได้เลี้ยงครอบครัวเป็นวัสดุ (ตัดไม้) ซ่อมแซมบ้านเรือน อีกทั้งยังกลายเป็นจุดเด่นทางการท่องเที่ยวของชุมชนแห่งนี้อีกด้วย

ป่าชายเลนบ้านท้ายเขาอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าท่าตะเภา-ป่าน้ำเขียว ในอดีตจากการทำสัมปทานตัดไม้ และการใช้สอยของคนในชุมชน ทั้งเพื่อทำไม้ฟืนเผาถ่าน และการตัดไม้สร้างบ้าน ส่งผลให้พื้นที่ป่าชายเลนรอบชุมชนแห่งนี้เสื่อมโทรมลง หลังจากการสัมปทานหมดไปจากพื้นที่ สถานที่พัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 (ตราด) จึงเข้ามามีบทบาทหลักในการจัดการป่าชายเลนในพื้นที่ทั้งป้องกันการลักลอบตัดไม้และดำเนินการฟื้นฟูป่า ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 จึงเกิดความร่วมมือระหว่างสถานีป่าชายเลนฯ เทศบาลตำบลน้ำเขียว และชุมชนจัดตั้งศูนย์ศึกษาธรรมชาติระบบนิเวศ ป่าชายเลนขึ้นใกล้ๆ กับชุมชน และเริ่มมีการปลูกป่าชายเลนร่วมกันในบริเวณที่เป็นพื้นที่ว่างและเสื่อมโทรมเป็นประจำทุกปี ถึงแม้แนวทางการจัดการป่าชายเลนของชุมชนท้ายเขาในช่วงที่ผ่านมาเน้นการปลูกฟื้นฟู จากเดิมที่มีเทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการชุมชนทำหน้าที่เป็นผู้นำและประสานงานเกี่ยวกับกิจกรรมด้านการจัดการป่าชายเลน ปัจจุบันชุมชนได้ตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนขึ้น เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและร่วมดำเนินงานกับหน่วยงานต่างๆ และได้มีการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” เพื่อสร้างให้คนในชุมชนมีความเข้มแข็ง พร้อมทั้งตระหนักในทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน รวมทั้งภาคภูมิใจในประเพณี วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตของตนเองจากเทศบาลตำบลน้ำเขียว โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ การเดินชมวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตของ ชุมชน 2 ศาสนา การเดินชมป่าชายเลน การนั่งเรือเล็กชม

¹นางสาวอลิตา ไสมานนท์ แกนนำ กลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำ

²นายชาคริสต์ วิริญโท แกนนำ กลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำ

ธรรมชาติ การแนะนำการท่องเที่ยวโดยมัคคุเทศก์ท้องถิ่น การพักโฮมสเตย์ และการร่วมทำกิจกรรมกับคนในชุมชน เช่น การปลูกป่าชายเลน จับสัตว์น้ำในลำคลอง และหน้าทะเล อีกทั้งการสนับสนุนบทบาทเยาวชนในการดำเนินกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย อาทิเช่น การเก็บขยะ รณรงค์เรื่องการคัดแยกขยะ ฟืนฟูความสะอาดให้กับลำคลอง เป็นต้น

นั่นคือ การจัดตั้งศูนย์ศึกษาธรรมชาติระบบนิเวศป่าชายเลน การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” และการปลูกป่าฟืนฟูป่าชายเลน จึงเป็นแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนให้มีศักยภาพสามารถใช้เป็นที่เรียนรู้ แหล่งศึกษาวิจัยของเยาวชนและประชาชน และเพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษาและชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟืนฟูทรัพยากรชายฝั่ง เพื่อให้พื้นที่ป่าชายเลนมีสภาพที่อุดมสมบูรณ์ และทำหน้าที่ของมันต่อไป และที่สำคัญยิ่ง คือ การสร้างความตระหนักให้รู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่น และวิถีชีวิตวัฒนธรรมดั้งเดิม และวิถีความผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติของคนในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่

รวมกลุ่มรักเขาลอง...สานต่อแนวคิด...ก่อกำเนิด “เยาวชน ค. ต้นน้ำ”

ภาพอดีตที่เยาวชนหลายคนได้พบเห็นขยะมากมายล่องลอยอยู่ในคลองน้ำเขียว น้ำในคลองหน้าบ้านสกปรก “ไม่อยากให้ใครมาว่าบ้านเกิดของเรามีคลองที่สกปรก และด้วยตอนเด็กๆ ผมเป็นคนชอบเล่นน้ำคลอง พอมีน้องสาว ก็อยากให้น้องเล่นน้ำที่สะอาด นอกจากนี้ตาของผมนั่งเป็นชาวประมง เมื่อน้ำสกปรกปลาที่จับได้ก็น้อยลง จึงอยาก ช่วย ให้ตาจับได้ปลามากขึ้น” และจากความสนใจและการเรียนรู้จากห้องเรียนเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม จึงมีความคาดหวังที่อยากให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกมากขึ้น นอกจากนี้เยาวชนอีกหลายคนที่ได้เห็นเพื่อนๆ เข้ามาร่วมช่วยผู้ใหญ่ทำกิจกรรมเก็บขยะก็คิดอยากจะช่วย เพราะเห็นว่า “มันสนุก ได้เล่นน้ำ ได้รู้จักเพื่อนใหม่ และยังได้ ช่วย ชุมชนอีกด้วย” แรงจูงใจเหล่านี้ได้ชักนำเด็กๆ ในชุมชนเข้าสู่การรวมกลุ่มกับเพื่อนๆ เพื่อดูแลรักษาทรัพยากรของชุมชน และด้วยอยากใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ทำให้พวกเขาเหล่านั้นเข้าร่วมกิจกรรมโดยมิได้ลังเลใจเลยแม้แต่น้อย “เราคิดว่าวันหนึ่งลำคลองในหมู่บ้านอาจจะดีขึ้น และอาจเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดีเด่นได้ด้วย”

การรวมตัวเป็นกลุ่มเล็กๆ เกิดขึ้น หลังจาก ป้าเยาวภา³ ได้ออกไปศึกษาดูงานในหมู่บ้านอื่นที่อยู่ในจังหวัดตราด ได้พบเห็นขยะมากมายในหมู่บ้านแห่งนั้น ซึ่งมีสภาพไม่แตกต่างจากบ้านท้ายเขาและบ้านน้ำเขียว จึงกลับมาลงมือปฏิบัติการเก็บขยะในชุมชน “ป่าก็ตัดของป่าไปคนเดียว ตอนแรกๆ ไม่มีใครช่วยหรอก” นั่งเรือเก็บบ้าง เดินเก็บตามสะพานบ้าง เพราะหวังอยากให้ลำคลองใสสะอาดเหมือนอดีตครั้งเก่าก่อนสมัยป่าเยาวภาวัยเยาว์วัย “เมื่อก่อนบรรพบุรุษเคยบอกเล่าว่า คลองน้ำเขียวเหี่ยวขาดตกลงไป ก็จะมีมองเห็นสามารถลงไปเก็บได้ แต่ตอนนี้บ้านเรือน เยอะขึ้น การจัดการก็ยากขึ้น เราสามารถทำได้เพียงการเก็บขยะ” จึงเริ่มต้นทำคนเดียว กลายมาเป็นชักชวนเพื่อนสนิท เด็กๆ ในชุมชนเห็น หลายคนชวนอาสาเข้ามาช่วยเก็บขยะกับป้าเยาวภา “เดี่ยว หนูช่วย” เสียงแจ๊วแจ๊วของน้องฮันที่รีบวิ่งเข้าไปช่วยเก็บขยะ สมาชิกเด็กๆ ที่เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากหนึ่งเป็นสอง จากสองเป็นสาม ด้วยเห็นเพื่อนทำก็สนุกอยากทำบ้าง นั่นคือ “การลงมือปฏิบัติการให้เห็นจากผู้ใหญ่ ผลักดันให้เกิดการปฏิบัติตามของเยาวชน” เมื่อเริ่มมีเด็กๆ เข้าร่วมทำกิจกรรมมากขึ้น เห็นความสนุกสนานของเด็กๆ ระหว่างทำกิจกรรมไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย และมองว่าพลังของเยาวชนน่าจะช่วยกันรักษาคลองให้สะอาดได้ ป้าเยาวภา พี่⁴ น้องฮัน⁵ น้องฮา และน้องซอนญา จึงเริ่มชักชวนเด็กในชุมชนแบบ “ปากต่อปาก” เพื่อให้เยาวชนที่สนใจเข้าร่วมกลุ่ม ได้สมาชิกเยาวชนในหมู่บ้านท้ายเขากว่า 10 คน ในปี พ.ศ. 2550 จึงได้จัดตั้ง “กลุ่มเยาวชน ค. ต้นน้ำ” ซึ่งใช้

นางสาวเยาวภา ภูมิมาโนช สมาชิกเทศบาลตำบลน้ำเขียว ที่เลี้ยงผู้ก่อตั้งกลุ่มเยาวชน ค. ต้นน้ำ
นางจรรจรวิภา ถนอมวงษ์ ชาวบ้านในชุมชนบ้านท้ายเขา
*ด.ญ. นิสาลล วิริญโท มัคคุเทศก์น้อย สมาชิกกลุ่มเยาวชน ค. ต้นน้ำ

ชื่อเดียวกับกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนที่รวมกลุ่มกันทำงานขับเคลื่อนการฟื้นฟูป่าชายเลน มาก่อน ด้วยเพราะป่าเยวภาและเยวชนรู้สึกว่พวกเขาที่มีถิ่นอาศัยมีบ้านเรือน อยู่บริเวณลำคลองที่รับน้ำต่อจากต้นน้ำเขาแดงโดยตรงก่อนไหลลงสู่ทะเลอ่าวไทย เพื่อช่วยกัน อนุรักษ์และดูแลคลองน้ำเขียวให้สะอาด ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 เยวชน จากบ้านน้ำเขียวที่อยู่ติดกัน 2-3 คน ได้เข้ามาร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ด้วยการชักชวน จากพี่แอน ปัจจุบันนี้ กลุ่มเยวชน ค.ต้นน้ำ จึงมีสมาชิกที่มาทั้งจากบ้านท้าย เขาและ บ้านน้ำเขียว ร่วมขับเคลื่อนทำกิจกรรมรักษาคลองน้ำเขียวด้วยกัน

ร่วมแก้ปัญหา...ปลูกจิตสำนึก...ร่วมหาทางออก...รักษาคลอง

“เด็ก ๆ พวกกันลอยคอปนกับขยะ ช่วยกันเก็บขยะ อย่างสนุกสนานทั้งบนบก และในคลองน้ำเขียว” ภาพที่คนในชุมชนเห็นกันจนชินตา เกือบ 5 ปี กับกิจกรรม ทำความสะอาดคลองของกลุ่มเยวชน ค.ต้นน้ำ

การเก็บขยะ เป็นกิจกรรมเดียวของกลุ่มเยวชน ที่เกิดขึ้นในช่วงปีแรก เพื่อ แก้ปัญหาขยะที่มีอยู่ในคลองน้ำ เขียวและชุมชน โดยยังคงมีป่าเยวภา น้ำเจียม และพี่แอน นำทีมรวมพลเยวชนในกลุ่มและเด็ก ๆ ในชุมชนที่สนใจทำกิจกรรมเก็บ ขยะเป็นประจำทุกบ่ายวันเสาร์และอาทิตย์ โดยขอยืมเรือจากลุง ป้า น้ำ อา ที่ไม่ได้ ออกไปทำประมง และสวิงตามบ้านที่ให้ขอยืมมาใช้ในการเก็บขยะ แต่กิจกรรม อาจจะไม่เกิดขึ้นตามกำหนด หากฝนตกหนัก หรือน้ำในลำ คลองเขียวกราก ซึ่งการรวมตัวกันเก็บขยะในช่วงแรกๆ จะใช้วิธีการแจ้งข่าวนัดหมายปากต่อปาก จากป่าเยวภากระจายสู่น้องฮาและน้องฮันและกระจายสู่เยวชนในละแวกบ้าน ของตัวเอง เมื่อการเก็บขยะ กลายเป็นกิจวัตรประจำอาทิตย์หรือภาระหน้าที่ที่กลุ่ม เยวชนต้องช่วยกันฟื้นฟูความสะอาดให้กับคลองน้ำเขียว การรวมตัวกันจึงเกิด ขึ้นด้วยความคุ้นชิน ทุกคนจะมารวมตัวพร้อมเพรียงกันบริเวณศาลากลางหมู่บ้าน ป่าเยวภา เริ่มแจ้งรายละเอียดงานที่จะต้องทำ แบ่งกลุ่มเพื่อปฏิบัติงาน อาทิเช่น ว่ายน้ำเก็บขยะ เดินเก็บขยะตามลำคลอง พายเรือเก็บขยะ เป็นต้น โดยน้องฮา และเพื่อนๆ ว่ายน้ำด้วยกัน จะทำหน้าที่ชวนน้องๆ แบ่งกลุ่มกันอีกที อุปกรณ์ในการ เก็บขยะ ทั้งสวิง ฉมวก ถุงดำ ถุงมือ ถุงแจกจ่ายให้กับทุกคน การจัดการขยะเกิด ขึ้นหลังจากได้เก็บขึ้นมา ปริมาณขยะที่พวกเขาเก็บได้ในแต่ละครั้ง ประมาณ 2 ลำเรือ จะถูกนำมาคัดแยก น้องฟาติมา ชวนเพื่อนๆ ช่วยกันนำขยะที่ขายได้ไปขาย

ส่วนที่ขายไม่ได้ก็ยกให้กับเทศบาลนำไปจัดการต่อไป รายได้จากการขายขยะเก็บ ไว้เป็นเงินกองกลางในการทำกิจกรรมอื่นๆ ของกลุ่ม เมื่อปริมาณขยะลดน้อยลง จากที่เคยเก็บทุกอาทิตย์ ก็เริ่มห่างขึ้นเรื่อยๆ การนัดรวมพลจะเกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อ เริ่มเห็นขยะมีปริมาณมากขึ้น โดยมีสมาชิกกลุ่มสับเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาเข้าร่วม กิจกรรม 10 คน 20 คน สับเปลี่ยนกันไป ใครว่างก็มาร่วม

เมื่อการทำกิจกรรมของกลุ่มได้ช่วยให้คลองสะอาดขึ้น ชุมชนมีชื่อเสียง ทางด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในปี พ.ศ.2552 ทำให้กลุ่มเยวชนได้มีโอกาสออกไปเรียนรู้และทำกิจกรรมนอกชุมชน อย่างเช่น การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำและ ปลูก ปะการัง บริเวณเกาะหวาย ภายใต้การสนับสนุนจากโครงการสิ่งแวดล้อมที่ติดต่อ ผ่านมาทางเทศบาลตำบลน้ำเขียว เพื่อให้กลุ่มเยวชนเข้าร่วมกิจกรรม ทางเทศบาล ก็จะเข้ามาพูดคุยกับ ป้าเยวภา น้ำเจียม และพี่แอน เมื่อผู้ใหญ่ปรึกษากันแล้ว จึงพูดคุยกับเยวชนเพื่อคัดเลือกหาตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรม“อยากไปกันไหมใครจะ ไปบ้าง” เสียงป่าเยวภาถามความสมัครใจของเยวชน ทุกคนอยากไป ด้วยเยวชน คิดว่าการออกไปทำกิจกรรมข้างนอกครั้งนี้จะทำให้พวกเขาได้เรียนรู้ ได้เพื่อนใหม่ และได้สนุกอีกด้วย กิจกรรมเช่นนี้จะเกิดขึ้นเพื่อให้กลุ่มเยวชนได้ออกไปเรียนรู้ภายนอก ตามแต่โอกาสที่หน่วยงานต่างๆ จะเชื้อเชิญมา ระเบิดจุลินทรีย์ หรือ จุลินทรีย์บอล ที่หลายคนรู้จักกันว่ามันสามารถช่วยฟื้นฟูสภาพน้ำในลำคลองให้กลับมามีอากาศ จึงเป็นกระบวนการบำบัดน้ำ ในคลองน้ำเขียวที่กลุ่มเยวชน และกองสาธารณสุข เทศบาลตำบลน้ำเขียวนำมาใช้ หลังจากที่ได้ไปศึกษาดูงาน ณ เกาะพิทักษ์ น้องฟาติมา และน้องฮา ช่วยกันเขียนโครงการขอรับการสนับสนุนจาก สสส. ภายใต้โครงการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน “พวกเราเสนอที่จะ ทำจุลินทรีย์บอล น้ำหมักจุลินทรีย์”เมื่อเขียนโครงการเสร็จ น้องฟาติมา และน้องฮา จึงนำโครงการมาพูดคุยกับพี่แอน ป้าเยวภา และเทศบาล เพื่อยื่นเสนอ กิจกรรม การทำระเบิดจุลินทรีย์จึงเริ่มต้นขึ้นโดยมีวิทยากรจาก สสส. เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ให้กับเยวชน เมื่อมีความรู้ความเข้าใจดีแล้วพวกเขาก็ลงมือปฏิบัติกันจนได้ก่อน ระเบิดจุลินทรีย์กว่า 20,000 ลูก และน้ำหมักจุลินทรีย์ พร้อมที่จะนำไปทิ้งตาม ลำคลองที่ไหลผ่าน หมู่บ้าน กิจกรรมนี้เกิดขึ้นอีก 2-3 ครั้งในปีถัดมา แต่เน้น การผลิตน้ำจุลินทรีย์ให้มากขึ้น เริ่มมีการทำแจกจ่ายไปยังบ้าน ต้นแบบและครัวเรือน ที่สนใจเพื่อนำไปรดน้ำต้นไม้และเทราดห้องน้ำ การติดตามเฝ้าสังเกตผลงานของ

ตัวเอง 6 เดือนผ่านไปพวกเขาเห็นการเปลี่ยนแปลง “จากน้ำที่เคยขุ่น เริ่มใสขึ้น มีกุ้ง หอย ปู ปลา มากขึ้น” น้องฟาลิมาบอกเล่าถึงเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น

ในปี พ.ศ. 2553 “การรณรงค์” จึงเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่กลุ่มเยาวชนนำมาใช้ในการแก้ปัญหาขยะและปัญหาน้ำเสียในคลองและชุมชน และเพื่อปลูกจิตสำนึกให้กับคนที่ใช้ประโยชน์จากลำคลองน้ำเขียวได้ตระหนักและร่วมดูแลรักษาคลองแห่งนี้ ป้าเยาวภา น้องฮา และน้องฟาลิมา นำทีมกลุ่มเยาวชนช่วยกันถือป้ายเดินรณรงค์เรื่องการไม่ทิ้งขยะ การไม่ปล่อยทิ้งน้ำเสียลงสู่คลอง และพายเรือรณรงค์ร่วมวงไปกับประเพณีการแข่งขันพายเรือไม้ไผ่ ประจำปี เพื่อให้ชุมชน 2 ฝั่งคลองได้รับรู้ การตื่นตัวจึงเกิดขึ้นในชุมชน ชาวบ้านหลายคนเริ่มสังเกตเห็นขยะใต้ถุนบ้านตัวเอง “ชาวบ้านนี่ไม่ถึงพอน้ำท่วมถึงขยะไม่มี แต่พอน้ำลดขยะก็กองอยู่ใต้ถุนบ้าน เขากินข้าวแล้ว เขาก็หย่อนทิ้งใต้ถุนบ้าน เมื่อน้ำเกิด (น้ำขึ้น) มากๆ ก็ จะพัดเอาขยะออกมาหมดเลย ลอยกันเป็นแพ” หลายคนเริ่มเข้ามาช่วยหลังจากเห็นเด็กๆ เข้ามาร่วมกันทำกิจกรรมมากขึ้น “พยายามเชิญชวนบ้านที่อยู่ใกล้ริมคลอง มาร่วมด้วย เพื่อให้เขาได้คิด ลูกหลานเราเก็บ ทำไมเราจะต้องทิ้ง” ป้าเยาวภา บอกเล่าถึงการทำงานของเยาวชน หลังจากนั้นในปีเดียวกัน ป้าเยาวภา จึงชักชวน

เยาวชนประเมินผลการทำกิจกรรมรณรงค์ และเพื่อพิสูจน์ให้คนในชุมชนเห็นถึงแหล่งที่มาของขยะและต้นเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการทิ้งขยะของคนในชุมชนเอง อีกทั้งเพื่อเป็นการป้องกันขยะจากบ้านเรือนที่จะถูกพัดพาลงคลอง การทำกิจกรรม “กันขออนดักขยะ” โดยน้องฟาลิมาและพี่แอน ทำหน้าที่เขียนโครงการขอรับการสนับสนุนจาก สสส. ภายใต้โครงการลดโลกร้อน เมื่อได้งบประมาณมา ป้าเยาวภา จึงเริ่มติดต่อให้ผู้ใหญ่ในชุมชนช่วยกันขออนอน หลังจากนั้น ป้าเยาวภา นำพี่ น้องฟาลิมา และน้องฮา นำทีมเด็กลงคลองวางขออนอนกันขยะกันบริเวณ 2 ฝั่งคลองน้ำเขียว การทำกิจกรรมครั้งนี้ป้าเยาวภาได้ขอกองกำลังหนุนเสริมจากพี่ๆ ทีมเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลน้ำเขียวมาเป็นแรงงานหลักในการผูกกันขออนดักจับขยะ เพราะด้วยกองทัพกลุ่มเยาวชนมีแต่พลังกำลังของเด็กไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ “เราอยากดูว่า ถ้ากันขออนไปแล้ว พฤติกรรมคนบ้านเราจะทิ้งขยะอีกหรือเปล่า ถ้าทิ้งขยะก็จะมาติด แต่ถ้าไม่มีขยะมาติดอวนแสดงว่าขยะเหล่านี้ไหลมาตามลำคลอง” ภาพที่ประทับใจตรงหน้า “ขยะติดอวนเต็มไปหมด” ทำให้คนในชุมชนได้รู้ว่าขยะที่ ล่องลอยอยู่ในคลอง แท้จริงแล้วมาจากบ้านเรือนที่ปลูกสร้างอยู่ในชุมชนนี้เองหลายครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ยังขาดจิตสำนึกในการดูแลรักษาความสะอาดยังคงทิ้งขยะลงสู่คลอง อีกทั้งป้าเยาวภาและกลุ่มเยาวชนได้รู้ถึงแหล่งที่มาที่ไปของขยะ และต้นเหตุที่ทำให้น้ำในคลองไม่ใสสะอาด

การหาทางออกของการแก้ปัญหาขยะและการรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนในระยะยาวของกองสาธารณสุข เทศบาลตำบลน้ำเขียว และกลุ่มแกนนำหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชนจึงถูกดึงไปเป็นกองกำลังร่วม ด้วยเพราะที่ผ่านมามีการทำกิจกรรมของพวกเขาทำให้ปัญหาขยะได้รับการแก้ไข ขยะเริ่มลดน้อยลง น้ำในคลองน้ำเขียวใสขึ้น การปล่อยทิ้งน้ำมันและการทิ้งขยะเริ่มลดลง อีกทั้งการพิสูจน์รู้ถึงแหล่งที่มาของขยะจากการกันขออนดักขยะ ทำให้พวกเขาเห็นว่าขยะเกิดขึ้นจากคนในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ที่ทิ้งขยะลงใต้ถุนบ้าน ไม่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง นั่นคือ การขยายผลจากการเก็บขยะ สู่การแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ “การคัดแยกขยะ” เพื่อลดปริมาณขยะจากครัวเรือน การผลักดัน “โครงการ ธนาคารขยะ” จึงเกิดขึ้นในชุมชน ในปี พ.ศ. 2554 โดยเยาวชนมีส่วนร่วมในการทำบัญชี จัดทำสมุดฝาก น้องฟาลิมา และน้องฮา กลายเป็นกำลังสำคัญที่จะเข้าไปร่วมจัดการธนาคารขยะกับกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน น้องฟาลิมา ได้นำทักษะที่เคยทำโครงการขยะในโรงเรียนชั้น

ประณตที่เธอเขียนมา “หนู เคยทำธนาคารขยะในโรงเรียนตอนเรียนอยู่ชั้นประถม” ประสบการณ์ที่นำมาใช้ออกแบบและจัดทำสมุดฝากขยะในครั้งนี้นักกับเพื่อนๆ การฝากจะเป็นรายครัวเรือนหรือบุคคลแล้วแต่ว่าสมาชิกจะเอาขยะมาฝากในรูปแบบไหน การดำเนินกิจกรรมนี้กลุ่มเยาวชนได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบร่วมกับผู้ใหญ่ โดยมีเทศบาลตำบลน้ำเขียวสนับสนุนงบประมาณการดำเนินการ ทั้งการเข้าร่วมประชุมเตรียมโครงการและการเข้ารับ การฝึกอบรม การแบ่งหน้าที่ในการดำเนินงานกันกลุ่มผู้ใหญ่ จะเป็นประธาน รองประธาน ฝ่ายทำบัตร ฝ่ายทำสมุด ฝ่ายเหรียญกษาปณ์ และหน่วย ชั่งน้ำหนัก เยาวชนจะได้รับหน้าที่ทำบัญชีและรับผิดชอบหลักในหน่วยชั่งน้ำหนัก ขยะ บางครั้งถึงแม้ตัวแทนเยาวชนอย่างน้องฟาติมา น้องฮา ติดเรียนไม่สามารถ เข้าร่วมประชุมได้ ผู้ใหญ่ที่เข้าประชุมก็จะกลับมาบอกเล่าความคืบหน้าให้พวกเขาฟัง ทำให้ในวันนี้ โครงการจัดการขยะกำลังเกิดขึ้นที่บ้านของเด็กๆ

ด้วยการรวมพลังของเยาวชน ค.ต้นน้ำ และความตั้งใจที่มุ่งมั่นของเด็กๆ และพี่เลี้ยง อย่างป้าเยาวภา พี่ปู และพี่แอนส่งผลให้ปัจจุบันนี้คลองน้ำเขียวใส สะอาดขึ้น คนหลายคนเริ่มมีจิตสำนึก แม้จะยังมีจำนวนน้อยนิด กลุ่ม เยาวชน ค.ต้นน้ำ ก็ยังคงกลายเป็นกองกำลังสำคัญที่ ป้าเยาวภา นำมาร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ พื้นที่ทรัพยากรป่าชายเลน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายใต้กิจกรรมของกลุ่มอนุรักษ์ ที่ป้าเยาวภาเป็นแกนนำ โดยให้กลุ่มเยาวชนร่วมเป็นกองกำลังช่วยกันปลูกป่าชายเลนและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเป็นประจำทุกปี ในวันนี้ป่าชายเลนผืนนี้เขียวขจีไปด้วย พันธุ์ไม้ป่า ชายเลนที่ช่วยกันปลูกจากมือเล็กๆ ของเด็กในชุมชน

มักคุเทศก์น้อย...เรียนรู้อะไร...เพื่อบอกเล่า...อนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชน

สองเท้าก้าวเดิน มุ่งหน้าไปยังศาลาริมน้ำกลางหมู่บ้าน วังข้าง เดินบ้าง เมื่อถึงเวลานัดหมายที่เหล่ามัคคุเทศก์น้อยจากกลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำ จะต้องลงไป ปฏิบัติภารกิจเป็นไกด์นำเที่ยวให้กับแขกผู้มาเยือน ซึ่งส่วนใหญ่ จะเป็นกลุ่มคณะ ศึกษาดูงานของชุมชนหรือเทศบาลตำบลน้ำเขียว แต่ละครั้งมีจำนวนตั้งแต่ 20-100 คน นั่นคือ การทำหน้าที่บอกเล่าถ่ายทอดเรื่องราวและวิถีชีวิตท้องถิ่น และทรัพยากร ป่าชายเลน ในระหว่างการล่องเรือชมบ้านเรือน ป่าชายเลน วิถีชีวิตริมคลอง ชมการทำประมงพื้นบ้านหรือตกปลาน้ำตื้น และขึ้นฝั่งเดินชมป่าชายเลน เดินสัมผัสวิถีชีวิต ชาวบ้าน ชนม์สัตย์ดีและวัดเก่าแก่ เป็นต้น ที่ทำให้ผู้มาเยือนได้รับรู้และซาบซึ้งใจไป

กับวิถีชีวิตเชิงวัฒนธรรมของชุมชน 2 ศาสนา ทัศนคติของป่าชายเลน และได้เห็น การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

ภายหลังจากนายกเทศบาลตำบลน้ำเขียวได้สนับสนุนการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชน เมื่อผู้ใหญ่จัด กระบวนการท่องเที่ยวที่เป็นระบบ มีรูปแบบการท่องเที่ยว ชุมชนเชิงวัฒนธรรม ในปี พ.ศ. 2551 ด้วยเสียงเจื้อยแจ้ว ความน่ารัก สดใส และด้วยความหวังของผู้ใหญ่ที่จะสร้างความเข้มแข็งและความตระหนักใน คุณค่าทรัพยากรท้องถิ่นให้มากขึ้น กลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำ จึงได้รับมอบหมาย บทบาทหน้าที่นำนักท่องเที่ยวและคณะผู้มาศึกษาดูงานเรียนรู้วิถี ชีวิตและทรัพยากร ธรรมชาติของชุมชนจากกลุ่มท่องเที่ยวบ้านน้ำเขียว พี่แอนในฐานะพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชน ได้ชักชวนเยาวชนในกลุ่มที่สนใจอยากจะเป็นมัคคุเทศก์น้อยเข้ารับการอบรมและ เรียนรู้ประวัติชุมชนวิถีการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นรวมทั้งให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ทรัพยากรป่าชายเลนแก่มัคคุเทศก์รุ่นแรก นอกจากนี้การเข้ามาสนับสนุนส่งเสริม บทบาทของเยาวชนในด้านการท่องเที่ยวของโครงการสานพลังเยาวชน ในปี พ.ศ.2553 ทำให้น้องฟาติมา และน้องฮา ถูกส่งไปเป็นตัวแทนตำบลน้ำเขียวเข้ารับการอบรม เป็นมัคคุเทศก์น้อยรุ่นที่ 2 และโครงการยังได้เข้ามาอบรมให้กับเยาวชนในพื้นที่ อีกรุ่นทั้งในเรื่องความรู้เกี่ยวกับมัคคุเทศก์ระบบการจัดการท่องเที่ยว การจัดตั้งกลุ่ม และการดูแลนักท่องเที่ยวให้ปลอดภัย เป็นต้น ณ วันนี้ ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ชิงนิเวศแห่งนี้มีมัคคุเทศก์น้อยเกิดขึ้นเกือบ 30 คน การผ่านการฝึกอบรมการเป็น มัคคุเทศก์น้อยของสมาชิกบางส่วนจากกลุ่มเยาวชนทั้ง 3 รุ่น พร้อมจะทำหน้าที่ของ พวกเขาอย่างภาคภูมิใจและสนุกสนาน

เมื่อสมาชิกบางส่วนในกลุ่มเยาวชนได้ผ่านการฝึกอบรมการเป็นมัคคุเทศก์ การปฏิบัติหน้าที่ของพวกเขาจึงเริ่มขึ้นด้วยการพาเหล่านักท่องเที่ยวเดินเท้าชม วัด ชนม์สัตย์ อายุกว่า 200 ปี ที่มีโถงอิหม่าม คอยให้ความรู้ช่วยมัคคุเทศก์น้อยอีกแรง เดินเลียบผ่านลำคลองน้ำเขียว ก็ช่วยกันอธิบายถึงต้นกำเนิดที่มาที่ไปของสายน้ำ แห่งนี้ด้วย ความภาคภูมิใจกับถิ่นกำเนิดคนต้นน้ำ หลังจากนั้นจึงพาเข้าไปชมป่า ชายเลน ล่องเรือเก็บหอย งมหอยปากเปิดบริเวณ ปากอ่าว ปิดท้ายด้วยการปลูกป่า ชายเลน หรือปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ แม้ช่วงแรกมัคคุเทศก์น้อยเหล่านี้จะได้รางวัลเป็นเงิน ค่าตอบแทนเล็กๆ น้อยๆ ไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว อาจจะ ด้วยวัยที่ต่างกัน หรือการช่างพูดช่างเจรจาของแต่ละคนที่จะทำให้นักท่องเที่ยว

ขึ้นชอบมากน้อยเพียงใด บางคนได้มาก บางคนได้น้อย บางคนไม่ได้เลย แต่พี่แอนก็แนะนำและชักชวนให้พวกเขานำเงินมากองรวมกันก่อนที่จะแบ่งค่าตอบแทนให้เท่าๆ กัน ซึ่งทุกคนก็จะได้ค่าตอบแทนกลับบ้านในจำนวนเงินที่เท่ากัน แม้กระนั้น มัคคุเทศก์น้อยก็ภูมิใจกับสิ่งที่ได้ถ่ายทอดบอกเล่าเรื่องราวในชุมชน และภาคภูมิใจในประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชน แต่ในช่วงหลัง มัคคุเทศก์น้อยจะได้รับเงินค่าตอบแทนที่แน่นอน พวกเขาจึงได้แบ่งเงิน 10% จากค่าตอบแทนที่ได้รับไว้เป็นเงินกองกลางสำหรับทำกิจกรรม ส่วนที่เหลือก็นำไปให้พ่อแม่ไว้เป็นค่าขนมยามเมื่อไปโรงเรียน “พวกเราได้ค่าตอบแทนในการนำเที่ยวคนละ 100 บาทต่อครั้ง แต่ละคนก็จะหักเข้ากองกลาง 10 บาท แต่บางคนอาจได้เยอะกว่าจากที่ป็นนักท่องเที่ยวให้มา” น้องฟาไลมาบอกเล่าถึงการจัดสรรเงินค่าตอบแทนที่ได้รับที่พี่แอนที่โอ๋ จะเป็นแกนนำสำคัญที่จะช่วยแบ่งคิวและการสลับทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ของเยาวชน น้องฟาไลมา เยาวชนโตสุด ทำหน้าที่ประสานงานกับนักท่องเที่ยวแทนพี่ๆ เมื่อพี่แอน พี่โอ๋ไม่ว่าง หรือถ้าน้องฟาไลมาไม่ว่างก็จะบอกเพื่อนๆ ให้ลงไปปฏิบัติหน้าที่กัน ในแต่ละครั้งมัคคุเทศก์น้อยเหล่านี้จะทำหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยวกลุ่มละ 20 คน “สนุกค่ะ ได้นั่งเรือไปเที่ยว ได้แลกเปลี่ยนความรู้กับนักท่องเที่ยว” จากประสบการณ์ประสบการณ์เราที่ได้เห็นแตกต่างกันถูกเล่าสู่กันฟัง แนะนำเพื่อปรับปรุงกิจกรรมให้ดีขึ้น ทำให้มัคคุเทศก์น้อยได้รู้จักกับคนภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะน้องฟาไลมา จากคนขี้อายไม่กล้าพูด การทำหน้าที่มัคคุเทศก์ทำให้เธอกล้า

ที่จะพูดกับคนแปลกหน้า “การพูดคุยกับนักท่องเที่ยวคนที่เราไม่รู้จัก บางคนคุยกันถูกคอเหมือนรู้จักกันมานาน การพูดคุยทำให้เราได้เพื่อน โทรคุยปรึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวบ้าง” ทำให้น้องฟาไลมาได้พัฒนาทักษะการสื่อสาร นอกจากนี้พวกเขายังได้รู้ประวัติชุมชน รู้จักวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น ความรักความหวงแหนในถิ่นกำเนิดและความผูกพันกับทรัพยากรท้องถิ่นจึงเกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว “ได้อุรักษ์ธรรมชาติ ชอบการอนุรักษ์ จะรู้สึกดี ได้ช่วยปลูกป่า ช่วยเก็บขยะ” เสียงบอกเล่าของน้องซอนญา⁶ ผ่านใบหน้าที่ยิ้มแย้ม

มัคคุเทศก์จึงเป็นกิจกรรมสำคัญอีกหนึ่งกิจกรรมที่กลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำใช้เวลา 1-2 ชั่วโมง ในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ สัมผัสวิถีชีวิตชุมชนเชิงวัฒนธรรม “ภายในวัดมีพระประจำวันเกิด พระบรมสารีริกธาตุเป็นวัดเก่าแก่สมัยราชการที่ 5...” เสียงบรรยายของน้องฟาไลมา เด็กสาวชาวมุสลิมที่บอกเล่าประวัติความเป็นมาของวัดแห่งนี้ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบและภูมิใจไปกับเธอ โดยปราศจากความรู้สึกแบ่งแยกทางศาสนา แต่บอกเล่าด้วยความภาคภูมิใจต่อโบราณสถานและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งช่วยยืนยันและสะท้อนให้เห็นถึงการสร้างความเข้มแข็งในชุมชน 2 ศาสนา ที่อยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนและรักใคร่กลมเกลียวกัน

แบ่งปันรายได้...สู่เงินกองกลาง...กองทุนสวัสดิการเยาวชน

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน ต้นน้ำ ทั้งการเก็บขยะ เพื่อดูแลรักษาคลองน้ำเขียวให้ใสสะอาด และการ เป็นมัคคุเทศก์น้อยให้กับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน ส่งผลให้พวกเขามีรายได้ ป่าเยาวชน และพี่แอน ได้ชักชวนให้กลุ่มเยาวชนมีเงินกองกลางไว้สำหรับทำกิจกรรม และเป็นกองทุนสวัสดิการให้กับเยาวชนในกลุ่ม เมื่อเยาวชนขานรับ จึงเกิดกองทุนเยาวชนเล็กๆ หรือที่พวกเขาเรียกกันว่า “เงินกองกลาง” เกิดขึ้น 2 กองทุน มีการจัดการที่แยกส่วนกัน โดยมีผู้ใหญ่ทำหน้าที่ดูแลจัดการเบิกจ่ายเงินให้กับกลุ่มเยาวชน นั่นคือ...

เงินกองทุนจาก “การคัดแยกขยะ” หลังจากที่พวกเขาเก็บรวบรวมขยะมาได้ “ขยะที่ขายได้ นำไปขาย” ทำให้กลุ่มเยาวชนมีรายได้จากการขายขยะ ถึงแม้

⁶ค.ญ. นุสาสุมิน ภูมิมาโนช มัคคุเทศก์น้อย สมาชิกกลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำ

ในแต่ละครั้งจำนวนเงินอาจจะไม่มากนัก แต่ป่าเยวชนก็เชิญชวนเยวชนนำเงินที่ได้เก็บไว้เป็นเงินกองกลาง ซึ่งเป็นเสมือนเงินกองทุนสวัสดิการ เพื่อใช้ในการทำกิจกรรมอื่นๆ ของกลุ่ม และเป็นเงินสวัสดิการให้กับสมาชิก เช่น ค่าเดินทางออกไปร่วมอบรมตามที่ต่างๆ เป็นเบี้ยเลี้ยงให้กับเยวชน ไม่ต้องรับค่าขนมจากที่บ้าน เป็นต้น โดยมีพี่ๆ เจ้าหน้าที่จากเทศบาล ทำหน้าที่ช่วยกันดูแลจัดการกองทุนและเบิกจ่ายเงินให้กับกลุ่มเยวชน ด้วยเห็นว่ากลุ่มเยวชน ค.ต้นน้ำ ยังขาดทักษะในการบริหารจัดการเงินกองทุน “การทำงานไม่มีผลตอบแทน น้อยๆ ทำงานด้วยจิตอาสา” เสียบบอกเล่าของพี่ๆ ถึงเหตุผลที่นำเงินกองกลางไปเป็นเบี้ยเลี้ยงให้เยวชน นีคือ เงินกองกลางกองที่ 1 และ เงินกองกลางกองที่ 2 เกิดขึ้นจาก “การแบ่งปันค่าตอบแทนของมัดคุเทศก์น้อย” ที่ได้จากการทำหน้าที่เป็นมัดคุเทศก์ คอยแนะนำและให้ความรู้กับคณะที่เข้ามาท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเยี่ยมชมวิถีชีวิตชุมชนเชิงวัฒนธรรมของชุมชนคลองน้ำเขียวสิ้นสุดลง น้องพาลิมา จะทำหน้าที่รวบรวมเงินจากน้อยๆ เยวชนที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นมัดคุเทศก์น้อยในแต่ละครั้งมาเพียงคนละ 10 บาทจากค่าตอบแทนที่ได้รับในการนำเที่ยวคนละ 100 บาท ส่งต่อให้พี่แอน และพี่โอ้ นำเงินที่ได้เก็บไว้เป็นเงินกองกลาง ในบัญชีของกลุ่มเยวชน เพื่อเก็บไว้สำหรับจัดซื้ออุปกรณ์ในการทำกิจกรรมของกลุ่ม เช่น โทรโซ่ง ลำโพง เป็นต้น หรือให้สมาชิกได้หยิบยืมไปใช้ก่อนในยามที่เดือนร้อน เช่น ไม่มีเงินจ่ายค่ารถไปโรงเรียน ซื้ออุปกรณ์การเรียน เป็นต้น และนำมาคืนเมื่อมีเงินโดยไม่เสียดอกเบี้ย น้องพาลิมา จะทำหน้าที่รับเรื่องพูดคุยและเบิกเงินจากพี่แอนก่อนนำมาให้กับเพื่อนๆ

ในวันนี้ ถือได้ว่า กลุ่มเยวชน ค.ต้นน้ำ เริ่มที่จะก้าวเดิน สร้างฐานความมั่นคงในอนาคตให้กับกลุ่มเพื่อ ขับเคลื่อนกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น ด้วยกองทุนเล็กๆ ที่เกิดขึ้นจากรายได้ของพวกเขา เริ่มต้นด้วยการดูแลสวัสดิการของเยวชนในกลุ่ม แม้ว่าพวกเขายังไม่สามารถบริหารจัดการเงินกองทุนได้ด้วยตนเอง ต้องอาศัยพี่เลี้ยงและผู้ใหญ่ใจดีในชุมชนคอยทำหน้าที่บริหารจัดการให้ แต่พวกเขาก็มีส่วนร่วมในการคิดตัดสินใจที่จะนำเงินไปใช้ประโยชน์ และหวังว่าอนาคตเมื่อพวกเขาได้พัฒนาศักยภาพและมีทักษะมากขึ้น กลุ่มเยวชน ค.ต้นน้ำจะสามารถบริหารจัดการกองทุนของพวกเขาได้เองเพื่อขับเคลื่อนให้เกิดกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชนต่อไป

ผู้ใหญ่ใจดี...กองกำลังสำคัญ...ผลักดันให้เติบโต

การรวมกลุ่มและการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเยวชน ค.ต้นน้ำที่ผ่านมาเกิดขึ้นได้โดยการชักนำให้เยวชน ทำกิจกรรมร่วมกัน และผลักดันให้รวมตัวเป็นกลุ่มที่ชัดเจน อีกทั้งเป็นคนนำทีมกลุ่มเยวชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมและฟื้นฟูทรัพยากรในท้องถิ่นของป่าเยวภา รวมทั้งพี่แอนที่คอยสร้างโอกาสในการพัฒนาทักษะมัดคุเทศก์ให้กับเยวชนและนำเยวชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งทั้งสองคนเป็นเสมือนพี่เลี้ยงและหัวหน้าทีมของกลุ่มเยวชนที่จะนำพาเยวชนขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ให้เกิดขึ้น ด้วยทั้งสองคนหวังเพียงว่าเยวชนจะเป็นพลังสำคัญที่จะช่วยดูแลทรัพยากรท้องถิ่นต่อไปในภายภาคหน้า และการสนับสนุนจากชาวบ้านหลายคนในชุมชนที่เริ่มเห็นความสำคัญของการทำกิจกรรมคอยสนับสนุนเงินค่าขนมและเครื่องดื่มในการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง 100 บาทบ้าง 200 บาทบ้าง แล้วแต่กำลัง เพื่อเป็นกำลังใจให้กับกลุ่มเยวชนได้ทำกิจกรรมกันต่อไป สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเสมือนไม้ค้ำยันคอยประคับประคองให้เยวชนที่เป็นต้นกล้าอ่อนเหล่านี้พึ่งประคองตั้งลำต้นให้แข็งแรง

และด้วยเหล่าพี่เลี้ยงของพวกเขาเป็นหนึ่งในกองกำลังสำคัญที่ร่วมขับเคลื่อนงานในชุมชนทั้งเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว ที่มีบทบาทเป็นสมาชิกสภาเทศบาลตำบล และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทำให้การสนับสนุนการขับเคลื่อนงานของชุมชนจากหน่วยงาน 2 หน่วยงานหลัก คือ 1) เทศบาลตำบลน้ำเขียว ที่ส่งเสริมให้มีการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อสร้างให้ชุมชนเข้มแข็ง มีความตระหนักในคุณค่าทรัพยากรและการดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนและ 2) สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 (ตราด) ที่สนับสนุนให้ชุมชนดูแลฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและชายฝั่ง ส่งผลให้เยวชนได้รับการสนับสนุนให้มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อมทั้งการเก็บขยะการรณรงค์เรื่องการคัดแยกขยะและการฟื้นฟูความสะอาดให้กับคลอง เป็นต้น จึงทำให้เยวชนได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะจากการทำกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้ผลพวงจากการได้รับรางวัลในด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา และด้วยชุมชนมีทรัพยากรป่าชายเลนที่สมบูรณ์ ทำให้สาธารณะรู้จักชุมชนและการทำงานของกลุ่มเยวชนมากขึ้น หลายหน่วยงานเริ่มเข้ามามีบทบาทในการหนุนเสริมและพัฒนาศักยภาพของชุมชนและกลุ่มเยวชน ค.ต้นน้ำ ในการฟื้นฟูดูแลทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม อีกทั้งการเข้ามาส่งเสริมการเรียนรู้ของโครงการต่างๆ จาก สสส. ทำให้ในปี พ.ศ.2552 เยาวชนได้ออกไปเรียนรู้ภายนอกชุมชน หรือแม้แต่การออกไปศึกษาดูงานของกลุ่มผู้นำชุมชนและเทศบาลตำบลน้ำเขียวเองก็ตาม ทำให้ได้พบเห็นแบบอย่างการดูแลสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ อาทิเช่น การฟื้นฟูคุณภาพน้ำด้วยระบบจุลินทรีย์ ปลูกป่าชายเลน เป็นต้น หลายกิจกรรมจึงถูกนำมาพัฒนาชุมชนและทรัพยากรท้องถิ่น จากการเขียนโครงการขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต่างๆ เช่น โครงการสานพลังเยาวชน โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น อีกทั้งจากการทำกิจกรรมที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนและทรัพยากรท้องถิ่น ทำให้กลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำ ได้มีโอกาสนำสิ่งที่ทำออกเผยแพร่สู่สาธารณะในงานประชุมต่างๆ เช่น การแสดงผลงานและจัดนิทรรศการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะ และบทบาทเยาวชนกับการพัฒนาชุมชนในงานประชุมสิ่งแวดล้อมที่จัดขึ้นที่อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ดังนั้นจึงถือได้ว่า การชักนำ การสนับสนุน และการหนุนเสริม ของเหล่าพี่เลี้ยงที่เป็นผู้ใหญ่ใจดีในชุมชนเอง และหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทศบาลตำบลน้ำเขียว ที่สนับสนุนบทบาทเยาวชนในการดำเนินกิจกรรมทางด้านสิ่งแวดล้อม และ สสส. ที่เข้ามาร่วมพัฒนาทักษะการเป็นภาคีภาคี การสนับสนุนการทำกิจกรรมดูแลสิ่งแวดล้อมภายใต้โครงการต่างๆ ล้วนแต่ส่งผลให้เยาวชนได้พัฒนาทักษะการทำงาน กระบวนการคิด และมีความกล้าที่จะเป็นผู้นำในอนาคต อีกทั้งได้ผลักดันให้กลุ่มเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการดูแลและแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่น ทำให้พวกเขาได้รู้จักรากเหง้าของตนเอง รู้จักคุณค่าของทรัพยากร มีความรักความหวงแหนชุมชนและทรัพยากร และรู้คุณค่ารู้จักบทบาทหน้าที่ และพลังของเยาวชน พร้อมทั้งจะเป็นกองกำลังสำคัญในอนาคตเพื่อการดูแลรักษาทรัพยากรในท้องถิ่นของตนต่อจากผู้ใหญ่

กว่า 4 ปี ที่ได้ร่วมทำกิจกรรม...เกิดการเปลี่ยนแปลงมากมาย

ณ วันนี้ แม้แต่ น้องฮา แกนนำหลักของกลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำ สัมผัสได้ถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับ ตัวเอง “ได้มีความรู้มากขึ้น ได้ทำสิ่งที่ไม่เคยทำ เช่น จุลินทรีย์บอล เกิดประสบการณ์ใหม่ๆ รู้สึกตัวเองมีความรับผิดชอบมากขึ้น เป็นผู้ใหญ่ขึ้น สมาชิกภายในกลุ่มเองก็มีประสบการณ์มากขึ้น ทุกคนได้ความรู้

จากวิทยากร และได้ทำในสิ่งที่ไม่เคยทำ และมันไม่ได้ส่งผลเพียงตัวพวกเขา แต่ยังส่งผลต่อชุมชนทำให้ชุมชนมีสภาพที่ดีขึ้น สภาพป่าชายเลนก็ดีขึ้นเช่นกัน มีต้นไม้มากขึ้น แม่น้ำลำคลองของชุมชนสะอาดกว่าเดิม ชาวประมงจับสัตว์น้ำได้มากขึ้น มีรายได้ เพิ่มขึ้นจากการทำประมง และมันยังทำให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวบ้านเรามากขึ้นด้วยครับ” น้องฟาไลมา แกนนำในกลุ่มที่มาจากหมู่บ้านใกล้เคียง(บ้านน้ำเขียว) ยังได้บอกเล่าถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเช่นกัน “ได้มีความรู้มากขึ้นได้มีประสบการณ์มากขึ้น มีความรับผิดชอบมากขึ้น ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ กล้าแสดงออกในการคิดและการพูดมากขึ้น กลุ่มของเรามีการทำงานเป็นทีม รู้จักการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม มีความรักสามัคคีกันในการทำงาน”

น้องซอนญา เองก็ “ได้พัฒนาการทำงานหลายๆ ด้าน พุดเก่งขึ้น กล้าแสดงออก รู้จักคนมากขึ้น ได้แลกเปลี่ยนความรู้กับคนที่ไม่เคยรู้จักมาก่อน กลุ่มของเราได้รู้จักเพื่อนที่อยู่นอกหมู่บ้านสร้างมิตรต่อกัน นอกจากนี้พวกเขายังดูแลรักษาหมู่บ้านได้เยอะ ชุมชนสวยงามน่าอยู่มากขึ้น นักท่องเที่ยวมาเที่ยวอยากมาอีก ชาวบ้านหลายคนได้มาช่วยทำกิจกรรมทำให้เกิดความสามัคคี ส่งผลให้ทรัพยากรมีความสวยงาม มีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์น้ำเข้ามาอาศัยในป่าชายเลนมากขึ้น”

สำหรับตัว น้องอัสนา ยังรู้สึกที่ “หนูมีบุคลิกภาพดีขึ้น มีความมั่นใจสูงขึ้น รู้สึกมีจิตสำนึกรักบ้านเกิด มีความรับผิดชอบต่อการทำงานพัฒนาไปจากเดิม นอกจากตัวหนูได้พัฒนาแล้ว กลุ่มเยาวชนเองก็ได้มีการสร้างสัมพันธ์มิตรกับเพื่อนๆ ในกลุ่ม กลุ่มมีคณูจักแพร่หลายยิ่งขึ้น ได้แลกเปลี่ยนและรู้จักเพื่อนๆ ต่างกลุ่มทำให้กลุ่มของเรานำมาปรับใช้กับหมู่บ้านของเราได้ และผลของการดำเนินกิจกรรมยังส่งผลต่อชุมชน ทำให้ชุมชนสวยงามสะอาดน่าอยู่มากขึ้น นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชุมชนมากขึ้น ชาวบ้านให้ความร่วมมือดีมาก ได้รับรางวัลมากมาย ทั้งนี้แม้แต่ธรรมชาติเองก็มีความอุดมสมบูรณ์จากแต่ก่อนทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา สัตว์น้ำเข้ามาอาศัยเยอะขึ้น ทรัพยากรมีความสวยงาม ต้นไม้ สัตว์ น้ำ ธรรมชาติมีการพึ่งพาอาศัยกัน”

นอกจากนี้ผลของการทำกิจกรรมกลุ่มของเยาวชน ค.ต้นน้ำ ยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและ ทรัพยากรธรรมชาติของพวกเขา ทั้งความสะอาดของลำคลอง จากการรณรงค์และการทำกิจกรรมอย่างจริงจังของทั้งผู้นำและเยาวชนในชุมชน ในเรื่องขยะและการดูแลรักษาลำคลอง ปัจจุบันคลองน้ำเขียวทั้งในส่วนที่ไหลผ่านหมู่บ้าน และ ป่าชายเลนมีความใสสะอาดมากขึ้น ขยะในลำคลองลดลง

และปริมาณสัตว์น้ำในลำคลองก็มีมากขึ้นเช่นกัน สภาพป่าชายเลน จากการประเมินร่วมกันของชุมชนพบว่าสภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ทำให้สัตว์น้ำและสัตว์อื่นๆ เช่น ลิง นก เพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ทุกคนจึงต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “ชุมชนน่าอยู่มากขึ้น ชาวบ้านในชุมชนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมมากขึ้น ชุมชนได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย อาทิเช่น รางวัลการท่องเที่ยววิถีชีวิต จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่นักเรียน นักศึกษา ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวมากขึ้น ทั้งนี้ป่าชายเลนของพวกเราที่มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นเห็นต้นไม้เพิ่มขึ้น โตขึ้น น้ำในลำคลองเริ่มใสสะอาดกว่า เมื่อก่อน มีสัตว์น้ำมาว่ายเล่นมากมาย และสุดท้ายมันทำให้สิ่งแวดล้อมในชุมชนเราน่าอยู่มากขึ้นด้วย” ในปัจจุบันนี้จึงถือได้ว่า สมาชิกเทศบาลตำบลน้ำเขียวอย่างป่าเยวภาพีแอนด์ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่ดวงรัตน์ และกลุ่มเยาวชน คือ กลุ่มหลักในชุมชนบ้านทำเขาที่ทำกิจกรรมในด้านการฟื้นฟูทรัพยากรและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยมีเทศบาลตำบลน้ำเขียว และสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 (ตราด) เป็นหน่วยสนับสนุนงบประมาณ

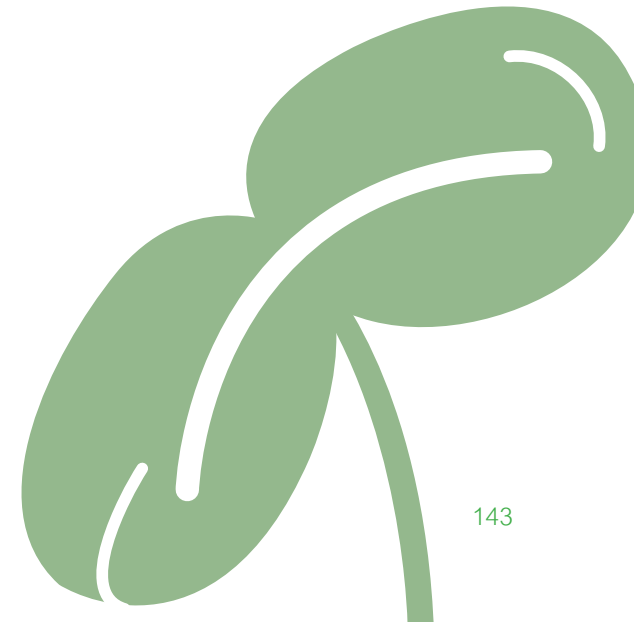
ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของกลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำ

ในการค้นหาปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ จากกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดค่ายและการจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกันของเยาวชน ค.ต้นน้ำ

- หน่วยงานในท้องถิ่นให้ความสำคัญต่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ป่าชายเลน และเล็งเห็นความสำคัญของพลังเยาวชน จึงสนับสนุนให้เยาวชนดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น เทศบาลตำบลน้ำเขียว
- พี่เลี้ยงของกลุ่มเยาวชนที่ช่วยชวนคิดชวนทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- วิถีชีวิตของชุมชนที่พึ่งพิงกับคลองและทรัพยากรชายฝั่งมาตั้งแต่อดีต ผลักดันให้เยาวชนเห็นคุณค่าของทรัพยากร จากการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งอาหารและสร้างรายได้ให้กับครอบครัว นอกจากนี้ยังสามารถสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากไม่น้อยให้กับชุมชนโดยไม่ส่งผลกระทบต่อหรือทำลายทรัพยากรที่มีอยู่เดิมในชุมชนและกลับช่วยฟื้นฟูให้สภาพทรัพยากรดีขึ้นกว่าเดิมอีกด้วย

- การได้เรียนรู้ชุมชนของเยาวชน ทำให้เกิดการปลูกฝังจิตสำนึกรักและหวงแหนบ้านเกิดของตัวเอง ผลักดันให้เยาวชนอยากมีส่วนร่วมในการดูแลชุมชนของตนเองให้น่าอยู่

ถึงแม้กิจกรรมที่กลุ่ม “เยาวชน ค.ต้นน้ำ” ได้ร่วมกันทำเพื่อฟื้นคืนความสะอาดให้กับลำคลองน้ำเขียว สายน้ำ ของชุมชนคนต้นน้ำแห่งนี้ เป็นจริงได้ด้วยพลังเล็กๆ ของพวกเขาที่ทำกิจกรรมกันมาอย่างต่อเนื่อง แต่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การทิ้งขยะและการปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้ช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมนั้นยังเกิดขึ้นเพียงน้อยนิด กลุ่มเยาวชนก็ยังคงดำเนินกิจกรรมของพวกเขาต่อไปด้วยหวังว่าสักวันคนในชุมชนทุกคนจะมีจิตสำนึกไม่ทิ้งขยะลงในคลอง และเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนมากกว่านี้

เยาวชน ค.ต้นน้ำ...ต้นแบบการเปลี่ยนแปลง

นางสาวอริตา โสมานันท์ หรือ “น้องพาลิมา” อายุ 18 ปี
กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
โรงเรียนตราดสาธิตสรีรย จังหวัดตราด

ในวัย 18 ปี ของน้องพาลิมา “อยากเห็นสภาพชุมชนดีขึ้น อดิตชยะในชุมชนเยอะมาก เพราะด้วยความเคยชินทำให้หลายคนทิ้งขยะลงใต้ถุนบ้าน ลงในลำคลอง เห็นแล้วอยากให้ชาวบ้านเริ่มคลองมีจิตสำนึกมากขึ้น เลยอยากเข้ามาช่วยรณรงค์ เพื่อให้ชาวบ้านเห็นถึงโทษของการทิ้งขยะ ที่ทำให้น้ำในคลองสกปรก ไม่น่าอยู่ รณรงค์ให้เขารู้จักการคัดแยกขยะ การทิ้งขยะเป็นที่ ลงในถังที่เตรียมไว้” และด้วยความรู้ที่ได้จากการอบรมเรื่องสิ่งแวดล้อมและภาวะโลกร้อน ทำให้น้องพาลิมาเข้าใจถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี สาวน้อยชาวมุสลิมคนนี้จึงตัดสินใจขอเข้าร่วมทำกิจกรรมเก็บขยะกับกลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำ

หลังจากถูกชักชวนให้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมเก็บขยะกับเพื่อนๆ น้องพาลิมาก็ได้รับบทบาทเป็นแกนนำที่คอยทำหน้าที่กระจายข่าว รวบรวมเพื่อนทำกิจกรรม นอกจากนี้สาวน้อยคนนี้ยังได้รับการฝึกอบรมให้เป็นมัคคุเทศก์น้อยร่วมกับเพื่อนๆ ทำหน้าที่เป็นไกด์นำเที่ยวเชิงวิถีวัฒนธรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนของตนเอง และคอยช่วยพี่แอนทำหน้าที่จัดคิวแบ่งงานให้มัคคุเทศก์น้อย ประสานงาน สื่อสารกับเยาวชนมัคคุเทศก์น้อยในการปฏิบัติภารกิจแต่ละครั้ง อีกทั้งด้วยเป็นเยาวชนที่โตกว่าเพื่อนๆ คนอื่นในกลุ่ม และมีทักษะการเขียน น้องพาลิมา จึงรับการฝึกฝนจากพี่แอน และป้าเยาวภาในการเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณในการทำกิจกรรมของกลุ่ม ทั้งกิจกรรมการกันอวนเก็บขยะ และกิจกรรมการรณรงค์ก่อนที่จะส่งต่อให้กลุ่มผู้ใหญ่ช่วยปรับปรุงโครงการให้สมบูรณ์เพื่อเสนอแหล่งทุนต่อไป

การร่วมทำกิจกรรมของน้องพาลิมากับเพื่อน ๆ น้องๆ และผู้ใหญ่ที่ใจดีในชุมชน อย่างป้าเยาวภาและพี่แอน เกือบ 3 ปี ที่ทำให้น้องพาลิมารู้สึกว่าตนเองมีความรับผิดชอบมากขึ้น กล้าคิดกล้าแสดงออก “เมื่อก่อนเราทำอะไร เราคิด แต่ไม่กล้าแสดงออก กลัวว่าจะผิด คนอื่นจะไม่ยอมรับ” ประสบการณ์จากการทำกิจกรรมฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในชุมชน และเป็นนักสื่อสารตัวน้อย “มัคคุเทศก์ท้องถิ่น” สอนให้เธอผู้รู้ว่า “เวลาทำงานต้องกล้าคิด กล้าทำ กล้ารับ” เพื่อแสดงให้เห็นว่าเยาวชนคิดเป็น ไม่ใช่ทำให้ผู้ใหญ่มาบอกสั่งเพียงอย่างเดียว พวกเขาทำเองได้ “เราโชคดีที่ได้ร่วมทำกิจกรรมทำให้เราได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ที่เพื่อนคนอื่นไม่ได้” อีกทั้งยังทำให้น้องพาลิมารู้จักการทำงานเป็นทีมแบ่งงานกันทำ มีความรักความสามัคคี ได้เพื่อน จากการพูดคุย รู้จักนิสัยของน้องๆ ที่ทำงานร่วมกัน และมีความรู้จากการฝึกอบรมและการเขียนโครงการต่างๆ ของกลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำ แม้ในวันนี้ น้องพาลิมา จะเติบโตขึ้นและต้องทุ่มเทเวลาให้กับการเรียนเป็นหลัก เพื่อเตรียมตัวสอบเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยในปีหน้า แต่เธอก็ยินดีที่จะเข้ามาช่วยกิจกรรมในชุมชนในยามที่ว่าง ด้วยบทเรียนที่ผ่านมาน้องพาลิมา จึงคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมก่อนเสมอ “เราคิดถึงประโยชน์ส่วนรวม แล้วเราก็ทำตามนั้น”

นายเชกฤษดิ์ วัชรโยก หรือ “น้องอา” อายุ 18 ปี
กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
โรงเรียนตราดสาธิตสรีรย จังหวัดตราด

เด็กหนุ่มที่เติบโตท่ามกลางวิถีชีวิตคนริมคลอง มีสนามเด็กเล่นเป็นคลองน้ำเขียวที่ใสสะอาดไหลผ่านหน้าบ้านให้เขากับเพื่อนๆ ในชุมชนได้กระโดดและว่ายน้ำเล่น และได้เห็นคุณตาคุณยายนั่งเรือผ่านลำคลองออกไปหาปลาบริเวณป่าชายเลน ภาพ

อดีตที่เด็กหนุ่มคนนี้ยังคงจำได้มีลิ้มเลียน แต่เมื่อน้องฮา เริ่มเติบโตใหญ่ คลองน้ำเขียว ก็เริ่มสกปรก มีขยะลอยอยู่มากมาย “หมู่บ้านเรามีคลองน้ำเขียวเป็นจุดเด่นไม่อยาก ให้ใครมาว่า จุดเด่นของเราสกปรก ตอนเด็กเป็นคนชอบเล่นน้ำคลอง น้ำคลองยัง สะอาดอยู่พอมีน้องสาวก็อยากให้น้องได้เล่น น้ำคลองที่สะอาดด้วย และด้วยตามม เป็นชาวประมง จึงอยากให้เราจับปลาได้เยอะๆ หากคลองสกปรกปลาคงน้อยลง” ความรู้สึกของน้องฮา ที่กลายเป็นแรงผลักดันให้เด็กหนุ่มที่กำลังเรียนอยู่ในชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 1 วิ่งเข้าไปค้นหาอาสาสมัครช่วยเหลือที่กำลังเก็บขยะอยู่ในคลองน้ำเขียว อย่างมิได้รังเกียจกับขยะที่จะต้องช่วยเก็บขึ้นมา

น้องฮา จึงเข้าไปช่วยป้าเยาวภา และผู้ใหญ่ รวมทั้งเด็กๆ ที่เริ่มเข้ามา ค้นหาอาสาสมัครเก็บขยะ ทุกครั้งที่มีกิจกรรมเก็บขยะเกิดขึ้น หลังจากนั้นน้องฮา จึงเป็น แกนนำหลักอีกคนที่ช่วยป้าเยาวภาและพี่แอน ชักชวนเด็กๆ ในชุมชนมารวมกลุ่ม ทำกิจกรรมและตั้งกลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำ ชื่น น้องฮา จึงเป็นแกนนำหลักอีกหนึ่ง คนที่ช่วยน้องฟาติมา กระจายข่าว นัดหมายเพื่อนๆ ในกลุ่มทำกิจกรรมกัน และ เขียนโครงการขอรับการสนับสนุนต่างๆ จากแหล่งทุน อีกทั้งคอยช่วยเหลือแบ่งเบา ภาระงานของป้าเยาวภาในการทำกิจกรรมฟื้นฟูทรัพยากรตามความถนัดและกำลัง ความสามารถที่จะช่วยได้ ทำให้น้องฮาได้รับความรู้มากมายจากวิทยากรที่มาให้ ความรู้ ได้ทำในสิ่งที่ตัวเองไม่เคยทำ อาทิเช่น ระเบิดจุลินทรีย์ “ตอนแรกไม่รู้จักด้วย ซ้ำ” การเปลี่ยนแปลงมากมายที่เกิดขึ้นกับตัวน้องฮา ทั้งกล้าคิด กล้าทำ กล้าพูด มีความรับผิดชอบ มีวุฒิภาวะ รู้จักชุมชน (ประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม) จาก การทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์น้อย ทำให้วันนี้้องฮารู้สึก “รักบ้านเกิดมากกว่าเดิม เพราะชุมชนน่าอยู่มากขึ้น” และยังคงยืนหยัดที่จะช่วยผู้ใหญ่ในชุมชนดูแลรักษา สิ่งแวดล้อมในคลองน้ำเขียวให้ต่อไป

นางเยาวภา ภูมิมาโนช หรือ “ป้าเยาวภา” อายุ 40 ปี
สมาชิกสภาเทศบาลตำบลน้ำเขียว

เยาวภา ภูมิมาโนช หนึ่งในแกนนำที่เลี้ยงหลักของกลุ่มค.ต้นน้ำ ที่ช่วยกัน ดูแล และ ฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนที่เสื่อมโทรมให้กลับมาสสมบูรณ์ดังเดิมของชุมชน บ้านท้ายเขาและพวงท้ายด้วยตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาลตำบลน้ำเขียว ป้าเยาวภา เข้าร่วมกลุ่มกับคนในชุมชนเพื่อร่วมฟื้นฟูดูแลทรัพยากรป่าชายเลนที่ เป็น ฐานทรัพยากร ในท้องถิ่นให้คงความสมบูรณ์ ไว้เป็นแหล่งอาหาร และกักเก็บคาร์บอนให้กับคนใน ชุมชนจนถึงปัจจุบันนี้

การลงมือทำ “เก็บขยะ” โดยไม่รีรอให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกและหันมา ช่วยกันรักษาความสะอาดในชุมชน ไม่ทิ้งขยะลงในคลองน้ำเขียว เป็นการจุดประกาย ให้เยาวชนในชุมชนหลายคนร่วมลงมือปฏิบัติการและนำไปเป็น แบบอย่าง ป้าเยาวภา กลายเป็นแกนนำหลักที่เชิญชวนให้เด็กๆ เยาวชนร่วมทำกิจกรรมเก็บขยะในคลอง และจัดตั้งกลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำชื่น เพื่อหวังให้พลังเยาวชนได้ช่วยกันดูแลรักษา คลองน้ำเขียวกันต่อไป อีกทั้งจะเป็นแรงผลักดัน ให้คนในชุมชนเห็นเป็นแบบอย่าง และมีจิตสำนึกในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม หลังจากการรวมกลุ่มเยาวชนอย่างเป็นทางการ ป้าเยาวภา จึงกลายเป็นพี่เลี้ยงของกลุ่มเยาวชนโดยมิได้รู้ตัว และคอย ชักชวนกลุ่มเยาวชนทำกิจกรรมต่างๆ นั่นคือ ป้าเยาวภา เป็นเสมือนหัวหน้านำ ขบวน และมีกลุ่มเยาวชนเป็นแนวร่วมในการขับเคลื่อน ทั้งการฟื้นฟูความสะอาด ให้กับลำคลอง การรณรงค์ปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชน และการปลูกป่าฟื้นฟู ทรัพยากรป่าชายเลน นอกจากนี้ ป้าเยาวภา ยังหยิบยื่นโอกาสให้กับเยาวชนได้ ออกไปเรียนรู้หาประสบการณ์ใหม่ๆ จากภายนอก เมื่อมีหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ เชิญชวนหรือแจ้งข่าวผ่านมาทางเทศบาลตำบลน้ำเขียว ดังนั้นบทบาทหน้าที่ในการ

ขับเคลื่อนกิจกรรม จึงเป็นหน้าที่ของพี่เลี้ยงอย่างป้าเยาวภาเป็นหลัก และกิจกรรมอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจะเป็นลักษณะการเข้าไปร่วมกิจกรรมของหน่วยงานเสียมากกว่าด้วยการชักชวนของป้าเยาวภาอีกเช่นกัน

ณ วันนี้ แม้พี่เลี้ยงคนนี้จะเริ่มมีความท้อแท้กับการไม่ได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน และเห็นการทำกิจกรรมที่ผ่านมาในด้านต่างๆ ของกลุ่มเยาวชน ป้าเยาวภายังรู้สึกว่าการทำมาส่งผลให้เกิดการพัฒนาทั้งต่อตัวเยาวชนเอง กลุ่มเยาวชน และชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง เยาวชนบางคนกล้าแสดงออกและกล้าพูดกับคนภายนอก แต่ส่วนใหญ่ยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็น หลายคนยังไม่กล้าตัดสินใจกลุ่มมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นในช่วงแรกๆ การแก้ปัญหาภายในกลุ่มด้วยตัวเยาวชนเองยังมีน้อย การพัฒนาชุมชนได้เพียงด้านสิ่งแวดล้อม แต่พัฒนาจิตใจคนในชุมชนได้เพียงเล็กน้อย แม้กระนั้นป้าเยาวภายังคงไม่ทอดทิ้งอยากที่จะทำกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชน ค.ต้นน้ำต่อไป เพราะหวังว่าสักวันการทำ กิจกรรมและการเรียนรู้ผ่านการขับเคลื่อนจะส่งผลให้กลุ่มเยาวชนได้พัฒนาทักษะและศักยภาพมากขึ้นกว่าเดิม และแกนนำเยาวชนอาจจะสามารถขยับขึ้นมาทำหน้าที่แทนตนได้ในอนาคต

ละครที่ซ่อนตัวเรา ผู้พิทักษ์รักป่าหนองเยาะ

กลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ จังหวัดสุรินทร์

“ละครที่เฮาเล่นอยากให้พ่อแม่พี่น้องเบิ่งเบิ่งแล้วกะสิช่วยกันดูแลรักษาป่าบ่ให้ประวัติศาสตร์ป่าชุมชนเฮาซำรอย” น้องก๊ก¹ ประธานกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ พูดเกริ่นนำก่อนเข้าสู่ฉากชีวิตจริงในอดีตอีกครั้ง...

ด้านหลังอาคารที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นที่ทำการขององค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) แต่บัดนี้ได้กลายเป็นศูนย์นิเวศน์ป่าชุมชนหนองเยาะและลานกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ เด็กๆ กำลังขะมักเขม้นซ้อมการแสดงละคร เรื่องประวัติศาสตร์ป่าชุมชนหนองเยาะ ซึ่งไม่ต้องมีสคริปต์ประกอบ เพียงแต่ช่วยกันทบทวนเรื่องราวของละครและบทต่างๆ ของตัวละครหลังจากนั้นจึงตกลงกันว่าคราวนี้ใครอยากจะทำแสดงเป็นบทอะไร แล้วคนที่เคยแสดงบทนั้นมาก่อนก็จะเป็นคนอธิบายเพิ่มเติมถ่ายทอดบทให้กับผู้แสดงใหม่ หลังจากเตรียมเรียบร้อยแล้ว น้องก๊ก พี่ใหญ่ในกลุ่มจึงทำหน้าที่เป็นผู้นำกับเริ่มให้เพื่อนๆ แสดงกัน ระหว่างแสดงน้องๆ ทุกคนก็จะช่วยกันดูช่วยกันเสริมบทให้เพื่อนๆ กันอย่างสนุกสนาน บางครั้งคนที่เคยแสดงบทนั้นๆ มาก่อนก็จะมาแสดงสาธิตให้คนแสดงใหม่ดูด้วยเลยว่า

¹นางสาวสมจิตร ทำทอง ประธานกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ

ต้องทำอะไร ส่วนน้องแอม²ขอตัวออกไปซ้อมการแสดงละครใบ้ หลังซักซ้อมกันพอเข้าที่เข้าทางแล้ว ภารกิจต่อไปคือ การออกไปเดินประชาสัมพันธ์รอบหมู่บ้านหนองเยาะที่ตั้งอยู่ติดกับป่าชุมชนหนองเยาะให้พ่อๆ แม่ๆ ลุงป้า น้าอา ในชุมชนได้มารับชมการแสดงละครของกลุ่มเยาวชนในคำคืนนี้ แล้วจึงแยกย้ายกันกลับบ้านไปอาบน้ำกินข้าว มาเจอกันอีกครั้งที่ศาลาหมู่บ้าน แต่หลังเย็นย่ำ เสียงฟ้าร้องคำรามดังมาแต่ไกล เม็ดฝนจึงเริ่มโปรยปรายหนักขึ้นเรื่อยๆ จนไม่มีที่ท่าว่าจะหยุดลงได้ จึงต้องเลื่อนการแสดงเป็นวันพรุ่งนี้ แม้จะมีความกังวลว่าช่วงพรุ่งนี้เช้าจะมีคนมาดูน้อยลงเพราะวิถีชีวิตส่วนใหญ่ของคนในชุมชนจะต้องออกไปทำงานในไร่ในนาจนแต่เช้าตรู่เวลาค่ำที่ กลุ่มเยาวชนลือกไว้จึงต้องปรับเปลี่ยนกันไปตามสถานการณ์ แม้บางคนจะมีสีหน้าผิดหวังแต่ก็ต้องทำตามมติของเสียงส่วนใหญ่ซึ่งเป็นไปตามข้อตกลงของกลุ่มเยาวชน

หลังฝนตกเมื่อคืน เช้านี้อากาศจึงแลดูแจ่มใสปลอดโปร่ง แสงแดดยิ้มทักทายเด็กๆ ที่เร่งช่วยกันเตรียมเวที ขณะที่ผู้ใหญ่หลายคนเริ่มทยอยจูงมือเด็กเล็กมาร่วมดูละครนอกจอโทรทัศน์ที่บ้านยังคงเปิดส่งเสียงแว่วดังมาเป็นระยะ ในโลกยุคปัจจุบันการชักชวนทั้งเด็กและผู้ใหญ่มาทำกิจกรรมที่หลีกเลี่ยงเทคโนโลยีจึงไม่ยักง่ายนัก แต่กลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะยังคงตั้งใจรวมพลังเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนที่ไม่ต้องอาศัยเทคโนโลยีใดนัก มีเพียงชุดเครื่องเสียงที่โซติ³ ช่วยเตรียมและปาวประกาศประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนบ้านหนองเยาะมารับชมการแสดงของกลุ่มเยาวชน ส่วนพี่เก⁴ กำลัง่วนอยู่กับการแต่งหน้าให้กับน้องแอมนักแสดงละครใบ้มือสมัครเล่นที่เพิ่งดูการแสดงมาจากรายการโทรทัศน์ และอยากพัฒนาการแสดงใหม่นี้ให้ทุกคนได้รับชม เป็นอีกก้าวของการพัฒนาการแสดงละครของกลุ่มเยาวชนพอใกล้ถึงเวลาเริ่มแสดงมีผู้ชมมาไม่มากนัก แต่ก็ได้กำลังใจจากเพื่อนๆ มูลนิธิออยสิกา ประเทศไทย ที่ทำโครงการป่าของเด็กในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ และพี่เกชวนมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจะได้มีเครือข่ายเยาวชนที่ทำงานด้านทรัพยากรป่าร่วมกัน แม้การแสดงละครเวทีครั้งนี้จะไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้นัก แต่เด็กๆ ก็ตั้งใจแสดงกันอย่างเต็มที่เพื่อบอกเล่าเรื่องราวการต่อสู้ของชุมชนในการดูแล

²เด็กหญิงสุรรัตน์ แก้วโกล สมชิกกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ

³นายสมชาย อนุรัตน์ เจ้าหน้าที่สมาคมป่าชุมชนอีสาน และพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ

⁴นางสาวเกษณี ชีรัมย์ เจ้าหน้าที่สมาคมป่าชุมชนอีสาน และพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ

รักษาป่าชุมชนหนองเยาะผืนนี้เอาไว้ ละครเปิดฉากด้วยความขัดแย้งของชาวบ้านสองกลุ่มที่กลุ่มหนึ่งเห็นด้วยกับการปลูกสวนป่ายูคาลิปตัสเพราะทำให้ชาวบ้านมีอาชีพรับจ้างปลูกป่า และอีกกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยเพราะเล็งเห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการปลูกไม้ต่างถิ่นโตเร็วนี้ ไม่นานผลกระทบก็เกิดขึ้นตามการเจริญเติบโตของต้นยูคาลิปตัส หญ้าตามผืนป่าที่เคยมีให้วัวของชาวบ้านได้เข้าไปกินก็เริ่มลดลง รวมทั้งมีการจำกัดเขตไม่ให้วัวเข้าไปหากินในพื้นที่สวนป่า และที่สำคัญความมั่นคงทางอาหารของชาวบ้านเริ่มหายไป “เป็นหยิ่งโหดละพี่น้อง เขาปลูกป่ายูคาลิปตัส เห็ดก๋อบมี หน่อไม้ก๋อบเกิด มดแดงก๋อบ ปมาอยู่อาศัย แล้วหมู่เฮาจะเลือกเอาป่าอันใด” ชาวบ้านกลุ่มแรกที่เคยหลงผิดเห็นด้วยการปลูกยูคาลิปตัส จึงกลับมารวมกลุ่มเพื่อช่วยกันต่อต้านการปลูกสวนป่าของออป. ทวงคืนความอุดมสมบูรณ์ของอาหารจากป่าและสิทธิในการใช้ประโยชน์ของชุมชนกลับคืนมา หลังจากความพยายามของชาวบ้านสัมฤทธิ์ผล ในฉากสุดท้ายของละครเราจะได้เห็นเด็กๆ แสดงเป็นต้นกล้าที่กำลังจะเติบโตจากความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านที่ช่วยกันปลูกฟื้นฟูพื้นที่ป่าของชุมชนกลับคืนมา พร้อมกับเสียงสายฝนที่เริ่มโปรยปรายให้เหล่าต้นกล้าได้เติบโต แม้ละครจะแสดงเพียงช่วงเวลาสั้นๆ แต่การแสดงอย่างมุ่งมั่นตั้งใจของเด็กๆ ก็ได้สะท้อนเรื่องราวการต่อสู้ของชุมชนที่ผ่านมาอย่างแจ่มชัด และไม่ให้เรื่องราวนี้เป็นเพียงตัวหนังสือในหน้าประวัติศาสตร์หรือกลายเป็นเพียงความทรงจำของคนรุ่นเก่า แต่การต่อสู้ครั้งนี้ได้ซึมซับไปยังเด็กๆ ลูกหลานอีกด้วย ส่วนการแสดงละครใบ้ของน้องแอมที่ต้องแสดงกันถึงสองรอบ เพราะในรอบแรกหลายคนต่างไม่ค่อยเข้าใจนัก เนื่องจากการแสดงลักษณะนี้อาจจะแตกต่างไปจากละครทั่วไปที่ทุกคนเคยรับชมกัน การแสดงในรอบที่สอง ทั้งคนดูและคนแสดงจึงตั้งใจตั้งใจแสดงไม่แพ้กัน จากนั้นผู้ชมจึงได้เห็นฝูงนกมากมาย ต้นไม้ใหญ่ในป่า กล้วยหวีใหญ่ที่น้องแอมเด็ดมากินอย่างเอร็ดอร่อย และลูกโป่งใบยักษ์ที่มีขนาดเท่าโต สีสน้อย่างไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับจินตนาการของผู้ชมแต่ละคน เพราะหน้าที่ของนักแสดงเพียงแต่ทำท่าทางและสีหน้ากระตุ้นเปิดจินตนาการ ในรอบที่สองนี้จึงจบลงด้วยเสียงปรบมือพร้อมกับเด็กเล็กๆ ที่มาดูเริ่มเลียนแบบท่าทางการแสดงจากน้องแอมไปด้วย จึงได้โอกาสประชาสัมพันธ์ขยายสมาชิกกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะว่าถ้าสนใจก็มาร่วมกิจกรรมกันได้ต่อไป การแสดงในวันนี้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมละครเร่ของกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะที่จะตระเวนสัญจรไปตามชุมชนต่างๆ รอบป่าชุมชนหนองเยาะ

กว่าจะเป็นป่าชุมชนหนองเยาะ

ป่าชุมชนหนองเยาะ ถูกประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติฝั่งซ้ายห้วยลำราญ และป่าสงวนแห่งชาติฝั่งขวาห้วยเสน มีพื้นที่ครอบคลุม 8 หมู่บ้าน 2 ตำบล คือ ตำบลตาคง และตำบลพระแก้ว อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เป็นป่าธรรมชาติ ประเภทป่าเบญจพรรณที่อุดมสมบูรณ์มีพรรณไม้และสัตว์ป่านานาชนิด ชุมชนโดยรอบได้ใช้ประโยชน์เป็นแหล่งอาหาร แหล่งไม้ใช้สอย และทำเลเลี้ยงสัตว์ แต่หลังจากการให้สัมปทานตัดไม้เพื่อทำไม้หมอนรถไฟ ป่าหมดลงอย่างรวดเร็ว ป่าหนองเยาะที่เคยเขียวชอุ่มกลายเป็นป่าเสื่อมโทรม จากพื้นที่ป่า 90,000 ไร่ในปี พ.ศ. 2522 เหลืออยู่เพียงประมาณ 1,500 ไร่ ในปัจจุบัน โดยหลังจากป่าธรรมชาติถูกทำลายลงด้วยการสัมปทานป่า องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) ก็เริ่มเข้ามาฟื้นฟูป่าด้วยการปลูกสร้างสวนป่า ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2522 ไม้ส่วนใหญ่ที่ปลูกได้แก่ ยูคาลิปตัส กระถินณรงค์ และเลียน ชาวบ้านรู้เพียงว่าเป็นไม้โตเร็วทางการให้ช่วยกันปลูก ช่วยกันดูแล แต่เมื่อต้นยูคาลิปตัสเริ่มเติบโต พืชพันธุ์ชั้นล่าง พวกหญ้าต่างๆ กลับไม่เจริญงอกงามดั้งเดิม วัชพืชรุกรานเข้าปกคลุมหญ้าก็ไม่มีอาหาร เห็ดต่างๆ ที่เคยอุดมสมบูรณ์ก็ลดลง ไม้ต่างถิ่นได้เริ่มทำให้พืชอาหารของชุมชนหายไป ชาวบ้านจึงเริ่มรวมตัวกันที่จะหยุดยั้งและต่อต้านการฟื้นฟูป่าด้วยยูคาลิปตัส “ชาวบ้านจึงรวมตัวกัน เราต่อสู้เพื่อให้ได้ป่ากลับมา ไปชุมนุมหน้าทำเนียบถึง 99 วันก็ทำกันมาแล้ว เพราะป่าคือแหล่งหาอยู่หากินของชาวบ้าน ถ้าไม่มีป่าชาวบ้านจะอยู่อย่างไร” พ่อสะอาด⁶ กล่าวด้วยสีหน้าและแววตาที่บ่งบอกถึงความทุกข์ยากของคนรุ่นก่อน และความพยายามมุ่งมั่นต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิในการดูแลรักษาป่าตามวิถีทางของชุมชน การรวมตัวของพี่น้องชาวบ้านสัมฤทธิ์ผลเมื่อรัฐบาลมีมติเห็นชอบให้ยุติการ

⁶นายสะอาด กุลชาติ ประธานเครือข่ายป่าชุมชนหนองเยาะ และที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ

ดำเนินงานของสวนป่าของออป. และฟื้นฟูเป็นป่าธรรมชาติ ชุมชนจึงได้รับสิทธิในการจัดการป่าในรูปแบบของป่าชุมชนคืนมาในปีพ.ศ. 2540 เป็นต้นมา หรือกว่า 18 ปีของการต่อสู้ของชุมชนเพื่อให้ได้ป่ากลับมา และส่งต่อให้คนรุ่นต่อไป ไปได้ช่วยกันดูแลรักษาสืบไป

จากค่ายสิ่งแวดล้อมสู่โรงเพาะรักษ์

กว่าจะเป็นกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะนั้น เริ่มต้นจากเสียงสะท้อนจากแกนนำเครือข่ายป่าชุมชนหนองเยาะที่อยากจะให้มีคนรุ่นใหม่เข้ามาเป็นตัวตายตัวแทนในการทำงานป่าชุมชน เพราะหลายคนก็อายุเพิ่มมากขึ้น ภาวะต่างๆ ก็เพิ่มตามไปด้วยการจะออกไปประชุมหรือร่วมกิจกรรมนอกชุมชนก็ไม่สะดวกเหมือนเคย ทางสมาคมป่าชุมชนอีสานซึ่งเริ่มเข้ามาทำงานกับเครือข่ายป่าชุมชนหนองเยาะอยู่แล้ว ตั้งแต่ช่วงเริ่มจัดการป่าชุมชนจึงลงมาทำงานหนุนเสริมประเด็นเด็กและเยาวชนด้วย ในปี พ.ศ. 2548 พี่ชิตี ได้เข้ามาทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ประจำในพื้นที่ป่าชุมชนหนองเยาะ จึงชวนเด็ก ๆ ที่รวมตัวกันไว้บ้างแล้วจากการทำกิจกรรมสภาเด็กและเยาวชนตำบลของทางอบต. มาทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อกระตุ้นเรื่องงานเยาวชนในพื้นที่โดยจัดค่ายเยาวชนกับสิ่งแวดล้อมเรียนรู้ป่าชุมชนหนองเยาะนับเป็นกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะรุ่นแรก มีเด็ก ๆ เข้ามาร่วมประมาณ 20-30 คน หลังจากค่ายก็ได้เด็ก ๆ หลายคนมาช่วยงาน ช่วยทำเรื่องการพัฒนาศูนย์นิเวศน์ป่าชุมชนหนองเยาะที่ปรับปรุงจากอาคารที่ทำการเดิมของออป. หลังจากชาวบ้านต่อต้านการฟื้นฟูป่าของออป. ได้สำเร็จ กลุ่มเยาวชนได้เป็นแรงงานหลักที่ช่วยดูแลรักษาและอยู่ประจำศูนย์ฯ ด้วยในช่วงนั้น แต่ปีต่อมาเด็ก ๆ แกนนำรุ่นนี้ก็ต้องออกไปเรียนตอนนอกชุมชนทำให้สมาชิกที่เหลือกระจัดกระจายกันไป ประกอบกับช่วงนั้นยังไม่มีกิจกรรมเยาวชนอื่นๆ นอกจากค่ายและการดูแลศูนย์ฯ จึงทำให้การรวมตัวของกลุ่มเยาวชนยังไม่ต่อเนื่องเป็นกลุ่มก้อน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2549 – 2550 เครือข่ายป่าชุมชนหนองเยาะได้วางแผนการจัดการป่าชุมชนหนองเยาะ โดยหนึ่งในนั้นมีแผนการฟื้นฟูป่าด้วย กลุ่มเยาวชนจึงได้มีส่วนร่วมทำภารกิจนี้โดยแกนนำกลุ่มเยาวชนคือ น้องสัน ซึ่งอยู่ต่างชุมชนแต่เคยมาร่วมกิจกรรมค่ายด้วยได้เข้ามาอาสาเป็นแกนนำของกลุ่ม ถือเป็นรุ่นที่ 2 ของกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ ได้ชักชวนเด็ก ๆ ในชุมชนอยากฟื้นฟูโรงเรียนเพาะรักษ์ที่เคยอยู่ในบริเวณที่ทำกรออป. เดิม ซึ่งได้พัฒนาเป็นศูนย์นิเวศน์ป่าชุมชนหนองเยาะ

แล้วนั้นให้ใช้งานได้อีกครั้งหนึ่ง ให้เป็นโรงเรือนเพาะชำต้นไม้พื้นถิ่นสำหรับปลูกป่า โดยกลุ่มเยาวชนจะช่วยกันไปเก็บเมล็ดพันธุ์ไม้ป่าจากในป่าชุมชนหนองเยาะมาเพาะกัน เพื่อใช้ฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมในเขตป่าชุมชนหนองเยาะให้ดีขึ้นและแจกจ่ายชาวบ้านเพื่อใช้สอยด้วย น้องสันและกลุ่มน้องๆ พยายามจะใช้กล้าไม้เหล่านี้เป็นตัวผสมผสานความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน และกลุ่มเยาวชน ด้วยกิจกรรมการปลูกป่าตามวันสำคัญต่างๆ ร่วมกับการช่วยกลุ่มผู้ใหญ่ดูแลรักษาป่าเพราะขณะที่ไปเก็บเมล็ดพันธุ์ เตรียมพื้นที่ปลูกและดูแลหลังการปลูกนั้นถือเป็นการช่วยลาดตระเวนสอดส่องดูแลรักษาป่าไปด้วย โดยมีพี่โชติเป็นพี่เลี้ยงคอยหนุนช่วยทั้งประสานงานและเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และในปี พ.ศ. 2551 จึงได้เพิ่มกิจกรรมสำรวจพันธุ์ไม้ในป่าชุมชน ขยายผลจากการทำโรงเพาะชำ เพื่อสำรวจแม่ไม้ใหญ่ที่เหมาะสมในการกระจายพันธุ์ ร่วมกับการจัดค่ายเยาวชนกับสิ่งแวดล้อมซึ่งทำมาเป็นประจำทุกปี แต่แกนนำรุ่นสองก็ต้องออกไปเรียนต่อนอกชุมชนอีก ความท้าทายใหม่จึงเกิดขึ้นกับพี่เลี้ยงกลุ่ม อย่างพี่โชติ พี่เก้ และแกนนำชุมชนว่าจะทำอย่างไรกับปัญหาการขาดแกนนำกลุ่มเยาวชน บทเรียนจากการพัฒนากลุ่มเยาวชนในสองรุ่นที่ผ่านมาทำได้ได้บทสรุปที่จะทำงานต่อไปกับกลุ่มเยาวชนที่มีอายุน้อยลงเพื่อจะได้พัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง “เปลี่ยนมาทำกับกลุ่มเยาวชนที่เล็กลง เพราะที่ผ่านมามีเคยทำกับเด็กโต 17-21 ปี เป็นช่วงที่เปลี่ยนผ่านเร็วมาก อายุการใช้งานน้อย แต่หากเป็นเด็กๆ ประถม มัธยมต้น มัธยมปลาย จะอยู่ในชุมชนนานกว่า”

ละคร...สู่การสรรค์สร้างกิจกรรม

จากความพยายามของพี่เก้ที่เข้ามาทำงานเป็นที่เลี้ยงกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ ซึ่งอยากจะให้กลุ่มเยาวชนได้มีกิจกรรมใหม่ๆ ทำร่วมกัน ทั้งยังได้รู้เรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของป่าชุมชนหนองเยาะที่ผ่านการต่อสู้มาอย่างยาวนานและมีความน่าสนใจอยู่ในตัว พี่เก้ซึ่งเคยทำงานกับกลุ่มเยาวชนรักษ์ป่าโนนใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ โดยใช้กระบวนการละคร จึงหวังว่ากลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะจะได้พัฒนาทักษะการแสดงออก และเรียนรู้ชุมชนของตนเองผ่านกระบวนการละคร

“พยายามหาเครื่องมือใหม่ๆ มาทำงานกับน้องๆ ทุกปีก็จะจัดค่ายเยาวชนกับสิ่งแวดล้อม การสำรวจป่า ก็ได้เรียนรู้กันระดับหนึ่ง แต่กระบวนการละครเป็นการพัฒนาศักยภาพของเด็กๆ ด้วย เพราะหากเด็กๆ ได้เรียนรู้แล้ว แต่ถ้าไม่ถูกนำเสนอก็จะไม่ได้พัฒนาการเรียนรู้ต่อ ก็เลยใช้กระบวนการละครจะได้สื่อสารกับคนข้างนอกด้วย” พี่เก้ ซึ่งรับผิดชอบโดยตรงในประเด็นเด็กและเยาวชนของสมาคมป่าชุมชนอีสานเป็นอีกคนหนึ่งที่มาหนุนเสริมการทำงานของกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะตั้งแต่ปี พ.ศ.2551 เมื่อทั้งแกนนำชุมชนและกลุ่มเยาวชนก็ต่างเห็นด้วยกับกิจกรรมการแสดงละคร พี่เก้จึงได้ชักชวนทีมวิทยากรกระบวนการละครที่รู้จักมาช่วยฝึกอบรมให้กับเด็กๆ สมาชิกกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในช่วงมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นหลัก ฝึกทักษะการใช้เสียง การใช้ร่างกาย เช่น การยืน การเดิน ฝึกสมาธิ ฝึกการแสดงท่าทางอารมณ์ และคิดบทละคร กันอยู่ 1 ปีเต็ม ในปีพ.ศ. 2552 จึงได้นักแสดงหลักมาประมาณ 10 คน ส่วนสมาชิกคนอื่นๆ ก็จะได้เรียนรู้การแสดงละครจากนักแสดงหลักกลุ่มนี้ จึงไม่น่าแปลกใจเลยว่าทำไมเด็กๆ จึงฝึกซ้อมการแสดงกันได้โดยไม่ต้องใช้สคริปต์ประกอบ เพราะผ่านการฝึกฝนและฝึกซ้อมร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง

และแล้วโอกาสในการแสดงฝีมือก็มาถึง เมื่อกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะได้รับเชิญให้ไปร่วมแสดงละครในงาน “ปฏิรูปสื่อ..ประชาชน..สู่..ปฏิรูปประเทศไทย” วันที่ 9-10 กรกฎาคม 2553 ณ Gallery 02, Bangkok Code โดยนำเสนอละครเรื่องประวัติศาสตร์ป่าชุมชนหนองเยาะ สร้างความภาคภูมิใจและเสริมความมั่นใจของกลุ่มเยาวชนในการช่วยเป็นเสียงสะท้อนอดีตการต่อสู้เพื่อป่าชุมชนของผู้ใหญ่นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนยังได้มีโอกาสไปแสดงตามงานต่างๆ อีกหลายงานจนบางช่วงเรียนไม่ทันเพื่อนต้องให้เพื่อนที่ไม่ได้ไป ช่วยสอนทบทวนเพิ่มเติมให้ แต่เมื่อออกไปข้างนอกแล้วก็ไม่ลืมจัดกิจกรรมละครเร่สัญจรไปตามหมู่บ้านต่างๆ รอบป่าชุมชนหนองเยาะอีกด้วย ตามโอกาสและช่วงเวลาที่เหมาะสม ดังเช่นการจัดกิจกรรมละครเร่ในวันที่ 22-23 เมษายน 2554 ที่ผ่านมา ณ ศาลาหมู่บ้านหนองเยาะ ไม่ไกลไม่ไกลจากสถานที่จริงในอดีตนัก

เรียนรู้ ร่วมกัน ... ชุมชนพึ่งตนเอง..... สู่เอกภพวันละบาท

ในช่วงปีพ.ศ. 2552 นี้เองทางพี่โชติ ได้พัฒนากลุ่มชุมชนพึ่งตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรไฮเฟอร์-ประเทศไทย จึงชักชวนกลุ่มเยาวชนเข้ามา

เรียนรู้ทำกิจกรรมร่วมกับสมาชิกกลุ่มชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่ก็คือพ่อแม่ ผู้ปกครองของเด็กๆ นั่นเอง ทั้งการทำผ้าหมัดย้อมโดยใช้สีจากธรรมชาติ การทำ น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า ยาคุมสมุนไพร และกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเด็กๆ มีบทบาทหน้าที่ในการช่วยจัดบันทึกข้อมูลของสมาชิกกลุ่มชุมชนพึ่งตนเอง โดยมีน้องกุก คอยช่วยจัดบันทึกและเป็นเลขานุการของกลุ่มชุมชนพึ่งตนเอง จากประสบการณ์ดังกล่าวแกนนำกลุ่มเยาวชนจึงนำเรื่องออมทรัพย์มาปรับใช้กับกลุ่มเยาวชนโดยทำ กิจกรรมออมเงินวันละบาท โดยมีน้องฝน รับอาสาทำหน้าที่เป็นผู้ทำบัญชีรับฝาก เพื่อนำเงินที่ได้ไว้ใช้ทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน เริ่มออมกันตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2553 ที่ผ่านมามีสมาชิกกลุ่มเยาวชนที่ออมเงินกันประมาณ 30 คน ซึ่งยอดเงินตอนนี้ยังมีไม่มาก เนื่องจากบางครั้งก็ไม่ได้นำเงินไปฝาก และยังไม่มีกฎระเบียบ ข้อตกลงในการฝากที่ชัดเจนกัน จึงทำให้บางคนนำเงินไปฝากบ้างไม่ไปฝากบ้าง แต่หลายคนก็เริ่มได้ใช้ประโยชน์จากกองทุนวันละบาท โดยยืมไปซื้ออุปกรณ์การเรียนกัน และหลังจากนี้คงมีโอกาสได้พูดคุยกันเพื่อให้กองทุนวันละบาทเติบโตเป็นรูป เป็นร่างชัดเจนกว่านี้

เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าชุมชนหนองเยาะ ตามรอยปู่ใหญ่

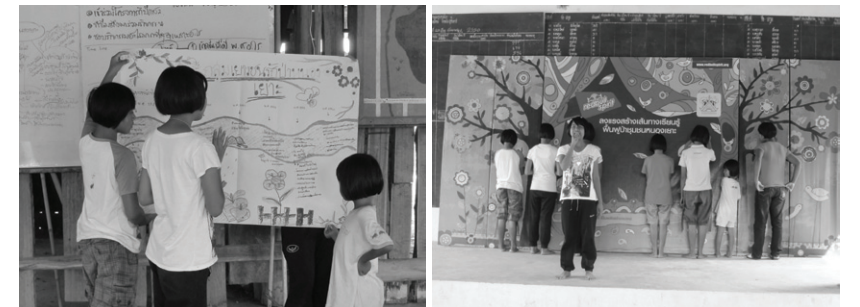
เด็กๆ ในรุ่นที่ 3 มีกิจกรรมทำกันอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่การแสดงละคร ร่วมกิจกรรมกับกลุ่มชุมชนพึ่งตนเอง และล่าสุดคือกิจกรรมเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่เริ่มทำกันในปี พ.ศ. 2553 ซึ่งเกิดจากความต้องการของเครือข่ายป่าชุมชนและชาวบ้าน ที่อยากพัฒนาทำแหล่งเรียนรู้ เพราะป่าชุมชนหนองเยาะมีทรัพยากรหลายอย่าง อีกทั้งเครือข่ายฯ ได้ร่วมกันดูแลจัดการมามากกว่า 10 ปีแล้ว ทางพี่โชติ พี่เก้ และสมาชิกป่าชุมชนอีสานซึ่งเป็นพี่เลี้ยงของเครือข่ายป่าชุมชนหนองเยาะ จึงพาชาวบ้าน และกลุ่มเยาวชนไปศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนกับกลุ่มเด็กรักป่า จังหวัดสุรินทร์ เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ป่าชุมชนหนองเยาะ หลังจากไปดูงานจึงได้รูปแบบที่จะกลับมาทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ โดยทำเป็นฐานการเรียนรู้ตามเส้นทางตามบริบทของป่าชุมชนหนองเยาะ นอกจากได้รูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้แล้ว เด็กๆ ยังได้กำลังใจที่จะกลับมาดูแลรักษาป่าหนองเยาะของตนเองอีกด้วย ทางพี่โชติและแกนนำเครือข่ายฯ จึงเขียนโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน และก็ได้รับการสนับสนุนจากโครงการ Redbull Spirit ในส่วนของงบประมาณ

ต่างๆ ซึ่งก่อนจะมาเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติได้นั้น กลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ ได้ช่วยกันสำรวจเส้นทางที่เหมาะสมร่วมกับแกนนำเครือข่ายป่าชุมชนหนองเยาะ และรวบรวมข้อมูลที่น่าสนใจเพื่อนำมาทำเป็นฐานการเรียนรู้ตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติ ส่วนป้ายสื่อความหมายในแต่ละฐานการเรียนรู้ เด็กๆ เป็นผู้ช่วยกันเขียนช่วยกันวาดแต่งเติมให้สวยงามตามจินตนาการ และได้แรงจากพี่ๆ อาสาสมัคร โครงการ Redbull Spirit มาช่วยติดตั้งป้ายตามฐานการเรียนรู้ต่างๆ กว่าจะเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เด็กๆ ในกลุ่มต่างได้เรียนรู้ป่าชุมชนของตนเองอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การเดินทางสำรวจเส้นทาง รวบรวมข้อมูล จนถึงการจัดทำป้ายสื่อความหมาย เรียกได้ว่าได้เรียนรู้พร้อมลงมือปฏิบัติการไปด้วยในตัว จึงได้เวลาถ่ายทอดสู่น้องๆ ในรุ่นต่อๆ ไป ค่ายเยาวชนกับสิ่งแวดล้อมในปีนี้ (ปีพ.ศ. 2554) จึงได้พาน้องๆ ในโรงเรียนใกล้ป่าชุมชนหนองเยาะมาเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งคราวนี้หลายคนได้ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงค่ายเป็นครั้งแรก และเป็นปีแรกของกิจกรรมค่ายที่ได้เดินทางตามเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่พวกเขาช่วยกันทำ แม้การเดินทางนี้จะเป็นการเดินทางตามรอยทางป่าชุมชนที่ใหญ่ได้ช่วยกันดูแลรักษาแต่จากนี้ไปบนทางสายนี้จะมีรอยเท้าเล็กๆ ของเด็กๆ กลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ เติบโตเคียงข้างไปกับป่าชุมชนผืนนี้

ผลพวงจากประสบการณ์การปฏิบัติ...การเรียนรู้

.....สู่การพัฒนาตัวตนเยาวชนรักป่าหนองเยาะ

ปัจจุบันกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ มีสมาชิกกว่า 32 คน ส่วนใหญ่เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย รวมทั้งยังมีน้องเล็กๆ อีกหลายคนเพราะพี่ๆ ต้องพามาด้วยเนื่องจากพ่อแม่ต้องออกไปทำไร่ทำนา หากไม่

พามาด้วยก็จะไม่ได้มาทำกิจกรรมกับกลุ่ม เพราะหลายครั้งที่สมาชิกหลายคนไม่ได้มาทำกิจกรรมเนื่องจากต้องเลี้ยงน้องที่บ้าน ทางออกจากการพูดคุยร่วมกันจึงเกิดขึ้นคือใช้ศูนย์นิเวศน์ป่าชุมชนหนองเยาะจัดรวมพลของกลุ่มเยาวชน เป็นเนอสเซอรี่ชั่วคราวขึ้นมา หลายคนจึงได้มาทำกิจกรรมร่วมกันอีกครั้งโดยมีน้องกูก เป็นแกนนำหลักของกลุ่มเยาวชน การรวมตัวของกลุ่มมาจากสมาชิกเยาวชนใน 2 หมู่บ้านเป็นหลักคือ บ้านขุนนางสง่าพอกและบ้านหนองเยาะ มีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้และเข้าใจความเป็นมาของชุมชนตนเอง พัฒนาศักยภาพของตนเอง ผ่านกระบวนการต่างๆ ได้แก่ ละคร เกมส์ ศิลปะ เป็นต้น กิจกรรมสำคัญของกลุ่มที่ผ่านมาจึงเป็น การแสดงละครเวที การทำเส้นทางศึกษารวมชาติ และค่ายเยาวชนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งน้องๆ ในรุ่นที่ 3 นี้ได้พัฒนาจากการเป็นลูกค่ายที่พี่ๆ จากสมาคมป่าชุมชนอีสานมาจัดกิจกรรมแต่ละปีร่วมกัน เป็นพี่เลี้ยงค่ายให้กับน้องๆ ระดับประถมศึกษาในโรงเรียนรอบป่าชุมชนหนองเยาะเข้ามาเรียนรู้ป่าชุมชนหนองเยาะตามเส้นทางศึกษารวมชาติที่ได้จัดทำไว้

การทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนได้รับการหนุนเสริมและสนับสนุนจากสมาคมป่าชุมชนอีสานที่เข้ามาทำงานกับกลุ่มผู้ใหญ่และเล็งเห็นความสำคัญของเยาวชนลูกหลานที่จะเป็นกำลังสำคัญในการดูแลจัดการป่าชุมชนหนองเยาะผืนนี้ต่อไป รวมทั้งการสนับสนุนจากชุมชนและคณะกรรมการป่าชุมชนหนองเยาะ พ่อสะอาดกุลชาติและแกนนำผู้ใหญ่หลายคนในชุมชนยินดีให้ความร่วมมือและมาเป็นกำลังใจให้เยาวชนทุกครั้งที่มีกิจกรรม และเต็มใจบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของป่าชุมชนหนองเยาะให้กับลูกหลาน บางครั้งได้ดูละครที่เยาวชนลูกหลานเล่นยังอดเสียดาว่ามันสั้นเกินไป หากเทียบกับช่วงเวลาของความทุกข์ยากกว่าจะได้ดูแลจัดการป่าชุมชนโดยชุมชนเองเช่นทุกวันนี้

เด็กๆ ได้สะท้อนว่ามีความกล้าที่จะคิด กล้าที่จะพูด กล้าที่จะทำมากขึ้น รู้จักดูแลตัวเอง ดูแลคนอื่น มีระเบียบวินัยและความอดทนมากขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมละคร เพราะต้องร่วมกันแสดงหลายคน ช่วงที่ฝึกซ้อมจึงต้องมาให้ตรงเวลาเป็นการฝึกความมีระเบียบวินัยไปในตัว ทำให้กลุ่มเยาวชนมีคุณค่ามากขึ้น เพราะได้ทำประโยชน์ให้ธรรมชาติ ผ่านการแสดงละคร และละครยังเป็นเครื่องมือในการเบิกทางให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรของป่าชุมชนหนองเยาะ

กลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ ในวันนี้ได้เดินทางมาถึงรุ่นที่ 3 โดยมีน้องกูก น้องฝน น้องแก้ว เป็นแกนนำผู้ใหญ่ของกลุ่ม แม้ที่ผ่านมาการรวมตัวของกลุ่มเยาวชนในรุ่นที่ 1 และ 2 จะไม่ต่อเนื่องเพราะแกนนำจะต้องออกไปเรียนต่อนอกชุมชน จนทำให้ขาดความต่อเนื่องกันไปในแต่ละรุ่น และต้องมาเริ่มหาแกนนำกันใหม่ในแต่ละรุ่น แต่สมาชิกรุ่นนั้นยังคงเป็นเด็กๆ กลุ่มเดิมซึ่งกำลังเติบโตขึ้นตามช่วงวัย หลายคนมาร่วมกิจกรรมตั้งแต่อยู่ชั้นประถมศึกษาจนตอนนั้นขึ้นมาเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแล้ว และกำลังจะเป็นแกนนำของกลุ่มในรุ่นต่อไป ปัจจุบันความสำเร็จที่สำคัญของกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะคือ ความต่อเนื่องของการเข้ามาช่วยเป็นพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชนของทั้งพี่ไซติ และพี่เก๋จากสมาคมป่าชุมชนอีสาน เป็นปัจจัยที่ทำให้กลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะได้ขับเคลื่อนทำกิจกรรมกันมาอย่างต่อเนื่อง และมีกรพัฒนาเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กๆ ตลอดเวลา เช่นการพัฒนา กลุ่มเยาวชนในรุ่นที่ 3 ซึ่งได้พยายามหากิจกรรมให้เด็กๆ ได้เข้ามาร่วมทำกิจกรรมกันอย่างต่อเนื่องทั้งละคร การทำเส้นทางศึกษารวมชาติ การออมเงินวันละบาท อีกทั้งปัจจัยความสำเร็จอีกประการคือแกนนำชุมชนให้ความสำคัญและสนับสนุนการทำกิจกรรมของเยาวชน มาร่วมกิจกรรมและเป็นกำลังใจให้เด็กๆ ทั้งการแสดงละคร การพาเดินสำรวจป่า ทำเส้นทางศึกษารวมชาติ ซึ่งกิจกรรมละครที่เริ่มทำกันมากกว่า 3 ปีแล้วนั้นเป็นภาพสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างป่ากับชุมชน ทำให้ชุมชนได้ตระหนักและรับรู้ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชนร่วมกัน รวมทั้งได้แลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชน และได้เห็นความสุขของชุมชนและทรัพยากรป่าที่มีความสมบูรณ์มากขึ้น นอกจากนี้ผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ยังได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ และจิตวิญญาณของชุมชนสู่กลุ่มเยาวชนและสมาชิกของชุมชน กิจกรรมละครจึงเป็นเสียงสะท้อนพลังของเด็กๆ ในการช่วยดูแลรักษาป่าในอีกรูปแบบหนึ่ง เมื่อผู้ใหญ่ในชุมชนได้ให้ออกาสเด็กๆ ได้แสดงออกอย่างสร้างสรรค์ และได้เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์กับผู้ใหญ่อย่างต่อเนื่อง การปลูกฝังความรักความผูกพันกับผืนป่าก็จะเติบโตไปพร้อมๆ กับเด็กๆ ที่กำลังเติบโตตามช่วงวัย การช่วยเติมกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามช่วงวัยจึงเป็นภารกิจที่ทั้งพี่เก๋ พี่ไซติ และแกนนำชุมชนช่วยกันดูแลอย่างใกล้ชิด ด้วยความหวังว่าเมื่อเด็กๆ ได้เรียนรู้ชุมชนของตนเองแล้วเขาจะมีภูมิคุ้มกันที่จะออกไปเผชิญกับโลกภายนอก และเมื่อถึงจุดหนึ่งของชีวิตเขาจะหันกลับมายังบ้านเกิดและเป็นแนวร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนผืนนี้ต่อไป

- เชื้อนไขบัจฉยที่สำคัญของความสำเร็จของกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะประสบการณ์และประวัติศาสตร์ร่วมกันของชุมชนที่มีความเป็นมาที่ยาวนาน ที่ชุมชนต้องผ่านร้อนผ่านหนาวร่วมทุกข์ร่วมสุขในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิทธิของตน ซึ่งทำให้แกนนำชุมชนเห็นความสำคัญของการถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวและการสานต่องานของคนรุ่นต่อไป
- ชุมชนได้พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นชุมชนช่วยกันดูแลรักษา ซึ่งทำให้เยาวชนได้สัมผัสอย่างใกล้ชิดและเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรป่าอย่างแท้จริง หรือกล่าวได้ว่า เยาวชนได้เรียนรู้จากการมีวิถีร่วมกัน
- การเข้ามาสนับสนุนขององค์กรพี่เลี้ยงสมาคมป่าชุมชนอีสานอย่างต่อเนื่องยาวนานและพัฒนาปรับใช้เทคนิคเครื่องมือการทำงานกับกลุ่มเยาวชน มีแนวทางร่วมกับชุมชนและเยาวชนในพื้นที่
- ความมุ่งมั่นตั้งใจที่มีแบบอย่างที่ดีของผู้ใหญ่ เป็นต้นแบบที่เยาวชนอยากปฏิบัติตาม กลุ่มเยาวชนรวมตัวกันชัดเจน มีตัวตนในชุมชน ทำงานร่วมกับชุมชน แต่ยังขาดการตัดสินใจด้วยตนเอง ยังไม่สามารถเริ่มทำกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ต้องให้พี่เลี้ยงคอยกระตุ้น จึงต้องอาศัยระยะเวลา การให้โอกาส และการส่งเสริมประสบการณ์ให้กับกลุ่มเยาวชนในการพัฒนาศักยภาพต่อไป

ต้นกล้ารักป่าหนองเยาะ:

ชื่อ นางสาวสมจิตร ท้าทอง (กุก)
ตำแหน่ง ประธานกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ:
การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มจร.สุรินทร์
อาชีพ นักศึกษาปีที่ 1

จากเด็กที่มาช่วยงานเครือข่ายป่าชุมชนหนองเยาะอยู่หลังครัวคอยล้างจาน แต่เมื่อขาดคนช่วยจัดบันทึก กุกจึงได้เข้ามาช่วยงานในวงประชุม กว่า 3 ปีที่กุกเข้ามาช่วยกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะอย่างจริงจังด้วยคำชักชวนจากพี่เก้ ผู้กำกับประจำกองละครรักป่าหนองเยาะจึงเข้าที่เข้าทาง กุกบอกว่า “ที่รับหน้าที่เป็นคนดูแลน้องๆ เพราะจะมาฝึกแสดงละครตอนนี้อาจสู้ฝึไม่ลายมือน้องๆ ไม่ได้แล้ว ไม่แก่ตัดยากแล้ว” กุกจึงอาสาช่วยดูแล ช่วยกำกับการแสดงแทน

แม่ คือแรงบันดาลใจในการเข้ามาทำกิจกรรมของกุก เพราะแม่หาอยู่หากินกับป่าผืนนี้มาตลอด จึงอยากช่วยดูแลรักษาและเมื่อไม่นานมานี้ครอบครัวของกุกก็ได้ย้ายมาสร้างบ้านหลังเล็กๆ หลังที่ทำการศูนย์นิเวศน์ป่าชุมชนหนองเยาะ เป็นอาสาสมัครมาดูแลเฝ้าศูนย์นิเวศน์ป่าชุมชนหนองเยาะ แม่พอจะไม่เห็นด้วยมากนัก แต่ทุกคนก็ยอมแพ้ให้กับความมุ่งมั่นตั้งใจของแม่ แม่จึงเป็นแบบอย่างของความเสียสละและความรักความห่วงใยในทรัพยากรของชุมชนซึ่งส่งต่อมายังกุกให้เข้ามาช่วยกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชน การเข้ามาช่วยกิจกรรมทำให้กลุ่มได้พัฒนาตนเองจากที่ไม่ค่อยกล้าพูดกล้าแสดงออก ก็สามารถพูดในที่สาธารณะเป็นตัวแทนของกลุ่มเยาวชนต้อนรับกลุ่ม/คณะต่างๆ ที่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ป่าชุมชนหนองเยาะได้ มีทักษะกระบวนการคิดมากขึ้น และรักธรรมชาติ ความเป็นชุมชนท้องถิ่นของตนเองอย่างภาคภูมิใจ

แม้ในวันนี้จะถึงช่วงเวลาที่ต้องออกไปเรียนตอนนอกชุมชนแล้ว แต่น้องก็ไม่ได้ห่างจากกลุ่มเยาวชนยังคงกลับมาช่วยงานในช่วงที่มีโอกาส และช่วยพี่ก่อสร้างแกนนำกลุ่มเยาวชนในรุ่นต่อไป

ชื่อ เกษณี ชี้อริย์ (เก๋)

ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่สมาคมป่าชุมชนอีสาน

และพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชนรักป่าของเธอ

การศึกษา ปวช.

อาชีพ นักพัฒนาองค์กรภาคเอกชน

ความถนัด กระบวนการละครสำหรับเด็ก

หลังจากเรียนจบทางด้านการศึกษา แต่อาชีพแรกของพี่เก๋นั้นกลับเป็นสาวโรงงานแถวสมุทรสาครซึ่งไม่ได้ตรงกับสิ่งที่ชอบมากนัก จึงเริ่มค้นพบว่าไม่ใช่วิถีทางของตนเอง จึงออกมาหางานใหม่และจากการที่เคยเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.) จึงมีพี่ๆ แนะนำให้ไปเริ่มทำงานกับสมาคมป่าชุมชนอีสานเมื่อกว่า 7 ปีที่ผ่านมา จากการมาช่วยงานในสำนักงาน งานเอกสารต่างๆ และมีโอกาสได้ลงพื้นที่สัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่ผูกพันกับป่าชุมชนในพื้นที่ภาคอีสานหลายจังหวัด จึงเริ่มพัฒนาทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการ ประกอบกับบุคคลิกส่วนตัวที่เป็นคนสนุกสนานอยู่ในตัว เข้าใจธรรมชาติของเด็ก พี่ๆ ในสมาคมป่าชุมชนอีสานจึงให้เริ่มทำงานกับคณะกรรมการป่าชุมชนโนนใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อพัฒนากระบวนการกลุ่มเยาวชนรักป่าโนนใหญ่ตั้งแต่เริ่มแรก กว่า 3 ปีที่คลุกคลีกับกลุ่มเยาวชนรักป่าโนนใหญ่ในการพัฒนากลุ่มเยาวชนด้วยกระบวนการละครจนสำเร็จเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา จึงเริ่มถอนตัวเพื่อมาช่วยพัฒนาพื้นที่อื่นต่อ “เรามองว่าชุมชนเขาช่วยตัวเองได้แล้ว ยืนด้วยตัวเองได้แล้ว กลุ่มเยาวชนก็โตขึ้นเป็นที่รู้จักและมีคนอื่นเข้ามาช่วยเพิ่มมากขึ้น เราจึงน่าจะถอนตัวเพื่อไปช่วยพื้นที่อื่นต่อได้แล้ว”

ป่าชุมชนหนองเยาะ จังหวัดสุรินทร์จึงเป็นพื้นที่ต่อมาที่พี่เก๋ลงมาช่วยพัฒนากระบวนการกลุ่มเยาวชนอย่างจริงจังร่วมกับพี่โชติ เจ้าหน้าที่สมาคมป่าชุมชนอีสานอีกคนที่ลงมาตั้งหลักปักฐานที่ชุมชนแห่งนี้ “ลงมาช่วยพี่โชติเพราะพี่โชติต้องทำงานหลายอย่างมีหลายโครงการในชุมชน และก็อยากให้เด็กๆ ได้เรียนรู้อะไรใหม่ๆ นอกจากการตัดค่ายเยาวชนกับสิ่งแวดล้อมจึงลงมาช่วยพัฒนากระบวนการกลุ่มเยาวชนผ่านกระบวนการละคร ที่มีประวัติศาสตร์มานานและค่อนข้างจะเข้มข้นอยู่ในตัวจึงมีเรื่องราวให้ได้บอกเล่าได้อีกมาก” ด้วยพลังความเชื่อมั่นของประวัติศาสตร์ป่าชุมชนหนองเยาะที่ต้องได้รับการบอกเล่าถ่ายทอดไม่ให้สูญหายไปกับกาลเวลาและความเชื่อส่วนตัวที่ว่าเราทุกคนต้องมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน มิตรภาพจึงจะก่อเกิดกว่า 3 ปีที่ผ่านมาจึงได้ลงมาทำกิจกรรมกับเยาวชน ซึ่งทำตามธรรมชาติของเด็กๆ ค่อยเป็นค่อยไปเน้นการพูดคุยกันแก้ไขปัญหาร่วมกันเพราะเป้าหมายหลักที่แท้จริงคือ เพื่อพัฒนากระบวนการคิดของเด็กๆ ให้เติบโตรู้จักชุมชนของตนเอง รักและภูมิใจในชุมชน เกิดภูมิคุ้มกันที่ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ใดต่อไปก็ไม่ลืมชุมชนความเป็นตัวตนของตัวเอง พี่เก๋เชื่อมั่นว่า ณ วันใดวันหนึ่งเยาวชนเหล่านี้จะหวนกลับมาบ้านเกิดของเขาเอง กระบวนการที่ทำกิจกรรมกับเด็กๆ จึงเน้นให้เขาได้เรียนรู้ ได้สัมผัสชุมชนของเขาด้วยตัวของเขาเองเป็นหลัก “เราเป็นคนนอก ลึกลับ สิ่งที่เราทำได้จริงๆ คือเป็นเป้าหลอมหนึ่งที่เด็กๆ เขาจะได้เรียนรู้ กลุ่มเยาวชนจะเข้มแข็งได้ชุมชนต้องจัดการตนเองด้วย เราเพียงช่วยให้เครื่องมือในการเรียนรู้”

ต้นกล้าแห่งอานามัน ลี้อกลาร สะทอน และเชื่อมสัมพันธ์ชุมชนแก้ปัญหาฐานทรัพยากร ความมั่นคงทางอาหาร

กลุ่มเยาวชนเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน จังหวัดพังงา

"การเข้าร่วมกิจกรรมในกลุ่ม สิ่งที่เราได้รับนอกเหนือจากรู้จักเพื่อนๆ แล้วพวกเรายังได้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของป่าชายเลนที่มีอยู่อย่างมหาศาล ไม่ว่าจะเป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ป่าและพันธุ์พืชหายาก ทั้งหมดแม้จะเป็นเพียงส่วนเล็กๆ แต่พวกเราก็ภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมรักษาป่าชายเลนให้อยู่ตลอดไปค่ะ"

"เด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน" คือชื่อกลุ่มของเด็กๆ ในชุมชนที่ร่วมทำกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลน ด้วยเห็นว่าเยาวชนที่เป็นสมาชิกในกลุ่มมีถิ่นกำเนิดและอาศัยอยู่ริมชายฝั่งทะเล หรือที่คนทั่วไปมักเรียกว่า "เด็กชายเล" และเป็นกำลังสำคัญในการรักษาป่าชายเลน

กลุ่มเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน เป็นกลุ่มเด็กๆ วัยเพียง 10-17 ปี ในชุมชนป่าชายเลนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียน มีเป้าหมายเพื่อคืนฐานทรัพยากรให้กับทะเล ช่วยสอดส่องดูแล ฟันฟูป่าชายเลน และเป็นกำลังที่จะช่วยกันสื่อสารให้คนภายนอกได้รู้คุณค่าของฐานทรัพยากรอาหารที่กำลังลดลง ได้มีส่วนร่วม

ในการฟื้นฟู จากจุดเริ่มต้นเล็กๆ ขณะนี้มีเด็กๆ มารวมกลุ่มกันกว่า 50 คน ร่วมทำกิจกรรมต่างๆ อาทิ การสำรวจป่าชายเลนเพื่อศึกษาพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ การฟื้นฟูและการปกป้องป่าชายเลนร่วมกับชุมชน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ผืนป่าชายเลนและทะเล การทำเขตอนุรักษ์และเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ เช่น หอยก้น รวมถึงการปลูกฝังเด็กในพื้นที่ให้รู้จักทรัพยากรท้องถิ่นและหันมากินของพื้นบ้าน และการสื่อสารผ่านละครเวที โดยเนื้อหาหลักๆ ของละครที่กลุ่มเยาวชนแสดงจึงเป็นเรื่องของการอนุรักษ์ป่าชายเลนและฐานทรัพยากรอาหาร รวมทั้งการสะท้อนปัญหาที่ชุมชนได้พบเจอ เช่น การบุกรุกทำลายทรัพยากร เพียงแต่จะมีการปรับเนื้อหาหรือรูปแบบให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายที่พวกเขาต้องการจะสื่อสาร และนำเสนอให้คนภายนอกได้รับรู้ ด้วยกระบวนการทำงานที่ไม่เน้นโครงสร้างการทำกิจกรรมที่เป็นทางการ แต่ใช้กิจกรรมเป็นตัวขับเคลื่อน หรือกระบวนการทำงานแบบหมุนเวียนผลัดเปลี่ยนกันขึ้นมาทำหน้าที่ประธานหรือแกนนำหลักในแต่ละกิจกรรม เพื่อให้กิจกรรมของพวกเขาสามารถเกิดขึ้นได้หากแกนนำหลักหรือแกนนำทางการไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ เป็นการช่วยพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำให้กับสมาชิกในกลุ่ม และเป็นการสร้างแกนนำที่หลากหลายไม่ยึดติดตัวบุคคล ทุกคนต้องพึ่งพากัน กลุ่มเยาวชนเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน จึงเป็นลักษณะเวทีของเยาวชนในชุมชน นอกจากนี้การสรุปการดำเนินงานในแต่ละปี “ที่ผ่านมาทำงานอะไรมาบ้าง มีอุปสรรคอะไร ต้องการอะไรเพิ่มอีกบ้าง” ยังเป็นการช่วยทบทวนและร่วมกันกำหนดทิศทางในการขับเคลื่อนกิจกรรมกันต่อไปให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ภายใต้การจัดกระบวนการขององค์กรที่เลี้ยงจากภายนอกและกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน

ณ วันนี้ ด้วยบทสรุปจากการทำกิจกรรมที่ผ่านมาของ “เด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน” ทำให้ต้นกล้าที่กำลังเติบโตกลุ่มนี้จะยังคงยืนหยัดขับเคลื่อนงานกันต่อไป โดยใช้สื่อเป็นตัวนำด้านการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรอาหาร ทั้งบทเพลง บทละคร แผ่นพับ ที่จะอธิบายถึงคุณค่าของทรัพยากร ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหากสูญเสียทรัพยากรเหล่านั้น ให้กับบุคคลภายนอกชุมชนได้รับรู้ กลุ่มเป้าหมายที่พวกเขาจะสื่อสารไม่ใช่เพียงคนในชุมชนหรือผู้ชมการแสดงละครเท่านั้น แต่ยังมีกลุ่มนักศึกษาที่มักเข้ามาเรียนรู้ในชุมชน แนะนำความรู้ให้กับพี่ๆ นักศึกษา ในเรื่องฐานทรัพยากรด้านอาหารอีกด้วย

การต่อสู้...ปกป้องฐานทรัพยากร...ความมั่นคงทางอาหารเพื่อลูกหลาน

ชุมชนบ้านแหลมหินและบ้านทองหลาง ตำบลห้วยยาง อำเภอดงหลวง จังหวัดพิจิตร เป็นชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ริมอ่าวพังงาของฝั่งทะเลอันดามัน มีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงอาศัยและหากินในบริเวณท้องทะเลและทรัพยากรชายฝั่งอย่างป่าชายเลน คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม กลายเป็นชุมชนตัวอย่างในการจัดการฐานทรัพยากรอาหารในท้องถิ่น ด้วยชุมชนอยู่ในระบบนิเวศอ่าวพังงาที่มีความสำคัญในระดับประเทศและมีพื้นที่ป่าชายเลนอยู่มาก แต่ในช่วง 5-10 ปีที่ผ่านมา มีกลุ่มนายทุนบุกรุกเข้าไปทำลายป่าเพื่อทำนาเกลือ และกว้านซื้อที่ดินเปลี่ยนสภาพป่าชายเลนเป็นรีสอร์ต อีกทั้งด้วยนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลหลังเหตุการณ์สึนามิเมื่อปี 2547 ส่งผลให้มีการย้ายฐานการลงทุนด้านการท่องเที่ยวจากฝั่งตะวันตก อาทิ หาดป่าตอง เขาหลัก ไปอยู่ในฝั่งอ่าวพังงา ทำให้บริเวณดังกล่าวมีการสร้างรีสอร์ต บ้านพักตากอากาศ ทำเทียบเรือยอร์ช ส่งผลกระทบต่อความอุดมสมบูรณ์ในธรรมชาติ เพราะป่าชายเลนเป็นป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง เป็นทั้งแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นแหล่งพักพิงอยู่อาศัยของสัตว์น้ำนานาชนิด และยังเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนในชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบ พื้นที่ป่าชายเลนบริเวณนี้ถูกทำลายไปเป็นจำนวนมาก เนื่องจากกลุ่มนายทุนเข้ามาบุกรุกพื้นที่เพื่อประโยชน์ของตัวเอง จึงทำให้เกิดปัญหามลพิษ เช่นน้ำเสียตามมา และส่งผลให้พื้นที่ป่าถูกทำลาย ชาวบ้านจึงมีการรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อต่อรองและทวงคืนพื้นที่เหล่านั้น และช่วยกันปลูกป่าชายเลนขึ้นทดแทน รวมถึงแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปดูแลป่าชายเลนเหล่านั้นให้กลับคืนสู่สภาพเดิม

ป่าชายเลนบ้านแหลมหินและบ้านทองหลางก็เหมือนพื้นที่ป่าชายเลนแหล่งอื่นๆ ที่มักจะถูกบุกรุก โดยนายทุนที่ต้องการเข้าไปทำนาเกลือ หรือหาประโยชน์จากธรรมชาติ โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดกับคนในชุมชน ที่นั่นเช่นกัน ตั้งแต่ปี 2549 ที่มีนายทุนบุกรุกป่าทำนาเกลือโดยโอบล้อมรุกที่เข้ามาที่ละนิดจนกระทั่งชาวบ้านหมดความอดทน เมื่อนายทุนรุกจนถึงแหล่งต้นน้ำ ชาวบ้านทองหลางได้รวมตัวกันไปล้อมบริเวณที่นายทุนปักเขตจะทำนาเกลือ เพราะต้องการให้พื้นที่สาธารณะบริเวณนั้นเป็นป่าชุมชน และเป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กๆ ในหมู่บ้าน ขณะเดียวกันก็ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อแหล่งน้ำ สัตว์น้ำ และสิ่งแวดล้อมที่จะถูกทำลายลง หากปล่อยให้เกิดการรื้อถอนในบริเวณดังกล่าว “ปี 2549 เราลงสำรวจพื้นที่จริง ๆ

แล้วนายทุนนาถุงเริ่มถูกมาเป็นระยะ รุกพื้นที่ป่าเข้ามาเรื่อยๆ แต่เรายังไม่ได้อะไร จนกระทั่งเห็นว่าเขาบุกรุกเข้ามาเยอะมากจนถึงคลองที่เป็นต้นน้ำ แหล่งสัตว์น้ำ ชาวบ้านเลยรวมตัวกันไปคุยกับนายทุน บอกว่าต้องหยุดและคืนพื้นที่ให้เราด้วย ให้จัดการถอยบ่อถ้างไป 3 บ่อ ตอนนั้นคุยกันหลายรอบ เรียกมาคุยที่มีสติเลย จะได้กระตุ้นความสนใจจากชาวบ้าน ในที่สุดเขาก็ยอมถอย แต่ชาวบ้านก็เริ่มรู้แล้วว่า การที่นาถุงเข้ามาแบบนี้ มันมีผลเสียกับวิถีชีวิตแล้ว จึงเกิดความคิดว่าจะทำยังไงดี ให้คนรู้ และช่วยกันอนุรักษ์พื้นที่ป่าชายเลนของเรา พอดีได้อิฐมาช่วย จึงเริ่มทำโครงการกันขึ้นมาและ หลังจากนั้นก็ทำกิจกรรมมาเรื่อยๆ” คำบอกเล่าของอนุวัฒน์ จันทระจิตร หนึ่งในแกนนำชุมชน

หลังจากการต่อรอง ชาวบ้านเริ่มหันมาหาหรือถึงแนวทางการดูแลป่าชายเลน ผืนนี้อย่างจริงจังเนื่องจากเป็นพื้นที่สำหรับให้เด็กๆ ได้เรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนเข้าใจ ความเป็นท้องถิ่น ในพื้นที่บ้านเกิดของตนเอง ผู้ใหญ่บ้านจึงร่วมมือกับแกนนำ หมู่บ้านอีกหลายๆ คนปลูกป่า เพื่อฟื้นฟูและปรับสภาพก่อนที่จะใช้เป็นพื้นที่ทำ กิจกรรมสำหรับเด็กๆ ในการปลูกป่า เพื่อเป็นสถานที่ให้เด็กๆ ได้เข้ามาเล่น และ เรียนรู้วิถีชีวิตชายเลนไปพร้อม ๆ กัน อีกทั้งการลุกขึ้นมาแสดงตัวเพื่อการปกป้องฐาน ทรัพยากรดังกล่าวในฐานะฐานอาหารของชุมชน ประเด็นความมั่นคงทางด้านอาหาร ได้กลายเป็นยุทธศาสตร์ของชุมชนในกระบวนการขับเคลื่อนเพื่อปกป้องป่าชายเลน และชายฝั่ง ด้วยการอธิบาย สร้างความหมายเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสำคัญของ ป่าชายเลนและพื้นที่ชายฝั่งให้สาธารณะชนเข้าใจ รวมทั้งคนในชุมชนเองผ่านกิจกรรม หลักๆ อาทิเช่น การฟื้นฟูสุทธอาหารท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจและเชื่อมโยง ประเด็นอาหาร และสื่อสารเรื่องราวสถานการณ์ที่เกิดขึ้นว่าสัมพันธ์และสำคัญกับ คนในชุมชนและกลุ่มคนทั้งโลกอย่างไรชุมชนจึงใช้องค์ความรู้ดังกล่าวเป็นเครื่องมือ ในการต่อสู้ เคลื่อนไหว และแสดงสิทธิในการจัดการป่าชายเลนบ้านทองหลางใน หลายกรณี เช่น เมื่อมีเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาประชุม หรือฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชายเลน ชุมชน หรือมีบุคคลภายนอกเข้ามาเยี่ยมชมกิจกรรมของกลุ่ม ทางกลุ่มก็จะทำคู่มือ ถั่วทะเล เป็นของว่างให้แก่แขกของชุมชนทุกครั้ง รวมทั้งการสำรวจ รวบรวมสูตร องค์ความรู้อาหารท้องถิ่นและจัดทำเป็นสื่อเผยแพร่ การสำรวจฐานทรัพยากรอาหาร ของชุมชน ทั้งป่าชายเลน หญ้าทะเล แนวปะการัง ดอนหอย

การฟื้นฟูและเพิ่มความสมบูรณ์ให้กับฐานทรัพยากรอาหาร ทั้งป่าชายเลน และชายฝั่ง ทั้งการฟื้นฟูและเพิ่มพูนฐานทรัพยากรอาหาร โดยการปลูกป่าชายเลนใน พื้นที่เสื่อมโทรม การทำธนาคารปูม้า แหล่งอนุบาลหอยกัน หอยตาแดง แปลงเพาะ กล้าไม้ เป็นต้น การสำรวจสถานะของป่าชายเลนและทรัพยากรชายฝั่ง การเฝ้าระวัง การบุกรุกทำลาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นไปที่ฐานทรัพยากรที่เด่นๆ ในพื้นที่ เช่น การคืนกล้วยไม้สู่ป่าชายเลน เพื่อเพิ่มอาหารให้กับฝูงผึ้ง การปล่อยพันธุ์หอย ปูดำ เป็นต้น การอนุรักษ์ “โหนดแดง” เพื่อเป็นฐานทรัพยากรอาหาร

“ถ้าเราไม่อนุรักษ์ป่าชายเลน เด็กๆ รุ่นหลังก็จะไม่รู้ว่ามีป่าชายเลนของเรา เป็นอย่างไร แล้วพวกเขาจะอยู่อย่างไรถ้าไม่มีแหล่งผลิตอาหารให้พวกเขากิน”

สืบทอดเจตนาสมर्थ...สานต่องานอนุรักษ์...ก่อเกิด “เด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน”

“แรก ๆ ผู้ใหญ่เยอะมาก แต่ทุกคนก็มีงานส่วนตัว จากประชุม 30 เหลือ 20 เหลือ 15 ก็มาคิดกันว่าจะทำอย่างไรให้คนเยอะ เราทำต่อไปไม่ได้หมด เราต้อง แก่ จึงหาทางให้มันยั่งยืน ก็คิดว่าต้องเอาเด็กมาช่วย ให้เขารับรู้ ให้เขาเห็นตัวอย่าง ตั้งแต่เล็ก จะได้ปลูกฝัง จึงเริ่มทำกลุ่มกัน”

ชุมชนเกิดความตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญของป่าชายเลนซึ่งเป็น แหล่งอาหาร จึงได้รวมตัวกันและนำมาสู่กิจกรรมต่างๆ เพื่อรักษาฐานทรัพยากร อาหารของชุมชน การดำเนินงานในช่วงแรกเป็นการทำงานของกลุ่มผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน โดยร่วมกับหน่วยงานป่าไม้ นำพี่ชมาปลูกในพื้นที่ร่วมกับกลุ่มราษฎรพิทักษ์ทะเล และชายฝั่ง มีเรือลาดตระเวนคอยเฝ้าระวังพวกที่ลักลอบตัดไม้และการบุกรุกพื้นที่ ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในการฟื้นฟูป่าชายเลนของหมู่บ้าน เช่น การปลูกป่าชายเลน ปลูกกล้วยไม้ป่า เป็นต้น เพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม มีการหารือถึง แนวทางที่จะทำให้เกิดความยั่งยืน ด้วยการดึงเอาเด็กๆ เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเป็นจุด เริ่มต้นของการสร้างกลุ่ม “เด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน” ซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญของ ท้องถิ่น

¹นายพิเศษฐ ปานดำ เจ้าหน้าที่โครงการความมั่นคงทางอาหารชุมชนชายฝั่งอ่าวพังงา

ลุงอิฐ¹ ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และการทำกิจกรรมของกลุ่มเด็กชายเล รักรักษาชายเลน เล่าถึงการทำงานของเด็กๆ ในการเรียนรู้ และบทบาทการอนุรักษ์รักษาชายเลน “หลังจากที่ชาวบ้านได้พูดคุยกัน เขาก็เห็นตรงกันว่า เราต้องเอาเด็กเข้ามาด้วย การต่อสู้กับนายทุนเป็นเรื่องของผู้ใหญ่ แต่บทบาทการอนุรักษ์รักษาเด็กก็ทำได้ เด็กเขามีส่วนร่วม มันก็เป็นบ้านของเขาเหมือนกัน และการที่เราให้เขาเห็น ให้เขาทำตั้งแต่ตอนนี้นั้นจะชัดเจน เขาจะรับรู้ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับบ้านเขา เขามีวิสัยทัศน์ มีมุมมองเกี่ยวกับป่า ที่มันมีผลต่อชีวิตของเขา พอชาวบ้านเริ่มเห็นแนวทางจะทำงานกับเด็ก เขาก็ออกแบบกันว่าจะทำอะไร อย่างไร แล้วก็เริ่มตั้งกลุ่ม” ประกอบกับในช่วงปิดเทอม เด็กๆ และเยาวชนในหมู่บ้านไม่มีอะไรทำ และด้วยเห็นผู้ใหญ่ในหมู่บ้านตั้งกลุ่มรักษาป่า เลยคิดอยากจะทำบ้าง จึงมารวมตัวกันคิดวิเคราะห์ ชักชวนกันว่า “พวกเราจะตั้งกลุ่มกันดีมั๊ย” แล้วจึงพากันไปปรึกษาลุง ป้า น้า อา ที่อยู่ในกลุ่มอนุรักษ์ป่า “ถ้าหากจะให้กลุ่มเยาวชนมีส่วนร่วมในการรักษาป่า จะทำได้ไหม” ฝ่ายผู้ใหญ่จึงให้การสนับสนุน ด้วยต้องต่อสู้มาหลายปี “ผู้ใหญ่ทำอะไรกันอยู่ เด็กๆ ก็มองเห็น เด็กอยากรู้ว่าผู้ใหญ่ทำอะไรกันอยู่ ผู้ใหญ่ต่อสู้อะไรกันอยู่ ทำไมต้องมาดูแลฐานทรัพยากรป่าชายเลน มันจำเป็นไหม เด็กอยากรู้ เลยให้เด็กชักชวนกันมาทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ เพื่อค้นหาคำตอบ และเป็นผู้สืบทอดในการดูแลฐานทรัพยากรในชุมชนต่อไปในอนาคต” บังเลาะและผู้ใหญ่หลายคนในกลุ่มมองว่าพวกเขาที่มีอายุเยอะแล้ว “น้อยสุดก็ 60 ปี การทำงานด้วยจิตใจอาสาสมัคร ทุกคนทำงานด้วยความเสียสละ” จึงเกิดคำถามว่า “ต่อไปคนเฒ่าคนแก่จะทำงานตรงนี้ต่อไปไหวหรือไม่” คำตอบที่ได้มา คือ ไหว จึงมีเป้าหมายที่พยายามจะถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ที่เจอมา ทั้งการต่อสู้กับคนภายนอกที่เข้ามาล่อลวงละเมิดสิทธิของคนในชุมชน ชุมชนจัดการอย่างไร การเข้ามาก้าวร้าวภายในเรื่องฐานทรัพยากรอาหาร “เราจะทำอย่างไร ปกป้องอย่างไร รักษาอย่างไร เขาก็ต้องสอนต้องถ่ายทอดต่อสู่เยาวชน และเยาวชนกลุ่มนี้ก็ต้องถ่ายทอดต่อไปยังรุ่นต่อๆ ไป ที่ต้องมารับช่วงต่อ หากกลุ่มอนุรักษ์ไม่ทำแบบนี้ ผมถามว่าบุคลากรที่จะทำงานแบบนี้ก็คงจะลดลงไปเรื่อยๆ ไม่มีวันที่จะเพิ่มขึ้นได้หากพวกเราไม่ทำแบบนี้ ไม่ก็ปีก็คงหมดไป” ด้วยองค์ความรู้ยังไม่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น จึงพากันไปชักชวนเด็กรวมกันจนเป็นกลุ่มเล็กๆ ที่เรียกตัวเองว่า “เด็กชายเล รักรักษาชายเลน”

กลุ่มเด็กชายเล รักรักษาชายเลน จึงถูกจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ เมื่อปี พ.ศ. 2550 และเริ่มมีกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เข้ามาเรียนรู้ รู้จักป่า และชุมชนของตนเองให้ถ่องแท้ ผ่านกิจกรรมต่างๆ โดยเริ่มต้นด้วยการสำรวจฐานทรัพยากรอาหารในชุมชน “ไปดูว่าป่าชายเลนในบ้านมีอะไรเพิ่มขึ้นบ้าง อะไรลดลงบ้าง” มีการสำรวจกุ้ง หอย ปู ปลาในทะเล และมีการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน อาทิเช่น การปลูกป่า และการเก็บเมล็ดพันธุ์ไม้มาเพาะพันธุ์เพื่อเป็นกล้าไม้สำหรับปลูกฟื้นฟูป่าชายเลนในวันสำคัญๆ โดยมี ลุงอิฐ เป็นพี่เลี้ยงที่ทำหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมกับเยาวชน น้องพานะ² พี่ใหญ่ของน้องๆ ในกลุ่มเยาวชนเล่าว่า “ป่าชายเลนบริเวณบ้านแหลมหินและบ้านทองหลางในปัจจุบันลดความอุดมสมบูรณ์ลงไปมาก ลุง ป้า น้า อา ในชุมชนที่ทำงานด้านอนุรักษ์จึงอยากให้อาจารย์ออกมาสืบสานการอนุรักษ์ป่าชายเลนแล้วก็ได้โชคดีมีหน่วยงานมาช่วยสนับสนุนก็เลยตั้งกลุ่มเยาวชนเด็กชายเล รักรักษาชายเลน ขึ้นมา ซึ่งน้องๆ เยาวชนในหมู่บ้านให้ความสนใจกันเป็นจำนวนมาก เพราะเป็นปัญหาที่ทุกคนในชุมชนรับรู้กันมาตลอด เวลาที่มีการปลูกป่า เพาะต้นกล้าก็จะมีน้องๆ มาช่วยกัน” นอกจากทำกิจกรรมในพื้นที่แล้วกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้ยังได้ออกไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้เข้าค่ายกับเยาวชนในพื้นที่ใกล้เคียงอีกด้วย น้องนา³ หนึ่งในสมาชิกของกลุ่มเล่าให้ฟังว่า “กลุ่มเรายังออกไปเข้าค่ายเยาวชนในที่ต่างๆ ด้วยเพื่อหาความรู้ในการอนุรักษ์ธรรมชาติเพิ่มเติมคะ และพอพวกเรามีเวลาว่างก็จะทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ปลูกป่า สำรวจป่า สำรวจเส้นทางในป่ารอยต่อ แล้วก็กำลังจะสร้างห้องเรียนเด็กชายเล รักรักษาชายเลนคะ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับป่าชายเลนไม่อย่างนั้นแล้วเราก็จะไม่ว่าป่าชายเลนมีประโยชน์มากมายขนาดไหน”

ครั้งแรกๆ ผู้ใหญ่จะพาเด็กไปสำรวจสันดอนที่ไหลพันน้ำที่จะเกิดขึ้นเพียงเดือนละ 4 วัน ช่วง 2-5 ค่ำ เท่านั้น หรือ ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “โหนดแดง” (สันดอนทรายกลางทะเลที่มีแนวปะการังล้อมรอบ) ซึ่งเป็นแหล่งอาหารของชาวบ้านถึง 15 หมู่บ้านในละแวกนั้นที่จะเข้ามาหากินบริเวณนี้ เพื่อพากลุ่มเยาวชนเข้าไปช่วยกันดูแล จากการสำรวจของเด็กๆ โดยการนำของกลุ่มอนุรักษ์และกลุ่มสตรีออมทรัพย์ พวกเขาพบว่า บริเวณนี้มีความหลากหลายของพันธุ์สัตว์น้ำที่เป็นอาหาร

¹นางสาวจิราภรณ์ ชลเขตต์ ประธาน กลุ่มเด็กชายเล รักรักษาชายเลน

²ด.ญ. วาริณี ระวังงาม สมาชิก กลุ่มเด็กชายเล รักรักษาชายเลน

ของมนุษย์เรา กว่า 100 ชนิด ทั้งกุ้ง หอย ปู และปลา นี่คือ ผลงานชิ้นแรกของกลุ่มเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน หลายคนได้มีความรู้เรื่องชนิดสัตว์ “ผมก็ตั้งใจ พวกเขา **รู้ขึ้นเยอะมาก**” ความภาคภูมิใจที่บังเล้าะ “บอกเล่า อีกรั้งการเพาะพันธุ์กล้าไม้ มีการเก็บใบ้ง (ผักโกงกาง) และนำไปเพาะกล้า ซึ่งถือเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมในการดูแลและฟื้นฟูฐานทรัพยากรอาหารอย่างป่าชายเลนของกลุ่มเยาวชนจากผู้ใหญ่ เด็กๆ จึงรับผิดชอบดูแลการเพาะพันธุ์กล้าไม้ ไว้สำหรับปลูกฟื้นฟู โดยช่วยกันทำแปลงเพาะชำในหมู่บ้าน ช่วยกันเก็บเมล็ดพันธุ์จากป่าใกล้ๆ บ้าน นำมาเพาะไว้ในโรงเพาะกล้า “หากกล้าในพื้นที่ไม่จำเป็นต้องขอจากหน่วยงานราชการเพราะจะทำให้การรอดและการเติบโตของกล้าดีกว่า” ดังนั้น กิจกรรมหลักๆ ของกลุ่มเยาวชน จึงเป็นการสนับสนุนงานของผู้ใหญ่ในชุมชน ช่วยทำแปลงเพาะพันธุ์กล้าไม้ สำรองพันธุ์ไม้

นอกจากนี้ กลุ่มเยาวชนในชุมชนยังได้รับการถ่ายทอดกระบวนการการทำอาหารท้องถิ่น ตั้งแต่การเริ่มสำรวจฐานทรัพยากรในฐานะต้นทางของอาหารจนถึงกระบวนการปรุง กลุ่มเยาวชน “เด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน” จึงเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการรักษาฐานอาหารร่วมกับองค์กรชุมชน สิ่งสำคัญที่สุดจากกระบวนการขับเคลื่อนเรื่องอาหารท้องถิ่น กลุ่มเยาวชนจะอยู่ในบทบาทและในฐานะของผู้เรียนรู้ (ลูกและนักเรียน) กระบวนการดังกล่าวนอกจากทำให้เยาวชนได้เห็นและเข้าใจคุณค่าของวัฒนธรรมอาหารท้องถิ่นที่เชื่อมโยงทุกมิติอย่างเป็นองค์รวมแล้ว ยังเป็นกระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูก ที่ถูกพรากจากระบบการศึกษาและเวลาที่เร่งรีบให้มีความสัมพันธ์กระชับแนบแน่นกันยิ่งขึ้น

“ไม่แค่การสำรวจป่านะค่ะ หนูยังได้ปลูกป่า ปล่อยปลา ล่องเรือด้วย ส่วนกิจกรรมที่ชื่นชอบมากที่สุดคือ การนำเอาพันธุ์พืชที่พบจากการสำรวจป่านั้นมาคิดค้นเป็นเมนูทำอาหารได้อีกด้วย อย่างเมนูที่ชื่นชอบมากที่สุด คือ เป็ชูปเบ้งทอดค่ะ”

พลังของเยาวชน เด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน กลายเป็นพลังที่กำลังสานต่อจากผู้ใหญ่ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนซึ่งเป็นหัวใจของชุมชน เพื่อจะสร้างอนาคตสิ่งแวดล้อมที่ดี

เรียนรัฐฯ...รู้จักทรัพยากร...ผ่านกิจกรรมถ่าย

“การได้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้รู้สึกสนุกมาก เพราะนอกจากการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และได้รับความรู้แล้ว ยังมีกิจกรรมอนุรักษ์ผืนป่าชายเลนอีกมากมาย เช่น การสำรวจป่าชายเลนจริงๆ พร้อมกับเพื่อนๆ ในกลุ่มเพื่อดูต้นไม้และสัตว์ที่หายากด้วยตาจริงๆ ไม่ใช่เพียงเห็นแค่ในหนังสือเท่านั้น”

ขณะที่เยาวชนในเมืองส่วนใหญ่ต่างเลือกใช้เวลาว่างให้หมดไปกับการเรียนกวดวิชา บ้างก็ซอปปิ้งตามห้างสรรพสินค้า หรือแม้แต่การเล่นคอมพิวเตอร์อยู่กับบ้าน แต่ในทางกลับกันมีกลุ่มเยาวชนเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลนขอเลือกใช้เวลาเช่นเดียวกันนี้ ร่วมเป็นส่วนหนึ่งจากกลุ่มเยาวชนจังหวัดพังงาและภูเก็ต เข้ามาศึกษาดูงานระบบนิเวศในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อกลับไปคิดและพัฒนา กิจกรรมการอนุรักษ์ผืนป่าชายเลนของชุมชน ถือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่สำคัญในโครงการความมั่นคงทางด้านอาหารชุมชนชายฝั่งอ่าวพังงา ภายใต้แผนงานฐานทรัพยากรอาหาร จากความร่วมมือระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ต้องการส่งผ่านความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของผู้ใหญ่มาสู่เยาวชนรุ่นใหม่ผ่านกิจกรรมมากมาย อาทิ การเข้าสำรวจป่าชายเลนเพื่อศึกษาพันธุ์พืช

⁴นายสุรินทร์ พรหมงาม แกนนำ กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน

สัตว์ป่า การฟื้นฟูและการปกป้องป่าชายเลนร่วมกับชุมชน การทำเขตอนุรักษ์และเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ เช่น หอยกัน รวมถึงการฟื้นฟูอาหารท้องถิ่น

ดังนั้นกิจกรรมหลักที่สำคัญและเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปีหลังการจัดตั้งกลุ่มคือ การจัดค่ายสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับป่าชายเลน โดยในปี 2551 มีการจัดค่าย 3 วัน 2 คืน ที่สวัสดิสถาน บ้านท่าเยื้อง จ.พังงา เพื่อการทำความเข้าใจเรื่องป่าชายเลน “ตอนครั้งแรกที่ทำ เราชวนเด็กทั้งหมู่บ้านเลย รวมกัน 2 พื้นที่ คือ บ้านทองหลางและบ้านแหลมหิน มีเด็กทุกเพศทุกวัย เกือบ 70 คน ตอนนั้นคือให้เขาลองระดมความคิดเกี่ยวกับป่าชายเลนก่อน เราตั้งคำถามว่า “ป่าชายเลนในความคิดของเด็กๆ เป็นอย่างไร” ปรากฏว่าภาพที่ออกมามันคือ ประสบการณ์ของเขา เราให้เด็กทำงานศิลปะ ทำได้ทุกแบบ วาดรูป ตัดกระดาษ จัดวาง นำเสนอข้อมูล ปรากฏว่าเขาเห็นเหตุการณ์ เห็นข้อมูลที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้าน ภาพที่เสนอออกมามันจะเห็นบ่อกุ้ง ตอไม้ ต้นไม้ตาย อะไรต่าง ๆ ที่มันเกิดขึ้นจริงกับป่าชายเลนของบ้านเขา เรารู้แล้วว่าเด็กเข้าใจว่าเกิดอะไรขึ้น” ลุงอัฐ บอกเล่าถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในค่าย เมื่อเห็นว่าเยาวชนมีพื้นฐานความเข้าใจถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นกับป่าชายเลน ซึ่งเป็นทั้งที่เล่น และที่เรียนรู้ของเด็กๆ หลังจากการนำเสนอของเด็กๆ เกี่ยวกับภาพที่พวกเขาวาด ก็มีการชักชวนเยาวชน พูดคุยถึงแนวทางการฟื้นฟูป่าชายเลน “อยากให้ป่าเป็นอย่างไร เด็กๆ จะทำอะไรได้บ้าง ป่าชายเลนที่มีสมบูรณ์มีลักษณะอย่างไร...” คำถามมากมายที่ผู้ใหญ่ตั้งขึ้น เพื่อกระตุ้นให้เยาวชนคิดและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

การจัดค่ายในปีแรกจึงเป็นค่ายที่ทำให้เห็นถึงแนวทางการทำงานกับเด็กขณะเดียวกันผู้ใหญ่ก็เกิดความเข้าใจว่า จริงๆ แล้ว เด็กๆ มีความรับรู้กับสิ่งที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมของบ้านตนเอง เพียงแต่ต้องการคนที่จะชักชวนพวกเขาทำ

กิจกรรม และเปิดโลกให้กับเด็กๆ การทำงานค่ายในปีต่อมาจึงเป็นงานต่อเนื่องที่ผู้ใหญ่และเด็กร่วมมือกัน ทั้งการศึกษาสภาพป่า และการฟื้นฟูป่า หลังกลับมาจากค่าย เด็กๆ ก็ลงสำรวจพื้นที่จริงในหมู่บ้าน ในเขตปารอยตอ ต้นไม้อะไรก็ได้ อะไรเป็นยา สัตว์ป่ามีอะไรบ้าง แข่งกันหาข้อมูลเกี่ยวกับป่าชายเลน แล้วเอามาคุยกัน กิจกรรมของกลุ่มเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน ซึ่งไม่ได้จบลงแค่การเข้าค่าย เพราะค่ายเป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งที่เป็นการระดมความคิด และรวมตัวกันของเด็กๆ แต่เมื่อจบค่าย เด็กๆ ที่อยู่ในชุมชนก็ยังมีกิจกรรมต่อเนื่องในช่วงเวลาต่างๆ ที่มีโอกาส เช่น การสำรวจป่า ปลูกป่า เป็นต้น โดยมีแกนนำกลุ่มออมทรัพย์ฯ กลุ่มอนุรักษ์ และ ลุงอัฐ ของเด็กๆ เป็นผู้นำ การจัดค่ายจึงเป็นกิจกรรมหลักของกลุ่มเด็กชายเลน ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีโดยเด็กในหมู่บ้านที่ไปเรียนที่อื่น เมื่อกลับบ้านช่วงปิดเทอมก็จะได้ไปค่ายด้วย โดยในปี 2552 การจัดค่ายเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลนปีที่ 2 ได้มีกิจกรรมที่หาดในยาง จ.ภูเก็ต เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้และรู้จักป่าชายเลนที่อื่นๆ โดยกิจกรรม 2 ปีที่ผ่านมาใช้งบประมาณของกลุ่มออมทรัพย์ฯ และการจัดค่ายในปีที่ 3 (พ.ศ. 2553) เกิดขึ้นภายใต้การสนับสนุนของโครงการสานศิลป์ รักษ์ถิ่นเกิด เพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชายเลน การสร้างสร้งงานและวิถีชีวิตที่ดีต่อป่าชุมชนในการใช้ประโยชน์และเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน และการทำความเข้าใจวงจรชีวิตของพืชและสัตว์น้ำกับฤดูกาลต่างๆ รวมทั้งความสัมพันธ์อันเป็นองค์รวมของสิ่งแวดล้อม จึงทำให้เยาวชนในกลุ่มและในชุมชนที่เป็นลูกหลานสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ฯ และส่วนหนึ่งที่พ่อแม่หากินกับทะเล กับป่า และมีความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญของป่า ก็จะอนุญาตให้ลูกมาร่วมกิจกรรมด้วย มีเพียงไม่กี่หลังคาเรือนที่ไม่ได้เข้าร่วม กลุ่มเยาวชนจึงได้ร่วมกันสำรวจพันธุ์ไม้ และสัตว์ป่าที่อาศัยอยู่รอบๆ ป่าชายเลน ได้ใช้ผลผลิตจากป่า นำมาสร้างสรรค์เป็นงานศิลปะต่างๆ จากต้นไม้ ใบไม้ การทำหนังตะลุง โดยใช้กระดาษทำหุ่นรูปหนังตะลุง เพื่อไปจัดนิทรรศการศิลปะ ผลงานศิลปะบางส่วนนำไปเป็นองค์ประกอบฉากให้กับกลุ่มเยาวชนบ้านแหลมหิน ที่มีการแสดงละครเกี่ยวกับป่าชายเลน และสร้างภาพป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ หรือป่าชายเลนในฝัน

ผลที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมทั้งหมด กลุ่มผู้ปกครองก็มองเห็นว่า “การที่เด็กมาทำกิจกรรมแบบนี้ดีกว่าพวกเขาไปเล่น ดีกว่าไปทำกิจกรรมไม่มีประโยชน์ มาทำอันนี้ได้ความรู้ ได้เพื่อน รู้จักคนในชุมชน ได้เจอคนข้างนอก ได้เครือข่าย” และ

เยาวชนในกลุ่มเยาวชนเอง มีความใกล้ชิดกับป้าชายเลน พื้นที่ที่เป็นแหล่งอาหาร และแหล่งเรียนรู้ของชุมชน เยาวชนรักธรรมชาติมากขึ้น ช่วยเหลือ แบ่งปัน ห่วงแหน จากเดิมที่ไม่เคยลงไปทะเล เดียวนี้รักกัน แบ่งปันกันมากขึ้น

การเรียนรู้ การปลูกฝังความรักและห่วงแหน และการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรในชุมชน จากการจัดกิจกรรมค่ายของกลุ่มอนุรักษ์ กลุ่มออมทรัพย์ฯ และลุงอิฐให้กับกลุ่มเยาวชนและเยาวชนจากบ้านอื่นๆ ในเครือข่าย ถือเป็น การจัดการกระบวนการกลุ่ม ดึงเยาวชนที่เคยเข้าค่ายแล้วมาร่วมทำกิจกรรมกับ เยาวชนกลุ่มใหม่ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และเป็นการขยายกลุ่มให้โตขึ้น อีกทั้ง เป็นการสร้างรากฐานที่มั่นคง สร้างความเข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรแหล่งอาหาร ก่อนที่จะช่วยกันผลักดันให้กลุ่มเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลนเติบโตขึ้น พร้อมทั้งจะ สืบทอดการทำหน้าที่ปกป้องรักษาฐานทรัพยากรของชุมชนให้คงอยู่คู่ชุมชนตลอดไป

สื่อสารผ่าน “ละคร”...รณรงค์ปลูกจิตสำนึกรักษ์ป่าชายเลน

เสียงคลื่นที่ซัดนัยให้หนักท้องที่เยียวหลงไหลในเสน่ห์ของทะเลภาคใต้ นั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีคุณค่าต่อผู้คน ยังมีความงดงามของ ธรรมชาติอีกหลายส่วน ที่ช่วยหล่อเลี้ยงให้คนอยู่ได้อย่างมีความสุข ความตระหนัก ในความสำคัญของธรรมชาติ จึงเป็นที่มาของการรัก ห่วงแหน และช่วยกันดูแล รักษาสภาพแวดล้อมให้อยู่กับมนุษย์ไปได้ยาวนานๆ ที่บ้านทองหลาง เด็กชายเลขของ ที่นี้จึงเริ่มลงมือทำในสิ่งที่พวกเขาทำได้ เพื่อทำให้บ้านของพวกเขาน่าอยู่ และไม่ถูก ทำลาย

เรื่องราวต่างๆ มากมายที่พวกเขาได้เรียนรู้ และสัมผัสร่วมกับผู้ใหญ่ผ่าน กิจกรรม กลุ่มเยาวชนจึงมีส่วนร่วมในการสื่อสารเรื่องราว ต่างๆ ผ่านงานศิลปะ บทเพลง ละครเวที เป็นต้น เพื่อรณรงค์สร้างความเข้าใจต่อสาธารณะ กลุ่มเยาวชน จึงพลิกบทบาทมาขยับงานละคร ที่เริ่มขึ้นมาในปี พ.ศ. 2552 จากการประชุมพูดคุย กันถึงการสื่อสารที่ไม่ต้องใช้คำพูด ด้วยทั้งลุงอิฐ แกนนำสตรีกลุ่มออมทรัพย์ฯ และ แกนนำกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนพบว่า “คำพูดของเด็กๆ ผู้ใหญ่มักไม่เชื่อถือ” แต่หาก นำเสนอผ่านละครผู้ใหญ่น่าจะรับฟังเสียงของเด็กๆ จึงเกิดเป็นกิจกรรมละครเวที ทำให้กลุ่มเยาวชนได้รับการฝึกอบรมจากกลุ่มกักไฟที่มีประสบการณ์ในละครเวที มาก่อนภายใต้การสนับสนุนงบประมาณค่าใช้จ่ายจากโครงการความมั่นคงทางอาหาร

หลังฝึกอบรมผ่านไป 3-4 วัน ก็เริ่มทดลองเปิดการแสดงให้คนในชุมชนเกือบ 20 คน ดูและช่วยกันทำหน้าที่เป็นผู้ชมและผู้กำกับ ช่วยกันปรับเนื้อหาละครให้เหมาะสม ซึ่งเนื้อหาของละครและการแสดงต่างๆ ได้มีการพัฒนาและปรับปรุงอยู่เรื่อยๆ เพื่อให้ เกิดการสื่อสารที่เหมาะสมและการเข้าใจที่ถูกต้องของผู้ชมสุดท้ายจึงเป็นการ เขียนบทละครเกี่ยวกับระบบนิเวศป่าชายเลน เพื่อให้คนในชุมชนเห็นว่า เด็กๆ ต้องการ สื่อสารอะไร

การแสดงละครเวทีของกลุ่มเยาวชน “เด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน” ได้ยื้อน ให้เห็นภาพอดีตของชุมชนมุสลิมบ้านทองหลาง อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา ที่ ประสบปัญหาป่าชายเลนเกิดความเสื่อมโทรมลงอย่างต่อเนื่อง สาเหตุเพราะการ แสวงหาประโยชน์ของคนนอกชุมชนที่เข้ามาบุกรุกทำลายป่าชายเลน ส่งผลให้ ป่าชายเลนนับร้อยไร่ถูกทำลาย ชุมชน จึงรวมตัวประชุมวางแผนและดำเนินการ แก้ปัญหา จัดกิจกรรมฟื้นฟูจนสามารถรักษาผืนป่าชายเลน แม้หลายครั้งจะพบ อุปสรรคถูกคนภายนอกเข้าใจผิดแต่ชาวบ้านก็ต่อสู้อย่างไม่ย่อท้อจนความสมบูรณ์ ของป่าชายเลนเริ่มกลับคืนมา การฝึกซ้อมจึงเริ่มขึ้น โดยมีบังเลาะ และคนใน หมู่บ้านที่พอจะมีความสามารถในการแสดงนำที่มาร่วมเด็กๆ ฝึกซ้อม

การซ้อมละครวันละ 2-3 ชั่วโมง จะเกิดขึ้นช่วงเย็นๆ ของวันธรรมดา หรือ ช่วงกลางคืนในวันเสาร์และอาทิตย์ โดยมีกลุ่มสตรีออมทรัพย์ฯ คอยทำหน้าที่ สนับสนุนอาหารและเครื่องดื่ม ช่วยวิเคราะห์ และช่วยดูบทละครของเด็กๆ มีการ ระดมความคิดหลายๆ ฝ่าย “ดีไม่อยู่แล้วแต่ แต่มาช่วยกันดิ้นรน พยายามให้เกิด ความสามัคคี เราทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมหมด” บังเลาะ บอกเล่าถึงกระบวนการมี ส่วนร่วมของผู้ใหญ่ในชุมชน นักแสดงหลักมีถึง 19 คน และมีน้องๆ ตัวเล็ก คอยทำ หน้าที่เป็นตัวประกอบทั้งกึ่ง หอย ปู ปลา ทั้งนี้หากต้องแสดงในงานใหญ่ๆ พวกเขาก็ จะชักชวนน้องๆ ในชุมชนมาร่วมแสดงละครมากขึ้น บางครั้งมีนักแสดงเกือบ 40 คน การทำกิจกรรม “ละคร” ของกลุ่มเยาวชนจึงทำให้เด็กๆ ตัวเล็กในหมู่บ้านได้เข้ามา มีส่วนร่วมกับกิจกรรม การแสดงละครของกลุ่มเยาวชนมิใช่เพียงการออกไปแสดง ภายนอกชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นสื่อสัมพันธ์ที่แสดงการต้อนรับแขกผู้มาเยือน เช่น พี่ๆ นักศึกษาที่มาเข้าค่ายอาสาพัฒนาในชุมชน หรือการแสดงในต่างชุมชนที่ เชื้อเชิญพวกเขาไปร่วมงาน กลุ่มเยาวชนจึงต้องคิดการแสดงละครในหลายรูปแบบตาม เงื่อนไขของเวลาในการแสดงแต่ละครั้ง

การแบ่งหน้าที่ก่อนที่จะมีการแสดงละคร ผู้ใหญ่ช่วยดู กลุ่มเยาวชน นักแสดงต้องมาร่วมออกแบบคิดบท โดยมีพี่เลี้ยงอย่างลุงอิฐ และบังเลื้อยชวนคิด ชวนคุย เมื่อได้เค้าโครงแล้ว เยาวชนก็จะช่วยกันร่างออกมา เพื่อให้เห็นภาพของ แต่ละฉากร่วมกัน หลังจากนั้นผู้ใหญ่ก็จะมาช่วยกันปรับปรุงดัดขม แก้ไขจนเป็นที่ พอใจของทั้งสองฝ่าย น้องไลว์ร่า มักได้รับบทสาวไฮโซ ที่สะท้อนให้เห็นการดำเนิน ชีวิตที่ฟุ่มเฟือย และเบียดเบียนทรัพยากร น้องฟานะ เป็นพิธีกร กล่าวต้อนรับผู้ชม กล่าวเปิดฉาก หรือ เป็น โฆษกประจำกลุ่ม อีกทั้งเป็นแกนนำที่จะนัดหมายเพื่อนๆ ในกลุ่มมาซ้อมละคร และคอยแจ้งบอกบ้าง กลุ่มแม่บ้านว่าน้องๆ จะกินอะไรกัน โดยนำเงินกองทุนกลางของกลุ่มอนุรักษ์ฯ และกลุ่มสตรีออมทรัพย์ฯ ที่ได้จากการ มาศึกษาดูงานของคนภายนอก เป็นงบประมาณในการสนับสนุนการทำกิจกรรม ด้วยเมื่อทำกิจกรรมผ่านไปสักระยะ ปัญหาและอุปสรรคจึงเริ่มเกิดขึ้น มีการตั้ง คำถามว่า “หลายคนเริ่มไม่มาซ้อม หลายคนมาไม่ตรงเวลา ละครเริ่มเพี้ยน” ลุงอิฐ และบังเลื้อยจึงชวนกลุ่มเยาวชนกลับมานั่งทบทวนการทำกิจกรรมของพวกเขา กันอีกครั้ง “กลุ่มเด็กๆ ยังจำเป็นต้องทำงานต่อ และรู้สึกว่าในกลุ่มเองต้องมีการปรับตัว และปรับปรุง เช่น มีการรักษาระเบียบวินัย ละครเด็กๆ ก็ยังอยากฝึกฝนต่อ” ลุงอิฐ บอกเล่าบทสรุปจากการพูดคุยที่เกิดขึ้นก่อนที่จะช่วยกันหาทางออกแก้ปัญหา ด้วยการพูดคุยทำความเข้าใจกับสมาชิกในกลุ่ม และมีการกำหนดกฎกติกาเพื่อให้เกิด ระเบียบวินัยภายในกลุ่ม นอกจากนี้ที่ผ่านมามีการสื่อสารผ่านละครต้องใช้ทรัพยากร ในการฝึกซ้อมสูง ทั้ง เวลา งบประมาณ คน เพราะการแสดงในแต่ละครั้งเยาวชน ต้องฝึกซ้อมกันเป็นเดือนๆ เสื้อผ้า แสง สี เสียง ครอบเครื่อง แต่การแสดงเกิดขึ้นเพียง 10-20 นาที และพี่เลี้ยงเองก็มองว่าการฝึกฝนกันเองยังไม่เป็นมืออาชีพ โครงการ ความมั่นคงทางอาหารฯ เองก็ขาดผู้เชี่ยวชาญด้านละคร ต้องดึงคนจากภายนอก มาเป็นวิทยากรมาช่วยฝึก จึงคิดว่ากิจกรรมละครอาจจะต้องหยุดไว้ก่อนนอกจากนี้ หากมุ่งให้เยาวชนขับเคลื่อนด้วยละครเป็นหลัก อาจจะเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะขาดงบประมาณ และพวกเขายังต้องพัฒนาทักษะและมุมมองของการสื่อสาร กิริยาท่าทางที่ต้องออกมาจากใจ การสื่อสารที่ชัดเจน เนื่องจากบทละครที่พวกเขา แสดงสะท้อนหลายแง่มุม กว่าจะหลุดวงล้อมความคิด ไม่ใช่เพียงการปลูกป่า แต่ยัง สื่อถึงความคิดของพวกเขาอีกด้วย นั่นคือ กระบวนการที่พี่เลี้ยงทำให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ กระบวนการทำงานอย่างแท้จริง

เมื่อเป็นที่รู้จักของคนภายนอก พวกเขาจึงได้รับเชิญเข้าร่วมแสดงในงาน ต่างๆ มากมาย ทั้งงานเครือข่าย งานจังหวัด หรือชุมชนใกล้เคียง อาทิเช่น การนำ ความสามารถไปแสดงละครในด้านคุณธรรม เพื่อประกวดในงานเมาลิดกลาง และ การแสดงละครเวทีในงานเวทีสายใยรักกันรักป่า ซึ่งเป็นกิจกรรมร่วมของเครือข่าย และพันธมิตรที่จัดขึ้นทุกวันที่ 14 กุมภาพันธ์ ของทุกปี

“ละคร” กลายเป็นเครื่องมือของการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเด็กๆ ในกลุ่ม และการทำงานร่วมกันระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก โครงการความมั่นคงทางอาหารฯ ได้เข้ามาช่วยวางกระบวนการของกลุ่มเยาวชนซึ่งปรับจากกระบวนการทำงานกับ กลุ่มผู้ใหญ่ “เราวางการทำงานไว้ 2-3 ชั้น คือ เด็กเป็นคนแสดง ผู้ใหญ่เป็นพี่เลี้ยง ทั้งวิจารณ์ ช่วยกันคิดบท ต้องวิภาคตรง เพราะต้องลงทุนกันเยอะ แต่หากมอง ความสำเร็จเชิงพื้นที่ 3-4 ตำบล ถือได้ว่ากลุ่มเยาวชนประสบความสำเร็จ ถ้าจะ สื่อสารยกระดับเป็นมืออาชีพจริงต้องมีการลงทุนกันสูง พวกเขาจะไปกันหรือไม่ หากยังไม่ไปถึงขนาดนั้น ก็ลองคิดสื่ออีกตัวที่สร้างกันหลายๆ ทาง เป็นสื่อการ เรียนรู้ต่อไป ตรงไหนเหมาะสม ที่เน้นกระบวนการที่มีการวิภาค และการตรวจสอบไปมาค่อนข้างสูง” คำบอกเล่าของลุงอิฐถึงกระบวนการที่เกิดขึ้น ด้วยต้องการ สื่อสารเรื่องราวการอนุรักษ์ของชุมชน โดยการสื่อสารผ่านสื่อ ศิลปะ วัฒนธรรม แต่ ลุงอิฐ เห็นว่า เยาวชนและชุมชนไม่ได้ต้องการสื่อสารวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว วัฒนธรรมร่วมสมัยก็สื่อสารได้ ทั้งละคร เพลงเรคเก้ ไม่เกียจว่าจะต้องกลับไปทำ เพียงมโนหร่า หรือร้องเงิงเพียงอย่างเดียว จึงได้มีการพัฒนา ลุงอิฐ ชวนกลุ่มเยาวชน คิดสื่อ **“เพลง”** ด้วยมีต้นทุนอยู่แล้ว คิดแล้ว ลองเอาทำนองมาใส่ เพื่อดูว่าต้นทุน สูงหรือไม่ และสามารถสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายได้หรือไม่อย่างไร เพลงจึงเป็น สื่อตัวที่ 2 ที่เริ่มทดลองนำมาใช้ เวทีแรกที่กลุ่มเยาวชนได้แสดงโชว์งานเพลงของ พวกเขาสู่คนภายนอกเกิดขึ้นในงานสานศิลป์รักถิ่นเกิด เมื่อปลายปี พ.ศ. 2553 ที่ผ่านมา ซึ่งเป็นเพลงที่พวกเขาได้ร่วมกันแต่งขึ้นมา 5-6 เพลง จากการเข้าค่าย ลุงอิฐ ช่วยเลือกหยิบขึ้นมาเพียง 1 เพลง ใส่ท่วงทำนองให้กลุ่มเยาวชนได้เห็น พวกเขา เริ่มสื่อสารด้วยเพลงมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 แต่เพิ่งให้ความสำคัญมากขึ้นในช่วง ปี พ.ศ. 2553 นั่นคือ การทำเพลงของพวกเขา จึงเกิดขึ้นจากการช่วยกันแต่งอย่าง สนุกสนานระหว่างกิจกรรมค่าย แม้เป้าหมายเยาวชนยังคงต้องการสื่อสารงานของ ชุมชนผ่านละคร แต่บทเพลงก็ต้องพัฒนากันต่อไปให้ดีขึ้น

ดังนั้น การแสดงละครของกลุ่มเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลนที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้ง ทั้งพี่เลี้ยงและเยาวชนจะมานั่งพูดคุยร่วมกัน ด้วยลุงอิฐและแกนนำในชุมชนคิดว่าการแสดงละครต้องทำงานกันเป็นทีม มีเป้าหมายของการแสดงแต่ละครั้ง **“เขียนบทอย่างไร มีการทำกระบวนการทั้งหมด”** หรือ การใช้ละครเป็นกระบวนการ “ละคร” คือ การทำงานองค์กระยะเวลาในการฝึกซ้อมเป็นการคัดเลือกว่าใครจะอยู่หรือใครจะไป การทำงานเป็นทีม จะไม่มีใครเด่นเพียงคนเดียวเป็นการลดความเด่นของตัวบุคคลแต่สร้างความเด่นของนักแสดงทุกคน และเป็นกระบวนการเรียนรู้ในเชิงองค์การที่พี่เลี้ยงมองว่าเยาวชนจะได้รับและเรียนรู้จากการแสดงละครของพวกเขา นอกจากสื่อสารให้คนอื่นได้รับรู้ ด้วยไม่ได้ต้องการทำละครมืออาชีพ แต่ต้องการกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาเยาวชนในกลุ่ม

พลังเบื้องหลังที่ยังคอยสนับสนุน

หนึ่งแกนนำสำคัญ คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อพัฒนาสังคมบ้านทองหลาง ซึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวของแกนนำสตรีในหมู่บ้าน โดยทางโครงการความมั่นคงทางด้านอาหารชุมชนชายฝั่งอ่าวพังงา เข้ามาผลักดันให้จัดตั้งขึ้น แม้จะมีบทบาทหลักในเรื่องการออม แต่บทบาทรองของกลุ่ม คือ พลังขับเคลื่อนสังคมบ้านทองหลาง เพราะกลุ่มจะมีส่วนร่วมในงานพัฒนาหมู่บ้านทุกรูปแบบ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต และการทำงานด้านฟื้นฟูสภาพป่าชายเลน รวมทั้งกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน “เด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน” ด้วย **“กลุ่มออมทรัพย์จะมีสมาชิกเป็นแม่บ้านหมด ผู้ชายก็ทำงาน ผู้หญิงก็ทำงาน เราช่วยกัน แต่ไม่ได้ทำแค่เรื่องออมทรัพย์ เราทำทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เกี่ยวข้องกับชาวบ้าน ลูกหลานของเราเรื่องป่าชายเลนก็ทำ เพราะมันคือส่วนหนึ่งของชีวิตของเรา”** วิศรา สารยา เล่าถึงการทำงานของกลุ่ม โดยแนวทางการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ในช่วงแรกจะเป็นการสนับสนุนทุนในการทำกิจกรรมกับกลุ่มเยาวชน และเป็นพี่เลี้ยงที่พาเด็กๆ ออกไปสัมผัสกับป่าชายเลน และร่วมกับโครงการความมั่นคงทางอาหาร ออกแบบกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักให้กับเด็กๆ ถึงคุณค่าของป่า รวมทั้งร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กับเด็กๆ เท่าที่จะทำได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถ่ายทอดการทำเมนูอาหารท้องถิ่น เพื่อร่วมปลูกฝังและอนุรักษ์ฐานทรัพยากรอาหารในชุมชน

นอกจากนี้โครงการความมั่นคงทางอาหาร ที่ได้รับทุนสนับสนุนจาก สสส.

โดยมีลุงอิฐ ผู้รับผิดชอบโครงการ มีบทบาทเป็นเสมือนพี่เลี้ยงในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์ ฟืนฟู่ และดูแลฐานทรัพยากรอาหารชุมชนให้กับผู้ใหญ่และกลุ่มเยาวชน ด้วยการคอยทำหน้าที่ชวนคิดชวนคุยหรือสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะให้กับกลุ่มเยาวชนอีกด้วย

ด้วยการสนับสนุนจากกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน และองค์กรพี่เลี้ยงจากภายนอก จึงเป็นการจุดประกายและเป็นแรงผลักดันให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะ เกิดสำนึกรัก ห่วงแหน และเห็นคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่น สุดท้ายส่งผลให้กลุ่มเยาวชนกลายเป็นแนวร่วมในการแก้ไขปัญหา ลดความขัดแย้งและแย่งชิงทรัพยากรผ่านการสื่อสารและการทำกิจกรรมต่างๆ

3 ปีกว่า ๓๓ การบ่มเพาะต้นกล้าจากท้องทะเลอันดามัน

“ตัวเองมีความรู้เกี่ยวกับปามากขึ้น รู้จักพืช เช่น ผักไห ผักเบี้ย ผักหวาน เล เหงือกปลาหมอ รู้จักสัตว์น้ำ ประเภท ต่าง ๆ เช่น หอยแครง หอยชักตีน หอยเข็ม หอยกัน ปลากระบอก ปลาทูราย ปลาชี่ตัง ปลาอมไข่ ปลาน้ำเค็ม ปลาจอบมอแง แม่หอบ (ลักษณะเหมือนกุ้ง รักษาโรคหอบ) งูพังกา (อันตราย สีขาวหน้าแหลมลายพังกา) ปูดำ ปูม้า ปูไก่ ปูแสม ปูนีม ปูทองหลาง เป็นต้น พวกเรารู้อาชีพสัตว์บางชนิดอยู่น่าลึก อันตราย จับไม่ได้ จะได้ระวัง สัตว์บางชนิดอย่างเคยเห็น เคยกินตามผู้ใหญ่ แต่ไม่เคยเห็นอยู่ในป่า ก็ได้เห็น” นี่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความคิดเห็นของเด็กๆ ที่มีต่อกิจกรรมดี ๆ

จากปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรจากภายนอกที่ทำให้เกิดความขัดแย้งภายในชุมชน การผลักดันเด็กขึ้นมาเรียนรู้ปัญหา เพื่อต้องการให้เด็กๆ ได้รอยพลังเยาวชนขึ้นมาใหม่ ส่งผลต่อการขับเคลื่อนงานอนุรักษ์ของกลุ่มผู้ใหญ่ที่สามารถทำงานข้ามกลุ่มความขัดแย้งได้ ด้วยวัฒนธรรมคนใต้ที่ถือศักดิ์ศรีเป็นเรื่องสำคัญถึงแม้จะเห็นด้วยกับการทำกิจกรรมแต่ถ้าเคยมีความขัดแย้งกันมาก่อน ก็จะไม่ให้ความร่วมมือหรือเข้าร่วมกิจกรรม แต่เมื่อมีกิจกรรมที่เกิดขึ้นโดยกลุ่มเยาวชน ผู้ใหญ่หลายคนก็อนุญาตให้ลูกหลานเข้าร่วม ทั้งการเข้าค่าย แสดงละคร การปลูกป่า และด้วยชื่อเสียงของกลุ่มเยาวชนในการสื่อสารผ่านการแสดงละคร ได้สร้างชื่อเสียงและเป็นหน้าเป็นตาให้กับชุมชน **“บางบ้านถ้าผู้ใหญ่จัดกิจกรรมก็จะไม่เข้าร่วม แต่ถ้าเป็นกิจกรรมเด็กบ้านนั้นก็จะให้เด็กมาเข้าร่วม”** เสียงบอกเล่าผ่านบังเลาะ ความขัดแย้งลดลง **“การทำ**

กิจกรรม ส่วนมากพ่อแม่ไม่มาก็จะส่งลูกมา เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น” ผู้ใหญ่เห็นศักยภาพของกลุ่มเยาวชนและสิ่งที่ทำ อีกทั้งผู้ใหญ่หลายคนเริ่มมองเห็นถึงผลกระทบจากปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น อาหารที่เคยหาได้ปกติ หาได้ยากขึ้น ราคาสูงขึ้น ปลากระบอก 30 บาท เพิ่มเป็น 40 บาท กลุ่มเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลนจึงกลายเป็นตัวเชื่อมที่จะให้ผู้ใหญ่เข้ามาช่วยดูแลฐานทรัพยากรอาหารของพวกเขา ในวันที่ผู้ใหญ่หลายคนจึงหันกลับมาช่วยกันดูแลฐานทรัพยากรอาหารในชุมชนของพวกเขา ถึงแม้หลายคนยังคงมองการทำกิจกรรมอยู่ห่างๆ หรือบางคนก็เริ่มส่งลูกหลานเข้ามาช่วยจากเดิมที่มีคนเข้าร่วมกิจกรรมเพียง 30 คน แต่ในปัจจุบันนี้มีกว่า 100 คนที่เข้าร่วมกิจกรรม

นอกจากนี้การทำกิจกรรมของเยาวชนยังได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เคยเกิดขึ้นในสถานบันการศึกษา โดยมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้หรือแหล่งความรู้ที่แบ่งแยกตัดขาดจากสถาบันชุมชนหรือความรู้ถูกตัดออกจากชุมชน กับกลายเป็น “กระบวนการชุมชนเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านงานอนุรักษ์ ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงหลักที่จะถ่ายทอดทั้งเรื่องการรักษาป่า วัฒนธรรมอาหาร” กลับมาใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของเยาวชนและฐานความรู้ยังคงอยู่ในชุมชน กระบวนการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนจึงถือเป็นการสร้างกระบวนการสัมพันธ์ใหม่ นั่นคือ เยาวชนเห็นคุณค่าของความเป็นชุมชน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่เคยถูกแยกออกไป อีกทั้งยังส่งผลให้โรงเรียนขอ เข้ามาร่วมกิจกรรมกับชุมชน ทำให้ฐานการเรียนรู้กลับมามีอยู่ที่ชุมชน

แม้กลุ่ม “เด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน” จะบอกว่าพวกเขาเป็นเพียงพลังส่วนเล็กๆ เท่านั้น ที่ช่วยประสานความเข้าใจพร้อมๆ กับลดความขัดแย้งของชุมชนที่เกิดจากสาเหตุความแตกต่างทางความคิดในเรื่องการจัดการทรัพยากรที่มีแนวโน้มดีขึ้นเรื่อยๆ กลุ่มเด็กๆ ได้เปลี่ยนภาพลักษณ์ของชุมชนต่อสาธารณะ จากภาพกลุ่มหัวรุนแรง เป็นกลุ่มอนุรักษ์ และทำให้เด็กๆ ได้เห็นคุณค่าของชุมชนเพิ่มมากขึ้น แต่พลังเหล่านี้ก็ได้ทำหน้าที่ของตัวเองอย่างเต็มที่เพื่อเตรียมความพร้อมจนเมื่อถึงตอนที่พวกเขาเติบโตเป็นผู้ใหญ่ พวกเขาเหล่านี้จะเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญในการอนุรักษ์ผืนป่าชายเลนของคนทุกคนให้อยู่ต่อไปอีกนานแสนนาน

ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของกลุ่มเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน

ในการค้นหาปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ จากกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดค่ายและการจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกันของเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน

- การยอมรับจากกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน ผลักดันให้เยาวชนเข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหา ทั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนและกลุ่มสตรีออมทรัพย์ ที่คอยให้การสนับสนุนให้คำปรึกษา และผลักดันให้เยาวชนทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่ หรือแม้แต่การสนับสนุนให้บุตรหลานเข้าร่วมกิจกรรมของผู้ปกครอง ถือเป็นโอกาสเปิดโอกาสให้เยาวชนได้เรียนรู้และสามารถพัฒนาทักษะการทำงานผ่านกิจกรรมต่างๆ ได้
- กลไกการสนับสนุนและหนุนเสริมขององค์กรพี่เลี้ยง ภายใต้โครงการความมั่นคงทางอาหารที่ผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิด การแก้ปัญหา และการพัฒนาทักษะ ร่วมกับชุมชน ส่งผลให้เยาวชนมีความรัก ความหวงแหน และเห็นคุณค่าของทรัพยากร มีทักษะ และการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งจะทำกิจกรรมและสื่อสารเรื่องราวต่างๆ ผ่านละคร
- ความผูกพันกับทรัพยากรมาตั้งแต่เกิด เป็นทั้งที่อยู่อาศัย และแหล่งหากินของพ่อแม่ญาติพี่น้อง รวมทั้งการรับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ได้จุดประกายและเป็นพลังให้เยาวชนสนใจที่จะเข้าร่วมทำกิจกรรม
- รูปแบบกิจกรรมที่เกิดจากความคิดร่วมกันระหว่างผู้ใหญ่ เด็ก และพี่เลี้ยง ทำให้เกิดกิจกรรมที่เด็กๆ สนใจ สร้างกระบวนการเรียนรู้ และปลูกฝังจิตสำนึก อีกทั้งยังเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กทุกเพศทุกวัยได้เข้ามามีส่วนร่วม

การเปลี่ยนแปลง...จอรันกล้าที่เจาะข่ม

น.ส.จิราธรณ์ ชาลบทต์ หรือ “น้องฟานะ” อายุ 17 ปี
กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
โรงเรียนทุ่งโพธิ์วิทยา

เด็กสาวชาวมุสลิม ที่เติบโตมาท่ามกลางการต่อสู้เพื่อปกป้องฐานทรัพยากรอาหารในชุมชนของกลุ่มผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ น้องฟานะ อยากร่วมส่วนร่วมในการฟื้นฟูดูแลทรัพยากรป่าชายเลนในชุมชน

น้องฟานะ ได้เห็นกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนช่วยกันปลูกป่าชายเลน เผื่อระวังการลักลอบทำลายทรัพยากรในชุมชน ซึ่งขณะนั้นเธอกำลังเรียนอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จึงตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มกับเพื่อนๆ ในวัยเดียวกันเริ่มต้นด้วยการช่วยผู้ใหญ่ทำกิจกรรม และน้องฟานะได้กลายเป็นประธานกลุ่มเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน เมื่อผู้ใหญ่ผลักดันให้มีการจัดตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการ บทบาทหน้าที่ของน้องฟานะคือ การชักชวนเพื่อนๆ ร่วมทำกิจกรรม และทำหน้าที่หลักในการประสานงานขอความช่วยเหลือกับทางกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน

จากการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ ผลที่เกิดขึ้นมิใช่เพียงช่วยผู้ใหญ่ฟื้นฟูทรัพยากร หรือการประสานความเข้าใจในชุมชนเท่านั้น ตัวของน้องฟานะเองก็ยังได้พัฒนาทักษะความสามารถมากมาย “หนูมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น เห็นคุณค่าของฐานอาหาร รู้จักการทำงานเป็นทีม ได้พบปะผู้คนมากขึ้น มีคนรู้จักกลุ่มของพวกเรามากขึ้น ทำให้เป็นที่รู้จักของคนส่วนใหญ่” นอกจากนี้ น้องฟานะ ยังมีประสบการณ์ใหม่ๆ ที่ได้จากการทำกิจกรรม ทำให้ความรู้ในเรื่องทรัพยากรป่าชายเลนของเธอมีมากขึ้นด้วย “หนูรู้จักพันธุ์ไม้ในป่าชายเลน รู้ประโยชน์ของมัน และสามารถบอกเล่าให้กับคนที่เข้ามาในชุมชนได้รู้จัก โดยเฉพาะพี่ๆ นักศึกษาที่เข้ามาร่วมทำกิจกรรมค่ะ”

น.ส. กนกวรรณ ช่างเหล็ก หรือ “น้องโลรา” อายุ 17 ปี
กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนทุ่งโพธิ์วิทยา

น้องโลรา เป็นเยาวชนอีกคนที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมรวมกลุ่มกับเพื่อนๆ ร่วมทำกิจกรรมฟื้นฟูป่าชายเลน น้องโลรา เข้าร่วมกลุ่มหลังจาก น้องฟานะชักชวนไปช่วยผู้ใหญ่ทำกิจกรรม เมื่อมีเพื่อน น้องโลราจึงตัดสินใจร่วมทำกิจกรรมกับผู้ใหญ่ แม้แรกนีกอยากสนุก แต่เมื่อได้ร่วมทำกิจกรรมกับกลุ่มเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลนแล้ว น้องโลรา รู้สึกว่า “กล้าแสดงออกมากขึ้น จากเมื่อก่อนไม่ค่อยกล้า แต่พอได้เข้ามาในกลุ่มเปลี่ยนแปลงไปมาก กล้าแสดงออกบนเวทีใหญ่ และเปลี่ยนแปลงทางด้านนิสัย” สาวน้อยคนนี้ก็กลายเป็นคนมีความรับผิดชอบมากขึ้น

จากบทบาทหน้าที่ที่ต้องช่วยน้องฟานะ ประสานงานกับเพื่อนๆ ในกลุ่มในการทำกิจกรรมที่ผ่านมา น้องโลรา รู้สึกภาคภูมิใจที่ได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกลุ่มเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน อนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน และสนุกกับการสื่อสารผ่านตัวละครที่เธอได้รับบทบาท เพื่อให้ผู้คนได้รับทราบคุณค่าของทรัพยากรที่พวกเขาร่วมกันปกป้องรักษาไว้ให้คงอยู่กับชุมชนตลอดไป

ที่เหลือ...การบ่มเพาะอันกล้า

นายพิเชษฐ์ ปานคำ หรือ “ลุงอิฐ”
โครงการความมั่นคงทางอาหาร อ่าวพังงา

“ลุงอิฐ” ชายวัยกลางคน ที่ขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนอยู่ในบ้านเกิดของตนเองมายาวนานกว่า 10 ปี ภายใต้โครงการความมั่นคงทางอาหารชุมชนชายฝั่งอ่าวพังงา ลุงอิฐได้ร่วมขับเคลื่อนงานอนุรักษ์และฟื้นฟูฐานทรัพยากรอาหารในชุมชนบริเวณอ่าวพังงาที่ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งการทำงานส่วนใหญ่จะเป็นการขับเคลื่อนงานกับผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นหลัก แต่เมื่อปัญหาหรือการขับเคลื่อนงานบางส่วนจำเป็นต้องมีเด็กๆ เข้ามามีส่วนร่วม และจะต้องสืบทอดงานของชุมชนต่อ ลุงอิฐจึงเข้าไปสนับสนุนการก่อตั้งกลุ่มเยาวชนในหลายชุมชนในพื้นที่ กลุ่มเด็กชายเล รักรักษ์ป่าชายเลน บ้านทองหลาง จึงเป็นหนึ่งในกลุ่มที่ลุงอิฐเข้ามา มีบทบาทในฐานะองค์กรพี่เลี้ยงจากภายนอกที่คอยชักชวนเด็กประชุมพูดคุยและช่วยขับเคลื่อนงานกับผู้ใหญ่ อีกทั้งการสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ เพื่อให้กลุ่มเยาวชนทำหน้าที่เป็นผู้สืบทอด เรียนรู้ และช่วยสื่อสาร ลดปัญหาความขัดแย้งของคนในชุมชน และสร้างความเข้าใจกับบุคคลภายนอก จนกลายเป็นแนวร่วมสืบสานเจตนารมณ์และพร้อมที่จะรับช่วงงานต่อจากกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนในอนาคตอันใกล้

ถึงแม้ ณ วันนี้ ลุงอิฐ ยังรู้สึกว่าการ “ละคร” ของกลุ่มเยาวชนยังไม่ถึงขั้นดีสุด คนวางกระบวนการอย่างลุงอิฐมิได้คาดหวังว่ากลุ่มเยาวชนจะต้องมีแผนการทำกิจกรรมที่ชัดเจนในระยะยาว แต่จะเน้นการทำกิจกรรมและการประเมินผลที่เกิดขึ้นตลอดเวลา นั่นคือ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดเวลา เพื่อให้พวกเขา

สามารถขับเคลื่อนงานต่อไปได้ “มันจะทำให้เคลื่อนไปมาได้ตลอด ปัญหาหากเราเป็นคนทำสื่อ (มีทั้งด้านบวกและลบ) หากไม่ขัดขวางความคิด ก็จะส่งผลกระทบต่อเด็กที่นั่งดูและความคิดของคนในชุมชน เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ เลยต้องมานั่งคิดกันใหม่ ประเด็นหลักคือ สื่อที่จะต้องออกไปจะออกไปอย่างไร เช่น ทางรุนแรงเกินไปเด็กที่นั่งดูก็อาจจะทำตามได้ ละครมันสื่อ หากเด็กๆ ชอบก็นำไปปฏิบัติได้ มันมี 2 มุม เมื่อสื่อแล้วส่งผลกระทบต่อสังคม” นอกจากนี้ลุงอิฐยังเห็นข้อจำกัดของกลุ่มเยาวชนในเรื่องความคิด และการสร้างกระบวนการความคิดที่จะสื่อสารออกมาเป็นละครจะต้องมีการพัฒนาเพิ่มเติม หากยังคงต้องสื่อสารผ่านละคร “หากจะเอาจริงเอาจังเรื่องนี้ต้องวางกระบวนการกันมากขึ้น เช่น ประเด็นหญิงชาย ประเด็นความเหลื่อมล้ำทางชาติพันธุ์ ละคร คือ ตัวสื่อให้คนดู จะเป็นการสร้างค่านิยมให้กับสังคมได้ แต่ถ้าอย่างเพลงเป็นเพียงส่วนเดียว อย่างเช่นเรคเก้รักป่าชายเลน ไม่มีปัญหา แต่ละครคือทั้งหมด ถ้าชุดความคิดไม่ชัด การสื่อสารไม่ชัดก็จะเขว ต้องระมัดระวัง ละครเองก็เช่นเดียวกัน จากสื่อกระแสหลักที่เราเห็นสะท้อนในละคร ถ้าไม่มีการปรับปรุง หากไปผลิตซ้ำ หรือละครหากไม่หลุดกรอบความคิดอย่างละครพีรพีวีของหลากสี มันก็คือละครน้ำเน่าทั่วไป ละครเราเป็นละครทางเลือก หากความคิดยังไม่ชัดมันก็เหมือนกับผลิตซ้ำเรื่องเดิม ไม่ต่างกับละครในทีวี ประเด็นคือ จะให้เด็กดีในทางนี้ ต้องมีผู้รับผิดชอบหลักด้วย เรื่องนี้ชุมชนเองก็ต้องมีผู้มารับผิดชอบแต่เมื่อพิจารณาองค์ประกอบชุมชนเองก็มีปัญหาเฉพาะหน้าที่หนักหน่วงยากที่จะต้านคนมารุกป่า คดีเรื่องความสำคัญอื่นๆ ไม่ต้องพูดถึง”

อนาคต ลุงอิฐ หวังจะยกระดับการทำงานของกลุ่มเยาวชนและการขับเคลื่อนงาน ด้วยการเชื่อมโยงให้เด็กๆ ได้รู้จักเพื่อนกลุ่มใหม่ๆ โดยพวกเขาคนใดคนหนึ่งจะต้องไม่หลุดออกไปจากฐานเดิม นั่นคือ สมาชิกทุกคนจะได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นๆ มิใช่การส่งตัวแทนเพียง 2-3 คน เข้าร่วมแลกเปลี่ยน ซึ่งจะทำให้เด็กๆ เหล่านั้นหลุดออกจากรฐานกลุ่มของพวกเขา “กระบวนการเยาวชนเราต้องผลิตในฐานะเป็นกลุ่ม ไม่ตัดขาดจากชุมชน ไปโดยมีฐานชุมชนรองรับ ไม่ใช่เป็นเด็กเก่งของครูแล้วได้ไป หรือเก่งแต่พูดอย่างเดียวไม่เอา” และด้วยกระบวนการที่ผ่านมาของลุงอิฐ ที่ทำงานร่วมกับกลุ่มเยาวชน ทำให้เห็นถึงปัญหามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การทำกิจกรรมที่เน้นโครงสร้างการบริหารจะส่งผลกระทบต่อความต่อเนื่องของกิจกรรมของเด็กๆ ที่เกิดขึ้น ดังนั้น ลุงอิฐจะคอยผลักดันให้เกิดการทำงาน โดยใช้

กิจกรรมเป็นตัวขับเคลื่อน ให้เด็กๆ แบ่งงานกันรับผิดชอบไปตามกิจกรรม ซึ่งเป็น การฝึกฝนให้กลุ่มเยาวชนดำเนินกิจกรรมที่ให้น้ำหนัก กับกิจกรรมมากกว่าการทำงาน เชิงโครงสร้าง “หากแกนนำคนใดหลุดจากกระบวนการขับเคลื่อนแต่กิจกรรมก็ยังคง เกิดขึ้นได้ นั่นคือ ทำให้กลุ่มเยาวชนเกิดการดำเนินงานในแนวระนาบ อีกทั้งยังช่วยสร้าง แกนนำที่หลากหลาย ไม่ยึดติดที่บุคคล เป็นการปรับให้ไม่ให้ใครเก่งเกินใคร ทุกคน ก็ต้องพึ่งพากัน”

สร้างหัวใจของการอนุรักษ์ให้อยู่ในตัวอันกล้า ชมรมเด็กรักนก จังหวัดชัยภูมิ

“นก” เป็นเพียงกุศโลบายหนึ่งที่ชวนเด็กๆ หันมาสนใจและมีใจรักในธรรมชาติ
เมื่อเด็กรักนก เด็กก็ต้องดูแลป่าด้วย

หลวงพ่อดำเขียน สุวัฒน์ธเน เจ้าอาวาสวัดภูเขาทอง ต.ท่ามะไฟหวาน อ.แก้งคร้อ
จ.ชัยภูมิ ได้เปิดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียนขึ้นภายในวัดเมื่อปี 2521 เพื่อดูแล
เด็กๆ ในชุมชนระหว่างที่พ่อแม่ออกไปทำไร่ทำนา ในระยะแรกๆ หลวงพ่อดำเขียน
ทำหน้าที่เป็นครูและดูแลเด็กๆ ด้วยตนเอง จากนั้นจึงได้จัดให้ชาวบ้านเข้ามาช่วย
ดูแลเด็กๆ เหล่านี้ เมื่อเด็กๆ ได้เข้าเรียนระดับประถมศึกษาที่ยังแหวะเวียนเข้ามาเล่น
ในวัดอยู่เป็นประจำเนื่องจากมีความผูกพันกับวัดและพระในวัด

หลวงพ่อดำเขียนซึ่งสนใจเรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเห็นว่า มีเด็กๆ
เข้ามาเล่นในวัดอยู่เป็นประจำ จึงได้รวมกลุ่มกันทำกิจกรรม โดยมีพระไพศาล
วิสาโล และพระอิศรา ซึ่งเป็นพระรุ่นใหม่มาจากกรุงเทพฯ จัดกิจกรรมเสริม
กระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กๆ ด้วยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและ
ธรรมะ โดยใช้นกเป็นสื่อ จึงได้จัดตั้ง “ชมรมเด็กรักนก บ้านท่ามะไฟหวาน” ขึ้นเมื่อ
เดือนมีนาคม 2534

ปี 2538 พระอิสริยา ลาสิกขา ทำให้กิจกรรมของชมรมหยุดชะงักลง กระทั่งปี 2541 วิชัย¹ หนึ่งในสมาชิกของชมรมเด็กรักนกและเป็นเยาวชนในหมู่บ้านกลับมาอยู่บ้านหลังจากที่ไปหาประสบการณ์ในด้านการทำนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจากมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทยฯ เห็นว่าชมรมเด็กรักนกยังอยู่แต่ไม่ได้มีความเคลื่อนไหวใดๆ วิชัย จึงมารวมกลุ่มเพื่อนๆ ซึ่งเป็นเยาวชนในหมู่บ้านและเคยทำกิจกรรมในวัยเด็กสานต่องานของชมรมเด็กรักนกอีกครั้ง

วิชัยอาศัยความรู้และประสบการณ์มาทำกิจกรรมสร้างความเข้าใจ สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กรู้จักชุมชนท้องถิ่นของตนเอง รู้สภาพปัญหา กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะในการฟื้นฟู ดูแลและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มทำกิจกรรมห้องเรียนธรรมชาติตามโรงเรียนต่างๆ 19 โรงเรียนในเขตพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอภูเขียว และอำเภอแก้งคร้อของจังหวัดชัยภูมิ

ในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ วิชัยพาเด็กๆ เข้าค่ายออกสำรวจนกในเทือกเขาภูแลนคา กิจกรรมใช้ “นก” เป็นตัวนำพาไปสู่การเรียนรู้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตินน้ำ ป่า เพราะการที่จะพูดถึงสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นเรื่องใหญ่เด็กอาจเข้าใจยาก แต่มันจะง่ายกว่าถ้าใช้กิจกรรมค่ายนก เข้าไปดูนกในป่า ทำให้เด็กเห็นว่านกอยู่อย่างไร กินอะไร เห็นปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าที่ทำให้นกไม่มีที่อยู่ และตรงนี้แหละที่จะกระตุ้นให้เด็กเกิดจิตสำนึกในการดูแลป่าตามมา”

¹นายวิชัย นาพัว แกนนำพี่เลี้ยงชมรมเด็กรักนก

จากกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อมที่มีเฉพาะเด็กๆ ต่อมาจึงได้มีการปรับรูปแบบให้มีพ่อแม่เข้ามาช่วยด้วย เรียกว่า “ค่ายครอบครัว” เพื่อให้พ่อแม่ได้เห็นว่าลูกได้มาเรียนรู้อะไร ได้เห็นพัฒนาการและความกล้าแสดงออกของเด็กๆ อีกทั้ง เด็กเองจะได้เรียนรู้จากพ่อแม่และผู้ใหญ่ที่มีความรู้เรื่องป่า

กิจกรรมของชมรมฯ จัดขึ้นตามกำลังและงบประมาณที่มี ช่วงไหนมีก็จัด ไม่มีก็ไม่จัด เนื่องจากชมรมฯ ไม่ได้ขอรับการสนับสนุนจากแหล่งทุนที่ไหน แกนนำเองก็ไม่มีเงินเดือน วัดจึงกลายเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญที่วิชัยและสมาชิกได้พึ่งพาอาศัยข้าวปลาอาหารและอุปกรณ์เวลาทำกิจกรรม ไม่ก็ขอใช้สถานที่ในการจัดค่าย “ผมทำให้งานเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ทำให้เราไม่รู้สึกกระวนกระวายมากก็ทำไปเรื่อยๆ คือไม่กดดันตัวเองมากอยากทำก็ทำ การที่เราไม่ไปหาแหล่งทุนมาทำงานก็ทำให้ไม่ถูกกดดันจากแหล่งทุน เราก็มีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น เรามีจุดยืนว่าเราทำเพื่อสังคมเพื่อสิ่งแวดล้อม”

ทุกวันนี้เงินที่ใช้ในการทำกิจกรรมส่วนใหญ่มาจากการรับจ้างจัดค่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามที่ต่างๆ ทำเข็มกลัดนกและสมุดบันทึกทำมือขายเพื่อนำรายได้มาไว้ทำกิจกรรมต่อไป

สร้างเครือข่ายการทำงานช่วยดูแลภูทอก

ผืนป่าภูทอกเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่ห้วงพ่อนุญธรรมและห้วงพ่อคำเขียน จากวัดป่าสุคะโตได้ขอขบดินที่บางส่วนของชาวบ้านที่บุกเบิกพื้นที่ทำกินบริเวณรอบป่าภูทอกเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำปะทาวไว้ ต่อมาจึงได้จัดตั้งเป็นวัดป่ามหาวัน (ภูทอก) หลังจากนั้นการร่วมมือร่วมใจในการดูแลผืนป่าภูทอกก็เริ่มเป็นรูปธรรมขึ้นเมื่อพระไพศาล วิสาโล ได้เข้ามาประจำอยู่ที่วัดป่ามหาวัน เมื่อปี 2533 กิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าภูทอกที่ได้ดำเนินได้แก่บวชป่า ปกป้องป่าการจัดชุดลาดตระเวนทำแนวกันไฟ เป็นต้น สำหรับชมรมเด็กรักนกเริ่มเข้ามามีบทบาทเป็นอาสาสมัครช่วยฟื้นฟูป่าต้นน้ำภูทอก อ.ภูเขียว เมื่อปี 2543 ใน โครงการความร่วมมือเพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำปะทาว (ภูทอก) เริ่มตั้งแต่ปี 2543 – ปัจจุบัน “ป่าภูทอกมีพระและชาวบ้านร่วมกันดูแลอยู่แล้ว แต่ขาดแนวร่วมที่จะมาหนุนเสริมให้การทำงานคล่องตัวและต่อเนื่อง ผมจึงทำสื่อเพื่อนำเสนอการทำงานอนุรักษ์ป่าของพระและชาวบ้านเพื่อให้คนทั่วไปได้รับรู้ และยังมองไปถึงคนในเมืองที่น่าจะมีส่วนช่วยในการ

ดูแลและอนุรักษ์ป่าด้วย จึงได้เขียนโครงการแล้วไปนำเสนอและเชิญชวนให้บริษัท มาร่วมมือกัน ทำเป็นลักษณะกองผ้าป่าทอดถวายเข้ากองทุนเพื่อฟื้นฟูป่าภูหลวง จึงทำให้มีกลุ่มคน บริษัทสนใจเข้ามาร่วมกิจกรรมปลูกป่า อย่างเช่น บริษัท นำมันบางจาก กลุ่มเครือข่ายของ บริษัท แปลน ซึ่งได้ชื่อว่า แปลนรักษ์ป่า ซึ่งก็ทำกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่อง” วิชัย กล่าว

ชมรมเด็กรักนก...กับการกิจ “สร้างคน”

20 ปี ที่ชมรมเด็กรักนกยังคงทำงานด้านอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาอย่างต่อเนื่อง มีเด็กแหวะเวียนเข้า-ออกชมรมฯมากมาย ปัจจุบันมีแกนนำ 5 คนคือ วิชัย เป็นประธานชมรม มีหน้าที่ดูแล บริหารจัดการชมรม เยาวชนอีก 4 คนมาช่วยทำงาน โดยจะทำหน้าที่เท่าเทียมกัน คือ น้องณรงค์² น้องเปา³ น้องใหม่⁴ และน้องแซก⁵ ช่วยกันทำงานและจะพัฒนาศักยภาพตามความถนัด ซึ่งทั้งวิชัย และเยาวชนใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในชมรม คือ กิน นอน อยู่ที่ชมรม นอกจากนี้เมื่อมีกิจกรรมที่ต้องใช้กำลังคนมากๆ ยังมีทีมงานที่เป็นอาสาสมัครเข้ามาช่วยงานเสมอ

“ในมุมมองของหลวงพี่มองว่า ชมรมเด็กรักนก “สร้างคน” เพราะเด็กหลายคน ที่แหวะเวียนมาช่วยงานที่ชมรมฯสิ่งที่เห็นคือ “หัวใจของการอนุรักษ์ อยู่ในตัวเด็ก” เมื่อเด็กมีใจก็จะเข้ามาช่วยกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง” หลวงพี่ตุ้ม แห่งวัดป่าสุคะโตพูดถึงชมรมเด็กรักนก

แต่ปัญหาที่สมาชิกชมรมสะท้อนให้ฟังคือ “ความต่อเนื่องของคนที่มาช่วยงาน” เนื่องจากชมรมฯไม่ได้หาแหล่งทุนจึงทำให้ไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะเลี้ยงสมาชิกได้ ที่ผ่านมาก็ทำให้สมาชิกออกและก็ต้องสร้างคนทำงานใหม่เรื่อยๆ ปัจจุบันอยู่กันแบบอาสาสมัครไม่มีรายได้ให้แต่กินอยู่ฟรี นอกจากเวลาจัดค่ายก็จะมีค่าตอบแทนเล็กๆน้อยๆให้บ้าง สุดท้ายคนเหล่านี้ก็ต้องออกไปส่งผลให้ขาดความต่อเนื่อง

²นายณรงค์ นาพั้ว สมาชิกชมรมเด็กรักนก

³นายอัมรินทร์ แซ่ลิม

⁴นายยงกิจ นันทราช

⁵นายอดิศักดิ์ พงษ์ชวานน้อย

“เรื่องความต่อเนื่องของคนที่มาทำงาน ผมเข้าใจและคิดว่ามันเป็นจุดด้อยของเราจริงๆ เพราะที่ผ่านมามีหลายรุ่นมันเป็นแบบนี้จริงๆ ถ้าคิดว่ามันเป็นวิถีทางแห่งชีวิต ถ้าเราเข้าใจมันก็จะเป็นเรื่องธรรมดาเด็กที่เราประทับใจประทับใจมาสุดท้ายวันหนึ่งก็ต้องไป ผมว่ามันไม่ใช่เรื่องเลวร้าย แต่มันเป็นสิทธิ์ของเขาที่จะเลือกใช้ชีวิต จะออกไปทำงานที่ไหนแต่เราต้องมีความมั่นใจว่าสิ่งที่เราทำมันดี เด็กที่มาช่วยงานเราส่วนมากก็จะไปทำงานด้านสิ่งแวดล้อมในองค์กรต่างๆ”

ธรรมา...กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มิติทางศาสนากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นอีกงานที่ชมรมเด็กรักนกช่วยขับเคลื่อนกับพระและชุมชนในพื้นที่ โครงการธรรมยาตราฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติลุ่มน้ำลำปะทาว (ปี 2543 – ปัจจุบัน) เป็นกิจกรรมที่เผยแพร่และรณรงค์สถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มน้ำลำปะทาว โดยจะเดินเจริญสติจากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ และลงทำกิจกรรมเชิงรณรงค์ในหมู่บ้านตามประเด็น มีการฉายวิดีโอทัศน์ การแสดงนิทรรศการ ร่วมกับการปฏิบัติธรรม

“วัตถุประสงค์ของโครงการ คือต้องการกระตุ้นให้ชาวบ้านลุ่มน้ำลำปะทาวเกิดความตื่นตัวว่าสิ่งแวดล้อมกำลังมีปัญหา ทั้งป่าถูกทำลาย ลำปะทาวกำลังเน่าเสีย ป่าอยู่ไม่ได้ แม้แต่การใช้อาบน้ำ ซักผ้าก็ไม่ได้ อยากให้เขาตื่นตัวจะได้ร่วมกันหาทางแก้ไข จุดหลัก คือ เสริมสร้างความตื่นตัวเพื่อหาทางแก้ไขร่วม ทั้งเป็นโอกาสในการฝึกปฏิบัติธรรมไปในตัว คือ การเดินอย่างมีสติ อยากให้ผู้คนเห็นว่าการช่วยเหลือสังคมกับการปฏิบัติธรรมไม่ได้แยกออกจากกัน” พระอาจารย์ไพศาล วิสาโล กล่าว

อีกกิจกรรมที่น่าสนใจคือ โครงการศึกษาวิจัยนกกกับการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าต้นน้ำลำปะทาว เป็นกิจกรรมเพื่อศึกษาวิจัยนกกที่ช่วยในการขยายพันธุ์ไม้ในพื้นที่ป่าต้นน้ำลำปะทาว บนเทือกเขาภูแล่นคามมีชาวบ้านมาเป็นผู้ช่วยวิจัย หลวงพี่ตุ้มเล่าให้ฟังถึงผลจากการทำวิจัยว่า “จากการติดตามงานวิจัย 1 ปี พบว่านกกปลูกป่ามากกว่าคนเป็น 100 เท่า ผลที่ตามมาคือ พรานที่เคยยิงนกกบอกว่าต่อไปนี้จะไม่มียิงนกกอีกแล้วก็ถือว่าเป็นอันสงฆ์” กิจกรรมการจัดรายการวิทยุชุมชนเพื่อสื่อสารเรื่องสิ่งแวดล้อม ชาวชุมชน และธรรมะ ออกอากาศทุกวัน

บทสัมภาษณ์

ชมรมเด็กรักนกบนเส้นทางการทำงานเพื่อสิ่งแวดล้อมมา 20 ปี วิชัยและเด็กๆ ได้เรียนรู้วิถีแห่งชีวิตจากหลวงพ่อดำเขียน สุวัฒน์ และพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล ทำให้ช่วงหลังๆ การทำงานของชมรมฯ จึงเน้นไปที่การพัฒนาภายใน เรียนรู้จากการทำงาน และรู้จักวางใจเป็น งานเป็นบุญ บุญยิ่งทำยิ่งมีความสุข หลวงพ่อดำเขียนบอกผมเสมอว่า “เราต้องมั่นคงว่าสิ่งที่เราทำมันดี ถ้าเราเชื่อว่ามันดีแล้วมันไม่ก็ยังไม่หายไ้ เราก็เลิกทำเพราะมองว่ามันล้มเหลว แต่หลวงพ่อบอกว่าไม่ล้มเหลว เพราะมันก็แค่งาน การทำงานอย่างพวกเขาไม่สามารถหยุดไม่ให้คนปลูกป่าได้ แต่มันเป็นการชะลอไม่ให้ป่าไหม้หมดไปเร็วแค่นั้นเอง”

เงื่อนไขความสำเร็จของชมรม

- เป็นชมรมที่ดำเนินการโดยกลุ่มคนที่มีความต้องการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง
- แกนนำหลักเป็นคนในพื้นที่ ซึ่งมีความรัก ความห่วงใยในทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ถึงแม้ว่าที่ผ่านมาการทำงานจะพบเจออุปสรรคปัญหามากมาย แต่ก็ยังคงดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- มีพระสงฆ์ และครูในโรงเรียน 19 แห่งเป็นแนวร่วมในการทำกิจกรรม
- แกนนำพยายามพึ่งตัวเองให้มากที่สุดถึงแม้ว่าจะไม่มีแหล่งทุนสนับสนุนและแกนนำไม่มีเงินเดือน แต่ก็พยายามหาทางทำกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ใช้เงินมาเป็นตัวตั้ง แกนนำและเด็กๆ ได้ผลิตเข็มกลัดนก สมุดทำมือ และผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติออกจำหน่าย หรือรับจ้างจัดค่ายสิ่งแวดล้อมเพื่อนำรายได้มาใช้ในการจัดกิจกรรมต่อไป

วิชัย เบี้ยว
เพื่อนก สิ่งแวดล้อม และเด็กฯ

จากเด็กที่อยู่ในชมรมเด็กรักนกบ้านท่ามะไฟหวาน วันนี้ วิชัย นาพั้ว ในวัย 30 ปี กลายเป็นผู้ประสานงานและดูแลชมรม ได้ทำกิจกรรมทางสังคมและอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม ทำงานร่วมกับหลายองค์กรมีพระและวัดคอยหนุนเสริมการทำงานของชมรม

วิชัย เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนท่ามะไฟหวาน อ.แก่งคร้อ จ.ชัยภูมิ และตัดสินใจไม่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา ในขณะที่เด็กๆ ส่วนใหญ่เข้าเรียนตามระบบที่ทางภาครัฐจัดไว้ให้ แต่วิชัยเลือกเดินตามเส้นทางชีวิตของตัวเอง เรียนรู้ผ่านประสบการณ์และมีธรรมชาติเป็นครูด้วยวัย 11 ปี สมัยเด็กๆ วิชัยเป็นเด็กอีกคนที่ได้อยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน จึงได้ใกล้ชิดกับหลวงพ่อดำเขียน สุวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดภูเขาทอง และได้ซึมซับแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจากหลวงพ่อดำ จนกระทั่งได้มาทำงานด้านสิ่งแวดล้อมและมีบทบาทสำคัญในการทำงานฟื้นฟูป่าภูแลนคาและอีกหลายงานในบ้านเกิดของตนเอง

ตอนอายุ 19 ปี วิชัยทำงานด้านสิ่งแวดล้อมกับมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชแห่งประเทศไทย โดยเก็บข้อมูลเกี่ยวกับช้างป่าในเขตอุทยานแห่งชาติทับลาน-ปางสีดา และทำงานด้านประชาสัมพันธ์เพื่อทำความเข้าใจกับชาวบ้านที่อยู่รอบอุทยาน “ผมทำงานกับมูลนิธิฯ 3 ปี จนปลายปี 2540 กลับมาเยี่ยมบ้านเห็นทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไป ภูเขา ต้นไม้ ถูกทำลายไปมาก ผมคิดว่าเราน่าจะมีส่วนร่วมหรือทำอะไรเพื่อช่วยฟื้นฟูป่าไม้ได้บ้าง หรือไม่ก็ช่วยให้ต้นไม้หมดช้าลง” ประกอบกับช่วงนั้นวิชัยเห็นว่าชมรมเด็กรักนกเองก็ไม่มีกิจกรรมและไม่มีใครมาสานงานต่อ จึงตัดสินใจลาออกจากมูลนิธิฯ แล้วกลับมาอยู่บ้าน มารื้อฟื้นงานของชมรมเด็ก

รักกันอีกครั้งโดยชักชวนเพื่อนๆสมัยอยู่ชมรมฯมาช่วยกัน “กิจกรรมของชมรมจัดขึ้นตามงบประมาณที่มี ช่วงไหนมีก็ทำไม่มีก็พักไว้ก่อน จากนั้นเราก็ค่อยๆ คิดว่าเราสามารถทำอะไรได้บ้าง โดยเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว เช่น หากจะจัดค่ายแต่ไม่มีเงินเรื่องข้าวปลาอาหารก็ขอบริจาคจากชาวบ้านบ้าง ขอจากวัดบ้าง สถานที่ก็ใช้ที่วัด”

ถึงแม้ชาวบ้านบางคนยังไม่เข้าใจการทำงานของชมรมฯ แต่วิชัยก็ได้เรียนรู้จากการทำงาน นั่นคือ “เข้าใจสังคมมากขึ้น” เพราะการทำงานต้องทำงานกับคนที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นพระ ชาวบ้าน ชุมชน ซึ่งแต่ละกลุ่มแต่ละชุมชนก็มีรายละเอียดของการทำงานต่างกัน ช่วงหลังๆ การทำงานของวิชัยจึงเน้น “การพัฒนาภายใน”

“สิ่งที่ได้เรียนรู้กับตัวเองคือการทำงานที่มีความสุขจะอย่างไรการได้มาทำกิจกรรมกับเด็กรักนกก็ทำให้เราได้เรียนรู้สิ่งพวกนี้ซึ่งถือว่าได้มาก การทำงานพวกนี้เป็นการพัฒนาภายในของเรา งานเป็นบุญ บุญทำให้เราจึงทำอย่างมีความสุขและภูมิใจในสิ่งที่ทำ”

ปัจจุบันการทำงานของชมรมฯมีการขยายงานมากขึ้น จากเมื่อก่อนทำเฉพาะในพื้นที่บ้านท่ามะไฟหวาน แต่ตอนนี้ครอบคลุมถึง 4 อำเภอ 42 หมู่บ้านในจังหวัดชัยภูมิ “ถือว่างานขยายจากเดิมมาก ถ้าเทียบกับองค์กรเล็กๆ อย่างเรา เมื่องานขยายเยอะขึ้น ผู้ที่ได้รับประโยชน์ก็เยอะขึ้น” เมื่อประสบการณ์ทำงานมากขึ้นวิชัยบอกว่าการศึกษางานของชมรมก็ชัดเจนขึ้นเช่นกัน มีความพร้อมของอุปกรณ์ (กล้องดูนก รถ เต็นท์) ในการจัดกิจกรรม ชุมชนเข้าใจชมรมมากขึ้น ถึงแม้จะไม่ทั้งหมด แต่วิชัยมองว่าอย่างน้อยก็ยังมีคนกลุ่มหนึ่งที่เข้าใจว่าชมรมฯทำไปเพื่ออะไร เห็นทิศทางการทำงานของชมรมฯว่าทำเพื่อประโยชน์ต่อสังคม และทำในสิ่งที่ดีงาม

การทำงานเพิ่มพื้นที่ป่าต้นน้ำภูหลวง 5,000 ไร่ ร่วมกับชาวบ้านและพระ วิชัยมองว่า “เราไม่รู้ว่าในอนาคตป่าไม้จะหมดไปหรือไม่ แต่กิจกรรมที่เราทำเป็นเพียงแค่ชะลอให้ป่ายังคงอยู่เท่านั้น”

วิชัยพูดถึงท้ายถึงการทำงานของชมรมฯว่า “เราเองไม่รู้ว่างานอนุรักษ์หรือการทำแบบนี้มันดี เพราะยุคสมัยและเวลาเปลี่ยนไป อย่างตอนนี้เราเชื่อว่าการทำงานพัฒนามันดี เราก็ทำ แต่เราไม่สามารถให้คนอื่นฯ มาทำในสิ่งที่เราอยากทำได้ เราทำได้เพียงนำเสนอ อธิบายในสิ่งที่เราทำว่ามันดียังไง ส่วนเขาจะเลือกใช้มันแค่ไหนก็เป็นสิทธิ์ของเขา”

หลวงพี่ตูป (เขม:ปญฺโญ) วัดป่าสุคะโต
คอยให้คำปรึกษาและช่วยเหลือขบวนเด็กรักนก

เฝ้ามองการทำงานของวิชัยและเด็กๆ และเห็นพัฒนาการการทำงานของชมรม ในมุมมองของหลวงพี่ตูปมองว่า ชมรมเด็กรักนกทำหน้าที่ “สร้างคน” เพราะเด็กหลายคนที่จะเวียนมาช่วยงานที่ชมรมเด็กรักนก สิ่งที่ทำเห็นคือ “หัวใจของการอนุรักษ์ อยู่ในตัวเด็ก” เมื่อเด็กมีใจก็จะเข้ามาช่วยกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง วิชัยก็หางานโน้มน้าวให้เด็กทำไม่หยุด เมื่อเด็กเหล่านี้โตขึ้น ก็จะส่งเสริมให้ไปเรียนรู้หรือส่งไปอบรมเรื่องเกษตร เรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ที่ผ่านมาหลวงพี่ตูปบอกว่าจริงๆ ทางวัดไม่ได้สนับสนุนชมรมฯเท่าไร แต่วิชัยและเด็กมาช่วยวัดเสียมากกว่า คอยแวะเวียนมาถามว่ามีอะไรให้ช่วยบ้างกิจกรรมของชมรมฯเองก็ไม่ได้เน้นเรื่องเงินเป็นหลักแต่จะเน้นกิจกรรมที่ก่อประโยชน์ การสนับสนุนจากวัดส่วนมากจะเป็นข้าวปลาอาหาร หรือค่าน้ำมันเล็กๆ น้อยๆ และคอยให้คำแนะนำ คำปรึกษา

“หลวงพี่เชื่อว่าเยาวชนที่สนใจด้านสิ่งแวดล้อมและทำจริงๆ จังๆ น่าจะมีไม่ถึง 10% ต้องพูดว่า “เขามีใจ” วัดโชคดีที่มีชมรมเด็กรักนกอยู่ใกล้วัด เพราะวิชัยและเด็กๆ มาหนุนช่วยกิจกรรมของวัดในส่วนที่พระไม่สะดวกที่จะทำหรือมาช่วยประสานงานให้”

สำหรับความคาดหวังต่อชมรมเด็กรักนกหลวงพี่ตูปบอกว่าไม่ได้คาดหวังอะไรมากมาย トラบไต่ที่วิชัยและชมรมเด็กรักนกยังคงทำกิจกรรมกับเด็ก ก็ถือว่าเป็นอันสูงส่งของเด็ก เพราะในโลกเรามีเด็กอยู่ 2 กลุ่ม คือ เด็กที่ไปตามกระแส และเด็กที่มีใจอนุรักษ์ มีจิตอาสา เด็กที่มาช่วยงานชมรมส่วนใหญ่เป็นเด็กนอกกระบบ ซึ่งวิชัยไม่ละเลย “ชมรมจะเฝ้าที่พิกพิงกับเด็กเหล่านี้แล้วถูกพัฒนาศักยภาพสามารถเป็นผู้นำพาเด็กๆ ทำกิจกรรมได้ เมื่อเทียบกับเด็กในวัยเดียวกันตรงนี้มองว่าเด็ก

จำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถเรียนในระบบได้แต่สามารถทำเรื่องอื่นๆ ได้ ถือว่าเป็นการให้โอกาสแห่งการเรียนรู้ในระบบให้กับเด็กๆ เหล่านี้ ตราบใดที่วิชายังคงทำกิจกรรมต่อไป หลวงที่เชื่อว่าจะมีเด็กที่มีใจรักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ”

อับรินทร์ ไซล์บ (เอบ)

“ตอนเด็กๆ มาอยู่กับย่าที่ชัยภูมิ แม่ให้เรียนหนังสือแต่ผมไม่อยากจะเรียนอยากออกมาใช้ชีวิตข้างนอก เมื่อมาอยู่กับย่าเห็นว่ามีชมรมเด็กรักนกก็เลยลองเข้ามา และพบว่าที่ชมรมมีกิจกรรมพาดูนก มีเพื่อนเยอะ ก็เลยสนใจลองเข้ามา ร่วมกิจกรรม พอโตขึ้นก็อยากหาประสบการณ์ หาความรู้เพิ่มเติมเนื่องจากไม่ได้เรียนหนังสือ ก็เลยต้องหาจากประสบการณ์ทำงาน อีกอย่างคือ “ใจชอบ” จึงได้เข้ามาช่วยงานในชมรมฯ”

เมื่อได้เข้ามาช่วยงานเอบบอกว่า “ผมมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น และมีความสุขในสิ่งที่ทำอยู่ตอนนี้” สิ่งที่คาดหวังในการทำงานอนุรักษ์ คือ อยากให้คนมาช่วยกันดูแลรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพราะเดี๋ยวนี้ธรรมชาติต่างๆ ถูกทำลายไปมาก

ยงกิจ นันทรช (โยบ)

“เข้ามาตอนเรียนอยู่ชั้น ม.1 เพราะตอนนั้นออกจากโรงเรียนพอดีไม่รู้จะทำอะไร อยู่บ้านเฉยๆ ก็เบื่อ ก็เลยมาอยู่ที่ชมรมเด็กรักนก เนื่องจากตอนนั้นเรายังเด็กและเป็นคนเอาแต่ใจตัวเอง มาอยู่ที่ชมรมที่วิชัยก็อบรมสั่งสอนเราหลายเรื่อง ทำให้เราโตเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น ควบคุมอารมณ์ตัวเองได้ อีกอย่างอยู่ในชมรมก็ทำให้เราได้เรียนรู้ในหลายๆ เรื่องที่ไม่เคยรู้อีกด้วย เคยไปทำงานที่กรุงเทพฯ สุดท้ายก็ต้องกลับมาบ้านและเข้ามาช่วยงานในชมรม ผมคิดว่าผมพบเจอสิ่งที่ตัวเองชอบนั่นก็คือ เสียงเพลงและธรรมชาติ รู้จักที่จะหาความสุขจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว”

อติศิกดิ์ พงษ์ชวานน้อย (อติช)

“น้ำคุ่มผมเข้ามาเล่นในชมรมเด็กรักนกตั้งแต่เล็กๆ ยังเดินไม่ได้เลย น้ำชวนไปไหนก็ไป พอโตขึ้นมาผมก็อยากออกไปเรียนรู้โลกภายนอกบ้างจึงออกไปทำงานเลี้ยงช้าง ตอนนั้นก็ไม่มีสนใจอะไรแต่ดันไม่ ก็นอะไรก็ทิ้งตามข้างทาง สุดท้ายผมก็ต้องกลับมาช่วยน้ำทำค่ายเหมือนเดิม

จากแต่ก่อนผมไม่ค่อยสนใจอะไรเล่นอย่างเดียว แต่พอมาอยู่ที่ชมรมที่นี่มีกฎเกณฑ์ เริ่มรู้จักทำงาน ก็นอะไรก็ทิ้งในขณะ ใส่ใจเรื่องสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์มากขึ้น กล้าแสดงออก

“นก” เป็นสื่อ ธรรมชาติรักษาสิ่งแวดล้อม รวมปกป้องธรรมชาติอย่างยั่งยืน

กลุ่มเด็กรักนก หุ่น จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

“เฮ้ย คุณนกไปทำไม ผมแอบเก็บคำถามแบบนั้นไว้ตลอดเพราะว่าผมตอบไปไม่ถูก แต่ผมชอบที่จะดูนกนี่นา ความจริง การได้ดูนกถือว่าการได้สัมผัสกับธรรมชาติมากที่สุด เพราะว่ามันถือว่าเป็นตัวแทนของสิ่งมีชีวิตที่เคลื่อนไหวได้ ไม่มีสื่อที่ทำให้คนเรารักธรรมชาติได้ไปว่าการดูนก เมื่อศึกษาเรื่องอะไรก็จะจดจำได้ดี เช่น เมื่อคุณเห็นนกที่หายาก นานๆ จะพบสักครั้ง คุณจะเกิดความรู้สึกว่า นี่คือนกที่เราอยากเห็น เราจะกระป๋องกระป๋องที่มองดูมัน ไม่เห็นเหนื่อยเลย แถมนะจะเปิดอ่านหนังสือต่างๆ ไม่ว่าจะดูชีววิทยาสาสตร์..(ได้ภาษาละติน) ได้ดูชื่อสามัญ (ภาษาอังกฤษ+ท้องถิ่น) ได้ดูการเป็นอยู่ของมัน (วิทยาศาสตร์) และก็ได้เพื่อน (คนที่มาดูด้วย) ได้เยอะจริงๆ”

กลุ่มเด็กรักนก หุ่น จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีสัญลักษณ์นกกระเต็นปักหลักตัวใหญ่ยักษ์ เป็นกลุ่มเด็กๆ ในโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งได้เรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนากระบวนการวิทยากร นักสื่อสารผ่านการลงมือปฏิบัติจริงด้วยความสนใจและตั้งใจที่อยากจะเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทุกสิ่งอย่างและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเผยแพร่รณรงค์การรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมผ่านการการจัดค่ายสิ่งแวดล้อม การจัด

กิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มเยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับบกและสิ่งแวดล้อม และบำเพ็ญประโยชน์ สาธารณะด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ในท้องถิ่น เช่น พื้นที่ชุ่มน้ำทุ่งสามร้อยยอดในการศึกษาเรียนรู้และทำกิจกรรม อีกทั้งทำให้เยาวชนในกลุ่มได้มีโอกาสและมีทางเลือกในการศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ ตามที่ตนเองชอบและถนัด ด้วยระยะเวลาการดำเนินงานจนถึงปัจจุบันมาเป็นเวลากว่า 14 ปี กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง มีกลุ่มเยาวชนสืบทอดงานการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมรุ่นต่อรุ่น

เด็กรักษ์ทุ่ง เป็นกลุ่มเยาวชน ในโรงเรียนที่นำ “กระบวนการ” ความสนใจ ในธรรมชาติ “นก” มาเป็นสื่อในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งกับเพื่อนเยาวชนในโรงเรียนและชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ โดยการเรียนรู้และศึกษาชีววิทยาของนกอย่างเข้าใจ ก่อนจะอธิบายและสื่อสารเรื่องราวเกี่ยวกับนกสู่สาธารณะ ผ่านการเป็นวิทยากรและการร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เด็กรักษ์ทุ่งยังเป็นกลุ่มพลังเยาวชนที่ทำให้ชุมชนรู้จักกิจกรรมดูนก และช่วยส่งเสริมการดูนกและอนุรักษ์พื้นที่ทุ่งสามร้อยยอด ทำให้กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งได้รับการยอมรับจากสังคมในการทำงานด้านอนุรักษ์อย่างตั้งใจจริงใจ อาทิ การได้รับการคัดเลือกจากสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพเด็กและพิทักษ์สิทธิเด็ก ให้เป็นกลุ่มเยาวชนดีเด่นแห่งชาติ สาขาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประจำปี 2547 การได้รับการเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จัก ผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วารสาร วิทยุ และโทรทัศน์ เป็นต้น และการได้รับการยกย่องให้เป็นกลุ่มเยาวชนที่ใช้กระบวนการศึกษานกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จากรางวัลลูกโลกสีเขียว

การจัดกิจกรรมดูนกเป็นกิจกรรมที่ให้ความชัดเจนในการศึกษาหาความรู้ อย่างมีความสุข สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ง่าย เพิ่มทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ อย่างเป็นรูปธรรม และทำให้เกิดความใกล้ชิด และผูกพันกับธรรมชาติ ทำให้คนดูนกหลายๆ คน เปลี่ยนพฤติกรรมหันมารักนก และเป็นแรงบันดาลใจหนึ่งที่จะต้องรักษาสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติให้คงอยู่ มีความอุดมสมบูรณ์สำหรับนกและตนเอง ทำให้เยาวชนและนักเรียนหลายคนให้ความสนใจ ช่วยกันจัดสิ่งแวดล้อมศึกษา ร่วมเป็นผู้นำดูนก และรณรงค์การอนุรักษ์พื้นที่ทุ่งสามร้อยยอด โดยมีการจัดกิจกรรม ได้แก่ 1) การฝึกอบรมให้ความรู้ในชั่วโมงกิจกรรมชุมชนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง

2) การออกภาคสนามศึกษาระบบนิเวศ ทั้งในพื้นที่สามร้อยยอดและพื้นที่อนุรักษ์อื่นๆ 3) การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะ และสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับบกและสิ่งแวดล้อม (วาดภาพนก พันธุ์ภาพนก การทำเข็มกลัด นกไม้) 4) การเป็นวิทยากร เรื่องการดูนกกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้นำดูนกที่ทุ่งสามร้อยยอด และแหล่งดูนกอื่นๆ ให้แก่โรงเรียนต่างๆ บุคคล และหน่วยงานที่สนใจ และ 5) ร่วมมือกับอุทยานแห่งชาติเขาสามร้อยยอด และหน่วยงานอื่นๆ ในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ณ วันนี้ กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง มีสมาชิกที่เป็นแกนนำหลักเพียง 9 คน และมีสมาชิกแนวร่วมที่อยู่ในชุมชนดูนกอีก 75 คนคอยสนับสนุนการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่ม พวกเขาก็ยังคงดำเนินกิจกรรมบนเป้าหมายเดิม “ใช้นกเป็นสื่อ ให้คนรักษ์สิ่งแวดล้อม” และทำงานในเรื่องการอนุรักษ์เรื่องสิ่งแวดล้อม กระบวนการจัดค่ายเป็นส่วนหนึ่งของการทำให้คนรักษ์สิ่งแวดล้อม

ดังนั้น กิจกรรมหลักของกลุ่มในวันนี้ จึงเป็นไปในรูปแบบ “การจัดกิจกรรมภายใน การจัดค่ายภายนอก” ด้วยกระบวนการหาความรู้ใส่ตัว ขยายและเผยแพร่ความรู้และการปฏิบัติออกสู่สังคม และสร้างความยั่งยืน ยิ่งคงความยั่งยืนให้ยาวนานที่สุด ตามกำลังที่มีอยู่ เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม มีกลไกการทำงานแบบ“พี่สอนน้อง” เพื่อช่วยกันพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีอาจารย์สุพจน์ สุขพัฒน์ ยืนหยัดเป็นแกนกำลังสำคัญที่จะช่วยผลิตและประดับประดาให้กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งยังคงขับเคลื่อนกิจกรรมกันต่อไป

ห้องเรียน คือ... “ทุ่งกวาง”

" ทุ่งสามร้อยยอด " พื้นที่กว่า 130 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 81,253 ไร่ ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสามร้อยยอดและอำเภอกุยบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตามแนวชายฝั่งทะเลอ่าวไทย ยาวประมาณ 20 กิโลเมตร เป็นทุ่งน้ำจืดขนาดใหญ่ มีน้ำขังตลอดปี เป็นที่อยู่อาศัยและขยายพันธุ์ของนกนานาชนิด ทั้งนกประจำถิ่นและนกอพยพ โดยเฉพาะนกน้ำซึ่งเป็นนกที่ต้องอาศัยอยู่ในบริเวณที่มีน้ำขังขึ้นอยู่เสมอ เช่น นกอีโก้ง และนกอีลุ่ม และเคยเป็นอยู่ชั่วคราวของชาวบ้านในละแวกนี้ ถือได้ว่าเป็นฐานทรัพยากรที่เอื้ออำนวยปัจจัยต่างๆ ให้เกิดผลผลิตต่อเนื่องและมีความผูกพันกับการดำรงชีพของประชาชนในท้องถิ่นมาช้านาน ความสำคัญของ

พื้นที่ชุ่มน้ำมีได้จำกัดอยู่เพียงเป็นแหล่งผลิตเท่านั้น หากแต่ยังมีความสำคัญยิ่งในฐานะที่เป็นอาณาจักรหนึ่งของระบบนิเวศ เป็นแหล่งรวมความหลากหลายทางชีวภาพ อันสลับซับซ้อนและมหัศจรรย์ของกระบวนการวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตในพื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้งพืชน้ำ ปลา นก จุลินทรีย์ และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ อีกมากมาย ซึ่งอาจจะซ่อนคุณประโยชน์ที่จะเอื้ออำนวยให้คนในชุมชนในอนาคตอีกมหาศาล ดังนั้น พื้นที่ชุ่มน้ำแห่งนี้จึงเปรียบเสมือนห้องปฏิบัติการกลางแจ้ง พิพิธภัณฑธรรมชาติ และโรงงานห่วงโซ่อาหารขนาดใหญ่ ที่รอคอยการศึกษาค้นคว้าอยู่ตลอดเวลา พื้นที่ชุ่มน้ำทุ่งสามร้อยยอดยังเป็นพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศอื่นๆ เช่น เขาหินปูน ป่าบก พื้นที่ชายฝั่ง และเป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ เป็นมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น ถ้ำพระยานคร เป็นต้น จากความสำคัญและความผูกพันดังกล่าว ทุ่งน้ำจึงแห่งนี้จึงได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกทางธรรมชาติ เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยยั่งยืนอย่างมีคุณค่าตลอดไป เมื่อระบบธรรมชาติพื้นที่ชุ่มน้ำบางส่วนถูกทำลายลงจะด้วยความตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ย่อมส่งผลกระทบต่อทั้งทรัพยากรที่เป็นผลผลิตต่อเนื่องโดยตรงด้วย ทุ่งสามร้อยยอดให้คุณประโยชน์ด้านต่างๆ ต่อสังคมอย่างมากมาย คุณค่าของทุ่งแห่งนี้มีถูกมองว่าเป็นผลประโยชน์ที่ได้รับมาฟรีๆ หรือได้เปล่า ผลที่ตามมา คือ การละเลยมองไม่เห็นความสำคัญของการปกป้องรักษาพื้นที่ปล่อยให้เสื่อมโทรม ถูกทำลายหรือทำการเปลี่ยนแปลงเพื่อไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น

เมื่อย้อนกลับไปดูประวัติศาสตร์ของทุ่งสามร้อยยอด จะพบว่ามีความขัดแย้งเรื่องการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่รัฐมายาวนาน แต่ความบริสุทธิ์ของเด็ก กลายเป็นสะพานเชื่อมที่ทำให้ความขัดแย้งคลี่คลายลง กลายเป็นความร่วมมือระหว่าง วัด ชุมชน องค์กรท้องถิ่น และอุทยาน ในการบริหารจัดการเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างชาญฉลาดและยาวนาน

ปัจจุบันพื้นที่ทุ่งสามร้อยยอดครึ่งหนึ่งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ อีกครึ่งหนึ่งอยู่นอกเขตอุทยานแห่งชาติ ส่วนใหญ่ยังคงสภาพเป็นทุ่งธรรมชาติ บางส่วนกลายเป็นพื้นที่เกษตรกรรม เป็นที่ตั้งบ้านเรือน ชุมชน การถือครองที่ดินในบริเวณนี้มีทั้งโฉนด นส.3 สค. ภบท.5 และที่ไม่มีเอกสารสิทธิ์ รอบพื้นที่ชุ่มน้ำมีชุมชนอยู่อย่างน้อย 21 หมู่บ้าน 8 ตำบล 2 อำเภอ จากการทำงานที่ผ่านมาอย่างเข้มแข็ง ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความตื่นตัวที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลพื้นที่ชุ่มน้ำ ทุ่งสามร้อยยอดมากขึ้น โดยมี กลุ่มอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำทุ่งสามร้อยยอด เป็นตัวหลักในการทำงานประสานความร่วมมือกับองค์กรเอกชนต่างๆ ทำความเข้าใจกับประชาชนถึงความสำคัญของพื้นที่ร่วมชุ่มน้ำและมีการทำแผนจัดการพื้นที่ร่วมกันให้ชัดเจน โดยมีเป้าหมายเพื่ออนุรักษ์ทุ่งสามร้อยยอดอันเป็นต้นกำเนิดของทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อปากท้องและชีวิตของชุมชนให้มีความยั่งยืนตลอดไป มีการสร้างภาคีการร่วมกันในการใช้ประโยชน์อย่างรู้คุณค่าและไม่ทำลายทรัพยากรระยะยาว รวมทั้งการรักษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน จะเป็นผลดีกับการท่องเที่ยว อันจะเป็นรายได้เสริมของชุมชน

เปิดพื้นที่เรียนรู้นอกห้อง...กำเนิด “เด็กรักษ์ทุ่ง” ร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

“จากเด็กเกเร ไม่มีชุมชนอยู่ พออาจารย์พาไปดูนกที่ทุ่งสามร้อยยอด ตอนนั้นยังไม่ได้สร้างบึงบัว ลงบึงเจอตัวแรกเลย นกกระเด็นหัวดำ ตกใจมาก คิดว่ายังมีนกที่สวยอย่างนี้อยู่บนโลกอีกหรือ.. แรกๆ ก็แค่วิ่งเล่น ดูนก ตกปลา ไปตามประสา แต่เมื่อความสนใจกะลึงออกจากร่าง การไถ่หนึ่งๆ ก็ทำให้พบว่าที่นี่มีอะไรมากกว่าความเป็นทุ่ง ชัดเจนที่สุดคือ “นก” ที่มีอยู่มากมายกว่า 1,000 ชนิด นกชนิดไหน กินอะไร มาจากที่ไหน อยู่อย่างไร เริ่มเป็นคำถามที่ผุดขึ้นในใจ”

“เด็กรักษ์ทุ่ง” เป็นเพียงกิจกรรมส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้น ในโรงเรียนสามร้อยยอดวิทยาคม อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ เพื่อให้เด็กนักเรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ในช่วงเวลาว่างในชั่วโมงวิชาชุมนุม ภายใต้แนวคิดของอาจารย์ พงษ์ศักดิ์ กาญจนภักดี ซึ่งได้เปิดชุมนุม “เด็กรักษ์ทุ่ง” ขึ้นมาในปี พ.ศ.2539 ก่อนที่จะเปลี่ยนมาเป็นกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งอย่างในปัจจุบันนี้

เมล็ดพันธุ์ น้อยๆ เริ่มเกิดขึ้น เมื่อนักเรียน ต่างๆ อยากเข้าร่วมชุมนุมเด็ก รักษ์ทุ่ง ต่อคิวเพื่อที่จะเข้าร่วมสมัครเป็นสมาชิก เพื่อที่จะเรียนรู้การจำแนกนกและการใช้อุปกรณ์ในการดูนก และออกไปดูนกและเรียนรู้เรื่องนก ณ ทุ่งสามร้อยยอด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีนกนานาชนิดอาศัยอยู่ เหมาะสมที่จะเป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กๆ อาจารย์พงษ์ศักดิ์ จึงใช้เป็นพื้นที่เรียนรู้นอกห้องเรียนของเด็กๆ หลายคนเริ่มเก่งเรื่องพืชและสัตว์ “หลังจากกลับมาจากค่าย ผมจำได้ว่า ผมดูนกยางเป็น ผมรู้จัก นกอีแจว ผมเล่าให้น้องชายฟังว่า นกยางดูใกล้มากถ้าดูจากกล้อง หลังจากนั้น ก็ไปค่ายโน้น ค่ายนี้ เยอะแยะเลย ผมชอบตาม ผมอยากดูนก” ความรู้สึกของอดีต สมาชิกของกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง

ชุมนุมเด็กรักษ์ทุ่ง ได้ใช้ศูนย์อนุรักษ์พื้นที่พุทธรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ตั้งอยู่ในโรงเรียน เป็นฐานปฏิบัติการเรียนรู้ทฤษฎี ซึ่งศูนย์แห่งนี้เกิดขึ้นด้วยน้ำ พักน้ำแรงของ อาจารย์สุพจน์² อาจารย์พงษ์ศักดิ์ และอาจารย์วิฑูรย์³ รวมพลัง กับเด็กๆ ในชุมนุมระดม “วิ่งมินิมาราธอน ข้ามทุ่งสามร้อยยอด” รวมทั้งการขายบัตร รับประทานสุดท้ายแล้วเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมมีงบประมาณเหลือประมาณ 180,000 บาทก็นำมาสร้างอาคารที่เริ่มสร้างในปี 2540 และเงินที่เหลือนำมาสร้างอาคารปฏิบัติการ ซึ่งก็คือ สถานที่ตั้งของกลุ่มในปัจจุบัน เมื่อเงินมีไม่เพียงพอกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งก็ เริ่มออกทำกิจกรรมอีกครั้ง ด้วยการขายน้ำแข็ง ขนมหครก ขายพวงมาลัย ตามความ สามารถที่เด็กๆ และคณะครูจะช่วยกันได้ เมื่อมีที่ทำการแล้วพวกเขา กลับเจอปัญหา ขาดอาจารย์ที่ปรึกษานำกระบวนการให้พวกเขา ด้วยอาจารย์พงษ์ศักดิ์ เกิดกรณีพิพาท กับผู้มีอิทธิพลในทุ่งสามร้อยยอด มีการข่มขู่ทำให้อาจารย์พงษ์ศักดิ์ ต้องย้ายออกจากโรงเรียนโดยด่วน ส่งผลให้กลุ่มเยาวชนที่เพิ่งรวมตัวได้เริ่มคว้างคว้าง “เมื่อ กลับมาจากค่ายนวมินทร์สมุทรปราการ อาจารย์พงษ์ศักดิ์ ที่ปรึกษากลุ่มเยาวชน ผู้พิทักษ์กำลังจะย้ายด่วน เด็กๆ คว้างคว้าง ผม บ๊ีบ อิง บั้ว เอส และพี่ปัก

¹อาจารย์พงษ์ศักดิ์ กาญจนภักดี อดีตที่ปรึกษา และผู้ก่อตั้งกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง

²อาจารย์สุพจน์ สุขพัฒนา ที่ปรึกษา กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง

³อาจารย์วิฑูรย์ อาจารย์วิทยาศาสตร์ โรงเรียนสามร้อยยอดวิทยาคม

ต้องหาที่ปรึกษาคนใหม่ที่จะดูแลและพาพวกเขาดูนกได้ อาจารย์ที่ยื่นมือมาช่วย ตอนนั้นคืออาจารย์สุพจน์ แต่ทว่าแกดูนกไม่เป็นเลย พี่ปัก บอกว่า “เมื่อก่อน ไร่เด็ก แกดูนกเป็นไหมล่ะ ผมตอบว่าไม่เป็น” พวกเขาเลยเข้ามาขอรับรองให้อาจารย์สุพจน์ เข้ามาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากลุ่ม เรื่องราวก็เริ่มขึ้น เมื่อมีที่ปรึกษากลุ่มคนใหม่ พร้อมด้วยอาจารย์ บุญผา บุญส่ง อาจารย์สาวสวยที่มารับรองใหม่ ในระยะเวลานั้น “เราจึงเริ่มต้นกันใหม่ ผมอยู่ ม. 3 ผมจำได้ว่าผมเป็นวิทยากรดูนกให้กับคนอื่น ได้แล้ว มีน้องๆ หลายคนเริ่มเข้ามาและเก่งมากๆ เช่น แอล นักดูนกตัวเล็กที่เก่ง และน่ารัก เจ้าหนุ่ม นักดูนกตัวเล็ก ที่มาพร้อมสีสันทันที่นำขำตลอด”

แต่ปัญหาก็ยังไม่หมดไป เมื่อเด็กรักษ์ทุ่งที่อยู่ในชุมนุม ได้ออกไปเรียนรู้ เรื่องนกบริเวณทุ่งสามร้อยยอดบ่อยเข้า และรู้จักกันมากขึ้น หลายคนเริ่มสนใจ สิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง พวกเขาต้องการเวลาในการทำกิจกรรมเรียนรู้มากขึ้น “หาก เรายังเป็นชุมนุมอยู่ในกรอบการทำกิจกรรมมันแคบ อาทิ ตีธ 1 เราทำกิจกรรมได้ เพียงครั้งเดียว” พี่รอดบอกเล่าถึงการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้น ในปี พ.ศ. 2540 จึงได้มีการปรับเปลี่ยนชุมนุมเด็กรักษ์ทุ่ง มาเป็นกลุ่มเยาวชน จึงเกิด “กลุ่มเด็ก รักษ์ทุ่ง” ขึ้นมา เพื่อให้การทำกิจกรรมของพวกเขาหลุดพ้นจากกรอบของเวลาใน กิจกรรม “การทำงานในลักษณะกลุ่มเยาวชน พวกเราไม่ได้ถูกจำกัดด้วยเวลา หากมี เวลาว่าง และพวกเขาพร้อมใจก็จะออกไปทำกิจกรรมเรื่องการดูแลสิ่งแวดล้อม พวกเราก็จะได้มุมมองและการทำงานที่กว้างขึ้น” เหตุผลที่อาจารย์สุพจน์ และสมาชิก ในชุมนุมเด็กรักษ์ทุ่ง ก่อตั้งกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งขึ้นมา และยังเป็นการเปิดโอกาส เด็กๆ เยาวชนภายนอกที่สนใจเรื่องสิ่งแวดล้อมสามารถเข้ามาเข้าร่วมเป็นสมาชิกและทำ กิจกรรมภายในกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งได้อีกด้วย แต่ด้วยเป็นกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งเป็นกลุ่มลอยๆ ที่ไม่มีกรอบระเบียบ จึงยังคงมีชุมนุมดูนก ที่จะให้ห้องๆ ในโรงเรียนที่มีความสนใจ เรียนรู้เรื่องนกเข้ามาอยู่ในชุมนุม กลายเป็นว่ามีชุมนุมดูนก กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งโรงเรียน สามร้อยยอดวิทยาคม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 โดยมีคำขวัญประจำกลุ่มว่า “**รักษ์นกรักสิ่งแวดล้อม ช่วยกันทะนุถนอมธรรมชาติ**” มีสมาชิก 38 คน ที่ทำหน้าที่เป็น แกนนำในรุ่นแรกๆ และมีรุ่นน้องๆ ที่เป็นสมาชิกอีกเกือบ 100 คน ที่อยู่ในชุมนุมดูนก อาจารย์สุพจน์จึงเข้ามาสืบสานเจตนารมณ์ต่อ โดยให้นักเรียนได้เรียนรู้ภาคทฤษฎี ในห้องเรียน และออกไปศึกษาเรียนรู้ภาคปฏิบัติในพื้นที่ทุ่งสามร้อยยอด ซึ่งการเรียนรู้ออกจากภาคทฤษฎีในห้องเรียนจะเกิดขึ้นเกือบทุกอาทิตย์ แต่ภาคปฏิบัติอาจจะ

เกิดขึ้นนานๆ ครั้ง ด้วยข้อจำกัดต่างๆ มากมาย และกลไกที่ไม่อำนวย เพราะกิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมนอกมิติวิถีชีวิตของโรงเรียนและคนปกติโดยทั่วไป “พวกเขาไม่รู้จักรั้วเหล่านี้ เราเริ่มจุดประกายขึ้นมา” พอเริ่มมีความรู้ความสามารถ ก็มีโอกาสได้ไปเป็นวิทยากรที่โรงเรียนและหน่วยงาน อาทิ โรงเรียนหนองพระวิทยา อุทยานวิทยาศาสตร์แห่งชาติหาดวนกร เป็นต้น

สร้างพลังจากภายใน...เรียนรู้ ถ่ายทอด พัฒนาเป็น “วิทยากร”

“พระอาทิตย์ช่วยเป็นพยาน เราลูกหลานป่าดงพงพี เราขออุทิศชีวิตที่มี เพื่อท้องทุ่งนี้อยู่ยั่งยืนนาน เห็นหมูปักซี่กางปีกโบยบิน พวกเราอดวิลถึงวันเวลา กิจกรรมต่างๆ นานา ล้วนเป็นสัญญาจากห้วงดวงใจ อุดมการณ์ยังคงยึดมั่น ให้พวกเรานั้นร่วมกันฝันใฝ่ สิ่งแวดล้อมเราต้องห่วงใย สู่เป้าหมายเพื่อไทยของเรา...” เพลง “อุดมการณ์” ที่เด็กๆ สมาชิก “ชุมนุมคุณนก” ร้องตะโกนแข่งกันอยู่นั้น เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการถ่ายทอดความรู้จากพี่สู่น้องของ “กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง” หนังสือวิธีการคุณนก ข้อมูลเชิงวิชาการและอุปกรณ์ต่างๆ ในการศึกษาเรียนรู้เรื่องสัตว์ปีก สัตว์น้ำ และพรรณพืชนานาชนิดที่มีอยู่อย่างหลากหลายในระบบนิเวศ เกื้อหนุนวงจรของสิ่งมีชีวิตในท้องทุ่งนี้ คือ เครื่องมือที่กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งใช้เรียนรู้ และถ่ายทอดความรู้สู่น้องๆ ในชุมนุมคุณนก

กิจกรรมคุณนกจะเกิดขึ้นเฉพาะในกลุ่ม เมื่อถึงชั่วโมงชุมนุม เด็กๆ ก็จะมารวมตัวกันเพื่อศึกษาเรื่องนก “นกมีวิธีการจำแนกอย่างไร เรียนรู้การใช้อุปกรณ์” อาจารย์สุพจน์ และพี่ๆ แกนนำจากกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง ก็จะพาออกไปดูนกหลังจากที่พวกเขาได้เรียนรู้เกี่ยวกับทฤษฎีภายในห้องเรียนจนเข้าใจ โดรนส์ เต็ม คีต้า มอส โม บัท ที่กลายมาเป็นแกนนำในกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง ก็จะกลายเป็นพี่เลี้ยงสอนน้องๆ ในชุมนุมคุณนก นี่คือนักกิจกรรม “พี่สอนน้อง” เมื่อศึกษาและเรียนรู้เรื่องนกในท้องทุ่งสามร้อยยอดจนเชี่ยวชาญ ก็สามารถนำความตื่นเต็นนี้ไปถ่ายทอดให้กับคนอื่นๆ ได้ “ชุมนุมคุณนก” เป็นสื่อให้เด็กๆ รักธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แล้ว ยังสร้างนักอนุรักษ์ตัวน้อยๆ ให้เกิดขึ้นในโรงเรียน

เมื่อดอกไม้ใหม่เบ่งบาน ดอกไม้เก่าก็ร่วงโรยอา พี่ๆ ที่เคยอยู่ก็จบการศึกษา และต้องออกไปศึกษาต่อก่อนพื้นที่ หรือหลายคนแม้จะออกไปแล้วแต่ก็ยังวนเวียนเข้ามาร่วมทำกิจกรรมกับน้องๆ อยู่บ้าง สมาชิกในชุมนุมหลายคนเริ่มมีทักษะ

หลายคนเริ่มพัฒนา และมีความสนใจเรื่องนกและสิ่งแวดล้อมในเชิงลึกมากยิ่งขึ้น พวกเขาเหล่านั้นจะเข้ามาสมัครเป็นสมาชิกของกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งหมุนเวียนขึ้นมาทำหน้าที่แทนแกนนำรุ่นๆ พี่ที่ห่างหายไป และพร้อมที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเองเพื่อเป็นวิทยากรออกไปเผยแพร่รณรงค์ ปลูกจิตสำนึก ส่งเสริมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมสู่คนภายนอกต่อไป หรือแม้บางคนอาจจะไม่เคยเป็นสมาชิกในชุมนุมมาก่อน แต่ด้วยความสนใจก็จะสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง ดังนั้นสมาชิกส่วนใหญ่จึงเป็นกลุ่มเด็กนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเกือบทั้งหมด เพราะ ม.ปลายจะถูกจำกัดด้วยกิจกรรมอื่นๆ ที่ทำให้พวกเขาแทบจะไม่มีเวลาว่างพอที่จะร่วมทำกิจกรรม และด้วยวัยที่เริ่มย่างเข้าวัยรุ่นสิ่งเร้าต่อความสนใจมีมากหลายครั้ง การทำกิจกรรมภายนอกระหว่างเด็กสาวกับครูอาจจะเกิดปัญหา จึงทำให้ขาดโอกาสที่จะได้ออกไปเรียนรู้ ที่สำคัญพวกเขายังต้องผ่านแรงเสียดทานที่ใหญ่ในโรงเรียน หลายคนมองว่าการออกไปทำกิจกรรมของพวกเขาเป็นการออกไปเที่ยว บางครั้งก็สร้างความรำคาญใจให้กับอาจารย์และเด็กๆ “กลุ่มเราจะดูสนุก สบายๆ แต่เราใช้วิธีการคัดกรองแบบคัดคน หากเข้ามาแล้วไม่ตั้งใจ เจตนาไม่ดีไม่ตรงกับกลุ่ม คุณจะไปสนุกได้ ไปเหล่สาวได้ แต่ต้องอยู่ในกรอบ ถ้าหากเกินเลยก็ต้องจำกัด หากเกิดความผิดพลาดก็ส่งผลเสียต่อกลุ่มทั้งชื่อเสียงและการยอมรับ หลายคนที่ผ่านมาฝึกฝนอาจจะต้องร้องไห้ แต่พวกเขาก็ยอมฝ่าฟันฝึกฝนจนเชี่ยวชาญ “วันนี้คุณอยู่ฐานนี้เป็นอย่างไร ร่วมวิเคราะห์กัน ดีไม่ดีว่ากันตรงๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการ แรกๆ ก็คิดว่า อะไรกันทำขนาดนี้แล้ว ยังไม่พออีกหรือ แต่พอโตขึ้นเราก็เห็นว่า ถ้าเราไม่ดูแลน้อง ไม่คุมเหมือนคนที่ดูแลเรามาก่อน กลุ่มของเราก็เสื่อมได้ หากโดนแรงกระทำจากข้างนอกก็จะถูกจำกัดได้” คำบอกเล่าของพี่สุดดี ถึงกระบวนการฝึกฝนทักษะของเด็กๆ ในกลุ่ม สมาชิกในปัจจุบัน จึงเป็นกลุ่มเด็กๆ ที่ผ่านการคัดกรองตามธรรมชาติด้วยตัวกระบวนการทำกิจกรรมของพวกเขาเอง และพวกเขาก็ฝ่าฟันพัฒนาตนเองจนสามารถทำหน้าที่แกนนำ ช่วยอาจารย์สุพจน์ขับเคลื่อนงานกลุ่มกันต่อไป

นอกจากการคุณนกที่เป็นกิจกรรมหลักของกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง พวกเขายังเรียนรู้เรื่องการช่วยลดภาวะโลกร้อน ด้วยการใช้อุปกรณ์และไม่ใช่กล่องโฟมใส่อาหาร

*นายนิรุทธ์ ท้าวโกษา พี่เลี้ยง และอดีตแกนนำ กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง

นำแก้วน้ำมาโรงเรียนเพื่อลดขยะพลาสติก ทำโครงการขยะรีไซเคิลและประดิษฐ์ เข็มกลัดรูปนก เพื่อนำรายได้มาทำกิจกรรมของชมรม ปัจจุบันแม้กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง จะมีสมาชิกแกนนำหลัก เหลือเพียง 9 คน พวกเขายังคงช่วยกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ภายในโรงเรียน ทั้งการเก็บขยะ “โครงการธนาคารขยะ” การจัดการบ่อบำบัดน้ำเสีย บัญชีชีวภาพ สิ่งประดิษฐ์พิชิตขยะ และการทำกิจกรรมจิตอาสาภายนอกที่ออกไป ร่วมกันปลูกป่ากับทางวัดสามร้อยยอดหรือหน่วยงานต่าง

การดูแลบ่อบำบัด จะทำกันเองทุกวันศุกร์ มีน้องมอส⁵ เป็นแกนนำสำคัญ และบางครั้งอาจจะมีสมาชิกจากชุมชนมุดนุกเข้ามาช่วยบ้าง พวกเขาจะช่วยกันตัด ไข่ม้น ดูดน้ำออกจากบ่อพัก หากมีการเปลี่ยนไส้กรองที่นอกเหนือกำลังของพวกเขา ฟิรุตต์ และอาจารย์สุพจน์ก็จะหนุนช่วย ทุกวันพุธ ธนาคารขยะจะเปิดทำการ น้องเต๋อ⁶ และเพื่อนๆ ในกลุ่มจะนำถุงปุ๋ยไปวางไว้ในห้องเรียน เพื่อให้เพื่อนได้นำ ขวดน้ำดื่มที่ใช้แล้วนำมาเก็บไว้ และจะเข้าไปเก็บในวันพุธ หรือเป็นวันอื่นๆ หากวัน พุธไม่สะดวก และทำการคัดแยกเอาขยะพวกหลอด น้ำ ออกจากขวด แยกกระดาษ จากห้องวิชาการ ห้องคณิตศาสตร์ นอกจากนำขยะไปขายเป็นเงินกองทุนของกลุ่ม แล้ว พวกเขายังนำสิ่งของเหลือใช้มาประดิษฐ์เป็นชิ้นงาน เช่น แจกันดอกไม้ โดยมี น้องโนโรงเรียนเดินเข้ามาช่วยกันยก ช่วยคัดแยก เงินที่ได้แบ่งให้กับห้องต่างๆ ที่มี ขยะ และหักไว้ 25% เพื่อนำเข้ากลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง

นี่คือ การร่วมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนของพวกเขา ก่อนที่จะ ออกไปทำหน้าที่เป็นวิทยากรรณรงค์ปลูกจิตสำนึกให้กับคนภายนอกได้ร่วมกันดูแล รักษาสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทุ่งสามร้อยยอด

ชุมชนมุดนุก และกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง โรงเรียนสามร้อยยอดวิทยาแห่งนี้ ยังคง จัดกิจกรรมการเรียนรู้ และดูแลสิ่งแวดล้อมทั้งในโรงเรียนวิทยาคมและทุ่งสามร้อย ยอดควบคู่กันมา โดยมี พี่ๆ แกนนำที่อยู่ในกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง ทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยง คอยสอนน้องๆ ภายใต้การนำขบวนของอาจารย์สุพจน์ที่ทำหน้าที่ฝึกฝน สร้าง กระบวนการเรียนรู้ การถ่ายทอดจากพี่สู่น้อง เพื่อปลูกฝังให้พวกเขาเหล่านั้นได้ ตระหนักและรู้คุณค่าของทรัพยากร และผลิตเยาวชนรุ่นใหม่ขึ้นมาทดแทน รุ่นเก่า

⁵นายเมธี นิลคล้า แกนนำ กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง

⁶เด็กชายกฤษดา สุคนทรชตฺร แกนนำกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง

ที่ห่างหายออกไปด้วยภาระหน้าที่ในการเรียนต่อ หรือหลายคนต้องออกไปทำงาน นอกพื้นที่ นั่นคือ การเรียนรู้ การถ่ายทอด และการพัฒนาทักษะนักสื่อสารด้าน สิ่งแวดล้อม โดยใช้นกเป็นสื่อ ยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง รุ่นแล้วรุ่นเล่า อย่างไม่รู้จัก เหน็ดเหนื่อย

ค่ายสิ่งแวดล้อม...ปลูกจิตสำนึก “รักษาสิ่งแวดล้อม” นอกโรงเรียน

“นกกระเต็นตัวน้อยกลุ่มนี้มักจะหาเวลาลงไปศึกษาและสืบเสาะความรู้ ให้มากที่สุด ความสนุกสนานคือ ผลพลอยได้ แต่สิ่งสำคัญที่สุด คือ ความสามารถในการถ่ายทอดสิ่งที่เห็นให้แก่ชาวบ้านและเยาวชนในท้องถิ่นกลุ่มอื่นๆ ด้รับรู้”

การฝึกฝนเรียนรู้กันเป็นปี จนมีความรู้ระดับหนึ่ง ก่อนก้าวออกไปเผยแพร่ ถ่ายทอด รณรงค์ให้คนภายนอกโรงเรียนได้ศึกษาสิ่งแวดล้อมของกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง จากรุ่นสู่รุ่นและถ่ายทอดกันมาอย่างยาวนาน ผ่านการจัดกระบวนการค่ายสิ่งแวดล้อม เพื่อรณรงค์ส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กๆ นักเรียนใน โรงเรียนต่างๆ เป็นหลัก ด้วยสโลแกนของค่ายที่ว่า “กลางคืนดูดาว เช้าดูนก” เน้น กระบวนการสิ่งแวดล้อม

เมสตีพันธ์ ค่อยๆ แตกราก “กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง” ที่มีสัญลักษณ์เป็นเจ้ากระเต็น บักหลักตัวน้อย เริ่มเผยแพร่ความรู้เรื่องระบบนิเวศ ดึงความสนใจของเยาวชนให้ เรียนรู้ท้องถิ่น และกลายเป็นกลุ่มเยาวชนที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับ หน่วยงานภาครัฐที่เคยมีความขัดแย้งยาวนาน

การออกปฏิบัติการนอกโรงเรียนด้วยการเป็นวิทยากรให้กับโรงเรียน และหน่วยงานรัฐ “จัดค่ายดูนกให้กับโรงเรียนหนองพระวิทยา พอถึงสัปดาห์ วิทยาศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์แห่งชาติหาดวนกร ก็เชื้อเชิญให้กลุ่มไปเป็น วิทยากรประจำฐาน นกและแมลง” นี่คือ จุดเริ่มต้นของการปฏิบัติงานส่งเสริม การดูแลสิ่งแวดล้อม โดยอาจารย์สุพจน์และสมาชิกแกนนำทั้ง 38 คน ลงพื้นที่ ร่วมปฏิบัติการเป็นวิทยากร สร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อม โดยใช้การดูนกเป็นแกนหลัก เริ่มจากศึกษาดูนก ใช้ “นก” เป็นสื่อให้คนได้ศึกษา สิ่งแวดล้อม นำความถนัด ความรู้จากส่วนหนึ่งของกิจกรรมในชุมชนมุดนุกที่พวกเขา รวมตัวกันเพื่อศึกษาเรื่องนกจนมีความรู้ระดับหนึ่ง จัดกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อม

ถึงแม้จะไม่ลงรายละเอียดในเชิงลึกหรือครบวงจรอย่างในปัจจุบันนี้ แต่เป็นการให้ความรู้ในการจำแนกนกและถิ่นที่อยู่อาศัยของพวกมัน

เมื่อต้องออกไปส่งเสริมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมนอกโรงเรียนมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2540 กลุ่มเด็กมัธยมฯ จึงเริ่มมีคนรู้จัก “หลายที่เชิญให้พวกเราไปเป็นวิทยากร และเป็นพี่เลี้ยงให้” คำบอกเล่าจากพี่รุตต์ เมื่อรู้จักก็เริ่มแนะนำต่อ “มีกลุ่มเด็กมัธยมฯ เขาศึกษาเรื่องนกที่สามร้อยยอด ศึกษาเรื่องนกมาลายูที่ถ้ำสามพระยา สนใจไม่ ถ้าสนใจก็มาถ่ายทำรายการ” ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2541 รายการทุ่งแสงตะวันก็เข้ามาบันทึกเทปถ่ายทำรายการ การออกรายการในครั้งนี้ได้จุดประกายให้กลุ่มเด็กมัธยมฯ เป็นที่รู้จักของผู้คนมากยิ่งขึ้น รายการต่างๆ ทางทีวีก็ติดต่อเข้ามาขอทำรายการกันอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบัน เกือบทุกรายการก็ว่า นั่นคือ การยอมรับจากสาธารณะ ผ่านการออกสื่อรายการโทรทัศน์

นอกจากนี้การที่กลุ่มเด็กมัธยมฯ ได้ออกไปเป็นวิทยากรสร้างผลงานมากมาย จึงมีการกระจายข่าวแบบปากต่อปาก ทำให้พวกเขากลายเป็นวิทยากรทั้งในและนอกสถานที่ และในพื้นที่ทุ่งสามร้อยยอดตลอดมา “การเป็นวิทยากรต่อเนื่องได้ เราต้องมีการพัฒนาความรู้ความสามารถของตัวเองตลอด ทำเพื่อส่วนรวมไปด้วย ทำกิจกรรมจิตอาสาควบคู่ไปด้วย อาทิ ปลูกป่า เก็บขยะ แต่ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่กลุ่มสร้างขึ้นเองเสียมากกว่าและเชิญชวนให้กลุ่มต่างๆ เข้าร่วมกิจกรรม แต่บางครั้งหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ก็ขอเชิญให้ทางกลุ่มไปร่วมทำกิจกรรมด้วย เช่น กลุ่มพิทักษ์สามร้อยยอด ที่มีอะไรเขาก็จะบอกกลุ่ม” ส่วนใหญ่การทำกิจกรรมของกลุ่มจึงเป็นการสนับสนุนการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมที่ให้บริการอย่างต่อเนื่อง ทำให้ในปีพ.ศ. 2547 กลุ่มเด็กมัธยมฯ ได้รับคัดเลือกให้เป็นกลุ่มเยาวชนดีเด่นแห่งชาติ และกลุ่มเยาวชนดีเด่นแห่งชาติสาขาสิ่งแวดล้อม ทั้งโลกใต้และประกาศนียบัตรจึงเป็นเครื่องยืนยันและพิสูจน์ให้เห็นถึงคุณค่าของงานที่พวกเขาได้ทำมา

กิจกรรมเริ่มคึกคักเข้มข้นอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2550-2552 โดยในปี พ.ศ. 2552 พี่รุตต์ และตัวแทนเยาวชนอีก 2 คน ได้เข้าร่วมเครือข่ายลูกโลกสีเขียว เปิดวงแลกเปลี่ยนพูดคุยกันกับเครือข่ายสิ่งแวดล้อม ทำให้พวกเขาได้เรียนรู้การทำกิจกรรมของกลุ่มอื่นๆ และนำสิ่งที่พวกเขาทำนำไปแลกเปลี่ยน “พี่ทางนั้น แนะนำให้ส่งกิจกรรมเข้ารับการคัดเลือก ด้วยกิจกรรมของพวกเราน่าสนใจ กลับมาเราเลยส่งกิจกรรมเข้าไป ผลคือ ผ่านการพิจารณารอบแรก รางวัลเครือข่ายลูกโลกสีเขียว

จะต่างออกไป ตรงที่เขาดูเนื้อหา ไม่ได้ดูที่ผ้าปูโต๊ะ เขาดูว่าเราทำอะไรมากกว่า เขาลงมาดูการทำงานของเรานะ 2 ครั้ง ปรากฏว่าเราได้รับคัดเลือกให้รับรางวัลเครือข่ายถือเป็นรางวัลชิ้นใหญ่ในการทำงานของพวกเรา” ด้วยรางวัล ใบประกาศนียบัตร และเงินรางวัล ที่กลุ่มได้นำเงินกลับไปสร้างกิจกรรมและสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นอีก

ทั้งอาจารย์สุพจน์ อาจารย์บุบผา พี่รุตต์ และเด็กๆ ภายในกลุ่มเด็กมัธยมฯ ทุ่งจากรุ่นโน้นมาเป็นรุ่นนี้ รุ่นแล้วรุ่นเล่าผลัดเปลี่ยนขึ้นมาทำหน้าที่แทนกัน ก็ยังคงร่วมทำกิจกรรมเรื่อยมาเช่นเดิม แต่มีการต่อยอดพัฒนาความรู้ความสามารถไปเรื่อยๆ แม้มีอุปสรรค คือ นักเรียนเริ่มแรกมีเยอะ และเริ่มลดน้อยลง ด้วย “ช่วงเปลี่ยนวัย ความสนใจก็เปลี่ยนแปลง” จะเหลือนักเรียนที่เป็นแกนกลางอยู่บ้าง และเปิดรับนักเรียนใหม่เข้ามา เมื่อคนเก่าที่พอจะมีความรู้ความสามารถต้องออกไปเรียนต่อ “เราต้องให้ความรู้กับสมาชิกใหม่ ให้ประสบการณ์แบบการเรียนรู้แต่ละชั้น” แต่อาจารย์สุพจน์ ก็ยังพากลุ่มเด็กฯ ยืนหยัดทำกิจกรรมกันด้วยตัวของพวกเขาเอง ด้วยการมองที่ตนเองก่อน อยู่ได้ด้วยความสามารถ ความรู้ของตัวเอง หรือการยืนได้ด้วยลำแข้งของตัวเอง

การจัดค่ายภายนอกซึ่งจะเกิดขึ้นตามความร้องขอ โดยแกนนำแต่ละคนจะมีหน้าที่รับผิดชอบเป็นวิทยากรในแต่ละฐาน ซึ่งทุกคนมีสิทธิที่จะเลือกรับผิดชอบ ในฐานที่ตนเองชอบหรือถนัด กิจกรรมการจัดค่ายจะเกิดขึ้นได้ ทั้งอาจารย์สุพจน์ และน้องๆ จะต้องมานั่งพูดคุยประชุมเตรียมงาน วางแผน เพื่อเป็นการประกันคุณภาพงานที่จะออกไป ซึ่งแต่ละค่ายที่พวกเขาจัดขึ้นจะมีความแตกต่างกัน อาทิ ค่ายสิ่งแวดล้อม ค่ายวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมที่กว้างขึ้นอีก โดยยึดกิจกรรมหลักคือ “กลางคืนดูดาว เข้าดูนก” และใช้กิจกรรมอื่นๆ เป็นองค์ประกอบ รวมทั้งเน้นหนักการการจัดการค่ายทั้งหมด จึงเป็นงานใหญ่ที่กลุ่มสามารถทำได้ และกลายเป็นวิถีการปฏิบัติ เพื่อปลูกจิตสำนึกในเรื่องการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้กับเด็กๆ เยาวชนและชุมชนในพื้นที่ทุ่งสามร้อยยอด หรือพื้นที่ใกล้เคียง พวกเขามักได้เรียกร้องค่าตอบแทนในความรู้ความสามารถของพวกเรา สมาชิกที่ร่วมจัดค่ายอาจมีถึง 15 คน หรือมากกว่านั้น ทำให้ภาระทั้งหมดจึงอยู่ที่อาจารย์สุพจน์ “กระบวนการที่พวกเราใช้ในค่ายจะเป็นกระบวนการที่ใช้ในชุมชนบางส่วน เช่น การใช้นกเป็นสื่อในค่าย

⁷อาจารย์บุบผา บุญส่ง ผู้ช่วยที่ปรึกษา กลุ่มเด็กมัธยมฯ

สิ่งแวดล้อมก็จะง่าย สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้เต็มที่ เพราะมีพื้นฐานอยู่แล้ว แต่ถ้าเป็นค่ายวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมก็จะมีเรื่องอื่นๆ เข้ามาผสมกัน เด็กๆ ก็จะต้องทำการบ้านก่อนออกค่าย มันจึงดูเหมือนจะหนักพอสมควร กับการทำการบ้าน ประเมินผลหลังทำกิจกรรม และร่วมสรุปพูดคุย เพื่อให้ทุกคนเห็นภาพความสำเร็จ และข้อบกพร่องร่วมกัน ก่อนจะนำไปใช้ปรับปรุงในการทำกิจกรรมครั้งต่อไป”

กระบวนการจัดค่าย จะมีวิทยากรบรรยายประจำฐาน 1 คน ผู้ช่วย 2 คน ที่อาจจะเป็นแกนนำที่ยังมีประสบการณ์น้อย บรรยายเนื้อหายังไม่ชัดเจน ก็จะคอยรับน้องๆ ลูกค่าย ก่อนเข้าฐานจะคอยแนะนำฐาน ช่วยหยิบอุปกรณ์ อีกทั้งเป็นการฝึกฝนให้พวกเขาเรียนรู้จากวิทยากรประจำฐาน เพื่อนำกลับมาฝึกฝนหรือเมื่อได้เรียนรู้จดจำจากวิทยากรสัก 2-3 ค่าย ก็จะต้องเริ่มฝึกฝนเป็นวิทยากร โดยมีคนที่เคยเป็นวิทยากรมาก่อนจะกลายมาเป็นผู้ช่วยและเป็นพี่เลี้ยงคอยหนุนเสริมให้หากติดขัด

ปัจจุบันนี้การจัดค่ายเกิดขึ้นเกือบทุกเดือน หากเป็นวันศุกร์-อาทิตย์ พวกเขาจะไปช่วยอาจารย์สุพจน์ หากมีค่ายอาจารย์จะนัดมาก่อนล่วงหน้า 2-3 วัน มีการนัดประชุมเตรียมงาน ซ้อมความพร้อม และจัดเตรียมสิ่งที่จะนำไปเสนอ แบ่งบทบาทหน้าที่กัน โดยอาจารย์จะมานั่งดู ให้พวกเขาได้แบ่งหน้าที่กันเอง หากมีการบ้านก็จะนำไปทำในค่ายด้วย เพื่อไม่ให้เสียการเรียน นอกจากนี้กลุ่มเด็กมัธยมก็ยังเป็นกำลังสำคัญในการรณรงค์วันพื้นที่ชุ่มน้ำโลก ที่จะพาน้องๆ รณรงค์เกี่ยวกับเรื่องทุ่ง พาน้องไปดูนก และศึกษาระบบนิเวศตามทุ่ง

นั่นคือ การแบ่งปันสิ่งดีๆ ต่อให้กับคนอื่นๆ และการปลูกจิตสำนึกในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในสังคม เกิดขึ้นเมื่อกลุ่มเด็กมัธยม มีความรู้ความเข้าใจในเรื่อง “นก” และสร้างกระบวนการเรียนรู้ ถ่ายทอดสู่เพื่อนเยาวชนในโรงเรียน กลุ่มโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง และชุมชนรอบพื้นที่ทุ่งสามร้อยยอด อีกทั้งได้นำกระบวนการกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อมและความรู้ความสามารถของสมาชิกและกลุ่มเด็กมัธยมไปช่วยงานด้านการอนุรักษ์ของหน่วยงานราชการในพื้นที่ เช่น อุทยานแห่งชาติสามร้อยยอด วนอุทยานหาดวนกร เป็นต้น ในรูปแบบของการเป็นวิทยากรและกระบวนการค่ายวิทยาศาสตร์ นอกจากการแบ่งปันสิ่งดีๆ เหล่านี้แล้ว กลุ่มเด็กมัธยมก็ยังได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานกับเพื่อนเครือข่าย

เยาวชนกลุ่มต่างๆ และนำประสบการณ์ของกลุ่มอื่นๆ มาพัฒนากระบวนการทำงานของกลุ่มอีกด้วย

พลังคน...เสริมการเติบโต

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มเด็กมัธยม เกิดขึ้นได้ด้วยการหนุนเสริมและการให้คำปรึกษาของคณะครูวิทยาศาสตร์ที่สนใจด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนสามร้อยยอดวิทยาคมเป็นสำคัญ ทั้งอาจารย์พงษ์ศักดิ์ อาจารย์สุพจน์ และอาจารย์วิฑูรย์ ที่ชักนำและนำเยาวชนมาเรียนรู้กิจกรรมศึกษาดูนก การสนับสนุนอุปกรณ์หนังสือ และงบประมาณในการทำกิจกรรมบางส่วน อีกทั้งการเปิดโอกาสให้เด็กทำงานได้เต็มที่จากทางโรงเรียน ถึงแม้การสนับสนุนทั้งบุคลากรและงบประมาณจะยังไม่มี ด้วยโรงเรียนไม่มีงบประมาณ “มันเป็นมิติที่โรงเรียนไม่มี แต่เราต้องทำเอง” ทำให้กลุ่มเยาวชนได้พัฒนาทักษะความสามารถมากขึ้นจนกลายเป็นวิทยากรในการศึกษาดูนก และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยเพียงหวังว่าเยาวชนรุ่นใหม่จะช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมและมีจิตสำนึกไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ

ถึงแม้ส่วนใหญ่การดำเนินกิจกรรมมักใช้กระบวนการพึ่งตนเองก่อนเป็นหลัก

ก่อนขอการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ หากเกินกำลังความสามารถ และด้วยเห็นว่าขอการสนับสนุนแล้วจะต้องเจอกับอะไร และด้วยส่วนใหญ่กลุ่ม จะเข้าไปสนับสนุนคนอื่นๆ เสียมากกว่า โดยมีอาจารย์สุพจน์ และอาจารย์บุบผา ที่คอยทำหน้าที่เป็นแกนหลักให้พวกเขาได้เรียนรู้ ถ่ายทอด และพัฒนาเป็นวิทยากร พร้อมทั้งจะออกไปเผยแพร่และรณรงค์ปลูกจิตสำนึกให้กับคนในสังคม อีกทั้งกลุ่มเด็ก รักรักรังยังมองว่าส่วนใหญ่พวกเขาจะให้การสนับสนุนกลุ่มต่างๆ เสียมากกว่า จึงกลายเป็นการสนับสนุนการทำกิจกรรมร่วมกัน มีการสนับสนุนคนเข้าร่วม หรือจัดกิจกรรม ร่วมกันอยู่อย่างวัดสามร้อยยอด “วัดช่วยเรา เราช่วยหลวงพี่”

จากความตั้งใจที่อยากจะทำโครงการส่งเสริมการรักษาสิ่งแวดล้อม สังคมก็ไม่ ทอดทิ้งพวกเขาเมื่อยามที่ต้องการพลังหนุนเสริม ดังนั้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา มี การสนับสนุนให้การช่วยเหลือทั้งจากองค์กรเอกชน เช่น บ้าจืด ที่ได้รับรู้ข่าวสาร ผ่านสื่อ สนับสนุนงบประมาณในการออกไปเรียนรู้ หนังสือคู่มือการดูแล และการ สนับสนุนอุปกรณ์กล้อง จาก สผ. รวมทั้งบริษัทป่าใหญ่ครีเอชั่น ที่ช่วยสนับสนุน งบประมาณและคู่มือในการดูแล นั่นคือ การใช้องค์ความรู้ ทักษะที่มีอยู่ สร้างกำลังคน และขับเคลื่อนงานให้ต่อเนื่อง ภายใต้การสนับสนุนและช่วยเหลือขององค์กรต่างๆ

นอกจากนี้ การเข้ามาบันทึกเทปโทรทัศน์รายการต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รายการทุ่งแสงตะวัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้การขับเคลื่อนงานของพวกเขาถูก ถ่ายทอดออกอากาศผ่านรายการหลายๆ รายการออกสู่สาธารณะ ซึ่งถือเป็นการ ช่วยเปิดพื้นที่สร้างการยอมรับ และทำให้กลุ่มเด็กรักรักรังได้เป็นที่รู้จักขยายวงกว้างใน การเผยแพร่ผลงานของกลุ่มในสังคมมากขึ้นอีกด้วย

การสนับสนุนและผลักดันที่เกิดขึ้นทางจากอาจารย์ในโรงเรียนเอง หรือ แม้แต่การสนับสนุนหนุนเสริมจากคนภายนอกในช่วง 14 ปี ได้ส่งผลให้ต้นกล้า หลายต้นได้เติบโตไปพร้อมๆ กับการปลูกฝังจิตสำนึกในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม เล็งเห็นคุณค่าของทรัพยากรและความเกื้อกูลของระบบนิเวศที่ควรดูแลรักษา ไว้ และพร้อมที่จะช่วยหว่านเมล็ดพันธุ์อื่นๆ ให้เติบโตมีจิตสำนึกรักษาและห่วงแหน สิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กับพวกเขาอีกด้วย

14 ปี แห่งการเรียนรู้...ส่งเสริมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

“วันนี้ถึงเวลาจะผ่านไป 14 ปี ผมอายุ 28 และ ผมรู้เลยว่า ในครึ่งชีวิตที่ ผ่านมา ผมได้เคย เอื้อมมือไปเก็บขยะทิ้งลงถัง ผมดับก้นบุหรี่ที่มีคนจุดทิ้ง ผมทำ เพื่อโลกวันพรุ่งนี้ พรุ่งนี้เด็กรักรักรังจะยังคงมีต่อ หลายคนบอกว่า เมื่อเทียบส่อง สว่างก็ยอมมีดับ แต่เชื่อว่าจะมีเทียนเล่มอื่นๆ ลุกโชนตามมา”

เวลาผ่านไป 14 ปี ของกลุ่มเด็กรักรักรัง เมล็ดพันธุ์ต่างๆ ได้แตกตัวออกไป หลายคนเรียนจบและออกไปทำงานด้านสิ่งแวดล้อม ทั้งบริษัททัวร์เดินป่าที่เพชรบุรี บางคนประกอบอาชีพทำนาทุ่งอยู่สามร้อยยอด หรือบางคนอย่างพี่รุฑดี ยังคง บักหลังร่วมขับเคลื่อนการทำงานโดยใช้ “นก” เป็นสื่อ ในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ร่วมกับแกนนำรุ่นปัจจุบัน การทำกิจกรรมของกลุ่มพวกเขาได้ก่อ ให้เกิดประโยชน์มากมายทั้ง นกที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ทุ่งสามร้อยยอด ที่เคย ถูกล่า จับขัง หรือทำร้ายให้ลดน้อยลง หรือแม้แต่ตัวเยาวชนที่เข้าร่วมกลุ่มเองยังได้ เห็นความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีความเชื่อมโยงและมีความ สำคัญต่อกัน อีกทั้งยังขยายผลดังกล่าวสู่กลุ่มเยาวชนในต่างโรงเรียน และชุมชน โดยรอบพื้นที่ให้ความสำคัญกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้นอีกด้วย

ส่งเสริมภาวะผู้นำ กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อ สิ่งแวดล้อม นำแนวทางจากการดำเนินกิจกรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันด้าน ต่างๆ นำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่า ของสิ่งแวดล้อม

กล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ รู้จักความอดทน รู้จักการยอมรับ ส่งเสริม ภาวะผู้นำ มีกระบวนการคิดวิเคราะห์เพิ่มขึ้น มีองค์ความรู้เรื่องนก (การจำแนก การอยู่อาศัย) และระบบนิเวศ พัฒนากลายเป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ นำ แนวทางจากการดำเนินกิจกรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันด้านต่างๆ นำไปใช้ใน กระบวนการเรียนเข้าใจธรรมชาติมากขึ้นรู้จักคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ มีจิตอาสามากขึ้น เกิดจิตสำนึกที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมและตระหนักถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าของ สิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงมากมายที่เกิดขึ้นแล้วรุ่นเหล่าของเด็กๆ ในกลุ่ม เด็กรักรักรังที่มาร่วมทำกิจกรรม

การทำกิจกรรมของกลุ่มส่งผลให้ทรัพยากร “ทุ่งสามร้อยยอด” ดีขึ้นเป็น อย่างมาก “ทุกคนรู้เลยว่า เด็กกลุ่มนี้อนุรักษ์นก ชอบดูแล พ่อมแม่ผู้ปกครองเท่าที่

ได้ฟังมา หากมีนักคิดแล้วก็จะปล่อยนกทันที นกทุ่งสามยอดอยู่อย่างสบาย จากที่พวกเราทำกิจกรรมโดยใช้นกเป็นสื่อ” สำหรับทรัพยากรสมบูรณ์ขึ้นหรือดีขึ้นหรือไม่นั้น ในส่วนของพื้นที่ที่เป็นของภาครัฐถือว่าดีขึ้น แต่หากเป็นพื้นที่ทำกินของชาวบ้านที่ทำประมงเพาะเลี้ยงเชิงธุรกิจ กิจกรรมจะไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ด้วยการทำกินเหล่านี้เป็นลักษณะการเปลี่ยนสภาพทุ่งให้เป็นบ่อ “เขาทำกินโดยการเปลี่ยนทุ่งจากพื้นที่ที่เป็นป่า เขาเปลี่ยนป่าเป็นบ่อกึ่ง นี่คือการเปลี่ยนแปลงร้อยเปอร์เซ็นต์ เรียบอกแต่เขาไม่เชื่อ เขาจะทำกิน” เสียงของอาจารย์สุพจน์บอกเล่าด้วยความรู้สึกสิ้นหวัง แต่ถ้าเป็นพื้นที่ทุ่งชาวบ้านอาศัยทำประมงธรรมชาติ ซึ่งมีวิถีที่ผูกพันกับธรรมชาติหากินอยู่ในบึงจะได้ประโยชน์จากการอนุรักษ์ ปลา นก และบัวมากขึ้น ความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นเช่นกัน ชาวบ้านที่อยู่บริเวณรอบทุ่งและดำเนินชีวิตด้วยการหาปลา งามไหลบัว “เขาดูนก เขาบอกว่าเขาไม่ทำอะไรนกแล้ว เพราะเขาได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวหากมีนกมาอาศัยอยู่มาก สำหรับพี่ช้ำเขาแสวงหาประโยชน์จากผักบุ้ง ทั้งประโยชน์ทางตรงที่เก็บมากิน เก็บขาย ส่วนทางอ้อมคือ เมื่อพี่ช้ำเขาเยอะปลา ก็เยอะตามไปด้วย” เสียงสะท้อนที่พี่จุกได้บอกเล่า ฉะนั้นกลุ่มชุมชนเหล่านี้ก็จะช่วยกันดูแล ฝ่ายระวังรักษา และอนุรักษ์ และมีการพัฒนาในเรื่องสิ่งแวดล้อมดีขึ้น เมื่อชุมชนได้เห็นการทำกิจกรรมของกลุ่มก็เริ่มนำไปเป็นต้นแบบ รู้จักทำแนวเขตเพาะพันธุ์ปลา พุดคุยการจัดค่ายให้กับเด็ก สอนให้เด็กรู้จักพันธุ์ไม้ท้องถิ่น พี่ชมนุไพรและประโยชน์ของพันธุ์ไม้แต่ละชนิด “แม้มันจะไม่ใช่กระบวนการที่เกิดจากกลุ่มทั้งหมด แต่ชาวบ้านก็ดูแบบอย่างจากเราไปทำ หรือในบางครั้งชาวบ้านเจอคนที่ไม่รู้จัก ก็เข้ามาสอบถามหาความรู้เพิ่มเติมจากกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง มาพุดคุยแลกเปลี่ยนกับชาวบ้าน เมื่อใครทำอะไรแปลกปลอม อาทิ ปาระเบิด ไฟช็อตปลา ถอนรากบัวจากพื้นที่ที่อยู่ในเขตห้ามถอน ชาวบ้านก็จะเข้าไปตักเตือน นี่คือ กลุ่มได้สร้างแนวร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากร “ช่วยกันเป็นหู เป็นตา” จึงส่งผลให้ทรัพยากรโดยรวมดีขึ้น “ทรัพยากรมันไม่ได้ดีขึ้นแต่มันไม่ถูกทำลายปลาเมื่อก่อนตัวเล็กมีน้อยแต่เดี๋ยวนี้ตัวโตมีมากขึ้น ผมว่ามันประสบความสำเร็จ” พี่จุกบอกเล่าถึงผลที่กำลังเกิดขึ้น อีกทั้งจากวิสัยทัศน์ของการปฏิรูปการศึกษา “เปิดห้องเรียนสู่โลกกว้าง ให้สิ่งรอบข้างเป็นครู” ที่มีแนวทางเดียวกับการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง คือ การออกไปศึกษาธรรมชาติในห้องเรียนศึกษาทุ่งสามร้อยยอด เด็กๆ กับครู จึงได้มีโอกาสเผยแพร่วิสัยทัศน์อันนี้ผ่านกิจกรรมค่ายสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพื่อให้เด็กๆ เยาวชน และ

คนภายนอกได้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเป็นครูให้กับพวกเขา ได้ศึกษาเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและดูแลรักษามันไว้

กิจกรรมมักเกิดขึ้นตามธรรมชาติ มิได้มีการวางแผนไว้ก่อนล่วงหน้า หรือมันคืองานเสริมที่เกิดขึ้นทั้งปี กลายเป็นเรื่องปกติของพวกเขา ซึ่งหากไม่ทำก็เกิดปัญหาตามมา สรุปลแล้วทุกงาน คือ การสร้างคนจิตอาสา ไม่มีการเรียกร้องค่าตอบแทน แต่มันจะเกิดขึ้นจากความพอใจของผู้รับ การทำกิจกรรมจึงเกิดขึ้นด้วยความอยากทำ สนุกสนาน ไม่ได้มีเป้าหมาย หรือความคาดหวัง แต่พวกเขาได้กระบวนการเรียนรู้จากการนั่งพูดคุยสรุปลงานในแต่ละวันระหว่างการทำกิจกรรม จึงกลายเป็นระบบ “ครูอยู่ เด็กอยู่” แต่กิจกรรมยังต่อเนื่องเพราะครูยังอยู่ ณ วันนี้ พวกเขาทำกิจกรรมอาจจะไม่รู้อะไร หรือแม้แต่ทำไปแล้วให้เขากลับมาพูดเขาก็พูดไม่ถูก เพราะไม่รู้จะพูดอะไร เพราะเขาไม่รู้ว่าเขาทำไปแล้วได้อะไร แต่พวกเขาจะรู้เมื่อเขาต้องกลับมาใช้องค์ความรู้ที่มีถูกฝังอยู่จากการเรียนรู้ในการทำกิจกรรม บางคนจบไปแล้ว ถามว่า คุณเคยทำกิจกรรมสิ่งแวดล้อมมาบ้างไม่ เขาก็ต้องวิ่งกลับมาหา จึงทำให้เขารู้ถึงผลและประโยชน์ที่เขาได้จากการทำงานกิจกรรมมา “เด็กที่ทำอยู่รู้สึกเพียงสนุกชอบเก็บขยะก็ไป เด็กบางคนมาชวนเราไปปลูกต้นไม้ พี่ช้วนี่วางไม่ มีอะไรหนอยากไปปลูกต้นไม้ไปปลูกป่าชายเลนกันไม่ ซึ่งพวกเขาไม่ได้รู้สึกอะไรมากไปกว่าความสนุก ประเด็นคือ เขาอยากสนุก เขาก็หากิจกรรมอะไรให้เขาสนุกและได้ประโยชน์ด้วย กิจกรรมเหล่านี้ที่กลุ่มเด็กๆ มานั่งทำอยู่เพราะเขายังรู้สึกสนุกกับมัน เมื่อไหร่ที่พวกเขาารู้สึกว่ามันไม่สนุก พวกเขาก็จะออกไป แต่ผมมองว่าพวกเขาจะได้ใช้หรือเห็นประโยชน์ก็ต่อเมื่อเขาไปถึงจุดๆ หนึ่งแล้วเขาต้องกลับมาทำ อย่างบางคนเรียนไม่จบแล้วต้องกลับมาทำไร้โถนาที่สูงกับสภาพเศรษฐกิจไม่ไหวก็อาจจะกลับมาใช้ปุ๋ยชีวภาพที่เขาเคยทำ” ความรู้สึกและคำบอกเล่าของพี่จุกต์นอกจากนี้ พวกเขายังรู้สึกว่า กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งยังคงยืนอยู่ได้เพราะผู้บริหารเห็นความยั่งยืนยิ่งใหญ่ของพวกเราที่เติบโตกันมานาน ผู้บริหารเข้ามาแล้วยอมเชื่อ อีกทั้งกิจกรรมที่เกิดขึ้นเน้นหนักไปที่งานการให้ งานจิตอาสา และงานบริการ ที่มีผลต่อการประเมินผลการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน “เขาเห็น เขาก็ประเมินให้เต็ม มันสบายตรงนี้ หากทำจริง”

ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันกิจกรรมทั้งหมดที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม จึงเป็นไปในรูปแบบ “ครูจะเป็นผู้เปิดหน้างาน เด็กคือแนวร่วม ร่วมกันเป็นแกนขับเคลื่อน

งานรักษาสิ่งแวดล้อม” แต่ยังไม่สามารถเป็นแกนนำหลักที่จะจัดกิจกรรมใหม่ๆ หรือออกไปทำกิจกรรมแทนอาจารย์ในช่วยเวลาที่อาจารย์ไม่อยู่ได้ นั่นคือ ทั้งครูและเด็กในกลุ่มร่วมกันเป็นแกนทำสิ่งดีให้เกิดขึ้น ถึงแม้ครูจะพยายามสร้างและผลักดันในเด็กฯ ขึ้นมาเป็นผู้นำ แต่สภาพความเป็นจริงแล้วพวกเขาต้องมีภาระที่ต้องเรียนวันละ 8 วิชา และพ่วงท้ายมาด้วยการบ้านที่ต้องกลับไปทำ การที่จะผลักดันให้เด็กขึ้นมาเป็นแกนอาจจะเกิดขึ้นด้วยความยากลำบาก

“ต้องขยันเรียนกว่าเดิม และให้เพื่อนช่วยสอน ไม่มีปัญหาเกี่ยวกับคุณครู ถึงแม้ช่วงแรกๆ จะมีปัญหาเกี่ยวกับทุกคนที่เข้ามาใหม่ ด้วยยังจัดกระบวนการเวลาให้เหมาะสมไม่ได้ระหว่างการเรียนรู้กับการทำกิจกรรม แต่หลังๆ กลุ่มของเรามีบทบาทมากในโรงเรียนทำให้โรงเรียนมีผลงาน เลยส่งผลให้อาจารย์ที่สอนพวกเขาเข้าใจและสนับสนุนให้ไปทำกิจกรรมแม้กิจกรรมในกลุ่มบางครั้งจะกินเวลาเรียนของพวกเขาไปบ้าง แต่พวกเขาก็ยังรับผิดชอบต่อหน้าที่การเรียนและส่งงานตามที่อาจารย์ได้มอบหมายให้ ผลงานก็ไม่แตกต่างกับเพื่อนๆ”

อุปสรรคที่ต้องเจอ...แต่ไม่ท้อ เพื่อยืนหยัดรักษาสิ่งแวดล้อม

ปัญหาและอุปสรรคที่ผ่านเข้ามา ทั้งกระบวนการเรียนรู้ศึกษา “นก” ที่ต้องเข้าใจอย่างถ่องแท้ ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้ ทำให้การขยายสมาชิกในกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งที่จะสืบทอดการดำเนินงานในแต่ละรุ่นที่จะเป็นแกนนำเยาวชนในกลุ่มเกิดขึ้นได้เพียงกลุ่มเล็กๆ กลุ่มยังมีจุดอ่อน อาทิ ขาดกระบวนการคิดถึงผลและการทำงาน เริ่มต้น (ขาดกระบวนการแสวงหาความรู้อื่นๆ เสริมเพิ่มเติม) ข้นกลาง ข้นปลาย ขาดองค์ความรู้ ในเรื่องที่ทำเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอื่นๆ และขาดการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ซึ่งต้องมีการปรับปรุงอยู่เสมอ และพัฒนาให้สมบูรณ์ หากพวกเขาต้องการเป็นมืออาชีพ เด็กๆ ในกลุ่มต้องมีความเป็นผู้ใหญ่หรือวุฒิภาวะมากกว่าที่เป็นอยู่ นั่นคือ พวกเขาอาจจะต้องพัฒนาทักษะกระบวนการคิด “เขาทำเยอะก็จริง แต่เพียงแค่นี้ได้ทำ พวกเขาไม่เข้าใจในรายละเอียด เมื่อถามก็ตอบไม่ได้ เพราะว่าเขายังไม่เป็นผู้ใหญ่พอ” เสี่ยงสะท้อนจากอาจารย์สุพจน์

เด็กๆ กลุ่มนี้ ยังมีใจ มีความสุข และสนุกที่ได้มาทำกิจกรรมเหล่านี้ พวกเขาทำกันอย่างสนุกสนาน กลางวันในขณะที่เพื่อนคนอื่นๆ เขาวิ่งเล่นกัน พวกนี้มาแล้วถือถุงดำบ้างอะไรบ้าง วิ่งตามครูสุพจน์ไปเก็บขยะตามห้อง โดยไม่รังเกียจ

นี่คือ การปลูกฝังจิตสำนึกให้เกิดขึ้นตั้งแต่เด็กๆ มันจะค่อยๆ สร้างหยั่งรากลึกลงไป ส่วนใหญ่เด็กที่ไม่อยากทำสิ่งเหล่านี้ คือ กลุ่มเด็กที่เรียนเก่ง ด้วยเห็นกิจกรรมพวกนี้ยังไม่ใช่ตัวเขา ยังไม่มีประโยชน์กับตัวเอง พอเข้าไปศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีกลับมาแล้ว อาจารย์ขออั้นนั่นนิด อั้นนี่หน่อย หนูจะเอาไปทำ ถึงจะเห็นความสำคัญ” แต่เด็กๆ สมาชิกในกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งจะมีทั้งเด็กเรียนไม่คอยเก่ง หรือเรียนเก่งบ้างมาร่วมทำกิจกรรมกัน

ถึงแม้บางช่วงเวลาของการเติบโต ต้นกล้าต้นนี้จะเหี่ยวเฉาและร่วงโรยบ้าง ในบางช่วงบางปี แต่อาจารย์สุพจน์นักผลิตคนสำคัญ ที่รู้จ ที่เล็งที่คอยบ่มเพาะ ต้นกล้าเหล่านี้ และตัวของพวกเขาเองได้ช่วยกันประคับประคองลำต้นให้หยดยืนอยู่พร้อมที่ผลิบาน สดชื่นเมื่อยามที่ปัญหาอุปสรรคผ่านพ้นไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงของการปฏิรูปการศึกษาในปี พ.ศ. 2548-2549 ที่ครูผู้นำต้องวุ่นอยู่กับการจัดการสอน ทำให้กิจกรรมห่างหายไปบ้าง แต่พวกเขาก็ยังยืนหยัดที่จะส่งเสริมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมกันมาจนถึงทุกวันนี้

ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง

ในการค้นหาปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ จากกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดค่ายและการจัดเวทีร่วมของเด็กรักษ์ทุ่ง

- กลไกการสร้างกระบวนการเรียนรู้ การปลูกฝังจิตสำนึก และการพัฒนาทักษะสู่การเป็นวิทยากรผู้ถ่ายทอด ที่อาจารย์สุพจน์ สุขพัฒน์ อาจารย์ที่ปรึกษากลุ่มได้วางไว้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ภายใน และถ่ายทอดสู่ภายนอกทั้งกับเพื่อนในโรงเรียน

เดียวกัน หรือกับโรงเรียนอื่นๆ ชุมชนต่างๆ ทำให้เด็กๆ เข้าใจสิ่งที่เรียนรู้อย่างลึกซึ้ง และเกิดความตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม

- การใช้สื่อการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากสิ่งเล็กๆ ใกล้ตัว และเด็กสนใจ ขยายสู่ความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ด้วยการให้ “นก” เป็นสื่อ เมื่อเด็กๆ ได้รู้จักนก มีความรักและความผูกพัน เกิดความอยากที่จะดูแลรักษาไว้ ซึ่งนั่นคือการต่อยอดหรือสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กว้างขึ้น เพราะเด็กๆ จะต้องรู้จักถิ่นที่อยู่อาศัย อาหาร การดำรงชีวิต และสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องเพื่อจะได้ช่วยกันรักษาให้นกที่พวกเขารักยังคงอยู่ต่อไปในธรรมชาติ
- อาจารย์ผู้สร้าง และพี่เลี้ยงที่คอยบ่มเพาะ คือ ภูเขาสำคัญ ที่จะช่วยผลักดันให้เกิดแกนนำรุ่นใหม่พร้อมจะขึ้นมาทำหน้าที่แทนรุ่นพี่ๆ ที่ต้องจบออกไป และกลายเป็นเงื้อมมือสำคัญที่ทำให้กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งยังคงอยู่
- การสนับสนุนและให้ความร่วมมือของวัด โรงเรียน ชุมชน องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งในเรื่องการสนับสนุนกำลังคน งบประมาณ และอุปกรณ์ หรือแม้แต่ นำสิ่งที่มีผู้เข้าถ่ายทอดไปพัฒนาชุมชน กลายเป็นแรงผลักดันกระตุ้นให้กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งยืนหยัดขับเคลื่อนกิจกรรมต่อไปด้วยความภูมิใจ และรู้สึกว่าการทำงานของพวกเขามีความสำคัญต่อคนในสังคมโดยรอบมิใช่เพียงทุ่งสามร้อยยอดเท่านั้น

ต้นกล้าแห่งการเปลี่ยนแปลง

นายสุริยา พยัคฆะ หรือ “น้องตัน” อายุ 17 ปี กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสามร้อยยอดวิทยา

กว่า 5 ปี ที่น้องตันได้ตัดสินใจเลือกทำกิจกรรมกับชุมชนนูนตุง และก้าวเข้าสู่บทบาทรักษ์สิ่งแวดล้อมไปกับกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง ด้วยหัวใจรักและผูกพันกับนกและสิ่งแวดล้อมที่เขาได้ศึกษาเรียนรู้ ปัจจุบัน น้องตัน กลายเป็นประธานกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง และพี่ใหญ่ที่นำทีมน้องๆ แกนนำคนอื่นฯ ออกไปส่งเสริมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ทุ่งสามร้อยยอดแห่งนี้ และยังทำหน้าที่หลักในการเป็นที่เลี้ยงสอนน้องๆ ในชุมชนนูนตุง

ในวันนี้ น้องตัน ได้นำเอาความรู้เรื่องระบบนิเวศและค่ากรดต่างของน้ำจากการทำกิจกรรมในกลุ่ม ไปตอบคำถามในห้องเรียน “เธอเอามาจากไหนรู้ได้ยังไง คุวยังไม่สอนเลย พอตอบได้ครูก็ชื่นชม เรียนรู้นอกห้องมามันดีอย่างนี้ ครูจึงคิดหาวิธีที่จะได้นักเรียนในเรียนรู้นอกห้องบ้างแต่ทำไม่ได้” นั่นคือ การนำทักษะที่เคยปฏิบัติมาของตัวเองมาใช้ในกระบวนการเรียนของน้องตัน ทำให้เด็กหนุ่มคนนี้เข้าเนื้อหาที่ครูสอนได้ง่ายขึ้น “ถ้ามันอยู่ในตำราไม่เคยทดลอง ไม่เคยทำ หากอ่านไม่เข้ายังไม่รู้เรื่อง เหมือนผมอ่านไม่ค่อยเข้าใจ แต่พอได้ลงมือปฏิบัติก็เข้าใจง่ายขึ้น”

นายเมธี นิลคล้า หรือ “น้องมอส” อายุ 15 ปี
กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4
โรงเรียนสามร้อยยอดวิทยา

เด็กชายกฤษฎา สุคนทรชตร หรือ “น้องเต๋อ” อายุ 14 ปี
กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3
โรงเรียนสามร้อยยอดวิทยา

ด้วยเป็นเด็กๆ กลุ่มเป้าหมายที่พี่ๆ ในกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง จึงได้ไปเข้าค่ายกับพี่ๆ ลุยน้ำ ลุยดิน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ทั้งพืชน้ำ สัตว์ต่างๆ ระบบนิเวศ ตอนนั้นยังถึงแม้ยังไม่ค่อยเข้าใจซักเท่าไรนัก แต่เมื่อน้องมอสได้เข้ามาเรียนในชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนสามร้อยยอดวิทยาฯ ได้เข้ามาอยู่กับกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งตามที่ใฝ่ฝันตั้งแต่ตอนอยู่ประถมศึกษา “ผมได้เริ่มเอาจริงเอาจังตอนอยู่ ม. 2 เพราะตอน ม. 1 ยังไม่กล้าซักเท่าไร เมื่อได้เข้าเรียนในชั้น ม. 2 จึงได้เริ่มศึกษาระบบนิเวศ สัตว์ต่างๆ ทั้งปลาและนกอย่างจริงจัง” น้องมอส กล้าที่แสดงออก มีความเป็นผู้นำ ได้รับประสบการณ์ในการทำกิจกรรมร่วมกับน้องๆ เพื่อนๆ ในกลุ่ม ได้ความรู้เรื่องต่างๆ เช่น นก พืช ชยะ ดวงดาว เป็นต้น และยังมีองค์ความรู้เรื่องการจำแนกและชีววิทยาของนกที่พร้อมจะเป็นวิทยากรถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ให้กับคนอื่นๆ

น้องมอส ได้นำความถนัดในเรื่องนก เข้าไปส่งเสริมการเรียนรู้ในห้องเรียน วิทยาศาสตร์ของเขา “ผมเป็นคนชอบวิทยาศาสตร์ ก็เอานกมาเกี่ยวข้อง ตอนแรกๆ ครูถึง นี่เธอทำอะไรมา ผมก็ให้อาจารย์สุพจน์มาช่วยอธิบาย อาจารย์เขาก็เข้าใจ ผมจะได้คะแนนดีกว่าคนอื่น เพราะผมได้นำความรู้จากนอกห้องเรียนไปใช้ในบทเรียนได้”

บทบาทหน้าที่ของ น้องมอส คือ การเป็นแกนนำสำคัญที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องนกสูงน่องในสมาชิกในชุมชน เพื่อให้พวกเขาได้เรียนรู้ รู้จักนกและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และจะได้พัฒนาก้าวมาเป็นแกนนำหนุนเสริมการทำงานของกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งต่อไป นอกจากนี้น้องมอส ยังกลายเป็นแกนนำสำคัญที่ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนสามร้อยยอดที่คอยดูแลบ่อบำบัดน้ำเสียในโรงเรียนเพื่อจะได้ปล่อยน้ำทิ้งที่สะอาดลงสู่ธรรมชาติรอบข้าง

น้องเต๋อ มีพี่ชายที่เคยเป็นอดีตสมาชิกกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง ตอนวัยเด็กเขาได้เห็นการทำกิจกรรมของพี่ชายอยู่บ้าง หรือบางครั้งก็ได้พูดคุยกันเกี่ยวกับเรื่องนกบ้าง เมื่อ น้องเต๋อ เข้ามาเรียนต่อในโรงเรียนสามร้อยยอดวิทยา เขาจึงตัดสินใจสมัครเข้าเป็นสมาชิกชุมชนนก ฝึกฝนทักษะตนเองจนกระทั่งมีองค์ความรู้เรื่องนกเบื้องต้น จึงขยับเข้าไปเป็นแกนนำหลักในกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง เรียนรู้ ถ่ายทอด ฝึกฝนจนเชี่ยวชาญ จนสามารถพัฒนาเป็นวิทยากร คอยทำหน้าที่เป็นแนวร่วมในกลุ่มส่งเสริมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมผ่านการจัดค่ายสิ่งแวดล้อม การร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งของน้องเต๋อทำให้เด็กชายผู้นี้รักความสงบมีความรักในธรรมชาติมากขึ้นกล้าพูดและกล้าที่จะแสดงออกมากขึ้น

บทบาทหน้าที่หลักๆ ของน้องเต๋อ ภายในกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง นอกจากจะเป็นวิทยากรประจำฐานเมื่อต้องออกไปส่งเสริมการเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน ในโรงเรียนเองน้องเต๋อก็จะเป็นพี่เลี้ยงคอยสอนน้องๆ ในชุมชนนกให้พวกเขาเหล่านั้น มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนก และยังเป็นแกนนำสำคัญในการจัดการขยะในโรงเรียน โดยเป็นผู้รับผิดชอบดูแลธนาคารขยะ ชวนเพื่อนเก็บขยะตามห้องเรียน คัดแยก และนำไปขาย

นอกจากนี้ น้องเต๋อ ยังได้นำความรู้ความสามารถนอกห้องเรียนของเขาไปช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนในห้องเรียนวิทยาศาสตร์ ทั้งการดำรงชีวิตและระบบนิเวศที่นำมาจากการดูนกเช่นเดียวกับเพื่อนๆ คนอื่นๆ

เด็กชายไพศาล คำหอม หรือ “คีต้า” อายุ 14 ปี
กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3
โรงเรียนสามร้อยยอดวิทยา

เบื้องหลัง...การเปลี่ยนแปลง

อาจารย์สุพนธ์ สุขพัฒน์ หรือ “ครูสุพนธ์” อายุ 55 ปี
อาจารย์วิทยาศาสตร์ โรงเรียนสามร้อยยอดวิทยา

น้องคีต้า เด็กผู้ชายที่อาจจะเรียนไม่ค่อยจะเก่งนัก แต่มีความสนใจเรื่อง
นกและธรรมชาติอยู่ในตัว เมื่อเขาต้องเลือกชุมนุมที่จะต้องเข้าร่วมกับเพื่อนในโรงเรียน
ทำกิจกรรมร่วมกัน น้องคีต้า จึงตัดสินใจที่จะเข้าเป็นสมาชิกของชุมนุมดูนก ก่อนจะ
กลายมาเป็นแกนนำสำคัญในกลุ่มเด็กมัธยมที่อยู่วงในปัจจุบันนี้

บทบาทหน้าที่หลักๆ ของน้องคีต้า ภายในกลุ่มเด็กมัธยมที่อยู่นอกจากจะ
เป็นวิทยากรประจำฐาน เหมือนเช่นเพื่อนๆ คนอื่นๆ เมื่อต้องออกไปส่งเสริมการ
เรียนรู้ภายนอกโรงเรียน ในโรงเรียนเอง น้องคีต้า ก็จะเป็นพี่เลี้ยงคอยสอนน้องๆ
ในชุมนุมดูนก ร่วมกับเพื่อนๆ ในกลุ่ม และยังเป็นแกนนำสำคัญในการจัดการขยะ
ในโรงเรียนร่วมกับน้องเต๋อ ที่ชักชวนเพื่อนเก็บขยะตามห้องเรียน คัดแยก และนำ
ไปขาย เป็นประจำทุกวันพุธ ทำให้เขาได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ได้มีโอกาส
แสดงออกมากขึ้น มีจิตอาสา และมีจิตที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ต่อไป นั่นคือ
การเปลี่ยนแปลงมากมายที่เกิดขึ้นกับน้องคีต้า

ทั้งนี้ น้องคีต้า นำความรู้เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุ์พืช จาก
นอกห้องเรียนไปช่วยในกระบวนการเรียนวิทยาศาสตร์ของพวกเขาเช่นเดียวกับการ
เพื่อนในกลุ่มเด็กมัธยมที่คนอื่นๆ การทำกิจกรรมทำให้พวกเขาได้ช่วยขยายอธิบาย
ความเข้าใจในเนื้อหาการเรียนได้มากขึ้น “วิชาเคมีก็พอเข้าใจสูตรอยู่นิดหน่อย พอ
ลงพื้นที่จริงก็จะเข้าใจมากขึ้น ส่วนชีวะ ก็เอามาที่ได้ลงไปพื้นที่จริง ไปทำจริง มันก็
ช่วยในการเรียนรู้ ในการเข้าใจยิ่งขึ้น”

ครูสุพนธ์ ครูผู้ผลิตนักอนุรักษ์แห่งทุ่งสามร้อยยอด ที่คอยทำหน้าที่ฝึกฝน
และสร้างนักอนุรักษ์ในโรงเรียนสามร้อยยอดวิทยาคมรุ่นแล้วรุ่นเล่ามาเกือบ 15 ปี
ด้วยความเป็นอาจารย์ด้านวิทยาศาสตร์ ทำให้ ครูสุพนธ์ มีหัวใจรักในสิ่งแวดล้อม
และอยากปลูกฝังให้เด็กๆ ในโรงเรียนดูแลสิ่งแวดล้อมใกล้ๆ ตัว โดยใช้ นก เป็นสื่อ
ในการเรียนรู้ และพัฒนาพวกเขาจนสามารถถ่ายทอดความรู้คนอื่น ๆ ต่อไป หลายครั้ง
ของการสร้างนักอนุรักษ์ ครูสุพนธ์ ต้องทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจ และกำลังทรัพย์
ส่วนตัว เพื่อให้เด็กๆ ในกลุ่มได้ฝึกฝน เรียนรู้ และพัฒนาทักษะจนสามารถเป็น
วิทยากรผู้ถ่ายทอดองค์ความได้ นี้คือ การเสียสละ และแกนนำสำคัญที่ผลักดัน
ให้กลุ่มเด็กมัธยมที่ยังคงอยู่ต่อไป

สิ่งที่ได้รับจากการเป็นครูที่ปรึกษาของกลุ่มเด็กมัธยมที่อยู่นานเกือบ 15 ปี
ทำให้อาจารย์สุพนธ์มีความรับผิดชอบอย่างเคร่งครัด คิดและทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม
อยู่เสมอ มีความมุ่งมั่นและอดทนอย่างสูงมีความเสียสละในหลายๆ ด้านโดยเฉพาะ
ด้านความสุขส่วนตัว ที่เกือบทุกครั้งหลังเสร็จกิจกรรมตอนดึกๆ อาจารย์จะต้องรับ
ภาระส่งเด็กๆ ในกลุ่มกลับบ้านให้ถึงบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่บ้านจะอยู่ห่างไกลจากโรงเรียน
น้อยคนที่จะเห็น แต่อาจารย์ก็ทำมาอย่างต่อเนื่องเกือบ 15 ปี สิ่งเหล่านี้อาจารย์
สุพนธ์คิดว่ามันทำให้กลุ่มพวกเขาอยู่ได้ “ที่เราอยู่ได้ เพราะเราตั้งใจทำมุ่งมั่นในการทำ
การขอการสนับสนุนเกิดขึ้นได้ยาก ไม่มีใครสนับสนุน”

อีกทั้งยังได้เห็นความกล้าแสดงออกและภาคภูมิใจไปกับความสำเร็จ
ก้าวหน้าของเด็กๆ และสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการดูแลรักษามากขึ้น หลายครั้งที่อาจารย์ก็
คอยแอบยิ้มอยู่คนเดียว ที่ได้เห็นเด็กๆ ในกลุ่มชวนชวนให้งานของตัวเองออกมาดี
ซึ่งต่างกับเด็กๆ ในกลุ่มอื่นๆ

นายปิรุตต์ ก้าวโกษา หรือ “ปิรุตต์” อายุ 35 ปี
นักจัดกระบวนการค่ายสิ่งแวดล้อม
ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป

รุ่นพี่ในกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง เมื่ออายุมากขึ้น ประสบการณ์แก่กล้าขึ้น และด้วย
ยังคงดำเนินชีวิตอยู่ใกล้กับทุ่งสามร้อยยอดและโรงเรียนสามร้อยยอดวิทยาแห่งนี้
จึงผันตัวเองมาเป็นพี่เลี้ยงช่วยพัฒนาทักษะของน้องๆ รุ่นใหม่ๆ และผู้ช่วยอาจารย์
สุพจน์ ชับเคลื่อนกิจกรรมรณรงค์ ส่งเสริมการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่
ทุ่งสามร้อยยอด

ปิรุตต์ เรียนรู้สภาพพฤติกรรมของนักเรียนเป็นรายบุคคล แล้วนำไปแก้ไข
ในส่วนที่นักเรียนกระทำแล้วเสีย เพื่อเป็นมาตรฐาน สร้างความไว้วางใจจาก
ผู้ปกครองในการช่วยดูแลในช่วงนักเรียนทำกิจกรรม เป็นที่พึ่งพาของผู้เกี่ยวข้อง
เพื่อนร่วมงาน และนักเรียนที่ร่วมกิจกรรม ซึ่งปิรุตต์ จะคอยแนะนำ ฝึกฝนทักษะ
สู่น้องๆ ก่อนที่จะปล่อยให้พวกเขาไปเป็นพี่เลี้ยงให้กับรุ่นน้องๆ ต่อไป นอกจากนี้
ปิรุตต์ยังเป็นเสมือนแกนนำสำคัญที่จะพาสมาชิกกลุ่มเด็กรักษ์ทุ่งออกไปเรียนรู้
ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนในพื้นที่อีกด้วย

กว่าจะเป็น “ต้นกล้าใบป่าใหญ่”

โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่ มีกระบวนการทำงานร่วมกับกลุ่มเยาวชนเป้าหมายหลัก 20 กลุ่ม ด้วยการค้นหากลุ่มเยาวชนเป้าหมายหลักจาก กลุ่มเยาวชนที่ **รีคอป-ประเทศไทย** ได้ลงไปทำงานด้วยตั้งแต่ปีพ.ศ.2546 ในพื้นที่การดำเนินงานของโครงการสนับสนุนความร่วมมือในประเทศไทย จำนวน 5 พื้นที่ ได้แก่ 1) กลุ่มเยาวชนตำบลแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ ต่อมาพัฒนาเป็นสภาเด็กและเยาวชนตำบลแม่ทา 2) กลุ่มเยาวชนเนินขามรักษารัฐัน จังหวัดชัยนาท 3) กลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน จังหวัดตราด 4) กลุ่มเยาวชนต้นน้ำบ้านห้วยหินดำ จังหวัดสุพรรณบุรี และ 5) กลุ่มเยาวชนรักป่าน้ำซำ จังหวัดขอนแก่น นอกจากนี้ยังได้ค้นหากลุ่มเป้าหมายจากพื้นที่ของภาคีเครือข่ายป่าชุมชนและองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง ผ่านยุทธศาสตร์การทำงานกับพี่เลี้ยงองค์กรภาคี พี่เลี้ยง/ผู้ประสานในชุมชน ซึ่งมีความพร้อมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และมีเป้าหมายในการพัฒนาขับเคลื่อนงานของกลุ่มเยาวชนไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งยุทธศาสตร์การทำงานที่ต้องการให้เครือข่ายต้นกล้าในป่าใหญ่มีกลุ่มเยาวชนในหลากหลายพื้นที่ มีบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป และหลากหลายระดับ ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ต่างเติมเต็มซึ่งกันและกัน การดำเนินงานที่ผ่านมาของโครงการจึงเน้นการทำงานร่วมกันของทั้งพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชนและเยาวชนแกนนำ โดยกิจกรรมของโครงการได้มุ่งเน้นการถอดบทเรียนของกลุ่มเยาวชนแต่ละพื้นที่ ไปพร้อมๆ กับการเสริมศักยภาพให้กับกลุ่มเยาวชนผ่านการฝึกอบรม การจัดเวทีประชุม และการเชื่อมร้อยเครือข่ายต้นกล้าในป่าใหญ่ผ่านการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และค่ายเยาวชนรวมทั้งการติดต่อสื่อสารกันผ่านทางสังคมออนไลน์

จากการถอดบทเรียนกลุ่มเยาวชนผ่านใต้โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่ปีที่ 1 จำนวน 20 กลุ่มเยาวชน ทำให้เห็นพัฒนาการของกลุ่มเยาวชนซึ่งพัฒนาขึ้นมาเป็นระดับขั้นจากแรกเริ่มรวมตัวจนก่อร่างสร้างกลุ่มจนเป็นกลุ่มเยาวชนที่เข้มแข็ง จึงสามารถวิเคราะห์จัดระดับพัฒนาการของกลุ่มเยาวชนได้เป็น 3 กลุ่มระดับ ได้แก่ **ต้นกล้าแรกโต ต้นกล้าเต็มพลัง และต้นกล้าต้นแบบ** โดยแต่ละกลุ่มมีรายละเอียดที่

แตกต่างกันไป (โดยข้อมูลจากการวิเคราะห์นี้มาจากข้อมูลของกลุ่มเยาวชนเฉพาะภายใต้โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่เท่านั้น)

ต้นกล้าแรกโต

ต้นกล้าแรกโต เป็นกลุ่มเยาวชนที่เพิ่งรวมตัวกันในช่วงเวลา 1-2 ปีที่ผ่านมา ยังไม่มีประสบการณ์การทำงานกิจกรรมร่วมกันมากนัก ในขณะที่กลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนที่ทำงานด้านการจัดการทรัพยากรก็ยังไม่มียุทธศาสตร์การจัดการที่ชัดเจนนักหรืออยู่ในระยะเริ่มต้นเช่นกัน

กลุ่มเยาวชนเริ่มจากการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ โดยเกิดจากการพูดคุยเห็นปัญหาเรื่องทรัพยากรในชุมชนร่วมกัน และอยากมีส่วนร่วมช่วยแก้ไขปัญหาพร้อมตัวกันทำสิ่งดีๆ เพื่อชุมชน

สถานการณ์

การเกิดกลุ่มเยาวชนในลักษณะ **ต้นกล้าแรกโต** ที่ลุกขึ้นมารวมกลุ่มกันจากการมองเห็นปัญหาในพื้นที่ชุมชนของตนเองนั้น เกิดจากปัจจัยเงื่อนไขทั้งภายในและภายนอกที่เข้ามาสนับสนุน โดย **ปัจจัยภายใน** คือ การมองเห็นปัญหาในชุมชนที่เยาวชนตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการช่วยแก้ไขปัญหา และความต้องการสร้างพื้นที่การยอมรับจากผู้ใหญ่ในชุมชน และ **ปัจจัยภายนอก** คือ ข้อมูลข่าวสารสาธารณะต่างๆ ที่กระตุ้นให้เยาวชนทำความดี เช่น สื่อโทรทัศน์ เรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและจิตอาสา และการได้รับการสนับสนุนหนุนช่วยจากพี่เลี้ยงในชุมชน และพี่เลี้ยงจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ช่วยให้เยาวชนได้เกิดการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน และพาไปแลกเปลี่ยนกับเยาวชนกลุ่มอื่นๆ

อีกทั้งการที่กลุ่มเยาวชน **ต้นกล้าแรกโต** ได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการต้นกล้าในป่าใหญ่ ผ่านกิจกรรมทั้งเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ เวทีถอดบทเรียน การฝึกอบรมและค่ายเยาวชน รวมทั้งงานมหกรรมพลังเยาวชน พลังสังคม ครั้งที่ 2 ทำให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนใหม่ต่างกลุ่มต่างพื้นที่ พร้อมกับได้รับการเสริมศักยภาพในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จึงเกิดการรวมกลุ่ม กระตุ้นซึ่งกันและกัน นำทักษะความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ พัฒนากลุ่มเยาวชนของตนเองให้เติบโตได้เร็วขึ้น

เป้าหมาย

กลุ่มเยาวชน**ต้นกล้าแรกโต** มีเป้าหมายที่เป็นประเด็นร่วมกัน คือ ต้องการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของตนเอง

กระบวนการทำงาน

จากเป้าหมายของ**ต้นกล้าแรกโต**นั้น ทำให้กิจกรรมส่วนใหญ่ของกลุ่มจัดเป็นกิจกรรมในเชิงของการรณรงค์เพื่อช่วยอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ กระบวนการทำงานของกลุ่มเยาวชนต้นกล้าแรกโตในช่วงเริ่มต้นจึงยังไม่มีกระบวนการวางแผนกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนที่ชัดเจน ส่วนหนึ่งเป็นการจัดกิจกรรมขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น การเป็นแนวร่วมต่อต้านการบุกรุกพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านและปลูกป่าฟื้นฟูพื้นที่ที่ถูกบุกรุก การช่วยกันเก็บขยะ เป็นต้น

การเติมทักษะความรู้ที่จำเป็นในช่วงเริ่มต้นของกลุ่มเยาวชน**ต้นกล้าแรกโต** จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง กิจกรรมที่เป็นการช่วยเติมทักษะความรู้ของกลุ่มเยาวชน**ต้นกล้าแรกโต**ซึ่งจัดโดยพี่เลี้ยงในพื้นที่ และพี่เลี้ยงองค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ที่ผ่านมา เช่น การศึกษาดูงาน การอบรมพัฒนาศักยภาพแกนนำ เป็นต้น

ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ

การมีพี่เลี้ยงในพื้นที่ และพี่เลี้ยงจากองค์กรพัฒนาภาคเอกชนที่มีทักษะกระบวนการทำงานกับเยาวชนมาบ้างแล้วเข้ามาหนุนช่วย สนับสนุนการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน

การสนับสนุนหนุนเสริมการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนจากองค์กรภายในและภายนอกชุมชน

การรวมตัวของกลุ่มเยาวชนเกิดจากความต้องการของเยาวชนเองจึงมีพลังที่ทั้งความสดและความใหม่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน

ปัญหาและอุปสรรค

กลุ่มเยาวชน**ต้นกล้าแรกโต**เป็นกลุ่มใหม่ที่เริ่มรวมตัวกันจึงมีทักษะความรู้และประสบการณ์ในด้านต่างๆไม่มากนัก

การยอมรับจากชุมชน ความร่วมมือจากผู้ใหญ่ในชุมชนยังมีน้อย ขาดงบประมาณในการสนับสนุนการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน

ข้อเสนอแนะ

ควรเสริมทักษะกระบวนการทำงานกับกลุ่มเยาวชนให้พี่เลี้ยงในพื้นที่สามารถพัฒนาการทำงานได้ดียิ่งขึ้น

เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเยาวชนทั้งการแลกเปลี่ยนพูดคุยในกลุ่มเยาวชนด้วยกันเอง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานกับเพื่อนต่างกลุ่มและการศึกษาดูงาน เพื่อนำกลับมาพัฒนาพัฒนาตนเองทั้งการกำหนดเป้าหมายและการวางแผนกิจกรรมของกลุ่ม

เปิดพื้นที่ให้กลุ่มเยาวชนได้นำเสนอผลงานของตนเอง ภายในชุมชนเพื่อสร้างการยอมรับจากชุมชนเอง

ต้นกล้าเต็มพลัง

กลุ่มเยาวชน**ต้นกล้าเต็มพลัง** เป็นกลุ่มเยาวชนที่มีประสบการณ์การทำงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 2-10 ปี มีกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนที่ทำงานด้านการจัดการทรัพยากร โดยหลายพื้นที่กลุ่มผู้ใหญ่มีกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่องและชัดเจน การรวมตัวกันของกลุ่มเยาวชน มี**ปัจจัยภายใน** คือ กลุ่มผู้ใหญ่มีความตระหนักและเห็นความสำคัญของเยาวชนในการที่จะสืบทอดการทำงานด้านการจัดการทรัพยากรต่อจากผู้ใหญ่ จึงผลักดันให้เกิดการรวมตัวของเยาวชนในพื้นที่เพื่อทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่ และพัฒนาสู่การทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนเอง และมี**ปัจจัยภายนอก** คือ การเข้ามาหนุนช่วยของพี่เลี้ยงจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่อยู่ก่อนแล้ว การรวมตัวของกลุ่มเยาวชนในกลุ่มต้นกล้าเต็มพลัง สามารถแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบด้วยกัน กล่าวคือ

กลุ่มแรก เกิดจากกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน/คณะกรรมการป่าชุมชน เริ่มรวมเยาวชนในชุมชนตั้งกลุ่มเยาวชนและคอยเป็นพี่เลี้ยงหนุนช่วย

กลุ่มที่สอง เกิดจากกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชน/คณะกรรมการป่าชุมชนและการหนุนช่วยจากพี่เลี้ยงองค์กรพัฒนาเอกชน

กลุ่มที่สาม เกิดจากกลุ่มเยาวชนรุ่นพี่ที่กิจกรรมมาแล้วมองเห็นปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จึงรวมกลุ่มกันเพื่อศึกษาและหาแนวทางแก้ไขโดยมีพี่เลี้ยงในพื้นที่หนุนช่วย

กลุ่มเยาวชนต้นกล้าเต็มพลัง เป็นกลุ่มที่พัฒนาผ่านกลุ่มเยาวชนต้นกล้าแรกโตสู่กลุ่มเยาวชนต้นกล้าต้นแบบแต่ในช่วงที่ผ่านมากิจกรรมการทำงานของกลุ่มเยาวชนต้นกล้าเต็มพลังยังขาดความต่อเนื่อง และการสานต่อจากกลุ่มผู้ใหญ่ที่เป็นรูปธรรมและก่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไปได้

สถานการณ์

กลุ่มเยาวชนต้นกล้าเต็มพลัง มีพี่เลี้ยงอยู่ในพื้นที่ทั้งพี่เลี้ยงที่เป็นคนในชุมชนของและพี่เลี้ยงจากองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งมีฐานการทำงานร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่ในชุมชนมาก่อน หลายกลุ่มมีการทำงานต่อเนื่องมาหลายปี แต่สาเหตุของการขาดความต่อเนื่องของการทำงานในช่วงที่ผ่านมาได้ด้วยกัน 2 ประเด็นสำคัญ คือ 1) เมื่อแกนนำรุ่นพี่ที่มีศักยภาพออกไปศึกษาต่อนอกชุมชน ทำให้ขาดการสืบทอดสู่รุ่นน้องรุ่นต่อไปในชุมชน จึงทำให้การทำงานเกิดความไม่ต่อเนื่อง แม้พี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชนจะยังคงขับเคลื่อนงานในพื้นที่แต่ก็ต้องใช้เวลาในการพัฒนาแกนนำรุ่นใหม่ และ 2) เมื่อพี่เลี้ยงจากองค์กรพัฒนาเอกชนไม่ได้ลงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง กิจกรรมของกลุ่มเยาวชนก็มักจะหยุดชะงักไปด้วย

เป้าหมาย

กลุ่มเยาวชนต้นกล้าเต็มพลัง มีเป้าหมายที่เป็นประเด็นร่วมกันคือ เรียนรู้และสืบทอดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อจากผู้ใหญ่

กระบวนการทำงาน

จากเป้าหมายของกลุ่มต้นกล้าเต็มพลังนั้น ทำให้กิจกรรมของกลุ่มเยาวชนเน้นการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ผ่านกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษา เช่น การจัดกิจกรรมค่ายเยาวชน การเรียนรู้ชุมชนและเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มผู้ใหญ่ เช่น การปลูกป่า บวชป่า สำรวจป่า เป็นต้น พัฒนาต่อยอดสู่การช่วยสื่อสารงานการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชนผ่านละคร ได้แก่ กลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ จังหวัดสุรินทร์

ที่พี่เลี้ยงได้ใช้กระบวนการละครในการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชนเพื่อสื่อสารถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ความเป็นมาของป่าชุมชนหนองเยาะ และกลุ่มเยาวชนเด็กชาย เลิกระบ้าชายเลน จังหวัดพังงา ที่นำกระบวนการละครมาช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชนไปพร้อมๆ กับการช่วยสื่อสารเรื่องราวของชุมชนสร้างความสามัคคีในชุมชน และการถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนสู่แขกผู้มาเยือนชุมชนจากกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อย ได้แก่ กลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน จังหวัดตราด และกลุ่มเยาวชนศ.ต้นน้ำ จังหวัดตราด การสื่อสารผ่านวิทยุชุมชน/เสียงตามสาย ได้แก่ กลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน จังหวัดตราด ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพของเยาวชนสู่การเป็นพี่เลี้ยงค่ายเยาวชนให้กับเยาวชนในพื้นที่และต่างพื้นที่

แต่เมื่อเยาวชนเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแล้วส่วนใหญ่ออกไปศึกษาต่อนอกพื้นที่ ทำให้แกนนำเยาวชนในการเคลื่อนงานในชุมชนขาดช่วง การออกแบบกระบวนการที่จะสร้างกลไกในการส่งต่อหรือถ่ายทอดงานจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง หรือการพัฒนาศักยภาพของแกนนำรุ่นใหม่อยู่อย่างต่อเนื่องจึงเป็นเรื่องที่สำคัญในการจะช่วยให้กระบวนการทำงานของกลุ่มต้นกล้าเต็มพลังมีความต่อเนื่องและมีพลังที่จะเติบโตเป็นต้นกล้าต้นแบบได้ต่อไป รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพของพี่เลี้ยงในชุมชน และการสนับสนุนผลักดันให้เยาวชนที่ออกไปศึกษาต่อนอกพื้นที่หรือรุ่นพี่ที่เคยผ่านกระบวนการของกลุ่มเยาวชนไปแล้วกลับมาช่วยงานกลุ่มเป็นพี่เลี้ยงให้กับรุ่นน้องในกลุ่มรุ่นต่อไป สืบทอดและสานต่อจากผู้ใหญ่ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ปัจจัยความสำเร็จ

- 1) ประสบการณ์และประวัติศาสตร์ร่วมกันของชุมชนที่มีความเป็นมาที่ยาวนานที่ชุมชนต้องผ่านร้อนผ่านหนาวร่วมทุกข์ร่วมสุขในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิทธิของตน ซึ่งทำให้แกนนำชุมชนเห็นความสำคัญของการถ่ายทอดเรื่องราวดังกล่าวและการสานต่อของคนรุ่นต่อไป
- 2) ชุมชนได้พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นชุมชนช่วยกันดูแลรักษา ซึ่งทำให้เยาวชนได้สัมผัสอย่างใกล้ชิดและเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรป่าอย่างแท้จริง หรือกล่าวได้ว่า เยาวชนได้เรียนรู้จากการมีวิถีร่วมกัน

3) การสนับสนุนจากทั้งชุมชนในพื้นที่ และการเข้ามาสนับสนุนขององค์กรพี่เลี้ยง จากองค์กรพัฒนาเอกชน พัฒนาปรับใช้เทคนิคเครื่องมือการทำงานกับกลุ่มเยาวชน มีแนวทางร่วมกับชุมชนและเยาวชนในพื้นที่

4) ความมุ่งมั่นตั้งใจที่มีแบบอย่างที่ดีของผู้ใหญ่ เป็นต้นแบบที่เยาวชนอยากปฏิบัติตาม

5) กลุ่มเยาวชนรวมตัวกันชัดเจน มีตัวตนในชุมชน ทำงานร่วมกับชุมชน แต่ยังขาด การตัดสินใจด้วยตนเอง ยังไม่สามารถเริ่มทำกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ต้องให้ พี่เลี้ยงคอยกระตุ้น จึงต้องอาศัยระยะเวลา การให้โอกาส และการส่งเสริมประสบการณ์ ให้กับกลุ่มเยาวชนในการพัฒนาศักยภาพต่อไป

ปัญหาและอุปสรรค

1) ความไม่ต่อเนื่องของการทำกิจกรรมเนื่องจากขาดระบบการส่งต่อหรือการสร้าง แกนนำเยาวชนรุ่นใหม่ หลังจากแกนนำรุ่นปัจจุบันออกไปศึกษาต่อนอกพื้นที่

2) ความไม่ต่อเนื่องในการทำงานของพี่เลี้ยงจากองค์กรพัฒนาเอกชนและบางกลุ่ม ยังไม่มีการกำหนดการพัฒนาเยาวชนเป็นเป้าหมายหลักที่ต้องทำงาน ส่งผลต่อกลุ่ม เยาวชนที่ยังไม่มีพี่เลี้ยงในชุมชนที่เข้มแข็งพอจะทำกิจกรรมได้เอง หากพี่เลี้ยงองค์กร พัฒนาเอกชนไม่ได้ลงพื้นที่

3) ยังไม่ได้รับการยอมรับจากผู้ใหญ่บางส่วน

ข้อเสนอแนะ

1) การออกแบบวางแผนกระบวนการทำงานให้ต่อเนื่อง ทั้งการพัฒนาบุคลากร สร้างแกนนำรุ่นใหม่ และเสริมสร้างศักยภาพของพี่เลี้ยงในชุมชน

2) มีการสรุปบททวนบทเรียนการทำงานที่ผ่านมาร่วมกันของกลุ่มเยาวชนและชุมชน เพื่อทบทวนเป้าหมายและปรับกระบวนการทำงาน การวางแผนกิจกรรมให้สอดคล้อง เหมาะสมกับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

3) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านการจัดการทรัพยากรและเติมเต็มองค์ความรู้ ของเยาวชนและชุมชนด้วยความรู้ใหม่ๆ

4) การกระตุ้นการทำงานของทั้งพี่เลี้ยงในชุมชน และพี่เลี้ยงจากองค์กรภายนอกชุมชน ให้ลงพื้นที่อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ หรือมีระบบการติดต่อประสานงานกันอย่างต่อเนื่อง

ต้นกล้าต้นแบบ

กลุ่มเยาวชนต้นกล้าต้นแบบ เป็นกลุ่มเยาวชนที่มีการดำเนินงาน มี ประสบการณ์การทำงานมาอย่างต่อเนื่องยาวนานไม่น้อยกว่า 3-10 ปี เป็นที่ยอมรับ ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน มีศักยภาพในการเป็นกลุ่มเยาวชนต้นแบบ กลุ่ม เยาวชนต้นแบบที่สมบูรณ์แบบโดยแท้จริงต้องเป็นตัวอย่งที่ดีให้กับกลุ่มเยาวชน อื่นได้ในหลายเรื่อง ทั้งเรื่องความเป็นแนวร่วมและสานต่องานการจัดการทรัพยากรป่ าร่วมกับกลุ่มผู้ใหญ่ กระบวนการทำงานที่ต่อเนื่อง มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ด้รับการ สนับสนุนจากทั้งภายในและภายนอกชุมชนฯ แต่ในความเป็นจริงเป็นเรื่องยาก ที่กลุ่มเยาวชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจะทำได้ครบกระบวนการทั้งหมดได้ และการเปลี่ยนแปลง ต่างๆ ก็สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา จึงพิจารณาจากศักยภาพที่กลุ่มเยาวชนสามารถ เป็นตัวอย่งที่ดีแก่กลุ่มเยาวชนอื่นในหลายๆ ด้านได้ เช่น มีแกนนำเยาวชนที่มี ทักษะกระบวนการ และทำงานอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ เป็นต้น การรวมตัวของกลุ่ม เยาวชนเกิดจากชุมชนได้รับความเดือดจากปัญหาสิทธิในที่ดินทำกินทำให้กลุ่ม เยาวชนเกิดการรวมตัวกันเพื่อช่วยกลุ่มผู้ใหญ่แก้ไขปัญหาโดยกลุ่มเยาวชนมี บทบาทสำคัญในการเป็นผู้ประสานงานถ่ายทอดข้อมูลสู่ชุมชน และทำเอกสารข้อมูล ที่เกี่ยวข้อง คือ กลุ่มเยาวชนเครือข่ายรักษ์ถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มเยาวชน เมล็ดพันธุ์ใหม่สานใจพื้นฟูป่า จังหวัดเพชรบูรณ์

การรวมตัวของกลุ่มเยาวชนเกิดจากการกระตุ้นของรุ่นพี่ในชุมชน คือ สภาดเด็กและเยาวชนตำบลแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ การกระตุ้นจากที่ปรึกษา เช่น ชมรมเด็กรักนก จังหวัดชัยภูมิ และการต้องการแก้ไขปัญหาของชุมชน คือ กลุ่ม เยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน จังหวัดราชบุรี

สถานการณ์

กลุ่มเยาวชนต้นกล้าต้นแบบมีประสบการณ์การทำงานอย่างต่อเนื่อง มี ความพร้อมที่จะถ่ายทอดเป็นต้นแบบให้กับกลุ่มเยาวชนอื่นได้ ปัจจุบันภายในที่สำคัญ ของศักยภาพกลุ่มต้นกล้าต้นแบบ คือ แกนนำกลุ่มเยาวชนได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ มีประสบการณ์เรื่องทรัพยากรร่วมกับชุมชนมาตั้งแต่เล็ก มีวิถีชีวิตผูกพันกับทรัพยากร ด้มีโอกาสเติมทักษะและพัฒนาศักยภาพจนสามารถเป็นแกนนำของกลุ่มเยาวชนได้ และพัฒนายกระดับเป็นพี่เลี้ยงของกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ที่สามารถขับเคลื่อนงาน

ได้เอง ตัดสินใจได้เอง และมีระบบการคิด แนวคิดที่จะพึ่งพาตนเองและใช้ชีวิต อยู่ในชุมชน โดยมีชุมชนเป็นที่ปรึกษาและคอยช่วยเหลือ สนับสนุน การที่พี่เลี้ยง พัฒนามาจากแกนนำเยาวชนซึ่งถึงเป็นคนรุ่นใหม่ของชุมชนจึงทำให้สามารถเข้าถึง ช่องทางการสื่อสาร มีทักษะการใช้เทคโนโลยีที่ทันกับยุคสมัย ช่วยเสริมสร้าง กระบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองและกลุ่มเยาวชน ตลอดจนสนับสนุนงานของ ชุมชนได้มีประสิทธิภาพมากขึ้น **ปัจจัยภายนอก** คือ มีหน่วยงาน/องค์กรที่ให้การ สนับสนุนหลายส่วน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายที่หลากหลายมากขึ้น

เป้าหมาย

เป้าหมายที่เป็นประเด็นร่วมกัน คือ เป็นกลุ่มเยาวชนที่เข้มแข็ง มีโครงสร้าง การทำงานและบทบาทที่ชัดเจน เพื่อสานต่องานการจัดการทรัพยากรต่อจากผู้ใหญ่ และชุมชนเข้มแข็ง มีความสุข

กระบวนการทำงาน

เนื่องจากมีการพัฒนากระบวนการทำงานมาอย่างต่อเนื่อง มีการสรุป บทเรียนการทำงานของกลุ่มจึงทำให้มองเห็นภาพรวมและทิศทางในการทำงานที่เป็น กระบวนการ มีระบบมากขึ้น มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายตามการเรียนรู้และมี กระบวนการที่เป็นระบบ คือ ทำกิจกรรมเพื่อหาสมาชิกใหม่ รวมกลุ่มเยาวชนรุ่นเล็ก ให้มาร่วมทำกิจกรรม พัฒนาศักยภาพของเยาวชนรุ่นกลางให้มาเป็นแกนนำรุ่นต่อไป พัฒนาเรื่องฐานความมั่นคงในวิถีชีวิตเพื่อรองรับการมีอาชีพ มีรายได้เพื่อให้สามารถ พึ่งพิงตนเองและอยู่ได้ในชุมชนอย่างยั่งยืนสำหรับแกนนำเยาวชนในชุมชน และ สามารถช่วยขับเคลื่อนงานในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการจัดตั้งกองทุนของ กลุ่มเยาวชนเพื่อใช้ทำกิจกรรมต่างๆ ตามความสนใจของกลุ่มเยาวชนเอง

ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ

- การพัฒนาศักยภาพ ความเป็นผู้นำของแกนนำเยาวชนที่ขึ้นมาเป็นที่เลี้ยงของ กลุ่มเยาวชนได้
- การสนับสนุนจากชุมชน เปิดโอกาสและสร้างฐานการรองรับการกลับมาอยู่ใน ชุมชนของเยาวชน และที่สำคัญคือ ครอบครัวมีความเข้าใจและสนับสนุน

- การส่งเสริมประสบการณ์การทำงาน การได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถูกนำมาปรับ ประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตนเอง เรียนรู้ที่จะสรุปผลการทำงานและพัฒนาแก้ไขปัญหา การทำงานที่เกิดขึ้น
- เมื่อกลุ่มเยาวชนรวมตัวกันทำกิจกรรมได้ระดับหนึ่งก็ได้รับการสนับสนุนจาก หน่วยงาน/องค์กรภายนอกต่างๆ มากขึ้น ทั้งด้านงบประมาณ และทักษะความรู้ เทคนิคเครื่องมือต่างๆ

ปัญหาและอุปสรรค

- ความท้าทายในการสร้างฐานอาชีพให้กับกลุ่มเยาวชนที่จะกลับมาอยู่ในชุมชน และการริเริ่มสานต่องานของผู้ใหญ่อย่างเป็นระบบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

- การทบทวนต่อยอดงานที่มีในพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืน และเป็นต้นแบบขยายผล สู่เครือข่ายอื่น

บทส่งท้าย

จากการถอดบทเรียนกลุ่มเยาวชนทั้ง 20 กลุ่มทำให้เห็นรูปแบบการรวมตัว ของกลุ่มเยาวชนซึ่งเกิดจาก 2 สาเหตุหลัก คือ ความต้องการของผู้ใหญ่ในการ มีกลุ่มเยาวชนมาสืบทอดงาน และการที่กลุ่มเยาวชนเห็นปัญหาที่อยากหาทางแก้ไข ร่วมกัน การเข้ามาสนับสนุนของพี่เลี้ยงจากภายนอกจึงเป็นเหมือนการช่วยวางแผน ตั้งเข็มทิศให้กับกลุ่มเยาวชนได้เติบโตเร็วขึ้น เพราะมีการนำทักษะ เครื่องมือต่างๆ มาหนุนช่วยกระบวนการทำงานของกลุ่มเยาวชนให้เป็นรูปเป็นร่างขึ้น โดยกลุ่ม เยาวชนที่สามารถพัฒนาแกนนำกลุ่มเยาวชนจนสามารถเป็นที่เลี้ยงของกลุ่ม เยาวชนได้เองในพื้นที่ หรือมีพี่เลี้ยงเป็นผู้ใหญ่ในชุมชนจะมีความยั่งยืนต่อเนื่องของ การทำกิจกรรม เพราะเป็นการทำกิจกรรมเพื่อให้รู้จักตัวตนของตนเองในชุมชน จน ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญที่จะสืบทอดสานต่อการทำงานสู่รุ่นต่อไป และมีจิตสำนึกหวงแหนและรักถิ่นฐานบ้านเกิดกลับมาอยู่ในชุมชนสวนกระแสกับ สังคมของคนหนุ่มสาวในยุคปัจจุบัน จึงเป็นต้นแบบของรุ่นน้องรุ่นต่อไปในชุมชน ได้ยึดถืออยากที่จะปฏิบัติตาม ตลอดจนความเข้มแข็งของชุมชนนับเป็นส่วนสำคัญ

ที่สุดในการขับเคลื่อนงานกลุ่มเยาวชน หากชุมชนเห็นความสำคัญจะเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนหนุนช่วยและให้โอกาสการทำงานแก่กลุ่มเยาวชน เพราะเยาวชนในวันนี้ก็คือผู้ใหญ่ที่ดีของชุมชนต่อไปในอนาคต หากชุมชนเห็นความสำคัญตรงจุดนี้ ร่วมกันการพัฒนาเยาวชนในพื้นที่ซึ่งจะเกิดผลสมฤทธิ์ได้อย่างแท้จริง เพราะองค์กรภายนอกเพียงแต่เข้ามาสนับสนุนได้ชั่วคราวชั่วคราวไม่สามารถอยู่กับชุมชนได้ตลอดไป ชุมชนจึงต้องเข้มแข็งและยืนได้ด้วยตัวเอง องค์กรภายนอกเพียงเข้าไปเสริมทักษะศักยภาพใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อชุมชน

ในมิติของกลุ่มเยาวชนด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเน้นฐานการเป็นกลุ่มเยาวชนในชุมชนทำให้เห็นมิติความหลากหลายของสมาชิกที่ต้องมีทุกช่วงวัยในชุมชน เติมประสบการณ์ตามการเรียนรู้ของแต่ละช่วงวัย การชวนเด็กๆ มาทำกิจกรรมตั้งแต่เล็กจะเป็นการสร้างและสั่งสมประสบการณ์ ความผูกพันให้กับเยาวชนได้เป็นอย่างดี ไม่จำเป็นต้องตั้งกลุ่มเป็นทางการหรือมีโครงสร้างที่มีตำแหน่งผูกพันชัดเจน เพราะการมีพี่เลี้ยงและแกนนำเยาวชนในชุมชน สามารถทำให้กิจกรรมมีความต่อเนื่องได้ รวมทั้งการเห็นเป้าหมายร่วมกันในการทำงานเพื่อชุมชนของตนเองเป็นแรงขับที่สำคัญที่จะทำให้ชุมชนนั้นๆ มีความเข้มแข็งในด้านต่างๆ ตามมา แต่นอกจากนี้เยาวชนนั้นมีความเป็นพลวัต มีการเปลี่ยนผ่านที่รวดเร็ว ปัจจัยภายนอกที่จะดึงความสนใจของเยาวชนสู่สิ่งอื่นมีมากขึ้น การทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนจึงเป็นการเปิดพื้นที่ดีๆ ให้กับเยาวชนได้สร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองในการที่จะออกไปเผชิญโลกกว้างได้ในอนาคต และเป็นกำลังที่สำคัญสู่การจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนได้ต่อไป

ติดต่อเพื่อนต้นกล้า

1) สภาเด็กและเยาวชนตำบลแม่ทา จ.เชียงใหม่

ที่อยู่: ที่ทำการอบต.แม่ทา 55 หมู่ 5 ต.แม่ทา อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่ 50130

โทรศัพท์: 08-7191-5595

โทรสาร: 053-319-448

อีเมล: farm_un@hotmail.com

ผู้ติดต่อ: นายอภิศักดิ์ กำเพ็ญ (พี่เลี้ยง)

2) เครือข่ายเยาวชนรากหญ้ารักษ์ถิ่น จ.เชียงใหม่

ที่อยู่: 23/10 หมู่ 6 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์: 08-2184-1406

อีเมล: nek13127chitipat@hotmail.com

ผู้ติดต่อ: นางสาวสุชศรี ชิติพัทธ์ (ผู้ประสานงานเครือข่ายฯ)

3) กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน จ.ราชบุรี

ที่อยู่: 1 หมู่ 1 ต.บ้านบึง อ.บ้านคา จ.ราชบุรี 70180

โทรศัพท์: 08-6036-4065

อีเมล: kaipha7indy@hotmail.com

ผู้ติดต่อ: นายเกรียงไกร ชีช่วง (พี่เลี้ยง)

4) กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่สานใจพื้นฟูป่า จ.เพชรบูรณ์

ที่อยู่: 95/2 หมู่ 6 ต.ปากช่อง อ.หล่มสัก จ.เพชรบูรณ์ 67110

โทรศัพท์: 08-3627-3314

อีเมล: mayray315@gmail.com

ผู้ติดต่อ: นางสาวกุสุมา คำพิมพ์ (แกนนำกลุ่มเยาวชน)

5) กลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว จ.ลำพูน

ที่อยู่: 6/1 หมู่ 7 ต.ศรีบัวบาน อ.เมือง จ.ลำพูน 51000

โทรศัพท์: 08-1024-6712

อีเมล: thungyao44@gmail.com

ผู้ติดต่อ: นางสาวระวีวรรณ กันไชยศักดิ์ (พี่เลี้ยง)

6) กลุ่มเยาวชนเนินขามรักษ์ถิ่น จ.ชัยนาท

ที่อยู่: 199 หมู่ 10 ต.เนินขาม อ.เนินขาม จ.ชัยนาท 17130

โทรศัพท์: 08-4811-2249

อีเมล: somyos.khaorao@hotmail.com

ผู้ติดต่อ: นายสมยศ ศรีวันนา (พี่เลี้ยง)

7) กลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน จ.ตราด

ที่อยู่: 84 หมู่ 2 ต.ห้วงน้ำขาว อ.เมือง จ.ตราด 23000

โทรศัพท์: 08-2777-2597

อีเมล: a2p_lukyem@windowslive.com

ผู้ติดต่อ: นางสาวนุชศรา ห่วงน้ำ (แกนนำกลุ่มเยาวชน)

8) กลุ่มเยาวชนค.ต้นน้ำ จ.ตราด

ที่อยู่: 64 หมู่ 1 ต.น้ำเชี่ยว อ.แหลมงอบ จ.ตราด 23120

โทรศัพท์: 08-4155-0160

ผู้ติดต่อ: นางสาวเยาวภา ภูมิมาโนช (พี่เลี้ยง)

9) กลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ จ.สุรินทร์

ที่อยู่: 53/1 ถนนสระโบสถ์ ต.ในเมือง อ.เมือง จ.สุรินทร์ 32000

โทรศัพท์: 08-7246-9782

อีเมล: boonkae@hotmail.com

ผู้ติดต่อ: นางสาวเกษณี ชีอรัมย์ (พี่เลี้ยง)

10) กลุ่มเยาวชนเด็กชายเล รักษ์ป่าชายเลน จ.พังงา

ที่อยู่: 39 หมู่ 3 ต.ป่าคลอก อ.ถลาง จ.ภูเก็ต 83110

โทรศัพท์: 08-9873-1051

อีเมล: itfreefish@gmail.com

ผู้ติดต่อ: นายพิเชษฐ ปานดำ (พี่เลี้ยง)

11) ชมรมเด็กรักนก จ.ชัยภูมิ

ที่อยู่: 8 หมู่ 11 ต.ท่ามะไฟหวาน อ.แก้งคร้อ จ.ชัยภูมิ 36150

โทรศัพท์: 08-5026-3682

อีเมล: youngbirdsclub@hotmail.com

ผู้ติดต่อ: นายวิชัย นาพั่ว (พี่เลี้ยง)

12) กลุ่มเด็กรักนก จ.ประจวบคีรีขันธ์

ที่อยู่: รร.สามร้อยยอดวิทยาคม ต.ไร่เก่า อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ 77180

โทรศัพท์: 08-6178-9006

อีเมล: niruds@hotmail.com

ผู้ติดต่อ: อาจารย์สุพจน์ สุขพัฒน์ (พี่เลี้ยง)

โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่ : การเสริมสร้างศักยภาพเยาวชน เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชน เพื่อคนกับป่า-รีคอฟ (RECOFTC)

หลักการและเหตุผล

กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในสังคมไทยให้ความสำคัญกับการสนับสนุนบทบาทเยาวชนและคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีบทบาทในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยชุมชนที่มีกระบวนการจัดการป่าที่เข้มแข็งหลายแห่งที่ได้สนับสนุนบทบาทของเยาวชนในหลายๆ รูปแบบ อาทิ จัดการฝึกอบรม จัดทำค่ายเยาวชน เพื่อให้ความรู้กับเยาวชนทั้งด้านแนวคิด องค์ความรู้ของท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ การให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในกิจกรรมการจัดการป่า เช่น กิจกรรมปลูกป่า ทำฝายต้นน้ำ การสำรวจป่า การทำแนวกันไฟ เป็นต้น นอกจากนี้หลายชุมชนยังสนับสนุนเยาวชนให้เข้ามาเรียนรู้กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อัตลักษณ์และตัวตนที่แท้จริงของชุมชน แนวทางเหล่านี้ช่วยสร้างความตระหนักให้กับเยาวชนที่อยู่ในชุมชนและเกิดการเรียนรู้ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ของท้องถิ่น

อย่างไรก็ดี กระบวนการพัฒนาเยาวชนในหลายๆ พื้นที่ พบข้อจำกัดและอุปสรรคที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ การที่เยาวชนถูกดึงออกไปนอกชุมชนด้วยระบบการศึกษา และความจำเป็นที่ต้องหางานทำนอกชุมชนเนื่องจากทางเลือกในการประกอบอาชีพในพื้นที่มีน้อยและภาวะกดดันทางเศรษฐกิจในครอบครัว การพัฒนาบทบาทเยาวชนในพื้นที่จึงขาดความต่อเนื่องและอาจต้องหยุดชะงักในหลายๆ ชุมชน

จากการประชุมปรึกษาหารือตัวแทนเยาวชนและองค์กรสนับสนุนจาก 26 กลุ่ม (เครือข่าย) ทั่วประเทศ ในวันที่ 11 ตุลาคม 2552 ในงาน “มหกรรมพลังเยาวชน...พลังสังคม” เยาวชนจากพื้นที่ต่างๆ ได้เข้าร่วมกันประเมินปัญหาและร่วมเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชนต่อไป ซึ่งเป้าหมาย

ร่วมที่ทุกฝ่ายให้ความสำคัญ คือ “การพัฒนาให้เยาวชนเป็นตัวของตัวเองเข้มแข็งทั้งกายและใจ คิดดี ทำดี ใช้ชีวิตอย่างมีเอกลักษณ์อยู่กับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และสังคมที่ดี”

แนวทางที่มีการนำเสนอ คือ การให้ความรู้แก่เยาวชนทั้งในและนอกระบบการศึกษาและมีการจัดการองค์ความรู้และประสบการณ์ที่กลุ่มเยาวชนได้ผ่านการปฏิบัติมาแล้ว เพื่อเป็นกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชนเอง และสามารถถ่ายทอดบทเรียนที่มีแก่กลุ่มเยาวชนอื่นๆ และสาธารณชน ซึ่งอาจจะมากกว่างานด้านการจัดการทรัพยากรฯ ซึ่งหมายรวมถึงด้านสิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม เทคโนโลยี และการปรับตัวในสังคมภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ นอกจากนั้นยังต้องมีการเชื่อมร้อยเป็นเครือข่ายทั้งภายในและนอกพื้นที่ และการสร้างความเข้มแข็งในกลุ่มเยาวชนเองและเครือข่ายฯ ซึ่งเปรียบเสมือนต้นกล้าที่ผ่านช่วงวัยของการบ่มเพาะเพื่อการเติบโตเป็นต้นกล้าที่แข็งแรงและพร้อมที่จะเป็นต้นไม้ใหญ่ในป่าต่อไป

รีคอฟ-ประเทศไทย ศูนย์วนศาสตร์ชุมชน...เพื่อคนกับป่า มีประสบการณ์ในการสนับสนุนงานวนศาสตร์ชุมชนและการจัดการทรัพยากรป่าอย่างมีส่วนร่วมมากกว่า 20 ปี พบว่าในภาวะที่ทรัพยากรป่าไม้ลดน้อยลง ชุมชนที่อาศัยป่าได้มีการเติบโตและเรียนรู้สิ่งสมประสบการณ์อย่างมากมาย ในขณะเดียวกันก็ต้องรับมือกับสภาวะที่เปลี่ยนแปลงทั้งด้าน การเมือง สังคม เศรษฐกิจ และภาวะเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ซึ่งสภาวะเช่นนี้ส่งผลให้ผู้นำชุมชนต้องมีความรับผิดชอบมากขึ้นในภารกิจต่างๆ และรวมถึงกิจกรรมมากมายในชุมชน ซึ่งยังผลให้ผู้นำชุมชนตระหนักถึงสภาพขาดแคลนผู้นำในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ดังนั้นหลายชุมชนได้เล็งเห็นความสำคัญและพลังในเยาวชนจึงได้มีการพัฒนากลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรฯ

สถานการณ์

รีคอฟ-ประเทศไทย พบว่ามีหลายชุมชนที่เป็นภาคีร่วมกับแผนงานฯ มีการจัดการป่าชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่องและยังประโยชน์ต่อชุมชนเป็นผลมาจากชุมชนได้มีกลุ่มเยาวชนเข้ามาร่วมเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนงานการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และคิดค้นกิจกรรมใหม่เข้ามาเสริมงานของชุมชนตนเอง ดังนั้นแผนงานฯจึงมีความเชื่อมั่นในพลังของเยาวชนที่จะพัฒนาขึ้นมาหนุนช่วย

และเรียนรู้ประสบการณ์จากผู้รู้ของชุมชน ที่จะก้าวขึ้นมาบริหารและทำหน้าที่แทนผู้ใหญ่ที่ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติมาเป็นเวลานาน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ดังนั้น **โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่: การเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน** จึงมีความสำคัญ เพื่อสานต่ออุดมการณ์ของผู้ใหญ่ในการดูแล รักษาและจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชุมชนที่พึ่งพาป่าต่อไปในขณะเดียวกัน กลุ่มเยาวชนและเครือข่ายเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่มีความเข้มแข็ง ก็ควรมีบทบาทในการถ่ายทอดประสบการณ์และความรู้ที่ผ่านการปฏิบัติมาแล้วให้กับเพื่อนเยาวชนที่ต้องพึ่งพาป่าในระดับท้องถิ่นและสาธารณะ ในขณะเดียวกันกลุ่มเยาวชนเองก็ต้องมีการเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มเองเพื่อความเข้มแข็งของกลุ่มและพัฒนากิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อการจัดการป่าอย่างยั่งยืนต่อไป

ในรายงานการประชุมเพื่อสรุปบทเรียนของเครือข่ายเยาวชนรักษ์โลกที่เข้าร่วมในงานมหกรรมพลังเยาวชนครั้งที่ 1 ได้สรุปว่า เครือข่ายดังกล่าวมีความต้องการและเห็นความสำคัญของการพัฒนาเครือข่ายของกลุ่มเยาวชนฯ รวมถึงการเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนและการสรุปบทเรียนของกลุ่มเยาวชนฯ ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้แผนงานฯ ต้องพัฒนา **โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่: การเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน** เพื่อขอการสนับสนุน ให้เกิดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้เครือข่ายเยาวชนฯ ได้มีการดำเนินกิจกรรม ที่สนองต่อความต้องการที่แท้จริงของเครือข่ายเยาวชนฯ ต่อไป

ในกระบวนการจัดการองค์ความรู้อย่างมีส่วนร่วม นับว่าเป็นกระบวนการที่ให้ผู้มีส่วนได้เสียในการดำเนินงานได้มีโอกาสในการเรียนรู้ทั้งเนื้อหาของงานและเรียนรู้ตนเองในกระบวนการเข้าร่วมและดำเนินโครงการ ดังนั้น **โครงการต้นกล้าในป่าใหญ่: การเสริมสร้างศักยภาพเยาวชนเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน** จึงเป็นโครงการที่ร่วมก่อให้เกิดการพัฒนาตัวเยาวชน กลุ่มกิจกรรม และเครือข่ายเยาวชนของตน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และค้นหาบทเรียนของเยาวชนเองในขณะเดียวกัน โครงการฯ ก็จะตอบสนองความต้องการของชุมชนในการเสริมสร้างศักยภาพให้กับเยาวชนที่พร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพเพื่อขึ้นมาดำเนินงานและทำกิจกรรมแทนผู้ใหญ่ ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ที่ผ่านมา กลุ่มผู้ใหญ่เป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งในขณะนี้ ผู้ใหญ่ในชุมชนต้องทำงานหนักและต้องมียานเพิ่มขึ้นอีกมาก

เพราะการจัดการทรัพยากรฯ เป็นเรื่องของชุมชน ที่จะต้องร่วมกันรับผิดชอบ ดังนั้น กลุ่มเยาวชนที่เข้มแข็งแล้วควรต้องเป็นกำลังสำคัญในการจัดการทรัพยากรฯ สรุปบทเรียน และเผยแพร่ประสบการณ์การจัดการทรัพยากรฯ ให้กับชุมชนใกล้เคียง และสาธารณะ นอกจากนั้น โครงการนี้ จะต้องมีส่วนในการพัฒนาเครือข่ายเยาวชนและสมาชิก เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในศักยภาพทั้งระดับกลุ่ม และสมาชิก เพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผลและสามารถถ่ายทอดให้กับเครือข่ายเยาวชนที่กำลังพัฒนาตนเองขึ้นมา ดังนั้นโครงการฯ จะมีส่วนในการสร้างผลกระทบเชิงบวกให้กับงานการจัดการป่าอย่างยั่งยืนและผู้ที่ต้องพึ่งพาป่าและยังเป็นรูปธรรมให้กับสาธารณชนต่อไป

เป้าหมาย

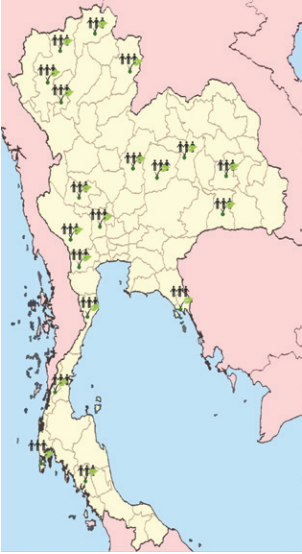
กลุ่มเยาวชนเป้าหมายหลักมีความเข้มแข็ง มีประสบการณ์ ทักษะและศักยภาพ ที่พร้อมเป็นกำลังสำคัญให้กับชุมชนในการสืบทอดภารกิจงานการจัดการป่าอย่างยั่งยืนของชุมชน และสามารถถ่ายทอดประสบการณ์นั้นๆ ให้กับเครือข่ายเยาวชนอื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งกลุ่มเยาวชนในระดับพื้นที่ โดยผ่านกระบวนการจัดการองค์ความรู้และสรุปบทเรียนการดำเนินงานกลุ่ม
- 2) พัฒนาผู้นำเยาวชนในด้านทักษะและกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
- 3) เชื่อมร้อยเครือข่ายและกลไกในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของเยาวชน

ระยะเวลาดำเนินการ

เดือนพฤศจิกายน 2553 – เดือนกรกฎาคม 2556

กลุ่มเป้าหมาย

ภาคเหนือ

1. สภาคเด็กและเยาวชนตำบลแม่ท้าว จ.เชียงใหม่
2. กลุ่มเยาวชนเครือข่ายจากหมู่บ้านรักถิ่น จ.เชียงใหม่
3. กลุ่มเยาวชนต้นกล้าแห่งป่าแดด จ.เชียงราย
4. กลุ่มเยาวชนบ้านทุ่งยาว จ.ลำพูน
5. กลุ่มเยาวชนเครือข่ายลุ่มน้ำสมุน จ.น่าน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6. กลุ่มเยาวชนรักป่าหนองเยาะ จ.สุรินทร์
7. กลุ่มเยาวชนรักป่าน้ำซำ จ.ขอนแก่น
8. กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ใหม่สานใจพื้นฟูป่า
จ.เพชรบูรณ์
9. ชมรมเด็กรักนก จ.ชัยภูมิ
10. กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า
ดอนหนองโจน จ.ร้อยเอ็ด

ภาคใต้

11. กลุ่มเด็กรักษ์ทุ่ง จ.ประจวบคีรีขันธ์
12. กลุ่มเยาวชนรักษ์คลองบางปรู จ.ระนอง
13. กลุ่มเยาวชนรักษ์น้ำตกเนินนกยูงฯ จ.ตรัง
14. กลุ่มเด็กชายเล รักป่าชายเลน จ.พังงา

ภาคตะวันออก

15. กลุ่มเยาวชนลูกไม้ป่าเลน จ.ตราด
16. กลุ่มเยาวชนค.ต้นน้ำ จ.ตราด

ภาคตะวันตกและภาคกลาง

17. กลุ่มเยาวชนต้นน้ำบ้านห้วยหินดำ จ.สุพรรณบุรี
18. กลุ่มเยาวชนบ้านป่าคูล่าง จ.กาญจนบุรี
19. กลุ่มเยาวชนต้นกล้ารักษ์ป่าบ้านโป่งกระทิงบน
จ.ราชบุรี
20. กลุ่มเยาวชนเนินขามรักถิ่น จ.ชัยนาท

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. กลุ่มเยาวชนเป้าหมายหลัก มีความเข้มแข็งและศักยภาพในการรวบรวมบทเรียน และสามารถแบ่งปันเผยแพร่และถ่ายทอดให้กับกลุ่มเยาวชนรุ่นใหม่
2. ผู้นำเยาวชนเป้าหมายหลักมีทักษะและประสบการณ์ในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และสามารถสืบทอดกิจกรรมและภารกิจในการจัดการทรัพยากรฯ ของชุมชน
3. กลุ่มเยาวชนเป้าหมายหลักสามารถขยายกิจกรรมและเครือข่ายเยาวชนต้นกล้าในป่าใหญ่ไปสู่กลุ่มเยาวชนใกล้เคียง

ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน เพื่อคนกับป่า The Regional Community Forestry Training Center for Asia and the Pacific (RECOFTC)

ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน เพื่อคนกับป่า -รีคอฟ (RECOFTC) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2530 เป็นองค์กรที่มีลักษณะเฉพาะและมีความสำคัญในแวดวงของงานด้านวนศาสตร์ชุมชนและยังเป็นองค์กรความร่วมมือในระดับประเทศที่ไม่แสวงหาผลกำไร เป็นองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญในการเสริมสร้างศักยภาพด้านวนศาสตร์ชุมชนและการพัฒนาการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน รีคอฟดำเนินงานโดยความร่วมมือกับเครือข่ายยุทธศาสตร์และภาคีพันธมิตรซึ่งรวมถึง ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรภาคประชาสังคม ภาคธุรกิจ ชุมชนท้องถิ่น รวมถึงสถาบันวิจัยและสถาบันการศึกษาทั้งในระดับประเทศและภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ด้วยประสบการณ์ในระดับนานาชาติที่มากกว่า 20 ปี ภายใต้แนวทางที่หลากหลายในการเสริมสร้างศักยภาพที่ครอบคลุมถึงการวิเคราะห์และศึกษาวิจัย การสร้างพื้นที่สาธิต และจัดทำเอกสารด้านการฝึกอบรม โดยเป็นองค์กรที่ร่วมสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหางานเพื่อคนกับป่าบนหลักการในสิทธิที่เข้มแข็ง, มีธรรมาภิบาล และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

วิสัยทัศน์

ชุมชนท้องถิ่นในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการจัดการภูมินิเวศป่าไม้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

ภารกิจ

เสริมสร้างศักยภาพความสามารถในทุกระดับเพื่อหนุนช่วยและสนับสนุนคนในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกในการพัฒนาป่าชุมชนและการจัดการทรัพยากรป่าไม้เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ-สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม

กรอบงานในการทำงาน

คน ป่าไม้ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
การขยายงานป่าชุมชนและการจัดการป่าอย่างยั่งยืน
ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิตท้องถิ่น
การลดปัญหาความขัดแย้งด้านป่าไม้

เราทำงานที่ไหนบ้าง

ครอบคลุมภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
โดยมีแผนงานระดับประเทศ

ใน 4 ประเทศ คือ

- ประเทศไทย
- ประเทศกัมพูชา
- ประเทศเวียดนาม
- ประเทศอินโดนีเซีย

“คนท้องถิ่น คือ กุญแจที่สำคัญ สู่ป่าที่สมบูรณ์”

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชน เพื่อ คนกับป่า –ประเทศไทย หรือ รีคอฟ-ประเทศไทย (RECOFTC-Thailand)

ได้รับการพัฒนาขึ้นในปี พ.ศ.2536 จากโครงการที่มีการทำงานในพื้นที่และเน้นงานวิจัยเป็นหลักภายใต้การดำเนินงานของศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (RECOFTC) โดยมีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์กับการขับเคลื่อนงานด้านป่ากับชุมชนทั้งในระดับพื้นที่และระดับนโยบาย โดยดำเนินงานในประเด็นคนกับป่า ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศ การเสริมสร้างศักยภาพความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชน ผู้จัดการป่า และผู้ปฏิบัติงาน ทั้งรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรชุมชนให้สามารถจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ในพื้นที่ที่ชุมชนดูแลจัดการได้อย่างยั่งยืน และการส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายป่าชุมชน –ประเทศไทย เพื่อการ

ขยายแนวคิดป่าชุมชนและการจัดการป่าอย่างยั่งยืนผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ การจัดเวทีประชุมและสัมมนาระดับท้องถิ่นและระดับชาติร่วมกับองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งให้ความสำคัญกับเยาวชนในฐานะที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการสร้างความยั่งยืนแก่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทุกๆ ระดับ โดยงานที่ผ่านมาคือการส่งเสริมผู้นำสนับสนุนองค์กรชุมชน และเครือข่ายเยาวชนเพื่อสานต่อเจตนาของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เป้าหมายตามภูมิภาคต่างๆ

วิสัยทัศน์

“ชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทยมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการจัดการภูมินิเวศป่าไม้ที่มีความเป็นธรรมและเกิดความยั่งยืนทางระบบนิเวศ”

เป้าหมาย

“เกิดความมั่นคงของวิถีชีวิตและระบบนิเวศสำหรับชุมชนท้องถิ่นในประเทศไทย โดยคำนึงถึงสิทธิชุมชน วัฒนธรรมและองค์ความรู้ท้องถิ่นในการจัดการภูมินิเวศป่าไม้อย่างมีส่วนร่วมและมีประสิทธิภาพ ภายใต้การสนับสนุนของภาครัฐและระบบกฎหมาย”

กรอบงานและกิจกรรม

- **คนกับป่า ภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ:** ให้ความสำคัญต่อชุมชนและภาคป่าไม้ในการปรับตัวและการสร้างมาตรการการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- **เสริมสร้างศักยภาพความเข้มแข็งให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย, องค์กรและผู้นำชุมชน:** ให้สามารถจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ในพื้นที่ที่ชุมชนดูแลได้อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน
- **ส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายป่าชุมชนในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ:** เพื่อการขยายแนวคิดป่าชุมชนรวมถึงการยกระดับเพื่อนำไปสู่การข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการสนับสนุนจัดการป่าอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน

